

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Lem_Stanislaw-Astronauti.PDB

PDB Name: Lem_Stanislaw-Astronauti

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXT

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 19.7.2003

Modification Date: 19.7.2003

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

STANISŁAW LEM

ASTRONAUTI

přeložil JAROSLAV SIMONIDES

Milý Jirko,

při každé návštěvě mě trápíš svéráznými dotazy z astronomie: o Mart'anech, zda bys mohl ve skafandru plavat v tekutém methanu a kolik bychom vážili oba dva i s mou motorkou na povrchu Jupitera (ve skafandrech ovšem). Posledně jsi mi dokonce hrozně zamastil skla v dalekohledu, ačkoli jsem Ti dlouze vysvětloval, jaká je to práce čistit je, a výslovně jsem Ti zakázal chodit ke stativu s triedrem rovnou od večere.

Přesto Ti posílám k zítřejším narozeninám knížku a ještě k tomu dopis. Abys věděl proč: nejen proto, že jsi se právě před dvanácti lety narodil, ale také proto, že poslední už hladce našel Velký i Malý vůz a Kassiopeu a že jsi také zdolal umocňování (k tomu přijmi zvláštní gratulaci). Doufám, že mi o knížce neřekneš, žeš už ji četl. Stejně bych Ti to nevěřil, leda by ses byl v létě naučil v Krkonoších polsky. Ona totiž byla z polštiny přeložena a zrovna tenhle týden vyšla.

Že jde o cestu do vesmíru, to vidíš už podle obálky. Vzpomínáš si, co jsem Ti vyprávěl o Argonautech, o plavcích ze staré řecké báje? Vidiš, úspěšně se plavit po moři – to byl ještě dlouhá staletí po bájně plavbě Argonautů jenom sen. A ty ses nedávno smál fotografiím aeronautů-vzduchoplavců ve starém

ročníku »českého světa« a nechtěl jsi věřit, že to ještě v roce 1911 byly spíš krkolomné »vzlety« než létání a že jsem se já jako kluk jel na zázrak létajícího stroje podívat z Jaroměře až do Pardubic. Táta – Tvůj dědeček – totiž na »mašiny« držel a nelitoval peněz za dráhu.

Dnes máš před sebou »Astronauty« a já věřím, že my dva spolu budeme jednou v našem televizoru přihlížet startu první kosmické rakety. A tady bych k blahopřání k narozeninám rád připojil prosbu číslo 1. Až knihu poprvé přečteš, poseď ještě pět minut a zavzpomínej. Vzpomeň si na to zimní odpoledne, kdy jsme mrzli nad vršovickým seřadovacím nádražím a dívali se na vlaky; na to, že ještě před sto lety se zdálo třicet kilometrů za hodinu rychlostí závratnou až k zešílení a že ještě před deseti patnácti lety byla rychlost zvuku dvanáct set kilometrů za hodinu prohlašována za nepřekonatelnou. Zamysli se nad tím, jakou budoucnost má člověk před sebou, a pak mě navštiv a věnuj mi o tom půlhodinový rozhovor. Myslím, že ani Ty, ani já se nebudeme nudit.

Možná, že zapochybuješ nad leckterým místem v knížce. Podle otázek, kterými bombarduješ mne, tuším, že se Ti třeba nebude zdát možný tak silný ohyb světla, o jakém se dočteš – když se v onom gravitačním poli člověk ještě udrží na nohou. Možná, že si podle svého zvyku budeš vypisovat jména různých přístrojů a zařízení a budeš pak na mně chtít, abych Ti vysvětlil, jak pracují a kdo je vynalezl. Dříve však vyslechni prosbu číslo 2: abys uznal, že spisovatel nemůže být chytřejší než všichni budoucí vědci a technici dohromady. Obraz budoucího světa není technická příručka a spisovatel není vědec; může se dokonce i mýlit. Kdyby konečně musel všechny přístroje a zařízení nejprve propočítat a nakreslit, mohl by si už celý Kosmokrator dát patentovat a při nejbližším přiblížení Země k Venuši odstartovat.

Ale to, co prožívá, co řeší, oč bojuje posádka Kosmokratoru, to budou muset budoucí astronauti skutečně vyřešit a probojovat. Tak asi svůj let do hvězdného prostoru prožijí. Bude-li se jejich matematický stroj jmenovat Marax nebo Sapo 7, na tom tolik nezáleží. Ať bude jejich pohonnou látkou cokoli, ať se bude jmenovat Communium nebo jinak, bude její základní vlastností zcela určitě schopnost dát raketě zrychlení potřebné k překonání zemské gravitace.

Přimlouvám se za autora, abys jeho reportáž z budoucnosti sledoval pozorně. Až si to všechno jednou budeš umět sám spočítat, možná, že se podivíš, že kolika poznatkům Tě přivedly problémy nadhozené třeba právě v této knížce. Jinak se dívej do slovníčku vzadu, který mi – doufám – ušetří mnoho vysvětlování.

A nakonec prosba číslo 3: nezapomeň, že první jasný večer po neděli mám namířeno na hvězdárnu. Tak Tě prosím, abys do té doby nic neprovedl a nepřipravil mě tak o svou společnost. Uvidíš Saturna a Venuši.

A teď se můžeš dát do čtení. Nezapomeň, že v deset musíš jít spát, i kdyby byl Kosmokrator právě na hranicích atmosféry Venuše a táta s mámou ještě na schůzi.

Tvůj Milan, strýc a inženýr

Díl první

KOSMOKRATOR

SIBIŘSKÝ BOLID

Dne 30. června 1908 mohly desetitisíce obyvatel střední Sibíře pozorovat neobvyklý přírodní úkaz. Toho dne v časných ranních hodinách se na obloze objevila oslnivě bílá koule, která se nepředstavitelně rychle řítila po obloze od jihovýchodu k severozápadu. Byla pozorována v celé Jenisejské gubernii, která se rozkládá na ploše zhruba pět set čtverečních kilometrů. V oblasti, nad kterou koule přelétla, trásla se země, drnčely tabulky v oknech, ze stěn padala omítka, zdi pukaly. A v místech vzdálenějších, kde bolid nebyl viditelný, slyšeli lidé hromový rachot, který vyvolal všeobecné zděšení. Mnoho lidí věřilo, že nastává konec světa; dělníci v zlatých dolech přerušili práci; strach se přenesl dokonce i na domácí zvířata. Za několik okamžiků po tom, co ohnivá koule zmizela, vznesl se nad obzorem sloup ohně a rozlehla se čtyřnásobná detonace, slyšitelná v okruhu 750 kilometrů. Otřesy půdy zaznamenaly seismografy všech evropských a amerických stanic a vzduchová vlna, způsobená výbuchem a pohybující se rychlostí zvuku, dosáhla Irkutska, vzdáleného 970 kilometrů, za jednu hodinu. Postupimi, vzdálené

5 000 kilometrů, za 4 hodiny a 41 minut, Washingtonu za 8 hodin, a konečně po 30 hodinách a 28 minutách byla znovu pozorována v Postupimi, kam se vrátila, když oběhla zeměkouli kolem dokola a urazila dráhu 34 920 kilometrů.

Za následujících nocí objevily se ve středních zeměpisných šířkách Evropy mraky zářící vlastním neobvyklým stříbřitým světlem, tak intenzivním, že německému astronomu Wolfovi znemožnilo fotografování planet. Gigantické masy rozptýlených částic, vržené explozí do nejvyšších vrstev atmosféry, dospěly po několika dnech na druhou polokouli. Právě v této době zkoumal americký astronom Abbot průzračnost atmosféry a zpozoroval, že se koncem června nápadně zhoršila. Příčina tohoto jevu mu tehdy nebyla známa.

Katastrofa ve střední Sibiři přes svůj rozsah nevzbudila pozornost vědeckého světa. Nějaký čas kolovaly v Jenisejské gubernii o bolidu fantastické pověsti. Byla mu připisována velikost domu, ba dokonce hory, povídalo se o lidech, kteří prý jej viděli po dopadu, ale pověsti kladly ono místo obvykle daleko za hranice dotyčného okresu. Také v novinách se hodně o věci psalo, avšak nikdo nepodnikl zevrubnější pátrání, a tak událost pozvolna upadala v zapomnutí.

Její pokračování počíná v roce 1921, kdy si sovětský geofysik Kulik náhodou přečetl na listě vytrženém ze starého kalendáře vyprávění o obrovském povětroni. Když pak brzy nato objížděl Kulik roviny střední Sibiře, přesvědčil se, že mezi tamějšími obyvateli je vzpomínka na neobyčejný úkaz z r. 1908 ještě stále velmi živá. Kulik vyslechl mnoho očitých svědků a zjistil, že meteorit, který pronikl na Sibiř od Mongolská, prolétl nad nedozírnými rovinami a dopadl někde na severu v neproniknutelné tajze, daleko od cest a lidských osad.

Od té doby se Kulik se zanícením věnoval bádání o meteoritu, známém v odborné literatuře jako tunguský bolid. Vypracoval také prozatímní plány území, na které — jak se domníval — meteorit dopadl, a dal je geologu Obručevovi, který se r. 1924 vydával na vědeckou výpravu. Obručev konal z pověření Geologického komitétu průzkum v povodí řeky Podkamenné Tungusky a dospěl do faktorie Vanovara, v jejímž okolí, podle Kulikových předpokladů, meteorit pravděpodobně spadl. Obručev se snažil získat o meteoritu zprávy od domorodců, narážel však na značné těžkosti; Tungusové totiž tajili místo dopadu, protože je pokládali za posvátné, a katastrofu samu za příchod boha ohně, který sestoupil na zem s nebes. Přesto se však Obručev dověděl, že ve vzdálenosti několika dní cesty od faktorie je věkovitá tajga polámána a vyvrácena na ploše mnoha set čtverečních kilometrů, že však meteorit nespadl na území Vanovara, jak předpokládal Kulik, nýbrž nejméně o sto kilometrů severněji.

Když Obručev publikoval získané zprávy, vzbudila věc velký ohlas a v roce 1927 organizovala Akademie věd SSSR první, Kulikem vedenou výpravu do sibiřské tajgy s úkolem objevit místo dopadu meteoritu.

Když výprava opustila obydlené území, dorazila po mnoha týdnech vysilujícího pochodu tajgou do oblasti polomů. Dráha meteoritu byla lemována vývraty v pásmu širokém při nejmenším sto kilometrů.

Kulik zapsal do svého deníku:

»Ještě stále si nedovedu udělat správnou představu o obrovském rozsahu tohoto jevu. Pahorkovitá, téměř hornatá krajina, táhnoucí se desítky verst daleko za obzor... Na severu zasněžené hřebeny hor nad řekou Chušmo. S místa, odkud se rozhlížíme, není vidět ani stopy po lese: tajga vyvrácená, desítky tisíců ohořelých kmenů, i s kořeny vyrvaných a vržených na umrzlou zemi, a kolkolem mlází, které vyrostlo v pruhu širokém mnoho kilometrů a probíjí se k slunci a životu... Člověka se zmocňuje úžas, když vidí vyvrácené třicetimetřové lesní velikány, jejichž koruny jsou obráceny k jihu... Daleko vzadu přechází mladý porost v pásma tajgy katastrofou nepostižené a jen bílé vruby na temenech vzdálených pahorků označují místa, kde byly stromy smeteny.«

Když expedice vkročila do oblasti polomů, ubírala se řadu dní mezi vyvrácenými a zuhelnatělými kmeny stromů, pokrývajících rašelinovitou půdu. Koruny padlých stromů stále ukazovaly k jihovýchodu, odkud meteorit přilétl. Konečně 30. května, celý měsíc po odchodu z faktorie Vanovara, dosáhla výprava ústí řeky Čurgumy a postavila tam třináctý postupný tábor. Severně od tábora se rozkládala prostranná kotlina, obklopená amfiteátrek pahorků. Zde výprava po prvé zpozorovala, že je les vyvrácen paprskovitě.

»Vydal jsem se na okružní cestu,« zapsal Kulik, »na západ po horském amfiteátru kolem velké kotliny,

procházejí desítky verst po holých hřebenech pahorků. Polomy na nich ležely vrcholky k západu. Obrovským kruhem jsem obešel celou kotlinu k jihu a stromy jako začarované ležely zde obráceny k jihu. Vrátil jsem se do tábora a znovu jsem se vydal po hřebeni na východ — a stromy tu ležely obráceny k východu. Napjal jsem všechny síly a vydal jsem se ještě jednou po hřebenech pahorků k jihu. Již nebylo pochybností: obešel jsem místo dopadu kolem dokola. Jako ohnivá koule žhavých plynů a hmotných částic dopadl meteorit do kotliny, lemované pahorky a vyplněné tundrou a močály. Jako se rozstříkuje paprskovitě na všechny strany pramének vody dopadající na rovnou plochu, tak vyvrátil proud rozžhavených plynů les na prostoru desítek verst a vyvolal tento hrůzný obraz zkázy.«

Toho dne byli účastníci výpravy přesvědčeni, že největší nesnáze již mají za sebou a že brzy spatří místo, kde se gigantická hmota srazila se zemskou kůrou. Následujícího dne se vydali do středu kotliny. Pochod lesem, který byl vyvrácen jen místy, byl krajně vyčerpávající a nebezpečný. Zvláště v první půli dne, kdy vítr vál stále silněji, hrozilo chodcům, kteří šli mezi odumřelými kmeny s olámanými větvemi, že budou rozdraceni. Bez nejmenších výstražných znamení, často v těsné blízkosti výpravy, kácely se stromy s ohlušujícím rachotem hned zde, hned tam. Bylo nutno mít oči neustále obráceny na jejich vrcholky, aby člověk mohl včas uskočit, a zároveň ostražitě pozorovat zem, protože v tundře se to hemžilo hady.

V kotlině, obklopené amfiteátem holých pahorků, uviděli členové výpravy ještě jiná návší, rovinatou tundru, močály, místa zaplavená vodou a jezera. Tajga byla vyvrácena, holé kmeny stromů ležely jeden vedle druhého, vršky obráceny různými směry, ale kořeny ukazovaly do středu kotliny. Padlé stromy nesly patrné stopy ohně, který tenčí větvíčky zuhelnatil a silnější haluze a kůru ožehl. Mezi zpřeráženými kmeny v blízkosti středu kotliny narazila výprava na velké množství trychtýřovitých děr v zemi. Jejich průměr byl různý, od několika metrů do několika desítek metrů. To bylo vše, co zjistila první výprava, která musela okamžitě nastoupit zpáteční cestu, neboť jí docházely zásoby a její účastníci byli u konce svých sil. Kulík a jeho druhové byli přesvědčeni, že nálevkovité jámy s bahnitým dnem, často zatopeným kalnou vodou, na které narazili v kotlině, jsou krátery, v jejichž hlubinách leží úlomky meteoritu.

Druhá výprava dopravila s největším úsilím do tajgy, kam nevedly žádné cesty, stroje, umožňující provádět první pokusné vrty v trychtýřích, které byly předtím prokopány a vysušeny. Práce se prováděly během krátkého, parného léta v dusném vzduchu, rojícím se bodavými komáry, kteří se vznášeli nad bažinami v celých mračnách. Vrty byly bezvýsledné. Nejenže nebyly nalezeny úlomky meteoritu, nýbrž dokonce ani obvyklé stopy po srážce meteoritu se zemí, to znamená kamenný prach a úlomky slité vysokým žářem. Místo nich narazila výprava na spodní vody, které ohrožovaly stroje zatopením. Když byly šachty obezděny a proraženy vrstvy zalité spodními vodami — což bylo spojeno s obrovskou námahou — zabořily se vrtáky do nerozmrazujícího jílu. Nejhorší na celé věci bylo, že odborníci pro vznik rašeliny, půdoznalci a geologové, kteří tam přijeli, prohlásili jednomyslně, že tak zvané krátery nemají s meteoritem nic společného a že všude na severu v těchto zeměpisných šířkách je možno setkat se s podobnými jámami, které vznikly normálními procesy při ukládání rašeliny podemílané spodními vodami. Bylo tedy zahájeno systematické pátrání po meteoritu pomocí magnetických deflektometrů. Zdálo se samozřejmé, že tak obrovská masa železa musí způsobit magnetickou anomálii tím, že bude přitahovat střelky kompasů. Avšak přístroje neukázaly nic. Od jihu podél řek a potoků vedl ke kotlině mnoho kilometrů široký pruh vyvrácených stromů. Kotlinu samu lemovaly vějířovitě ležící stromy. Bylo vypočteno, že tyto destrukce způsobila energie řádu 1000 trilionů ergů, že tedy hmota meteoru musela být obrovská, přesto však nebyl nalezen ani sebemenší úlomek, ani jediný kousek, ani kráter, ani místočko, které by neslo stopy hrůzného pádu.

Jedna za druhou odcházely do tajgy výpravy, vyzbrojené nejcitlivějšími přístroji. Byly zakládány sítě triangulačních bodů, byly zkoumány svahy pahorků, dna bažinatých jezer a toků, byly prováděny vrty v bahnitém dně močálů — vše nadarmo. Ozývaly se hlasy, že meteorit možná patřil k bolidům kamenným. Je to domněnka málo pravděpodobná, protože meteoritika nezná mimořádně velké kamenné bolidy, avšak i v takovém případě byla by krajina poseta jeho úlomky. A když byly uveřejněny výsledky zkoumání vyvráceného lesa, vznikla nová záhada.

Již dříve bylo pozorováno, že tajga je vyvrácena nepravidelně a že ležící kmeny neukazují vždycky do středu kotliny. Nadto tu a tam ve vzdálenosti sotva několika kilometrů od středu kotliny stál nedotčený a neohořelý les, zatím co o několik desítek kilometrů dál jsme se opět setkávali s tisíci vyvrácených

modřínů a borovic. Byly pokusy vysvětlit to tak zvaným »efektem stínu«. Části tajgy byly prý uchráněny před nárazem tlakové vlny hřebenem pahorků. A na vysvětlenou, proč na některých místech leží stromy vyvráceny jiným směrem, bylo tvrzeno, že tyto polomy nemají nic společného s katastrofou, nýbrž že byly způsobeny normální smrští.

Letecké fotografie a fotogrametrické mapy terénu vyvrátily všechny tyto hypotézy. Na stereoskopických snímcích bylo jasné vidět, že některé oblasti lesa ležely skutečně soustředně kolem kotliny a jiné stály nedotčeny. Les byl vyvrácen tak, jako by byl výbuch nenarazil ve všech směrech stejnou silou, nýbrž jako by se ze středu kotliny rozbíhaly širší a užší »paprsky«, které kácely a vyvracely stromy v dlouhých pruzích.

Po řadu let zůstávala otázka nevyjasněná. Čas od času se ve vědeckém tisku rozvířily polemiky kolem tunguského meteoritu. Byly vyslovovány nejrůznější domněnky: že to byla hlava malé komety nebo možná mrak zhuštěného kosmického prachu, přesto však ani jediná hypotéza nedovedla vysvětlit všechny okolnosti. V r. 1950, když historie meteoritu již pozvolna utichala, publikoval jistý mladý sovětský vědec novou hypotézu, která neobyčejně odvážným způsobem vysvětlovala všechno.

Dva dny před tím, než se nad Sibiří objevil tunguský bolid — psal mladý vědec — upozoroval jeden francouzský astronom malé nebeské těleso, které se velmi rychle mihlo zorným polem jeho teleskopu. Brzy nato uveřejnil onen astronom zprávu o svém pozorování. Ani on sám, ani nikdo jiný nespojoval tento objev se sibiřskou katastrofou, neboť kdyby ono malé těleso bylo bývalo meteoritem, bylo by muselo spadnout na zcela jiném místě. S tunguským bolidem mohlo být totožné pouze v jediném případě, v případě tak nepravděpodobném, že o něm nikdo ani okamžik neuvažoval: kdyby totiž meteorit mohl libovolně měnit směr a rychlost letu jako říditelné letadlo.

A to právě tvrdil mladý učenec. Povětroň, známý jako tunguský meteor, byl meziplanetárním letadlem, které po hyperbolické dráze směřovalo k Zemi z prostoru souhvězdí Velryby, a protože mělo v úmyslu přistát, začalo kolem naší planety opisovat menší a menší elipsy. Právě tenkrát je svým teleskopem upozoroval francouzský astronom.

Podle našich představ bylo letadlo neobyčejně veliké — jeho váhu můžeme odhadnout na deset až dvacet tisíc tun. Bytosti, které v něm letěly, pozorující povrch Země se značné výšky, vybraly si pro přistání z daleka dobře viditelné prostory Mongolska, rovné, nezalesněné, jakoby stvořené pro to, aby na svých písčitých plochách umožnily přistání mezihvězdným letadlům.

Raketa dorazila do blízkosti Země po dlouhé cestě, při níž dosáhla rychlosti několika desítek kilometrů za vteřinu. Není známo, zda již v době, kdy se blížila k Zemi, měla poškozené brzdící motory nebo zda posádka jen nesprávně odhadla výšku naší atmosféry, faktem zůstává, že se jejich letadlo prudkým třením a odporem vzduchu velmi rychle rozžhavilo do běla.

A právě neobyčejná rychlost způsobila, že se jim nepodařilo přistát v Mongolsku a že nad ním proletěli ve výšce několika desítek kilometrů. Posádka by pravděpodobně byla měla ještě několikrát zakroužit okolo planety, ale byla přinucena ke spěchu, ať již byly příčinou poškozené motory nebo cokoli jiného. Ve snaze zmenšit rychlost zapnuli brzdící motory, které pracovaly nepravidelně, s přestávkami. Ohlasy jejich nerovnoměrného chodu slyšeli obyvatelé Sibiře jako onen hromový rachot. Když se letadlo octlo nad tajgou, proudy rozžhavených plynů, tryskající z brzdících motorů, kácely a vyvracely stromy. Tak vznikla stakilometrová ulice poražených stromů, kterou se později prodíraly sibiřské expedice.

Nad oblastí řeky Podkamenné Tungusky začalo letadlo ztrácet rychlost. Pahorkovitý, lesem a bažinami prostoupený terén nebyl vhodným místem pro přistání. Posádka ve snaze přeletět jej obrátila před letadla vzhůru a znovu zapnula pohonné motory. Bylo však už pozdě. Letadlo, obrovská masa do běla rozpáleného kovu, zmítané nerovnoměrným chodem motorů, ztrácelo stabilitu, padalo, točilo se a kolísalo. Tryskové plyny vyvracely les, jednou blíž, jednou dál, prorážely v něm celé ulice, ožehovaly koruny a větve. Letadlo se naposled vzneslo vzhůru a proletělo nad vnějším prstencem pahorků. Zde, vysoko nad kotlinou, došlo ke katastrofě. Pravděpodobně explodovala zásoba pohonných hmot. Při strašlivém výbuchu bylo kovové těleso roztrháno na kusy.

Tento výklad vysvětloval všechny známé okolnosti. Objasnil, jakým způsobem došlo ke zkáze lesa, proč byl na některých místech les jenom vyvrácen a na jiných také shořel, konečně proč místy zůstaly ostrovy nepoškozených stromů. Ale proč se letadlo rozpadlo tak, že nebyla nalezena ani nejmenší střípinka?

Jaká pohonná hmota září při výbuchu jasněji než slunce a může sežehnout tajgu na prostorách desítek kilometrů? Vědec odpověděl i na tyto otázky. Existuje toliko jeden způsob — tvrdil — jak rozbít mohutnou konstrukci meziplanetárního letadla na částčky tak nepatrné, že se nezachoval ani jediný úlomek viditelný pouhým okem, a je to pouze jedna pohonná látka, která září jasně jako slunce.

Tímto způsobem je rozpad hmoty a takovou pohonnou látkou jsou jádra atomů.

Když motory letadla vypověděly poslušnost, vybuchly zásoby atomové pohonné hmoty. Ve sloupu ohně dvacet kilometrů vysokém se obrovské letadlo proměnilo v páry a zmizelo jako kapka vody, která skane na rozžhavenou plotnu.

Hypothesa mladého vědce nenašla odezvu, jaké bychom se nadáli. Byla příliš odvážná. Někteří vědci soudili, že lze uvést málo fakt, která by ji dokazovala, jiní namítali, že na místo záhady meteoritu staví tato hypothesa záhadu meziplanetární rakety, a ještě jiní ji označili za fantasii, hodnou spíše romanopisce než střízlivého meteorologa.

Přes to, že skeptických hlasů bylo hodně, zorganizoval mladý vědec novou expedici do tajgy, aby prozkoumal radioaktivitu na místě dopadu. Bylo bohužel třeba počítat s tím, že nestálé zplodiny rozpadu atomů za uplynulých dvaadvaceti let vyprchaly. Povrchové jíly a slíny v kotlině vykazovaly při rozboru pouze nepatrný obsah radioaktivních prvků. Tak nepatrný, že z toho nebylo lze vyvozovat žádné závěry, protože mizivá množství radioaktivních částic se vyskytují i v obyčejné půdě. Rozdíly se pohybovaly v mezích nepřesnosti měření. Mohly znamenat velmi mnoho nebo velmi málo, podle osobního přesvědčení toho, kdo prováděl zkoušky. Problém zůstal nevyřešen. Zakrátko utichly poslední ohlasy polemik ve vědeckých časopisech, denní tisk ještě nějakou dobu přetřásal otázku, odkud asi mohlo letět meziplanetární letadlo a jaké bytosti v něm cestovaly, avšak tyto plané spekulace ustoupily zprávám o pokrocích stavby gigantických elektráren povolvských a donských a o definitivním proražení Turgajské brány pomocí atomové energie, o převedení vod Obu a Jeniseje do kotliny Aralského jezera. Daleko na severu vyrůstaly neprostupné masivy tajgy na vrstvách vyvrácených kmenů, propadajících se čím dál tím hlouběji do mokřinaté půdy. Ukládaly se nové vrstvy rašeliny, vody podmílaly říční břehy a nanášely nové, sněhy tály, ledovce ustupovaly a vracely se — všechny tyto erosní procesy se navzájem prostupovaly a zahlazovaly poslední stopy katastrofy. Zdálo se, že její tajemství navždy utone v nepaměti.

RAPORT

Roku 2003 bylo ukončeno částečné přemístění vod Středozevního moře do nitra Sahary a gibraltarské hydroelektrárny poprvé napojily proudem severoafrickou síť. Mnoho let již uplynulo od pádu posledního kapitalistického státu. Těžký, bolestný a velký úsek spravedlivého přetváření světa se chýlil ke konci.

Bída, hospodářský chaos a války se již nestavěly do cesty velkolepým plánům obyvatel Země.

Kontinentální síť vysokého napětí, neomezovány hranicemi států, volně se rozrůstaly, vznikaly atomové elektrárny, továrny-automaty, kde nepracovali lidé, a fotochemické transmutátory, v nichž sluneční energie přeměňovala kyslíčník uhličitý a vodu na cukr. Tento proces, odehrávající se v rostlinách po miliardy let, stal se již vlastnictvím člověka.

Věda neměla již nikdy sloužit výrobě zkázonosných prostředků. Ve službách komunismu se stala nejmocnějším ze všech nástrojů ku přebudování světa. Zdálo se, že zavodnění Sahary a vpuštění vod Středozevního moře do turbin elektráren je dílo, které na dlouhou dobu zůstane nepředstiženo, ale hned následujícího roku byly zahájeny práce na projektu tak nesrovnatelně odvážném, že zastínil dokonce i Gibraltarsko-africký hydroenergetický kombinát. Mezinárodní ústav pro řízení podnebí přešel od řízení dešťových mraků a přemístování vzdušných mas k přímému útoku na největšího nepřítele lidstva — mráz, který po stamiliony let vládl v oblasti zemských pólů. Věčné ledy, pokrývající šestý díl světa, Antarktidu, krunýřem silným několik set metrů, věznicí ve svých okovech také Grónsko a souostroví Ledového moře, zdroje ledových podmořských proudů, měly jednou provždy zmizet. Aby bylo možno dosáhnout tohoto cíle, bylo nutno oteplít prostory oceánů a pevnin, rozmrazit tisíce kubických kilometrů ledovců. Potřebné množství tepla bylo měřeno na triliony kalorií. Energii tak gigantickou nemohl poskytnout uran. Všechny jeho zásoby byly pro tento účel příliš nepatrné. Na štěstí objevila astronomie, věda, o níž se dříve soudilo, že patří k vědám nejvíce vzdáleným životu, zdroj energie, udržující věčný oheň hvězd. Tímto zdrojem je atomová přeměna vodíku v helium. V horninách a v atmosféře Země je

vodíku poskrovnu, avšak vodstva oceánů jsou jeho nevyčerpatelnou zásobárnou.

Myšlenka vědců byla prostá: zřídit v blízkosti pólů obrovské »ohně« s teplotou Slunce, které budou ozařovat a oteplovat ledovcové pustiny. Uskutečnění tohoto plánu se stavěly do cesty překážky zdánlivě téměř nepřekonatelné.

Když začali lidé přeměňovat vodík v helium, ukázalo se, že teplotám milionů stupňů, vyvíjejícím se při této reakci, nemůže odolat žádná na Zemi známá látka. Nejodolnější šamotová cihla, lisovaný asbest, křemík, slída, nejušlechtilější wolframová ocel, vše se měnilo v páry ve styku s oslepujícím atomovým žářem. Lidstvo tedy mělo palivo, způsobilo rozpustit ledovce a vysušit moře, měnit podnebí, ohřívát oceány a vytvořit v polárních krajích tropické džungle — nemělo však materiál, z něhož by bylo možno pro takové palivo zbudovat ohniště.

Protože však nic nemůže zadržet lidstvo spějící k vytčenému cíli, byly i tyto překážky odstraněny.

Neexistuje-li materiál, z něhož by se dalo zbudovat ohniště na přeměnu vodíku v helium — uvažovali vědci — není je vůbec třeba budovat. Vždyť atomový oheň také není možno zapálit na povrchu Země, protože by povrch okamžitě roztavil, propadl by se do hlubin a způsobil by katastrofu. Je tedy třeba udržovat je v atmosféře jako mraky, ale takové mraky, které lze podle potřeby řídit.

Vědci tedy rozhodli, že utvoří umělá subpolární slunce ve formě koulí rozžhavených plynů v průměru několika set metrů, jimž budou dmychadla z dálky dodávat vodík, a ve stejné bezpečné vzdálenosti zbudované stroje vytvoří mohutná elektromagnetická pole, která budou umělá slunce udržovat v žádoucí výšce.

V prvním údobí prací, rozpočtených na dvě desetiletí, bylo započato se stavbou elektráren, které měly řídicí stroje zásobovat energií. Tyto elektrárny, stavěné v severním Grónsku, na Grantových ostrovech, na souostroví Františka Josefa a na Sibiři, měly dohromady tvořit tak zvaný atomový řídicí prstenec. Do mrazivých, liduprázdných hornatých krajín vyjely celé továrny na kolech a pásových podvozcích. Stroje mýtily tajgu a nivelisovaly terén, stroje vyráběly teplo, rozmrazující zemi po miliony let zledovatělou, stroje kladly hotové bloky betonu, z nichž vznikaly dálnice, základy domů, hráze a v údolích ochranné bariéry proti ledovcům. Stroje krácející na ocelových nohách, drapáky, exkavátory, vrtací věže a jeřáby pracovaly ve dne v noci. Vzápětí za touto první linií postupovaly další: stavěly stožáry pro vedení vysokého napětí, transformační stanice, obytné domy, budovaly celá města a letiště, na nichž ihned začínala přistávat obrovská dopravní letadla.

Tyto stavby se těšily nesmírné popularitě. Pozornost celého světa se soustředila na oblasti za polárním kruhem, kde v mrazech a sněhových bouřích, za teplot klesajících na šedesát stupňů pod nulou vyrůstaly postupně betonové věže a ocelové antény atomového prstence, který se měl v budoucnu ujmout vlády nad platinově lesklými koulemi vodíku planoucího v atmosféře.

Jedním z těchto stavenišť byla oblast Podkamenné Tungusky. Tam, mezi haldami slinu a hlíny, v hlubokých výkopech proražených v nerozmrazující zemi tvrdé jako kámen, na obrovských betonových pilotách byly montovány katapultové stanice raket, nahrazujících železnice. Při práci vyrval drapák ze dna sedmimetrové jámy kus půdy, který se dostal po transportéru do drtičky, rozemílající kamení na drobný štěrk. Tam kus uvázl. Mohutný stroj se na okamžik zastavil, a když strojník zesílil proud, zaprašely zuby z tvrdé cementované oceli a vylomily se. Když stroj rozebrali, našli mezi zuby jeho válců vklíněný kus horniny tak tvrdé, že na ní pilník nezanechal téměř žádnou stopu. O nález se náhodou dověděli vědci, kteří v Podkamenné Tungusce čekali na letadlo do Leningradu. Prohlédli si záhadnou horninu a vzali ji s sebou. Příštího dne již ležela v laboratoři leningradského Ústavu pro meteoritiku.

Zprvu se domnívali, že je to meteorit. Byl to však kus basaltu zemského původu, do něhož se zabodl válec na obou koncích zašpičatělý, velikostí i tvarem připomínající granát. Náboj se skládal ze dvou částí opatřených závitem, které byly spolu sešroubovány a tak pevně utaženy, že museli přepilovat jeho stěny, aby se dostali dovnitř. Po delší námaze, s přispěním technologů z Ústavu pro užitou fyziku, podařilo se konečně vědcům otevřít tajuplné pouzdro. Uvnitř byla cívka z hmoty podobné porcelánu, na níž byl navinut ocelový drát, dlouhý téměř pět kilometrů. Víc nic.

O čtyři dni později byl ustaven mezinárodní výbor, který se počal zabývat zkoumáním cívky. Brzy se ukázalo, že drát navinutý na cívce byl kdysi zmagnetisován. Vrchní závity, vystavené kdysi vysoké teplotě, magnetismus ztratily. Drát byl dobře zachován pouze v hlubších vrstvách.

Vědci tonuli v dohadách o původu tajuplné cívky. Nikdo se první neodvažoval vyslovit hypotézu, která se všem drala na rty. Věc se stala jasnou, když technologové provedli chemický rozbor slitiny, z níž byl drát zhotoven. Slitina nebyla rozhodně vyrobena na Zemi. Náboj nebyl pozemského původu. Beze sporu souvisel s kdysi proslulým tunguským meteorem. Po prvé — není známo, kým řečeno — padlo slovo »raport«. Opravdu, drát byl zmagnetisován, jako kdyby byl po celé délce »popsán« elektrickými kmity a tvořil »meziplanetární dopis«, jediný svého druhu. Podobalo se to nahrávání zvuku na ocelový pás, kterého se již dávno užívalo v rozhlasu a v telefonii. Zakrátko se všeobecně vžila domněnka, že se posádka neznámého kosmického letadla v kritickém okamžiku, když selhaly motory, pokoušela zachránit to, co považovala za nejdrahocennější: dokument »sepsaný« na drátě magnetickými kmity a vystřelila jej před katastrofou z letadla. Vyskytly se však i jiné názory, které tvrdily, že cívka byla z letadla vymrštna až explozí, jak o tom svědčí viditelné, teplem způsobené změny na jejím obalu.

Ve vědeckém i v denním tisku probíhaly nekonečné diskuse o původu meziplanetárního letadla. Nebylo snad jediné planety sluneční soustavy, která by nebyla v podezření, že letadlo vyslala. Dokonce i vzdálený Uran a obrovský Jupiter měly své stoupence. Zásadně se však veřejné mínění rozdělilo na dva tábory: v zastávce Venuše a Marsu. Druhý tábor byl dvakrát početnější.

Zájem o astronomii byl v onom roce obrovský. Byly rozebrány neuvěřitelné náklady knih populárně vědeckých i odborných a poptávka po amatérských astronomických přístrojích, zvláště dalekohledech, byla taková, že i nejlépe zásobené sklady zely nejednou prázdnou. A nejen to, astronomická tematika pronikla i do umění: vyšly fantastické romány o záhadných obyvatelích Marsu, jimž autoři připisovali nejfantastičtější vlastnosti. Některé televizní stanice vysílaly v týdenních vědeckých programech zvláštní pořady věnované astronomii. Nepředstavitelný úspěch zaznamenal z Berlína vysílaný a všemi stanicemi severní polokoule přenášený televizní pořad »Cesta na Měsíc«. Diváci si doma prohlíželi povrch Měsíce třítisíckrát zvětšený. Televizní kamera byla totiž instalována na okuláru obrovského dalekohledu heidelberské hvězdárny.

Mezinárodní komise překladatelů, která byla mezitím utvořena, zahájila proslulý »boj o drát«, jak jej nazval zvláštní vědecký dopisovatel »L'Humanité«. Práce nejzkušenějších egyptologů a sanskrtologů, specialistů pro mrtvé a vyhynulé jazyky, zdají se hříčkou proti úkolu, jaký badatele očekával. »Raport« se skládal z více než z osmdesáti miliard magnetických kmitů, zachycených v krystalické struktuře drátu. Jednotlivé skupiny kmitů byly přerušeny nevelkými mezerami drátu nezmagnetisovaného. Nasnadě byla domněnka, že každý takový úsek je jedním slovem, avšak tato domněnka mohla být mylná. Tak zvaný »raport« mohl ve skutečnosti být pouhým záznamem rozličných měřicích přístrojů. Řada vědců tvrdila, že struktura jazyka — je-li »raport« skutečně psán pomocí slov — může být zcela odlišná od struktury kteréhokoli jazyka, známého na Zemi. Avšak i oni se shodovali v tom, že není možno nechat nevyužitou příležitost, která se naskytá vědě po prvé v dějinách.

Vědci, kteří měli před sebou cívku zmagnetisovaného drátu bez sebemenší nápovědi, pustili se do práce. Nejobtížnější byl začátek. Celý drát proběhl přístrojem, který zachytil všechny magnetické kmity na filmový pás. Drahocenný originál pak putoval do podzemního trezoru. Od tohoto okamžiku až do konce pracovali vědci jen s filmovými kopiemi.

Na zahajovacích poradách bylo rozhodnuto sledovat jedinou cestu, která slibovala naději na úspěch. Slova každého jazyka jsou symboly představující určité předměty a pojmy; proto se rozluštění jazyků vymřelých národů, šifer a jiných kryptogramů opírá o pravidla platná pro každý jazyk. Hledají se symboly, vyskytující se nejčastěji, zkoumá se, zdali písmo má charakter obrázkový, hláskový nebo slabikový, a co je nejdůležitější: hledá se pomůcka, která by umožnila pochopit aspoň jeden jediný výraz. Někdy přichází vědcům na pomoc šťastná náhoda; tak tomu bylo s egyptskými hieroglyfy, když byl objeven náhrobní kámen, na němž byl též nápis vyryt egyptskými, znaky i řeckým písmem. Podobně tomu bylo i s klínovým písmem Babyloňanů.

Nejdůležitější však je to, že tvůrci každého z těchto neznámých jazyků byli bytosti podobné badatelům, žili kdysi na téže planetě, hrálo je totéž slunce, dívali se na tytéž hvězdy, květiny a moře, a tyto podmínky přirozeně přispěly ke vzniku obecných symbolů. Nyní tomu bylo zcela jinak. Jaké společné pojmy mohli mít lidé s neznámými bytostmi? Na kterém místě bylo by správné překlenout mostem propast, dělíci obyvatele různých světů? Tímto spojovacím článkem se mohla stát jen jedna jediná věc: hmota.

Celý vesmír, od nejmenších zrníček písku pod našima nohama až po nejvzdálenější hvězdy, je zbudován z týchž atomů. Na všech místech kosmu je hmota podřízena týmž zákonům a všechny tyto zákony se dají vyjádřit matematicky. Bylo-li matematických výrazových prostředků užito při psaní »raportu« — řekli si vědci — máme naději. V opačném případě zůstane »raport« nerozluštěn navždy.

Přijetí tohoto předpokladu však bylo teprve prvním krokem na cestě nesmírně obtížné a zdoluhavé. Zdálo by se, že stačí prostě »raport« prohlédnout a pátrat v něm po oněch nejobecnějších fyzikálních zákonech. To však bylo v tomto stadiu prací nemožné. Jednak je takových zákonů velmi mnoho, jednak — a to bylo na věci nejhorší — nebylo známo, jakého algoritmického systému užívají autoři »raportu«. Desítková soustava, která se zakládá na devíti základních číslech a desáté nule, zdá se samozřejmá a jediné možná nám, ne však matematikům. Přijali jsme ji, protože máme na ruku deset prstů a ruce byly v dobách dávno minulých počítadly našich předků. Teoreticky však je možný jakýkoli počet takových číselných soustav, počínajíc dvojkovou, v níž existují toliko dvě čísla — nula, jednička — přes trojkovou, čtverkovou, pětkovou a tak dále, do nekonečna. V době přípravných prací omezila se komise překladatelů z praktických důvodů na sedmdesát devět soustav od dvojkové do osmdesátkové. Úkol tedy zněl: prohlédnout miliony magnetických kmitů a vypočítat pro každý kmit jeho hodnotu v sedmdesáti devíti číselných soustavách. To samo vyžadovalo již téměř bilion výpočtů. Avšak to byl pouze začátek, neboť získané výsledky bylo třeba zkontrolovat a hledat v nich takové, které by odpovídaly fyzikálním konstantám. Konstant, jako jsou ku příkladu atomová čísla a váhy prvků, je několik set. Ale ani to ještě není všechno, protože v tak nesmírném moři čísel mohly by se objevit výsledky shodující se s některou konstantou jen náhodou. Bylo tedy nutno provádět zároveň kontrolní výpočty. Podle výpočtu vyžádaly by si tyto práce, které byly teprve úvodem k vlastnímu překladu, životní práce tisíce nejzkušenějších počtářů. A zatím byly ukončeny za dvacet sedm dní.

Komise překladatelů měla k dispozici tehdy největší na světě existující elektronový mozek, gigantický stroj, umístěný na čtyřech patrech Matematického ústavu v Leningradě.

Práci tohoto kolosu řídil štáb odborníků z ústředny umístěné v nejvyšším patře ústavu. Odtamtud byly dávány mozku rozkazy, aby prozkoumal všechny zápisy »raportu« a hledal v nich podobnost s fyzikálními konstantami. Srovnání má provést ve všech zvolených číselných soustavách od dvojkové do osmdesátkové, výsledky tímto způsobem získané kontrolovat a každou jednotlivou etapu své práce zaznamenávat a ihned hlásit.

Ústředna byla kruhová místnost z bílého mramoru, v níž zářily zelenavé obrazovky. Na nich se objevovaly výsledky postupujících operací. Od okamžiku, kdy zmizely v mechanismu prvé perforované pásky s rozkazy a kdy se rozzála signální světélka, až do chvíle, kdy zhasly červené kontrolní lampičky, uplynula šest set čtyřicet jedna hodina nepřetržité práce. V té době prováděl mozek pět milionů výpočtů za vteřinu a nezastavil se ve dne ani v noci, zatím co vědci se střídali ve službě šestkrát denně. Není možno vůbec popsat, jak obrovskou práci stroj vykonal. Stačí, řekneme-li, že jazyk »raportu« se podobal — jak se ukázalo — ani ne tak řeči, jako spíše zvláštní hudbě, protože to, co odpovídá pozemským slovům, vyskytovalo se v něm jakoby v různých »tóninách«.

Několikrát se zjistilo, že ani obrovská kapacita mozku nestačí na všechny úkony. V těchto chvílích zapojovala automatická relé podzemní kabely, spojující hlavní mozek s ostatními, které pracovaly rovněž v obvodu Leningradu. Nejčastěji vypomáhal elektronový mozek Ústavu pro theoretickou aerodynamiku. Konečně nastal okamžik, kdy na obrazovkách zazářily výsledky. Zvonky v ústředně zazvonily pronikavými hlasy, ale i bez jejich výzvy vyskočili všichni službu konající vědci od svých stolků a zahleděli se na první, lidskému chápání srozumitelné pojmy »raportu«.

První rozluštěná věta zněla:

»křemík kyslík hliník kyslík dusík kyslík vodík kyslík«

To znamenalo: Země.

Čtyřikrát opakované slovo »kyslík« bylo zapsáno různým počtem kmitů. Vědci pochopili, že se na tomto místě hovoří o fyzikálních vlastnostech Země. Kysličníky křemíku a hliníku jsou hlavními složkami kůry naší planety, obalené dusíkem a kyslíkem atmosféry a pokryté kysličníkem vodíku — vodou moří a oceánů. Avšak tato zdánlivě prostá věta říkala mnohem více. Za prvé: slova jako křemík, hliník, kyslík měla jisté znaky, které se na jiných místech vyskytovaly v ryzí formě a znamenaly »hmotu« vůbec. Za

druhé: celá věta o osmi slovech byla podřízena jisté funkci vyššího řádu, která označuje zakřivenou plochu. Přesněji řečeno: šlo o plochu rotačního elipsoidu neboli o zemskou kůru.

Od tohoto okamžiku již probíhalo dešifrování »raportu« hladčeji, i když v něm nebyla nouze o místa nejasná, kolem nichž se rozpoutávaly vášnivé rozpře. Jak práce postupovaly, vynořoval se celkový obraz Země a světa, viděný po prvé v dějinách bytostmi, které nebyly lidmi. »Raport« byl rozdělen na několik částí. Úvodní obsahovala popis naší planety, vzhledu jejího povrchu, rozdělení pevnin a moří a jejich chemického složení. V tom se neskrývala úskalí. První rozpor mezi překladateli vznikl, když dospěli k místu, kde se »raport« zmiňuje o pozemských městech. Přes nesmírnou výšku a rychlost letícího letadla podařilo se neznámým bytostem zjistit, že naše planeta je obdělána podle určitého systému: viděli továrny, domy, cesty, ba dokonce i lidi na polích a ulicích. Nepochopitelné však bylo to, že při celém popisu pozorovaných jevů považovali lidi za něco zcela bezvýznamného, a zdálo se, že jim nepřičítají funkci budovatelů a konstruktérů zemské civilisace. »Raport« mluvil o lidech jako o »dlouhých kapkách« (jak bylo zřejmé z vysvětlivky, šlo o »tažnou, měkkou látku«, z které jsou utvořena naše těla) a pokládal je za částice nějaké větší homogenní masy, od níž se pouze přechodně odpojili ve formě oněch »kapek«. Tato masa musela být autorům »raportu« něčím běžným a dobře známým, protože vyslovovali domněnku, že lidé jsou utvořeni z podobné substance jako... (následovalo slovo nepřeložené a nepřeložitelné, protože neexistuje v žádném zemském jazyce). V další části »raportu« byla popsána města, obytné domy a rozmanité technické vymoženosti, jako železniční sítě, nádraží, přístavy, a to tak neobyčejně zevrubně, že se čtoucích vědců zmocňoval bezděčný obdiv k přesnosti pozorovacích přístrojů, jaké měla k dispozici posádka meziplanetárního letadla. Avšak i zde, v samých základech popisu, leželo totéž celkové a nepochopitelné zmatení pojmů: autoři »raportu« usilovně pátrali po tvůrčích pozemské technické civilisace a ani je nenapadlo, že by jimi mohli být lidé. To, že při tom lidi zpozorovali, bylo nade vši pochybnost, protože o několik vět dále poznamenávali »v zorném poli se pohybuje mnoho dlouhých kapek«.

Vědci, kteří dlouho uvažovali o tomto místě »raportu«, dospěli k názoru, že tato záměna pojmů, toto nepochopení jistě není náhodné, nýbrž že se právě za ním skrývá tajemství neznámých bytostí. Na novou, i když také ne zcela jasnou stopu přivedla je obsáhlá zmínka v další části »raportu«. Když znovu opakovali větu již dříve vyslovenou, že nikde nelze objevit tvůrce technických zařízení, připojovali autoři »raportu«: »snad proto, že jsou... (opět následuje nepřeložené slovo) rozměrů«.

Zdálo se, že klíč k tajemství je skryt právě v onom záhadném slově. Domněnku, že je to přídavné jméno, které znamená »malý« nebo »drobný«, bylo třeba zavrhnout, protože v jazyce »raportu« charakterizuje přídavné jméno jiné seskupení kmitů. Kdyby to bylo zájmeno, věta by byla mohla znít: »že jsou našich rozměrů«.

Zkoumání ukázalo, že nejmenší předměty, které neznámí letci mohli zpozorovat z výšky, v jaké letěli nad Zemí, byly velké sedm až osm centimetrů. Připouštěli-li tedy, že nemohou »rozeznat tvůrce zemské civilisace«, po kterých se pídili, proto, že jsou »našich rozměrů«, dalo by se z toho vyvozovat, že neznámé bytosti jsou poměrně velmi malé, že rozhodně nepřesahují velikost osmi centimetrů. Je to jediné místo v »raportu«, z něhož se dalo usuzovat na jejich velikost. Bohužel celá tato domněnka je velmi vratká, protože v jazyce »raportu« nebylo zjištěno ani jediné zájmeno »my«, »já«, »naše« a podobně. V další části »raportu« setkávali se vědci čím blíže konci, tím častěji s »bílými místy«, to jest s místy nerozluštěnými, ať již proto, že magnetický záznam byl slabý, nebo proto, že se tam vyskytovaly pojmy, které nebylo možno dešifrovat ani analysou kmitů, ani »methodou zkoušek a omylů«, to jest dosazováním pravděpodobných termínů, kterou s neochvějnou trpělivostí aplikovala smíšená skupina jazykozpytců a matematiků, kteří řídili operace.

Konec »raportu« tvoří krátké, neobyčejně věcné vyličení tragedie, která znamenala konec letu rakety. Jsou to údaje měřicích přístrojů, které zaznamenávaly příkře stoupající rychlost rozpadu atomů, obrovský vzestup teploty a k tomu křečovitý chod hnacích motorů. Dále byly magnetické záznamy setřeny. Následuje krátký úsek ticha a pak tři zřetelně čitelná slova »bezpečnostní zařízení shořela«. Tady »raport« náhle končí.

Jak jsme řekli, znali už vědci v hlavních rysech obsah »raportu«. Protože bylo pravděpodobné, že rozluštění míst dosud nejasných nepřinese — až na maličkosti — nic zásadně nového, komise

překladatelů přikročila k další etapě prací a rozdělila se na tři nové sekce, z nichž každá se zaměřila na jiný problém. První, vedená profesorem Klüverem, měla za úkol sebrat a rozšířit naše vědomosti o neznámých bytostech.

Většinu v ní měli přírodovědci: biologové, zoologové, botanici a lékaři, byl mezi nimi i jeden specialista pro obor mladé rozvíjející se vědy — astrobiologie, která zkoumá známky života na jiných vesmírných tělesech mimo naši Zemi.

Druhá sekce kontrolovala překlad »raportu« tím, že jej srovnávala s originálem, s oním proslulým zmagnetisovaným drátem, který byl vyňat z podzemního tresoru Ústavu pro meteoritiku. A konečně třetí a poslední sekce vysedala neúnavně nad dosud nerozluštěnými místy »raportu«. Bylo v ní mnoho matematiků a fyziků, kteří zasedali převážně v ústředně elektronového mozku a neustále jej nutili k nepravděpodobně složitým výpočtům. Došlo dokonce k lehké potyčce s biology, kteří tvrdili, že byl Matematický ústav okupován fyziky, kteří jim znemožňují užívat elektronového mozku.

V době, kdy se miliony lidí na celém světě seznamovaly v rozhlase, v televizi a tisku s obsahem publikované části »raportu«, došlo v komisi překladatelů k dramatickému obratu.

Jakýmsi úvodem k hlavnímu objevu byla diskuse v biologické sekci, na kterou byl jako host a poradce pozván Čandrasékhar, velký indický matematik. Jeden z vědců, který navázal na dříve citovanou pasáž »raportu«, z níž se dalo usuzovat, že neznámé bytosti jsou malých rozměrů, vyslovil domněnku, že je to hmyz, žijící hromadně jako včely nebo mravenci, vyznačující se však nesrovnatelně vyšší inteligencí.

Předseda sekce profesor Klüver na to odpověděl:

»Velká inteligence znamená velký mozek. Hmyz však nemůže mít veliký mozek z téhož důvodu, proč nemůže mít velké tělo: nedovoluje mu to stavba jeho těla. Dýchací systém není s to dodat dostatek kyslíku při rozměrech těla překračujících délku několika centimetrů. A právě to je příčinou, že neexistuje a nikdy neexistoval hmyz příliš veliký.«

Vědec namítl, že dýchací ústrojí neznámých bytostí mohlo být docela jiné. Profesor Klüver odpověděl, že hmyz, který má jiný nervový systém a dýchá jinak než hmyz, není podle něho hmyzem... Stejně dobře by bylo možno nazvat zvířata rostlinami se systémem nervů, svalů a krevního oběhu. Jaký znak kromě pouhého názvu zůstane beze změny v jednom i v druhém případě?

Rozvířila se prudká diskuse, v níž obě strany hájily své argumenty. Zdálo se, že večer uplyne v planých sporech, když se o slovo přihlásil profesor Čandrasékhar, který doposud mlčky sledoval jednání.

»Přišel jsem sem s jistou myšlenkou,« pravil, »která snad poněkud osvětlí problém, o němž diskutujete. Prostudoval jsem důkladně výpovědi očitých svědků pádu tunguského meteoritu. Všichni se shodují v tom, že ve chvíli, kdy se objevil meteor, bylo na zemi vidět stíny předmětů, ku příkladu stromů a domů, a že se tyto stíny pohybovaly opačným směrem, než letěl meteor. Z toho je zřejmé, že »raport« aspoň ve své závěrečné části nebyl psán živými bytostmi.«

Toto tvrzení uvedlo přítomné v krajní úžas: upírali oči na matematika, který přistoupil k tabuli, vybral si větší kousek křídly a ihned začal počítat. Svůj důkaz dovodil asi takto: v době pádu meteoritu bylo slunečno; jestliže tedy ve světle meteoru vrhaly předměty stíny i na místa osvětlená sluncem, byla záře meteoru nesporně intenzivnější než sluneční světlo. Je zřejmé, že i jeho teplota byla vyšší než teplota slunce. Jelikož profesor znal dobu, za jakou meteor proletěl vrstvou zemské atmosféry, vypočetl, že v letadle bez ohledu na tloušťku pláště nemohla být teplota nižší než 600 stupňů. Takové podmínky by nepřežil žádný živý organismus. »Raport« však přesto pokračoval až do chvíle katastrofy. Z toho vyplývá: buďto jej zaznamenávaly automatické přístroje a v raketě vůbec nikdo nebyl, nebo je ústrojí neznámých bytostí uzpůsobeno jinak než organismy pozemských zvířat a rostlin.

Biologové vyslechli Čandrasékharu s mimořádnou pozorností, a protože uznali jeho důkaz za přesvědčující, rozhodli, že s ním následujícího dne seznámí valné shromáždění komise překladatelů. Když se však ráno dostavili do Malé síně Ústavu, byli pozváni — jako ostatně všichni vědci — na mimořádnou schůzi s tajným pořadem do Velkého sloupového sálu. Vzbudilo to všeobecný údiv, protože komise doposud nikdy neužila tak přísného opatření. Schůze se konala za zavřenými dveřmi a bez účasti hostů obvykle zvaných. Profesor Ramón y Carral z Instituto Nacional del Astronomia ve Vera Cruzu, který toho dne schůzi předsedal, prohlásil, že třetí sekce odhalila při své práci skutečnost nesmírného dosahu, jejíž okamžité zkoumání je věcí nejvýše důležitou, neboť na ní možná závisí osud celého světa. Pak udělil

slovo profesorovi Lao Čuovi. Čínský fyzik nehovořil do mikrofonu se svého místa, jak bylo zvykem, nýbrž vystoupil na pódium předsednictva, zřejmě proto, že chtěl vidět do tváří všech, k nimž promlouval. Hlasem nijak zvláště zvučným, avšak v celém sále slyšitelným oznámil, že byl pověřen třetí sekci, aby seznámil vážené shromáždění s neobyčejně důležitým objevem, jehož dosah nedovede zatím nikdo plně odhadnout.

Velká slova, jimiž předseda uvedl projev, na nikoho zvláště nezapůsobila, protože starý mexický astronom byl znám svým jižním temperamentem; tato první věta fyzikova však zelektrisovala celý sál, neboť Lao Ču byl jedním z nejstřízlivějších a nejkritičtějších mozků komise překladatelů.

Ve svém projevu se Lao Ču zmínil o nové metodě rozboru textu »raportu«, které třetí sekce užila. Pomocí ultrakrátkých paprsků byly totiž fotografovány ty části drátu, s nichž byl magnetický zápis setřen. Závěrem citoval Lao Ču doslovné znění místa, které se touto metodou podařilo rozluštit. Stálo tam: »Po druhé oběžné jednotce bude planeta ozářena. Až intenzita ionisace klesne na polovinu, nastane velký pohyb.«

V sále naplněném do posledního místečka panovalo hrobové ticho. Nebylo slyšet ani dech, ani obvyklé vrzání sedadel. Bylo vidět, jak lidé zavírají oči, aby se mohli plně soustředit, a tisknou si sluchátka k uším oběma rukama. Někteří si horečně zapisovali slova čínského fyzika. Lao Ču dvakrát citované místo opakoval a pak pravil, že se třetí sekce přiklání k názoru, že je třeba vykládat je takto: »oběžná jednotka« je jisté časové údobí, odpovídající dosti dlouhé době, kterou je nepochybně možno srovnat se zemským rokem. Co znamená »bude planeta ozářena«? Zřejmě použití nějakého druhu zářivé energie, která působí ionisaci. O kterou planetu jde? Není to zcela jisté, protože pasáž dříve zcela nečitelná byla rekonstruována, avšak jisté známky nasvědčují, že jde o naši planetu, o Zemi. Jaký cíl může sledovat použití paprsků? Ani to není zcela jisté, řekl Lao Ču, ale zdá se, že neznámé bytosti mají v úmyslu vyslat na zemi silný výboj energie, a až jeho účinky za nějaký čas zeslábnou, nastane »velký pohyb«. Smíme-li si »velký pohyb« vykládat jako invasi neznámých bytostí na naši planetu, může mít citovaná pasáž už pouze jediný význam: neznámé bytosti mají v úmyslu zničit život na Zemi, aby se na ní mohly samy usadit. V závěrečných slovech fyzik zdůraznil, že to všechno zní fantasticky a nepravděpodobně a že jednotlivé články dedukce, z níž vyplývá citovaný závěr o »invasi na Zemi«, navazují na sebe dosti volně. Avšak za dané situace je těžko být příliš kritický a aplikovat přísná vědecká měřítká, neboť jde o věc v dějinách dosud nepoznanou, totiž o ohrožení existence celého lidstva. Je to nebezpečí tak nesmírné, že o jeho možnosti je nutno uvažovat, i když se zdá zcela nepravděpodobné.

Předseda profesor Carral se ujal slova a vyzval přítomné, aby zachovali klid a sledovali pozorně diskusi, která se nato rozvinula. Někteří soudili, že závěr byl vyvozen správně, ale věc sama že nevypadá tak hroživě, protože meziplanetární letadlo bylo pouze prvním zvědem a hromadná invase na Zemi měla bezpochyby následovat až po jeho šťastném návratu z výpravy. Protože je stihla pohroma, nebezpečí — bylo-li jaké — zmizelo. Nejlepším důkazem toho je, že od katastrofy uplynulo již skoro sto let a klid nebyl porušen. Jiní tvrdili, že několik desítek let je poměrně dlouhá doba jen s lidského hlediska. Není vyloučeno, argumentovali, že oběžná jednotka se rovná dvěma stům nebo snad ještě více stům let. Neznámé bytosti mohou být tvory neobyčejně dlouhověkými. Kde je jistota, že neměří svou existenci na celá tisíciletí?

Předseda požádal první sekci, aby se vyslovila k problému povahy neznámých bytostí, které se rázem změnily z poutníků přicházejících z hlubin vesmíru a zahrnovaných všeobecným zájmem a obdivem v úhlavní nepřátele lidstva.

Biologové vyslali Čandrasékhara, který seznámil shromáždění se svým důkazem. V odpovědi poznamenal jeden z fyziků, že od samého počátku byl možná celý problém chápán zcela nesprávně: kdo ví, nebylo-li celé meziplanetární letadlo prostě jediným obrovským »mechanickým mozkiem«, nadaným iniciativou a schopností samostatného jednání. Bytosti, které jej sestrojily, nemusely být na jeho palubě. Díváme-li se na věc s tohoto hlediska, představovaly by všechny zvláštnosti »raportu« znaky onoho »mechanického mozku«, který jej napsal, a nikoli znaky neznámých bytostí, o nichž by v tomto případě nebylo nic známo. Celá věc se vrátila k bodu, z něhož vyšla.

Komise překladatelů se octla v nesmírně těžkém postavení. Jaké stanovisko má zaujmout k otázce ohrožení lidstva? Existovalo vůbec nějaké ohrožení? Neznámé bytosti snad kdysi skutečně měly v úmyslu

kolonizovat Zemi. Byly však jejich plány podloženy skutečnými možnostmi?

V jednu hodinu v noci přerušil předseda diskusi. V závěru prohlásil, že se příští schůze bude konat až za dva dny, protože je naděje, že do té doby sekce astrofysiků, posílená nejznamenitějšími matematiky, bude moci seznámit valné shromáždění s novými fakty o původu neznámých bytostí.

Málokdo věděl, že práce astrofysiků, o nichž se předseda zmínil, byly v běhu již od půlnoci minulého dne, to znamená od okamžiku, kdy se předsednictvo komise seznámilo s pasáží »raportu«, kterou předložila třetí sekce. V nejvyšším patře matematického ústavu bylo jedenáct vědců v samotě ničím nerušené.

V době, kdy byli Lao Ču a Čandrasékhar přítomni zasedání komise překladatelů, převzal řízení všech prací s elektronovým mozkiem astrofysik Arseňjev. Srovnal číselné údaje o letu rakety s její pravděpodobnou rychlostí, se silou motorů a konečně s mapami hvězdného nebe z r. 1908. Neobyčejně složitý početní úkon, který se zakládal na tom, že z mnoha set tisíc možných veličin bylo vybíráno několik určitých, byl ukončen po dvaceti devíti hodinách nepřerušené práce. Jeden a půl dne po schůzi, na které byli členové komise seznámeni s osudovou pasáží, tři vědci, stojící před výsledkovou obrazovkou mozku, přečetli poslední dílčí výsledky výpočtu a mlčky na sebe pohlédli. Arseňjev přikročil blíž a z výše své obrovské postavy hleděl na obrazovku, fosforeskující zelenavým světlem. Věc byla nesporná. Letadlo bylo vystřeleno z planety naší sluneční soustavy, a to z planety, jejíž dráha leží uvnitř dráhy Země. Bylo třeba rozhodnout mezi dvěma planetami: Merkurem a Venuší. A vědci se znovu naklonili nad kovovými stolky, znovu byly dány stručné příkazy.

Na řidicích stolicích se zvedaly a klesaly bílé klávesy kontaktů. Se šumotem sotva slyšitelným se zapínaly do práce tisíce nových okruhů. V širokých mezerách mezi rozvodnými deskami hořela rudá kontrolní světélka. Když se bělavé linie naposledy zatřepaly na obrazovkách, bylo vše jasné. Nemohl to být Merkur, vulkanický svět z lávy a popela, bez atmosféry, hvězda nejbližší Slunci, která k němu stále obrací touž polokouli. Zbývala tedy hvězda zahalená oslnivě bílými mraky, které od nepaměti skrývají její povrch před lidskými zraky, jitřenka, Venuše.

PLANETA VENUŠE

Bylo po půlnoci. Již sedm hodin trvalo zasedání komise u stolů, na nichž se vršily stohy nákresů a svitků filmů. Členy astrofysikální sekce, vstupující do sálu, přijalo shromáždění náhlým utišením. Oči všech se upřely na Arseňjeva, Čandrasékharu a Lao Čua, ale s jejich tváří nebylo možno nic vyčíst. Ubírali se na svá místa; za nimi šlo několik spolupracovníků a asistentů. Když Arseňjev oznámil výsledky výpočtů, nastalo ticho.

»Tedy Venuše?« zeptal se někdo v sále.

Arsěňjev usedl, aniž odpověděl, a začal před sebou rozkládat papíry, které si přinesl.

»Je možnost omylu zcela vyloučena?« otázal se též hlas od stolu biologů.

Řekl to docent Sturdy, nevysoký muž s nezdravě brunátnou tváří a s hustými vlasy.

»Elektronový mozek se někdy mýlí,« odpověděl Arseňjev. »Jeden omyl sice připadá na šest trilionů početních úkonů, počítejme však i s touto možností. Ještě dnes v noci provedeme výpočty znovu.«

»Tak jsem to nemyslel,« ohradil se biolog. »Mně jde o theoretické předpoklady výpočtu. Není v nich nějaká chyba?«

Arsěňjev uhladil oběma rukama papíry. Byla to jedna z nejcharakterističtějších osobností celé komise překladatelů. Byl světlavý, obrovského vzrůstu, s lehce shrbenými rameny a vypadal, jako by byl modelován podle nějakých dávno vymřelých, neobyčejně velikých a ušlechtilých bytostí. V třiceti letech dokončil své nejdůležitější dílo, v němž vyslovil novou theorii, vysvětlující řadu subatomových jevů. Nyní mu bylo třicet sedm let. Přestože seděl, přečníval své sousedy o hlavu. Hleděl na odpůrce několik okamžiků, jako by se připravoval na delší odpověď, a všichni se zachvěli, když svým hlubokým hlasem vyřkl jediné slůvko:

»Ne.«

Předseda, jímž byl toho dne německý biolog profesor Klüver z Lipska, navrhl, aby některý z astronomů pověděl nespecialistům o planetě Venuši vše, co může souviset s problémem, o němž se diskutuje. Návrh byl schválen. Po chvíli určila sekce astrofysiků planetologa doktora Behrense, který ihned povstal a zapnul mikrofon na svém stole. Byl to mladý muž chlapeckého vzhledu, štíhlý, skoro hubený, s poněkud

trhavými pohyby. Zatím co vykládal, pohrával si s brýlemi, které si sundal, a rozhlížel se nejistýma očima, jak to dělá většina krátkozrakých lidí. Arseňjev zatím šepem hovořil se svými druhy, a nakláníje svou mohutnou postavu přes opěradlo křesla, uděloval nějaké pokyny asistentům; ti si je zapisovali těsnopisem a po špičkách odcházeli. Přestože všichni naslouchali Behrensovi, bylo v sále pozorovat neklid. Hlavy se k sobě naklíněly, hned tu, hned tam se ozýval šepot. V sluchátkách bylo slyšet řeč mladého astronoma, která byla hned překládána do mnoha jazyků.

»Venuše,« začal, »druhá planeta naší sluneční soustavy, má o 3% menší průměr a o 23% menší hmotu než Země. Je velmi nevďěčným objektem pro pozorování, protože je na obloze stále v blízkosti Slunce. Její vzdálenost od nás kolísá mezi 250 miliony kilometrů při horní konjunkci se Sluncem a mezi 40 miliony kilometrů při dolní konjunkci.«

V tomto okamžiku se Behrens poněkud nejistě podíval na tlumočníky. Nevěděl, rozumějí-li astronomickým termínům, avšak šedovlasí vědci naslouchali tak soustředěně, že se polekal, aby je neurazil, a pokračoval:

»Podle nejnovějších výzkumů se Venuše otáčí kolem své osy podstatně pomaleji než Země, to jest jednou za 18 dní zemských. V minulosti to nebylo možno potvrdit optickými metodami, protože povrch planety nikdy nevidíme. Zakrývá jej souvislý obal mračen. Před nedávným byly konány pokusy proniknout k povrchu planety pomocí teletaktorů. Vážení kolegové nepochybně vědí, že jde o nový typ radarového teleskopu, vysílajícího ultrakrátké vlny. Avšak ani tyto pokusy neměly úspěch a znovu potvrdily starší hypotézu Wildtovu, že mračna na Venuši nejsou ani z vodních par, ani z kapalné látky, nýbrž že jsou to větší pevná tělíska, krystalky, které velmi silně odrážejí světlo. A to je důvodem, proč Venuše tak oslnivě září a je po Slunci a Měsíci nejjasnějším nebeským tělesem na naší obloze. Atmosféra planety, která se výškou rovná pozemské, liší se od ní naprosto svým chemickým složením. Spektrální analýzou bylo na Venuši zjištěno pouhých pět procent toho množství vodních par a kyslíku, jaké se vyskytuje na Zemi. Zato hlavní složku atmosféry tvoří kysličník uhličitý, kterého jsou u nás ve vzduchu obsaženy sotva tři setiny procenta. Ještě je třeba zmínit se o složení mračen, které bylo po dlouhá léta neřešitelnou záhadou. Naše dnešní vědomosti nám dovolují usuzovat, že mračna jsou utvořena z řasovitých krystalků formaldehydu, přesněji řečeno: ze sloučenin, které vznikají z formalinu působením ultrafialových paprsků. Protože se planeta otáčí velmi zvolna, vznikají mezi denní a noční polokoulí velké rozdíly teploty, dosahující až devadesáti stupňů. Způsobují neobyčejně prudké pohyby atmosférických mas, zvláště na terminátoru, to jest na čáře oddělující polokouli osvětlenou od neosvětlené. Můžeme se tedy domnívat, že na Venuši je příchod rána a večera po každé doprovázen orkány a bouřemi kolosální síly; vítr tam patrně dosahuje rychlosti až 250 kilometrů za hodinu; to je rychlost, s jakou se na Zemi setkáváme pouze v době nejprudších sněhových bouří v oblasti jižního pólu.

O tom, jak je utvářen povrch planety, nemohu bohužel říci kolegům nic konkrétního. Před časem publikovali velmi zajímavé práce Jellington a Schräger, kteří se domnívají, že kůra Venuše je patrně utvořena z látky, která je na Zemi pouze dílem lidských rukou, totiž z plastických hmot podobných galalitu a vinilitu. Sdělují to váženým kolegům jako svého druhu curiosum, protože neznáme žádná fakta, která by tuto hypotézu potvrzovala.«

Sotva se Behrens s neobratnou úklonou posadil, požádal o slovo docent Sturdy, který se předtím ptal Arseňjeva, není-li ve výpočtech chyba.

»Výklad profesora Behrense,« pravil, »plně potvrdil mé výhrady. Je zřejmé, že uvedené fyzikální podmínky, zvláště nedostatek kyslíku a vody, spolu s existencí mračen, která dělají z planety prostě obrovskou zásobnicí formaldehydu, vylučují, aby na ní existovali živí tvorové. Doktore Behrensi, vy se ztotožňujete s mým názorem, není-liž pravda?«

Behrens opět sundal brýle, a zatím co je s přehnanou pečlivostí otíral, vyprávěl, že koncem XIX. století napsal jistý vynikající vědec logicky skvěle vykonstruovaný traktát, v němž dokázal, že člověk nikdy nepostaví letadlo těžší než vzduch. A kdyby se podařilo takový stroj postavit, nemohl by se odpoutat od země, a kdyby (což je naprosto vyloučeno) přes to přese všechno vzlétl, rozhodně by jej nebylo možno řídit. »Protože bych nechtěl být podobný onomu vědátorovi,« skončil Behrens, »raději docentovi Sturdymu neodpovím.«

»Ale vždyť jedovatá atmosféra na Venuši vylučuje existenci života,« vybuchl Sturdy. »Místo abychom se

bavili vyprávěním anekdot, vraťme se raději k faktům. Faktem je, že před několika desítkami dopadla na Zemi meziplanetární střela...«

»V níž, jak dovedl profesor Čandrasékhar, nebylo živých tvorů...« přerušil Sturdyho jeho soused.

»Dobře! Nebylo! Ale raketa nemohla přiletět z Venuše, protože by na této planetě museli existovat její konstruktéři, to znamená živé bytosti! Cožpak to není samozřejmé!?»

Znovu se nakrátko rozhostilo ticho, v němž bylo ve všech sluchátcích slyšet zrychlený, astmatický dech starého biologa. Pak Arsenjev sraštil své huňaté obočí a po druhé od zahájení diskuse řekl:

»Ne.«

Změřil ohromného biologa klidným pohledem a dodal:

»Není to samozřejmé.«

V jeho hlase bylo cítit takovou jistotu, že vědci na okamžik strnuli, ohromeni obrazem hrůzyplného světa, v němž existují myslící a jednající, třebaš mrtvé bytosti. Předsedající profesor Klüver vstal, a dívaje se hned na tu, hned na onu stranu sálu, zvedl ruku:

»Páni kolegové,« řekl, »byl podán pilný návrh, aby valnému shromáždění komise překladatelů byly položeny tři otázky, o nichž se bude diskutovat zvlášť. Znějí takto:

1. Jsou důvody k domněnce, že neznámé bytosti, které obývají Venuši, mají v úmyslu zničit život na Zemi?

2. Jestliže ano, jsou důvody k obavám, že s jejich strany hrozí lidstvu skutečné nebezpečí?

3. Jestliže ano, můžeme tomuto nebezpečí čelit?»

O slovo se přihlásil docent Džugadze ze sekce logiků.

»Mám za to,« pravil, »že hlasováním můžeme řešit jediné prvou otázku, která se spíše týká našeho přesvědčení než fakt. Známe příliš nedokonale jazyk "raportu", abychom si byli na sto procent jisti významem pasáže, v níž se mluví o tak zvané "invasi na Zemi". A tak, neznajíce pravdu, jsme odkázáni na své domněnky, a proto se všichni k tomuto tematiku můžeme vyslovit. Naproti tomu nemůžeme touto cestou rozřešit dvě zbývající otázky, stejně jako nemůžeme rozřešit hlasováním, je-li střecha tohoto paláce ze skla nebo z kovu. Bylo by nejprostší zeptat se na to architekta, který jej stavěl. Jde totiž o jistá fakta, známá odborníkům, a k této otázce se musí vyslovit oni sami.«

Logikův návrh byl přijat. Protože byl sál vybaven speciálním zařízením, odbylo se hlasování neobyčejně rychle. Každý vědec měl před sebou tři knoflíky: stiskl-li levý, hlasoval »ano«, pravý »ne«, stisknutí prostředního knoflíku znamenalo, že se zdržuje hlasování.

Na znamení předsedy natáhli všichni ruce k tlačítkům a za několik vteřin ukázal automat výsledek. Ze sedmdesáti šesti členů komise překladatelů odpovědělo na prvou otázku šedesát osm »ano«, dva »ne« a šest se zdrželo hlasování. Příznačné bylo, že se hlasování zdrželi pouze logikové. Zdrucující většina souhlasila s názorem, že osudná pasáž »raportu« mluví o invasi na Zemi, kterou chystají neznámé bytosti. Předseda ohlásil výsledek hlasování a odročil pokračování debaty na večer příštího dne. Do té doby měl být ustaven výbor, který by vypracoval odpověď na druhou a třetí otázku. Astrofysikové, inženýři, technologové a atomoví chemici utvořili tak zvanou »zvláštní sekci«, která zasedala v Malém sále Ústavu po celou noc až do jedenácti hodin dopoledne. Pak si její členové šli odpočinout, aby se v deset večer mohli objevit na plenární schůzi komise překladatelů.

K otázce referoval profesor Lao Ču. Na obličejích jeho kolegů byly zřetelně vepsány stopy probdělé noci. Jen on sám vypadal stejně jako vždy a držel se velmi zpříma ve svém poněkud přísném, tmavém oděvu, s vlasy hladce přičesanými ke kulaté hlavě.

»Dovolte mi, dříve než se rozhovořím o hlavním problému,« řekl Lao Ču, »abych odpověděl na interpelaci, která mi byla před okamžikem doručena. Podepsal ji kolega Sturdy spolu s několika členy jazykozpytné sekce. Jmenovaní kolegové uvažují takto: protože podmínky vládnoucí na Venuši jsou zhoubné pro nás, musí být naopak podmínky na Zemi zhoubné pro obyvatele Venuše. Z toho vyplývá, že by žádný rozumný důvod nemohl přinutit tyto bytosti jinak rozumné, aby přišly na Zemi, protože jim z toho nekyne žádný prospěch. Nuže, o první části této dedukce mohu prohlásit: non sequitur! Nevyplývá. Vážení kolegové mají za to, že obyvatelé Venuše nemohou žít na Zemi, nemůžeme-li my žít na Venuši. To z předpokladů nevyplývá. My nemůžeme žít ve vodě, ale dvojdyšné ryby mohou žít na souši. Je třeba vyslovit politování nad tím, že docent Sturdy neposílil svou skupinu aspoň o jediného logika.«

Sálem proběhl lehký šumot, ale čínský vědec s neochvějným klidem pokračoval dále: »Zbývá ještě otázka, jaký prospěch může přinést obyvatelům Venuše příchod na Zemi. Na tomto místě, v naději, že nebudu vážené shromáždění nudit, dovolil bych si vyprávět starý příběh, jehož autorem je můj velký krajan, filosof Čuan Dze.

"Na lávce nad říčkou stáli kdysi dva filosofové a dívali se, jak si ve vodě hrají rybky.

První z nich pravil:

„Pohled, jak se ty rybky prohánějí a šplouchají ve vodě. To je rybám příjemné.“

Na to druhý:

„Jápak ty, jenž nejsi rybou, můžeš vědět, co je rybám příjemné?“

A na to první:

„A odkudpak ty, jenž nejsi mnou, víš, že já nevím, co je rybám příjemné?“

Nuže, já, milí kolegové, zastávám stanovisko onoho druhého filosofa. Mohu pouze závidět váženému docentu Sturdymu, který tak dobře ví, co je příjemné obyvatelům Venuše.«

Ozval se tlumený smích shromážděných. Lao Ču, odkládaje lístek s dotazem, pokračoval stejně klidným hlasem:

»Obě otázky, které nám byly položeny — říkám vám, protože odpovídám jménem zvláštní sekce — projednávali jsme zároveň. Nuže, jádrem problému je, je-li možno z jedné planety vážně ohrozit druhou. Na tuto otázku odpovídáme: Ano, je to možné. Ti z přítomných, které jsem měl to potěšení uvítat jako hosty v naší velké bevatronové stanici u Pekinu, vědí velmi dobře, že jsme tam před půl druhým rokem začali budovat vrhač rychlých deuteronů. Je to stroj neobyčejně mohutný a výkonný. Cílem našeho plánu je vystřelit náboj rychlých deuteronů na Pallas, jednu z drobných planetek, které obíhají okolo Slunce mezi Marsem a Jupiterem. Náboj, který máme v úmyslu vypálit, musí planetku úplně rozmetat v prach. Očekáváme, že nám tato reakce poskytne příležitost pozorovat vznik malé prstencovité mlhoviny. Zkrátka a dobře, chceme uměle vytvořit model, který by ilustroval vznik planetárních soustav. Zmiňuji se o tomto projektu, který je již dávno v běhu, protože jasně ukazuje možnost zničení jedné planety silami řízenými z planety druhé. Samozřejmě, planeta, kterou jsme si vybrali za cíl, má v průměru sotva 40 kilometrů proti 12 300 kilometrům průměru Venuše nebo 12 600 kilometrům průměru Země. Nám však šlo o to, aby byla úplně rozbita na atomy. Aby byl zničen život na planetě velké jako Země, stačilo by úplně vystavit ji účinku náboje deuteronů dvakrát většího, než je ten, který hodláme vystřelit na Pallas. Proto tedy na obě otázky, které nám byly položeny, odpovídáme kladně.«

»Sekce, jejíž názory vám tlumočím,« mluvil dále Lao Ču, »má za to, že můžeme volit jeden z těchto tří postupů. Za prvé, přišli jsme na myšlenku, napsat zprávu v magnetickém jazyce "raportu" a odeslat ji pomocí rakety řízené na dálku. Naneštěstí je naše zásoba slov tohoto jazyka nedostatečná a nedovolila by nám napsat vše, co bychom v takovém dokumentu chtěli obyvatelům Venuše sdělit. Potvrdily to zkoušky provedené včera večer. Je ovšem možné sepsat zprávu v některém jazyce, kterým se mluví na Zemi, nevíme však, zda se ji obyvatelé Venuše pokusí přečíst a zda vynaloží tolik úsilí jako my, když jsme luštěli jejich "raport". Za druhé, je možno vyslat na Venuši letadlo, které již provádí zkušební lety a před nedávným uletělo bez přistání dráhu Země—Měsíc—Země. Jak vážení kolegové dobře vědí, mám na mysli Kosmokrator, jehož start k letu na Mars byl plánován na prvé měsíce příštího roku. Konečně třetí možnost je, vypálit na Venuši plný náboj deuteronů z naší bevatronové stanice u Pekinu. Tato varianta je nepochybně nejjednodušší a nejradikálnější, přesto ji však zvláštní sekce jednomyslně pokládá za nepřipustnou, i kdyby jen proto, že tak zvaná invase na Zemi je naší neprokázanou hypotézou.«

Fysik se odmlčel. Jeden z vědců toho využil a zeptal se, zda by nebylo možno užít elektronového mozku k rozřešení této nesmírně závažné otázky, která je — jak se vyjádřil — osou, okolo níž se celá věc točí.

»To bohužel není možné,« odpověděl Lao Ču. »Ani velký mozek, ani žádný jiný mechanismus nemůže proměnit malé vědomosti ve velké.«

Lao Ču sklopil hlavu.

»Tím uzavírám zprávu zvláštní sekce.«

Umlkl, ale neusedl. Několikrát zamrkal, rozhlédl se sálem a řekl:

»Teď bych si velmi přál, aby shromáždění rozhodlo hlasováním o otázce, kterou předkládám jako jeden

z členů komise překladatelů.«

Nahlédl do malého lístku, který držel v ruce, a četl:

»Prostředky, jimiž vládne, jsou tak účinné, že s hlediska technického máme naprostou svobodu jednání. Znamená to, že volba našeho postupu vůči neznámým bytostem není bržděna materiálními podmínkami, a proto se přenáší do oblasti morální. Máme za dané situace zaútočit první, nebo máme usilovat o mírové řešení konfliktu, a to i tehdy, bude-li to spojeno s obrovskými potížemi a nebezpečím?« Lao Ču nechal klesnout ruku s lístkem. Zavládlo takové ticho, že bylo zřetelně slyšet slabounký tikot velkého chronometru, umístěného nad hlavami členů předsednictva.

»To je návrh, který předkládám. Víím, že nám nepřísluší rozhodovat o této věci, myslím však, že lidstvo dopřeje sluchu našemu názoru. To je vše, co jsem chtěl říci.«

Předseda prohlásil, že předsednictvo bere na vědomí zprávu zvláštní sekce a děkuje jí za námahu. Jako další bod programu předkládá k diskusi text návrhu, který přednesl profesor Lao Ču. Protože nikdo nenavrhoval změny, byl text přijat a došlo k hlasování o navržených možnostech.

Byly skoro tři hodiny v noci. Mraky, zprvu světlejší než obloha v pozadí, ztemněly. Za vysokými okny sálu, na východě, až dosud nezřetelném, vystoupila ostře, jako hluboká trhlina, hranice mezi nebem a zemí, lemovaná nafialovělými mlhami. Předseda rozmlouval se sekretářem, nespouštěl však oči s číselníky hlasovacího přístroje.

Když na ukazovateli zjistil, že všichni už odevzdali hlasy, předseda povstal.

»Pro mírové řešení konfliktu bylo odevzdáno sedmdesát šest hlasů,« pravil. »Toto rozhodnutí není arci konečné, ale o to v tomto okamžiku neběží. Přibližně osm set tisíc let žije na Zemi lidstvo. V průběhu cesty, plné svízeli a strážní, kterou lidská pokolení urazila, poznala nejen způsob, jak si podmanit síly přírody, nýbrž naučila se také ovládat síly hýbající společností, síly, které po celé věky mařily pokrok tím, že se obracely proti člověku. Epocha vykořisťování, nenávisti a bojů skončila konečně před několika desítkami vítězství svobody a spolupráce mezi národy. Přesto však nám není dopřáno vydechnout a těšit se z dosažených úspěchů. Na prahu nové éry došlo k prvnímu střetnutí civilizace pozemské a vesmírné a hle, nad námi byl vynesen ortel vyhlazení. Co máme dělat? Odpovědět na pohrůzku, přicházející z druhé planety, úderem, který útočníka smete? Mohli bychom to udělat bez váhání, tím spíše, že máme co činit s tvory naprosto se od nás lišícími, jimž nemůžeme připisovat ani lidské city, ani inteligenci. Přesto však, když jsme měli na vybranou válku nebo mír, rozhodli jsme se pro mír. A v tomto kroku vidím pevné pouto, spojující člověka s celým vesmírem. Pryč už jsou časy, kdy jsme pokládali Zemi za planetu vyvolenou mezi všemi. Vííme, že v nekonečném prostoru krouží miliardy světů podobných našemu. Co na tom, že existující na nich formy činného bytí, kterému říkáme život, jsou nám neznámé? My lidé se nepokládáme za lepší ani za horší, než jsou všichni ostatní obyvatelé vesmíru. Je pravda, s naším rozhodnutím je spojeno nevypočitatelné riziko, nesmírné obtíže a nebezpečí. Přesto jsme jednomyslní. My vědci sloužíme celému lidstvu jako kterýkoli jiný jeho člen. Jsme rovni mezi rovnými, jen jedinou věcí jsme obdařeni štědře ji než ostatní: odpovědností. Bereme ji na sebe s vědomím svých povinností vůči světu.«

Předseda se na chvíli odmlčel. Okny nahlížel fialový úsvit. V dáli, za městem ležícím hluboko dole pod věžovou stavbou, šel se východní okraj obzoru mdlým, temně rubínovým světlem.

»Za malou chvíli přečtu seznam kolegů, které prosím, aby se zdrželi v sále, protože vypracujeme ihned zprávu o své činnosti, kterou předložíme zítra, ba vlastně již dnes, vždyť už svítá. Nejvyšší vědecké radě. Dříve však bych se vás rád na něco zeptal. Není vyloučeno, že bude rozhodnuto vyslat na Venuši meziplanetární letadlo, které bylo původně určeno k letu na Mars. Chtěl bych tedy vědět, kdo z přítomných by měl zájem zúčastnit se takové výpravy.«

Rozlehl se šum, který přešel v hluchý lomoz odstrkovaných sedadel. Vědci, jako by se smluvili, nepoužili hlasovacího přístroje, nýbrž povstávali se svých míst, řada za řadou, stůl za stolem, se zraky upřenými na předsedu, až byl celý sál v jednom pohybu.

Předseda, který rovněž povstal, v ohnisku sta pohledů přecházel očima s jedné tváře na druhou a žasl, jak si byly najednou všechny, ať mladé nebo staré, podobny, protože byly všechny rozzářeny tímž citem. Rty se mu sotva znatelně zachvěly.

»Věděl jsem to,« zašeptal. Napřímil se, aby byl hoden pohlédnout těmto lidem do očí, a řekl hlasitě:

»Děkuji vám, kolegové.«

Otočil se, jako by hledal někoho, kdo stojí za ním. Ale nikdo tam nebyl. Jen matný přisvit ustupující noci padal dovnitř vysokými okny. Předseda přistoupil ke stolku, oběma rukama zaklapl tlustou knihu, do které se zapisovali řečníci, kteří žádali o slovo, a řekl:

»Tím uzavírám poslední zasedání komise překladatelů.«

Zastavující se v uličkách mezi řadami křesel, opouštěli vědci sál. Všude se tvořily vzrušeně debatující hloučky. Okolo předsednického stolku se shromáždili ti, kdož měli spolupracovat na závěrečné zprávě. Konečně se sál vyprázdnil a poslední z odcházejících zhasil světla. Nastala tma, v níž doutnaly červánky prostírající se nad obzorem. Nízká a těžká mračna se trhala. Na tmavomodrém nebi zahořel bílý bod, hvězda tak čistá a zářivá, že kříže oken vrhly do nitra sálu slabé stíny a prázdné řady stolků a křesel vystoupily z měkké tmy. Byla to Venuše, ohlašující východ slunce. Pak prudce vzplála obruba mračen, žhavena zlatým ohněm. Nehybná jiskrabledla víc a víc, až docela zanikla v oslnivém jasu nového dne.

11,2 KILOMETRU ZA VTEŘINU

Myšlenka cesty do vesmíru je snad tak stará jako lidstvo. Člověk byl prvním tvorem, který se odvážil pozvednout hlavu k nebi a zahledět se do bezedných propastí, které před ním otvírá každá noc. V pradávných náboženských bájích a pověstech nacházíme příběhy o ohnivých létajících vozech a bohatýrech, kteří v nich jezdili. Lidé se pokoušeli přijít na kloub tajemství letu, které ptáci tak dokonale ovládli, ale uplynuly dlouhé věky, než se vznesl do vzduchu první létající přístroj, montgolfiéra naplněná ohřátým vzduchem, slepá, neovladatelná hříčka větrů.

V osmnáctém století nechávali filosofové, píšící jinotajné romány s mravokárnou tendencí, vzlétnout své hrdiny k hvězdám a používali k tomu jako dopravního prostředku balonu. Ale i později, kdy přístroje lehčí než vzduch byly vytlačeny stroji těžšími než vzduch, letadly, přesvědčil se člověk, že má ještě daleko k tomu, aby se mohl v prostoru volně pohybovat všemi směry. Letadla se mohla vznášet pouze tam, kde byla atmosféra dostatečně hustá. Vzdušné koráby musely křížovat nízko nad zemí, u samého dna vzdušného moře, které obklopuje naši planetu vrstvou silnou dvě stě kilometrů.

Než se na konci XIX. století zrodila astronautika, věda o mezihvězdných cestách, posílali spisovatelé fantastických románů a nejznamenitější z nich, Věrné, své hrdiny do vesmíru v náboji, vystřeleném z děla obrovských rozměrů. Bohužel i velmi zběžné výpočty dokazují nemožnost takového záměru, a to hned ze tří důvodů najednou. Za prvé, má-li těleso opustit Zemi, musí dosáhnout rychlosti nejméně 11,2 kilometru za vteřinu, to jest 40 320 kilometrů za hodinu, ale ani nejlepší druhy výbušnin nevytvářejí plyny s větší rychlostí než 3 kilometry za vteřinu. Až by z děla vystřelený náboj dosáhl určité výšky, musel by spadnout zpět na Zemi. Nepomůže ani prodloužení hlavně, ani zvětšené množství výbušniny. Za druhé, obrovské zrychlení, které by začalo působit na cestující od okamžiku výstřelu, rozdrtilo by je. Jeho obrovskou prudkost pochopíme, uvědomíme-li si, že v okamžiku výstřelu udeří podlaha do cestujících silou a rychlostí granátu zasahujícího cíl! Za třetí, i kdyby nějakým zázrakem lidé zavření v náboji vyvázli celí z drtivého tlaku a kdyby proti zákonům mechaniky nespádl náboj zpátky na Zemi, nutně by se roztrhl ve chvíli dopadu na povrch Měsíce.

Bylo třeba revolučního vynálezu, aby bylo možno překonat zemskou tíži a přitom se vymanit ze závislosti na atmosféře, která skýtá oporu balonům a křídům letadel a kyslík motorům. Na tento vynález přišli velmi dávno — již kolem r. 1300 n. l. — Číňané, kteří vyráběli první rakety poháněné zpětným tlakem plynů střelného prachu. Ale uplynulo více než sedm set let, než ruský vědec Ciolkovskij narýsoval první plány meziplanetárního dopravního prostředku. Po něm přišli Goddard, Oberth a mnoho jiných. Ti položili základy astronautiky, která se během doby rozrostla v samostatné rozsáhlé odvětví techniky. Princip pohonu byl jasný. Opíral se o slavný Newtonův zákon, že se akce rovná reakci. Raketa musela mít zásoby pohonných hmot, měnících se v proud plynů, které tryskaly velkou rychlostí. Síla zpětného tlaku, který při tom vznikala, poháněla ji vpřed. Ale zde narazili konstruktéři na první obtíže. Při nejprudší ze všech chemických reakcí, při slučování kyslíku a vodíku ve vodu, vznikají plynné zplodiny s rychlostí 5 kilometrů za vteřinu. K rychlosti 11,2 kilometru, nazývané rychlostí kritickou, je ještě daleko. Tuto rychlost musí ovšem mít jen těleso, které se pohybuje bez pohonu, tedy ku příkladu vystřelený náboj. Jinak je tomu s raketou. Raketa může opustit Zemi i rychlostí menší než 11,2 km/vt za předpokladu, že její motory budou pracovat až do okamžiku, kdy se značně vzdálí od Země. Ale ani toto řešení nebylo

uspokojivé. Kyslíko-vodíkového paliva, zdánlivě nejdokonalejšího, nikdy se neužívalo, protože oba tyto plyny se dají jen velmi těžko zkapalnit. A udržovat je v nádržích zkapalněné je spojeno s velkými obtížemi a nebezpečím. Kromě toho působí škodlivě i vysoká teplota reakce. Užívalo se tedy pohonných hmot, které dávají plyny rychlosti od jednoho do tří kilometrů za vteřinu. Na neštěstí, má-li raketa překonat zemskou tíži za těchto okolností, musí váha pohonných hmot mnohokrát převýšit váhu rakety samé. I kdybychom mohli užít kyslíko-vodíkového paliva, raketa vážící deset tun a s desetitunovým nákladem spotřebovala by na cestu se Země na Měsíc 40 000 tun pohonných hmot. Byl by to dopravní prostředek velký jako zaoceánský parník, se stěnami nutně velmi tenkými, zkrátka obrovská nádrž, na jejíž špičce by byla kabina pro cestující. Řídit takový stroj by bylo nesmírně obtížné, protože jeho stabilita by se neustále měnila, úměrně tomu, jak by ubývalo pohonných hmot. U samého cíle by se taková raketa změnila v obrovskou prázdnou skořápku.

Obtíž, o které jsme se právě zmínili a která činí celý problém zdánlivě neřešitelným, je pouze jedna těžkost z celé řady jiných. Dokonce i tak nevýhodný váhový poměr mezi vahou pohonných hmot a užitkovou vahou rakety, jaký se objevuje při kyslíko-vodíkovém palivu, je ideálem těžko dosažitelným. Mimo to vzniká ve spalovací komoře v době chodu motoru teplota řádu 3 000 stupňů, při níž měknou po několika minutách i nejstálější ohnivzdorné slitiny. A snížíme-li teplotu, snížíme tím i rychlost tryskajících plynů. To je další bludný kruh konstruktérů. Nové pohonné hmoty byly hledány po celá léta. Konaly se pokusy pohánět rakety čpavkem a kysličníkem dusičitým, střelnou bavlou, benzinem a kyslíkem, anilinem a kyselinou dusičnou, alkoholem a peroxydem vodíku, ba dokonce i pevnými hmotami, jako uhlíkem, hliníkem a hořčíkem, vháněným v práškovité formě do proudu čistého kyslíku. Nebyla nouze ani o neobvyklé nápady, na jakém se zakládá třeba vynález Hohmannův. Tento vědec navrhoval, aby kuželovitá kabina byla umístěna na válci tvrdého prachu, který by se zapálil odspodu, rovnoměrně by se spaloval a dodával by tak hnací sílu. V tomto údobí prvních pokusů, omylů a neúporného hledání dospívali inženýři k stále vyhraněnějšímu názoru, že jsou jim jejich dosavadní zkušenosti při řešení astronautických problémů málo platné. Síla motorů, pohánějících největší letadla a plavidla, byla ve srovnání s obrovskou silou, které bylo třeba užít v zápase se zemskou přitažlivostí, směšně malá. Jedna z prvních raket schopných překonat větší vzdálenosti byla tak zvaná odvetná zbraň V2, sestavená Němci za druhé světové války. Tato ocelová střela doutníkového tvaru, dlouhá asi 10 metrů, nesla ve špičce tunu třaskavin. Celé její válcovité těleso vyplňovaly nádrže s pohonnými hmotami, alkoholem a kapalným kyslíkem. Vzadu, mezi široce rozestavenými stabilizačními plochami, byla umístěna čerpadla na pohonné hmoty a spalovací komory. Střela vážila asi 10 tun, z toho sedm tun připadalo na pohonné hmoty. Tato zásoba stačila, aby motory běžely asi jednu minutu. Raketa, vyvíjející v této chvíli výkon 600 000 koňských sil, mohla dosáhnout — byla-li vystřelena kolmo vzhůru — výšky něco přes dvě stě dvacet kilometrů (výška celkem nepatrná, srovnáme-li ji třeba jen s poloměrem zeměkoule, měřícím více než 6 000 km). Konstrukce střel schopných vzlétnout do vesmíru nebyla na tomto principu možná. Řešení přinesla jiná metoda.

Vyskytla se myšlenka konstruovat rakety vícestupňové. Byly to střely stojící jedna na druhé. Při startu pracovala dolní střela, tak zvaná mateřská raketa. Když jí docházely zásoby pohonných hmot, odpojila se automaticky a začaly pracovat motory následující střely. Takto vznikly v šedesátých letech XX. století »raketové vlaky«, umožňující let přes oceán. Po celou dobu letěly ve vzduchoprázdnu, ve výši 500 kilometrů, a tak se nesmírná rychlost, jaké nabyly při startu, až do chvíle přistání téměř nezmenšovala. Z počátku byly stavěny rakety dvoustupňové, později, aby bylo možno úspěšněji bojovat s obrovskou disproporcí mezi hmotou střely na začátku a na konci letu, byly konstruovány obrovské »stratosférické vlaky«. Největším letadlem tohoto typu byl »Bílý meteor«, skládající se z osmi postupně se zmenšujících raket. Největší z nich vážila devět tisíc tun, nejmenší, poslední, sotva jedenáct. Tento kolos, vypálený do vesmíru r. 1970, měl obletět Měsíc a pořídit fotografie jeho druhé, se Země neviditelné polokoule a vrátit se po 118 hodinách letu bez zastávky. »Bílý meteor«, viditelný dalekohledy, zdánlivě couval na obloze a zanechával za sebou ve vzduchoprázdnu prázdné obaly vypotřebovaných raket. V předepsaném čase dosáhl měsíčního kotouče a zmizel za jeho okrajem. Zakrátko se vynořil na jeho druhé straně a začal padat k Zemi s výše 380 000 kilometrů. Avšak nepatrná chybička ve výpočtech způsobila, že střela minula široké pláne Sahary, určené jako místo přistání, a spadla do Atlantického oceánu, kde zůstala

ležet v hloubce 6 000 metrů. Vyzdvižení střely by bylo bývalo spojeno s obtížemi tak nesmírnými, že od něho bylo upuštěno i za cenu ztráty drahocenného materiálu a fotografických snímků.

Tento první opravdový meziplanetární let vzbudil všeobecný zájem, i když jej vykonala raketa, na jejíž palubě nebylo živé bytosti. Znovu ožila myšlenka prvních astronautů — dopravit do vzdálenosti několika tisíc kilometrů od Země, do pásma minimální gravitace, dílce kovové konstrukce a postavit z nich umělý satelit Země. Měla to být mezistanice všech dalších kosmických výprav. Letadla, která spotřebovala nesmírná množství pohonných hmot, aby překonala zemskou tíž, načerpala by tam nových zásob a mohla by odlétat na další pout' vesmírem. Stavba takového ostrova nebyla úkolem ani malým, ani snadným. Bylo nutno dopravit raketami několik tisíc tun kovu do vzduchoprázdného prostoru a tam při teplotě rovnající se téměř absolutní nule ve vzduchoprázdnu svářet dílce konstrukce. Vyskytlo se několik projektů, jak vyvolat na onom ostrově umělou přitažlivost, která by usnadnila lidem pohyb. Jeden z projektů vyšel z řad německých vědců a navrhoval silně zmagnetisovat povrch umělého satelitu. Lidé, kteří by se po něm pohybovali, měli nosit obuv se železnými podrážkami.

Pokusy se stavbou začaly tím, že byly stavěny nevelké umělé satelity. První umělý měsíc vznikl tak, že byla vypálena třístupňová, se Země řízená raketa, jejíž poslední článek dosáhl rychlosti 8 km/vt. Tento měsíc obíhal okolo Země jednou za dvě a půl hodiny a byl dobře viditelný teleskopy, a když byl vzduch zvláště čistý a slunce stálo nízko, dokonce i pouhým okem jako nepatrný černý bod, rovnoměrně se pohybující po nebeské báni. Druhý umělý měsíc byl hotovou vědeckou laboratoří, která byla vyslána do vesmíru. Jeho let byl propočítán tak, aby dosáhl vzdálenosti 42 000 kilometrů a pak začal obíhat okolo Země. Těleso pohybující se po takové dráze oběhne Zemi jednou za 24 hodiny, zůstává tedy nepohnuté na jednom místě oblohy, vznášejíc se v prostoru zdánlivě navzdory silám gravitace. Tento neobvyklý jev sloužil astronomům, kteří vmontovali do hlavy rakety-měsíce různé vědecké přístroje.

Stavba velké mezistanice nevstoupila však do dalších fází, protože to učinil zbytečným další pokrok techniky. Celý projekt měl od prvopočátku mnoho odpůrců. Tvrdili, že se problém přesouvá na nesprávnou kolej. Stavba umělého měsíce neodstraňuje nevýhody obrovských »raketových vlaků«, protože výpočty dokazují, že výprava, která má mít naději na návrat, potřebovala by i k letu na nejbližší planety letadel neuvěřitelně obrovských rozměrů, a to i tehdy, kdyby existovala mezistanice. Odpůrci také připomínali jisté údobí vývoje letectví z dvacátých let, kdy se hodně hovořilo o nutnosti stavby umělých plujících ostrovů v Atlantickém oceánu, na nichž měla přistávat letadla na cestě z Evropy do Ameriky. Tyto projekty úzce souvisely s tehdejší stavem letecké techniky, jež nedovedla vyrábět stroje dosti velké a výkonné, které by se přenesly přes překážku oceánu jediným skokem. O několik let později byl tento úkol rozřešen a nákladná stavba umělých ostrovů byla zavržena jako zcela zbytečná. Hlasy oposice proti kosmické mezistanici se ozývaly zvláště z fyzikálních institutů a laboratoří. Vědci, kteří v nich pracovali, pochopili lépe než jiní, že rakety s chemickým pohonem, které prošly složitým vývojem od čínských draků a malých střel s prachem až po »Bílý meteor« s počáteční hmotou 21 000 tun, dosahují mezního bodu a na scénu vystupuje nová, nekonečně mohutnější pohonná hmota. Byla to atomová energie.

Atomové energie, známé něco přes třicet let, nedalo se hned použít k výrobě elektřiny, k regulaci podnebí a přetváření zemského povrchu. Dosti dlouhou dobu tomu bránily technické tradice, dědictví předchozích pokolení. Podobný proces se vyskytl v dějinách již nejednou: vynálezci automobilu stavěli auta podobající se kočárům taženým koňmi a uplynulo několik desítek let, než se automobil, který zatím dospěl k vlastnímu konstrukčnímu řešení, vymanil ze závislosti na svých nedokonalých předcích. První železniční vagóny byly vlastně dostavníky postavené na koleje. První parníky byly stavěny podle vzoru plachetnic. Tato myšlenková setrvačnost nemálo zkomplikovala i využití atomové energie. Ale důvody pro to byly vážnější a tíž překonatelné než při uvedených historických příkladech. Epocha páry přinutila inženýry usilovně zkoumat, jak zpracovávat kovy, zvláště železo, které se stalo základním stavebním materiálem všech strojů. Úměrně tomu, jak mohutněly parní stroje, »železní andělé«, snímající s lidí břímě otrocké práce, rostla také znalost hodnoty paliv, jako je uhlí a nafta, a technologie kovů vyráběla zároveň stovky a tisíce druhů oceli a železa, čím dál specialisovanějších a způsobilejších plnit přesně vymezené funkce; tak vznikaly slitiny, z nichž se válecovaly plechy na kotle, jiné pro kostry strojů, jiné pro ložiska, docela jiné pro písty, lopatky turbin a hřídele. Jejich úhrnný počet dosahoval několika tisíc. Objev

atomové energie vytvořil situaci tak novou, že si málokdo hned uvědomil, jak velký převrat v technickém myšlení přinese její všeobecné použití. Zprvu se lidé neodvažovali zavrhnout obrovské dědictví znalostí strojího inženýrství, které bylo získáno prací celých generací. Proto se užívalo tepla vznikajícího v atomových reaktorech k ohřívání páry, která uváděla do pohybu starým způsobem konstruované parní turbíny. Ale po několika letech byl tento způsob shledán nevhodným. Vodní pára dobře sloužila k převádění tepla mezi plamenem uhlí a pístem stroje, ale nyní už nevyhovovala. Atomový reaktor, schopný vytvářet teploty jádra hvězd, byl nucen pracovat s ubohou teplotou několika set stupňů. To nesmírně snižovalo jeho produktivitu. Teprve teď si lidé plně uvědomili, jak nadmíru složité byly dosud užívané způsoby získávání energie: chemickou energii paliva přeměňovali lidé v tepelnou, tuto v pohybovou energii páry a teprve tu v energii elektrickou, zatím co atomový reaktor chrlil celé mraky atomových částic s elektrickým nábojem. Kdyby je bylo možno shromáždit a vhodně usměrnit, byl by zde nevyčerpatelný zdroj elektřiny.

Problém byl vymezen, cíl vytčen, ale na cestě k němu se vršily obrovské překážky.

Málo pomáhaly všechny dosavadní znalosti. Dokonale známé látky, vystavené působení štěpených atomů, měnily před očima své vlastnosti. Nejtvrďší a nejodolnější druhy oceli propouštěly atomové záření jako děravá síta. Doposud vyráběl inženýr strojař a inženýr energetik stroje pohybující se tam a zpět nebo otáčející se dokola, učil se tedy teorii tření, mazání, odolnosti materiálu. Nyní musel vkročit na neznámou půdu obrovských teplot a záření, kam dosud pronikali pouze astronomové. Musel si osvojit nové znalosti a vytvořit nové, nikde v přírodě neexistující prostředky, aby mohl ovládnout tento nejprudší a nejelementárnější druh energie, která po miliardy let živí celý vesmír a udržuje světlo hvězd.

Postupně, jak přestávaly pracovat staré továrny a závody, mizely špinavé kotelny se spleť syčících a bublajících potrubí, strojovny plné svištících turbogenerátorů, hučící dmychadla, obrovské haldy uhlí a chladič věže. Celý obrovský svazek historie technické civilizace zapadal do minulosti, aby spočinul v knihovnách vedle svazků obsahujících historii plavby pomocí větru, parních vlaků, říditelných balonů—zeppelinů a těch mnoha svazků, v nichž byly popsány strašlivé prostředky, jakých kdysi lidstvo užívalo v útočných válkách k sebeničeni.

Nové energetické závody vypadaly docela jinak. Mezi průhlednými stěnami se procházeli lidé v bílých pláštích a dohlíželi na prvky uvězněné v podzemí za silnými pancéřovými příkrovy, na prvky, které vyráběly energii tím, že probíhaly neustálými přeměnami... Ve světlých halách nových závodů vládlo naprosté ticho a pouze tam, kde procházel proud z hlavních sběračů do vedení o vysokém napětí, bylo slyšet klidný basový bzukot transformátorů.

Elektřiny, i když byla získána přímo z atomů, nedalo se jen tak beze všeho užít pro pohon raket.

Astronautika musela ještě stále čekat na svůj rozhodující objev. Zdálo se, že atomová energie slibuje nekonečně více než kterákoli jiná pohonná látka. Plyny, které vznikají při rozpadu atomů, mají rychlost několika desítek, ba dokonce několika tisíc kilometrů za vteřinu. A energie skrytá v několikakilogramovém kusu uranu stačila by k přepravě několikatisícitonového nákladu na Měsíc. Ale toto řešení, tak prosté na papíře, dalo se v praxi těžko uskutečnit. Háček byl v tom, že štěpené atomy vrhají částice všemi směry, kdežto pro pohon raket je nutno soustředit je do jednoho směru. Tehdejší technika pokládala tento problém za neřešitelný. Tu došlo k novým objevům. A o vítězství meziplanetárních letů rozhodla jedna z nejmladších věd, syntetická nukleární chemie.

Chemikové, kteří dříve pouze kopírovali přírodu a snažili se vyrábět v laboratořích látky vyskytující se na Zemi a na hvězdách, naučili se tvořit látky nikde neexistující tak libovolně jako architekt, který podřizuje tvar a konstrukci stavby svým tvůrčím záměrům. Na požádání mohli vyrábět hmoty tvrdé jako diamant a pevné jako ocel, plastické látky lehké a průhledné jako sklo, které však bylo možno kovat a obrábět, tmely spojující látky silou nýtů, materiály isolační, výhřevné, tlumící zvuk, pohlcující záření a dokonce i částice atomů. Takto vznikl lucit, syntetický materiál, který pohlcoval ve dne sluneční paprsky a ve tmě vydával jejich energii a zářil rovnoměrným bílým světlem. Vědci, kteří se naučili rozbíjet a znovu skládat atomy, soustředili svou pozornost na dosud nepokořené atomové jádro. Šlo jim o to, aby se atomy, uvolňující svou energii, nerozpadaly jakkoli, nýbrž způsobem přesně vymezeným, a aby tento rozpad uvolňoval částice, které by bylo možno zaměřit libovolným směrem.

Lehce se to říká, ale jak obtížné bylo dosáhnout cíle! Atomové jádro je uzavřeno plochou potenciálu, k

jejímuž rozbití je třeba energie milionkrát větší, než je energie nejstrašnějších třaskavin. Vzhled fyzikálních laboratoří se od základu změnil. Kdysi v poměrně malých sálech stály na stolech a policích křehké přístroje se skleněnými zátkami, kdežto nyní se v masivně klenutých halách s betonovými stropy zvedaly obrovské stroje pro urychlování částic, které velikostí i vzhledem připomínaly bašty středověkých opevnění. Tato mohutná atomová artilerie, již užívali vědci bombardující nedobytnou tvrz atomového jádra, měla nejrůznější kalibry: od starých, ještě někdy v třicátých letech postavených cyklotronů přes synchrotrony, algotrony, kavitrony, mikrotrony, rhumbatrony a falitrony až k obludným bevatronům, v nichž miliardy a miliardy voltů uváděly částice do pohybu dosahujícího téměř rychlosti světla. V těžkých ochranných oděvech, s tvářemi zakrytými maskami z olovnatého skla, blížili se vědci k otvorům v betonových zdech, jimiž šlehal svištěcí bílý plamen nukleonů, aby vystavili jeho působení špetku nějakého nového prvku. Takto vzniklo r. 1997 communiun, bleděstříbřitý, velmi těžký kov ze skupiny radioaktivních prvků, prvek neexistující v celém vesmíru, který zaujal 103. místo v Mendělejevově periodické soustavě. Tento kov, za normální teploty chemicky neutrální a stálý, rozpadal se při zahřátí na 150 000 stupňů a uvolňoval deuterony, jádra těžkého vodíku. Aby bylo dosaženo teploty rozpadu a potřebné regulace průběhu reakce, bylo použito myšlenky velkého ruského fyzika Kapici, podle níž Sovětský svaz získal lehkou atomovou energii již v roce 1947.

Tato myšlenka se zakládala na rychlém vytváření a zanikání neobyčejně silného magnetického pole. Mezi póly elektromagnetu vznikají tak teploty řádu 250 000 stupňů. Avšak elektromagnet mohl být ještě něčím více než »zapalovací svíčkou« v motoru; podobně jako soustředí uje čočka světelné paprsky, tak on mohl soustředit proud atomových částic a vrhat je jedním směrem. A tak vznikl ideální atomový motor, umožňující meziplanetární raketě cestu na libovolné místo ve vesmíru. Tak povznesla soustředěná usilovná práce mnoha tisíců inženýrů, techniků, chemiků a fyziků pozemskou civilizaci na nový, vyšší stupeň vývoje, kdy let do vesmíru už nebyl smělou fantasií jednotlivců ani projektem vynálezce snílka, nýbrž hlubokou potřebou celého lidstva, které se navždy osvobodilo od otrocké fyzické práce a obrátilo pohled k nekonečným prostorům vesmíru, aby tam hledalo nové záhady a tajemství přírody, s nimiž by mohlo změřit své síly.

Tak vznikl Kosmokrator, obrovské meziplanetární letadlo, které mělo r. 2006 nastoupit let na Mars. Ale známé nám důležité události změnily poslání letadla.

HODINA ASTRONAUTIKY

Bylo zamračené červnové ráno. Po dálnici vedoucí do závodu pro stavbu meziplanetárních letadel ujížděl velký zájezdový autobus. Asfaltová stuha, vinoucí se mezi hlubokými příkopy, leskla se v dešti jako voda. Příkré stěny kuželů suti dosahovaly až k betonovým obrubám, zrcadlily se v hladkém povrchu silnice a vyvolávaly v cestujících dojem, že jsou na palubě parníku, který pluje skalnatým kaňonem řeky. Mladí chlapci, kteří jeli v autobuse, natlačili se k oknům. Během jízdy se skalní hřbety přeskupovaly, otáčely, skrývaly jedny za druhými a místo nich se vynořovaly nové. Jejich úbočí byla pokrytá černým masivem lesa. Za hodinu se vysoko nad korunami jedlí zableskla střecha hvězdárny. Brzy nato, když se autobus blížil k nejvyššímu bodu průsmyku, minul v jisté vzdálenosti obrovskou, jako plod rozkrojenou kupoli, z níž vyčnívala nosná konstrukce velkého zrcadlového dalekohledu. Za chvíli si motor vydechl a jeho namáhavé supění vystřídal zpěvný sykot brzd. Sjížděli do údolí, v němž ležel závod.

Ještě několik minut projížděl autobus rychle serpentínami. Mezi široce se rozestupujícími hřebeny hor, jejichž vrcholky se ztrácely v mracích, rozprostírala se planina s mřížemi ocelových věží, s komíny a obrovskými plechovými nádržemi, které se v dešti leskly, jako by byly ze skla. Uprostřed se černal masivní osmiboký hranol zdi závodu.

Když zazvonil telefon, popíjel inženýr Soltyk právě kávu v liduprázdné rýsovně. Vrátný hlásil, že přijela exkurse. Soltyk se ani nezamračil, jen řekl: »Ať počkají, hned jsem tam,« a zavěsil. Dopíjel kávu a ohříval si na šálku ruce zkřehlé ani ne tak chladem, jako spíše únavou. Den předtím vykonalo letadlo před velkou cestou svůj poslední, jedenáctihodinový zkušební let. Inženýr se ho zúčastnil jako první navigátor. Raketa záměrně přistávala v noci, za zvláště těžkých podmínek, kdy byla nepatrná viditelnost a silná vrstva mračen. Soltyk byl v závodě už asi měsíc jako technický zástupce výpravy. V době nočního letu nezamhouřil oka, neboť sledoval kontrolní přístroje, účastnil se po přistání prohlídky aparátů a před polednem měl se závodními konstruktéry ještě prohlédnout snímky pláště rakety. Pořizovali je od chvíle,

kdy byla raketa dopravena do haly, to znamená od jedné v noci. Schůze komise byla svolána na jedenáctou. Soltyk se podíval na hodinky. Bylo devět, měl tedy ještě dvě hodiny času. Předtím si řekl, že si chvilku zdřímne, ale když zavěsil sluchátko, uvědomil si, že to nestojí za to. Bude průvodcem ještě i této exkursi. Dělal to od chvíle, kdy přijel do závodu, protože zdejší inženýři, zabraní horečně do práce souvisící s blížícím se startem, na to nikdy neměli čas. Soltyk chvíli chodil sem a tam prázdnou místností, mechanicky se dotkl plánů rozházených po stolech, podíval se z okna, za nímž se v drobném dešti šerily hory, a vstoupil do výtahu, který ho dopravil o tři patra níže. Na hustém trávníku mezi vnitřní a vnější zdí závodu červenaly se trsy neobvykle velkých pivonek. Exkurse již byla v čekárně za tunelem, jak mu řekl kolemjdoucí technik. Sešel tedy ještě o poschodí níž. V prostorné místnosti stála skupinka chlapců. Sotva jim oznámil, že je bude provázet, shlukli se okolo něho a zahrnuli ho otázkami:

»Je to pravda, že se dnes v noci konal zkušební let?«

»To je škoda, to je škoda, že jsme nepřijeli včera!«

»Budeme si moci prohlédnout letadlo hned teď?«

»Jsou zde, prosím, všichni členové výpravy?«

»Smíme se podívat dovnitř?«

Otázky se sypaly jako krupobití. Inženýr se ani nepokoušel odpovídat, nýbrž strádal je se sebe a ustupoval jako před proudem vody, až došel ke dveřím.

»Všechno uvidíte na vlastní oči...« řekl. »Tak pojďte.«

Přišli do dlouhé chodby. Uzavíraly ji velké, těžké dveře s čokovitým okénkem. Když se k nim přichozí přiblížili na několik kroků, dveře se zvolna samy otevřely na obě strany jako vrata plavební komory. Za dveřmi vedla dolů šikmá plocha. Zelená světla, planoucí ve výklencích zdí, nezvykle ozařovala obličej. Pak šikmá plocha končila. Vešli do nízké, rozlehlé síně s drsnými zdmi a stropem z portlandského cementu. Otevřely se poslední dveře a za nimi — tentokrát v modravém osvětlení — se objevil vnitřek jakéhosi velkého vagónu.

»To je výtah?« zeptal se někdo.

»Ne, motorový vůz,« odpověděl inženýr. Když se všichni usadili v kožených křeslech, stiskl knoflík. Podlaha se lehce zachvěla a vůz se rozjel. Inženýr se opřel o stěnu. Ještě stále měl na sobě pracovní kombinézu, která byla vpředu posypána kovovým prachem, jemným jako popel. Zapálil si cigaretu a začal hovořit hlubokým, poněkud ospalým hlasem:

»Jedeme právě dvě patra pod zemí. Projíždíme tunelem pod ochrannými zdmi. Ještě před osmi lety zde nestál tento závod, nýbrž velký atomový reaktor starého typu. Tehdy ještě neexistovalo communium. Proto musel být reaktor uzavřen za sedmimetrovými zdmi, které měly pohlcovat záření. Nyní, když známe novou výrobní metodu, patří to všechno už minulosti, ale zdi a tunely zůstaly.«

Zazněl řinkot neviditelných nárazníků. Vůz se zastavil. Otevřely se jiné dveře. Za nimi se sunuly vzhůru pohyblivé schody. Shora na ně dopadalo světlo, bleděžluté jako paprsky zimního, nehřejivého slunce. Když chlapci vstoupili na schody, pozvedli oči vzhůru, kde bylo vidět svítící skleněný strop zasazený do obdélníkovitého výřezu obezdívky. Klidně se pohybující schody je dopravily k širokému prahu. Zůstali stát.

Před nimi ležela hala, dlážděná leštěnou žulou. Byla tak obrovská, že se při pohledu na vzdálená světla zdálo, jako by se strop sbíhal s podlahou. Tento dojem vyvolávala optická perspektiva, neboť když zvedli hlavy, přesvědčili se, že mléčně bílé desky na ocelové konstrukci visí nad nimi ve výši několika pater. Hala neměla boční stěny, spočívala po obou stranách na dlouhých řadách sloupů, za nimiž bylo vidět další halu. Přestože venku byl bílý den, tonula prostora v záplavě umělého světla. Uprostřed na dvou řadách podvozků ležela dlouhá stříbrná střela. Spousty lidí, zmenšených vzdáleností, obsypaly její boky, šplhaly po nich a táhly za sebou černé nitky drátů. Hořela sta a sta modrých jisker, bodajících do očí. To pracovali elektrosvářeči. Jako malé hračky ze sirek točily se okolo rakety pomocné věžovité jeřáby. Přímou u stropu, na pozadí obrovských, zvenčí osvětlených tabulí, černal se portálový jeřáb, klenoucí se jediným obrovským nosníkem nad celou halou.

Inženýr si byl vědom, jakým dojmem hala na návštěvníky zapůsobila; počkal chvíli, než se vydali k raketě. Obrovskou rozlohu haly ocenil člověk tehdy, když jí procházel. Šli a šli a zdvižená, jako rtuť se třpytící špička rakety byla pořád daleko před nimi. Minuli několik hlubokých šachet v podlaze,

chráněných zábradlím. Pohled dolů ukázal koleje elektrického vláčku. Každých několik desítek vteřin tam rychle projel had vozíků, tažených malou lokomotivou. Ale chlapci se příliš nedívali dolů, protože jejich pohledy přitahovalo letadlo. Kráčejíce po hlazených žulových deskách, došli konečně k prvnímu podvozku, na němž leželo těleso rakety. Zblízka se ukázalo, že je to kulatý duralový sloup, dělicí se ve dvě větve; na každé z nich byly čtyři široké pásové podvozky.

Inženýr zůstal stát. Mlčel od chvíle, kdy vystoupili z vagónu. Pozoroval chlapce ospalým, trochu výsměšným pohledem, jako by si myslel: »No tak, hoši, kdypak se začnete vyptávat?«

Na obě strany se nad jejich hlavami táhl obrovský stříbrný nehybný trup rakety. Vrhla chladný stín. Pokračovali v cestě okolo podpěrných podvozků. Na stříbrném plášti několik metrů za špičkou se červenala velká písmena; tvořila nápis KOSMOKRATOR. Jinak byl povrch rakety dokonale hladký. Hoši, kteří byli o něco napřed, zůstali mimoděk stát, protože z výše třetího patra se blížilo dlouhé rameno, zakončené hruškovitým předmětem z bílého kovu. Obkročmo na hrušce seděl člověk. V napjatých rukou držel řídicí lanka, tahal za ně a tak vedl tupý konec hrušky na střed stříbrného hřbetu rakety. Nezvyklý jezdec v dlouhém černém plášti, s tváří zakrytou černými brýlemi, byl přes značnou vzdálenost dobře viditelný na pozadí mléčných tabulí stropu.

»Prozařujeme plášť rakety Roentgenovými paprsky... pátráme, není-li zevnitř poškozen...« řekl inženýr. Chlapci šli podél rakety, někteří s pootevřenými ústy, s očima tak na ni upřenými, že se jeden srazil s běžícím dělníkem a druhý div že nespadol pod kola elektrického vozíku. Kosmokrator stál mírně nakloněn. Jako nezvyklý host leželo hladké stříbrné vřetení mezi velkými mřížovitými nosníky, duralovými lešeními a visícími lany, obklopeno hlomozem vozů a zástupem lidí. Jeho trup, dozadu se zužující, přecházel ve čtyři stabilizační plochy, rozložené do čtyř stran. Nejdolejší z nich, vysoká jako několikaposchodový dům, sahala téměř až k zemi. Chlapci obraceli hlavy vzhůru, a mhouříce bezděčně oči, hleděli na trysky motorů, které zely mezi matně stříbrnými stabilizačními plochami. Zdálo se, že z černých jícnu vyšlehne každým okamžikem strašlivý atomový plamen a raketa jediným skokem prolétne tenkou skleněnou střechou.

Někteří ustupovali nebo se stavěli na špičky, snažíce se nahlédnout do vnitřku nehybných otvorů, vroubených váleci čistého, hladkého kovu. Jen na několika místech masivních obrub bylo vidět jemné rovnoběžné čáry, stopy působení obrovských teplot.

Inženýr, ještě stále s rukama v kapsách kombinézy, mlčel. Pracovala tu dosti velká skupina lidí. Mladý muž, sedící v pojízdné kabině, v níž se rozbíhaly na všechny strany silné kabely, řídil pohyb lešení vysouvaného k horním stabilizačním plochám.

Od tohoto místa se hoši nemohli odtrhnout a prohlíželi si z nových a nových míst rozprostřené gigantické stabilizační plochy, jako by to byly ocasní ploutve stříbrného leviatana. Na jednom z nich, nejmladším, jemuž hořely tváře a zářily oči, bylo vidět, že by se nejraději vyšplhal na lešení. Byl by to docela jistě udělal, kdyby s nimi nebyl býval inženýr.

»Pojďte, chlapci, musíme si pospíšit.«

V těsném hloučku následovali Soltyka. Ušli několik desítek kroků k otvoru pro náklady. Spodek rakety se otvíral a mezerou mezi dvěma vypouklými křídly poklopů, které visely dolů jako dvířka bombardéru, bylo vidět dovnitř. Po plošině vedoucí do rakety sjížděly v dlouhé řadě prázdné elektrické vozíky.

Několik lidí řídilo čilý ruch.

Když minuli nákladní otvor, došli k bílým duralovým schůdkům, přistaveným k otvoru, který bylo vidět v horní části rakety. Bylo třeba vystoupit do výše bezmála tří pater. Chlapec, který šel první, vystoupil až na malou plošinku na vrcholku schůdků, ohlédl se a strnul. Za zády měl matně stříbrný bok rakety a pod sebou prostor haly, která odtud vypadala ještě větší. Po její nesmírné ploše se pohybovaly desítky malých vlaků, v pozadí se běhaly vypouklé trupy strojů s lidmi, přecházejícími po můstcích a ochozech. Z mnoha set modravých plamének stoupaly stužky kouře, splývající v lehký průhledný mrak. Vzduch byl plný ostré vůně ozonu. Na rtech ulpívala kovová pachůť. Nad hlavou se pomalu pohybovala mřížovaná ramena jeřábů. Hoch se vzpamatoval, protože ve vzduchu přímo nad ním objevil se člověk. V kožené zástěře s asbestovou maskou na obličeji sjížděl na traverse, visící na kladce, a držel v ruce krátký hořák jako pistoli.

»No, kam to koukáš?« začalo se ozývat zdola. Hoch se otočil a skočil do otvoru v boku rakety. Octl se

v chodbě s půlkruhovitými stěnami, vyloženými lucitem, který zářil klidným, bledým světlem.

»To je vstupní otvor,« řekl inženýr. Vešel jako poslední. »S obou stran jsou hermetické uzávěry, aby bylo možno vycházet a vcházet i ve vzduchoprázdném prostoru. A teď můžeme jít buďto do centrály, nebo k motorům, co je vám milejší?« obrátil se k nim. Hustě namačkání stáli v úzké chodbě a neosmělovali se promluvit.

»Do centrály,« plácl nejmenší naslepo. Zdálo se mu, že se k nim inženýr chová neochotně, jako k nevítaným hostům. Soltyk přistoupil ke dveřím ve zdi a oběma rukama otočil železným kolem s loukotěmi. Dveře, mohutné jako závěr tresoru, se odsunuly. Vešli do druhé, rovněž kulaté chodby, která vedla vodorovně do vnitřku rakety. Končila dokořán otevřenými dvířky. Za nimi byla malá místnost; i ta měla stěny obloženy lucitem. Pod nízkým stropem se táhly svazky trubic. Trčely z nich páky a kolečka.

»Jste ve stanici, odkud se obsluhují vzduchotěsné komory,« řekl inženýr. Přistoupil ke dveřím ve stěně a dodal:

»Tady jsou manometry a tady,« ukázal na potrubí, »přívody vysokého tlaku. Pod podlahou jsou čerpadla a nádrže se stlačeným vzduchem. Tak... a teď sejdeme do centrály.«

Za dveřmi, vsazenými dosti vysoko do stěny, byla svislá úzká šachta, nepříliš hluboká, neboť při pohledu dolů bylo vidět její jasné osvětlené dno. Vedly tam schůdky, vlastně spíše žebřík se širokými příčli, potaženými houbovitou, velice pružnou hmotou, do níž se nohy bořily. Po schůdcích v úzké šachtě bylo možno sestupovat pouze jednotlivě. Jeden po druhém sešli dolů. Stáli v dlouhé chodbě podivného tvaru: její průřez byl téměř rovnostranný trojúhelník. Stěny se sbíhaly nahore, kde u stropu visela dlouhá zářivka. Chodba nebyla osvětlena lucitem; podlaha i stěny byly potaženy stejnou tmavozelenou houbovitou hmotou jako schůdky.

»Cestou si můžeme prohlédnout kabinu,« řekl inženýr. Otevřel nejbližší dveře, které byly ve stěně trojúhelníkovité chodby a svíraly s podlahou úhel 45°. Jaký byl úžas chlapců, když nahlédli do velké kabiny a zjistili, že její podlaha stoupá ode dveří vzhůru, svírajíc s vodorovnou rovinou úhel rovnající se bezmála polovině pravého úhlu.

Inženýr, jako by nepozoroval jejich údiv, šel o několik kroků dále a otevřel dveře kabiny na protější straně chodby. Také tam stoupala podlaha příkře vzhůru. V kabinách nikdo nebyl. Svítily v nich zářivky slabě osvětlující nábytek, připevněný k podlaze, jak to někdy bývá na parnicích.

Chlapci mlčky pohlédli na inženýra. Nejmladší a nejnedočkavější z nich se konečně zeptal:

»Co to, prosím, znamená? Proč je ta chodba trojúhelníkovitá a proč je v kabinách křivá podlaha?«

»Není křivá, je jen nakloněná,« opravil ho Soltyk. Vytáhl z kapsy kombinézy zápisník a tužku a řekl:

»Jestli něco nevíte, hned se ptejte. Nemusíte se stydět.«

Načrtl obrázek a ukázal jej chlapcům:

»Chápete už?«

Ale chlapci nechápali.

»Víte, že letadlo je určeno pro meziplanetární lety? Tak vidíte. A ve vzduchoprázdném prostoru není gravitace. Proto všechny předměty ztrácejí svou váhu. Ve fantastických románech minulosti popisovali všelijaké veselé příhody takových cestovatelů, kteří třeba nemohli vylít vodu z láhve nebo se vznášeli u stropu a podobně. Nu, to jsou radosti dosti pochybné. Důležitější je, že gravitace je pro člověka nutná. Neznamená to, že bez ní nemůže žít. Naprosto ne; ale po určité době začínají svaly zakřivovat; je to následek nedostatku činnosti. Proto si Kosmokrator sám vytváří umělé gravitační pole. V době letu se prostě otáčí kolem své delší osy, kterou jsem na tomto obrázku označil písmenem O — vidíte? Tak vzniká, jako na kolotoči, odstředivá síla, která tlačí všechny předměty a lidi v kabinách ve směru poloměru. Označil jsem to šipkou. Podlahy kabin i této chodby jsou stavěny tak, abychom v době letu cítili všude pod nohama "dole" a nad hlavou "nahore", stejně jako na Zemi. A to je samozřejmě možné jen tehdy, jsou-li místnosti rozloženy paprskovitě.«

»A co je nad námi?«

»Nahore jsou skladištní prostory.«

»A proč je chodba trojúhelníkovitá?«

»Prostě proto, že jsme měli málo místa.«

»To se dalo udělat jinak,« řekl bojovně nejmenší z chlapců, který měl dojem, že si z nich inženýr tropí žerty.

»Dalo,« přisvědčil Soltyk dobromyslně, »ale v tom případě by bylo třeba postavit šikmo stěny v kabinách a to by nevypadalo příliš hezky. Kromě toho se na chodbě zdržujeme přece jen méně než v kabině. Ostatně mohou zde jít klidně čtyři lidé vedle sebe... No, zapovídali jsme se. Pojďme do centrály.«

Vykročil a chlapci za ním. Nejmenší počítal kroky: až na konec jich udělal 68. Pak byly zase schůdky, ale jen s několika stupni, a potom vypouklé široké dveře.

V kabině, která měla asi šest metrů v průměru, ohromil příchozí pohled na nespočetné ukazovátky, ciferníky a signální lampičky. Blikaly a svítily všemi duhovými barvami. Stěny, svírající s podlahou úhel opačný než v chodbě, byly rozděleny na oddíly, které tvořily jakési skřínky s pultíky. Všude zářila a blikala světélka. Nad skřínkami svítily nápisy: TRYSKY, HLAVNÍ POLE, ŘÍDICÍ POLE, GENERÁTOR POŘADÍ A, PREDIKTOR, MARAX. Bylo jich několik desítek. Přímou uprostřed kabiny vyrůstal z podlahy velký přístroj, připomínající svým vzhledem přilbu obra. Trčely z něho tři trubice, uzavřené bílými víčky. Na první pohled to budilo představu neobyčejně zvětšené hlavy nějakého hmyzu s tréma vypouklýma očima nebo tykadly. Tam, kde jsou na hlavě ústa, vyčnívaly z přístroje ve čtyřech řadách svislé páčky. Když si hoši nad dvěma přečetli nápisy »START« a »MOTOR«, začali se strkat lokty, nakláněli hlavy nad přístroje a dychtivě si je prohlíželi.

Ostatní se shlukli tam, kde na matné, zevnitř osvětlené tabulce, umístěné na šikmé stěně, bylo vidět barevný plánec. Když se podívali pozorněji, zjistili, že před sebou mají podélný průřez Kosmokrátorem. S obou stran »hmyzí hlavy« stála tři a tři křesla, velmi nízká, s opěradly skloněnými dozadu a volně ležícími upevňovacími pásy. Ale ani to, ani nepřetržitý ruch signálních světel nezaujal všechny nejsilněji. Proti křeslům, těsně nad zemí, byly nakloněné kovové kotouče. V každém z nich jako v rámu byla kulatá obrazovka téměř metrového průměru. Na těchto zářících plochách bylo vidět vnitřek celé haly, svítící strop, hemžení strojů, vozíků a lidí, a všechno neobyčejně jasně, zřetelně a barevně. Dvě střední obrazovky byly obráceny do předních a postranních částí haly, druhé dvě zachycovaly prostor za raketou. Jedna část chlapců se shlukla u obrazovek, druhí se nahrnuli k světelnému plátnu letadla a zbývající se tísnili u »hmyzí hlavy«, kde stál inženýr.

»Pojďte všichni sem ke mně,« řekl hlasitě, »a ti, kteří stojí vzadu, ať se ničeho nedotýkají... ještě bychom třeba někam vyletěli...«

Chlapci ho obstoupili kolem dokola. Soltyk si sedl na malou židličku, kterou vytáhl zpod krytu »hmyzí hlavy«, a začal hovořit, ukazuje na svítící kontury rakety:

»Tady vidíte, jak vypadá letadlo uvnitř. Kosmokrátorek je 107 metrů dlouhý. V nejširším místě má asi 10 metrů v průměru. Skládá se ze dvou větvenovitých částí, které jsou vloženy jedna do druhé. Vnější pevná část letadla tvoří jeho aerodynamický plášť. Vnitřní část, rozdělená na dvě paluby, horní a dolní, obsahuje skladištní prostory, obytné kabiny, řídicí přístroje a motory. V prostoru mezi oběma částmi jsou nádrže s vodou a s kapalným vzduchem. Jednak jsou to zásoby na cestu, jednak skýtají lidem cestujícím v letadle ochranu před kosmickými paprsky. Na Zemi nás chrání před zhoubným účinkem těchto paprsků atmosféra, v Kosmokrátorek voda spolu se speciálním pancířem z kamexu, látky, která pohlcuje záření desetkrát víc než olovo. Jako vedlejší ochranný faktor působí také bersil, z něhož je celé letadlo zbudováno. Víte, co to je?«

»Víme, víme!« zahlaholilo.

»Hned se přesvědčíme,« pravil inženýr, vyhledal si přivřenýma očima nejmenšího z chlapců a ukázal na něho prstem:

»Bersil...« nabral hoch dechu, »je kov pevnější než ocel.«

»Ne, není to kov,« namítl jeden z jeho kamarádů.

»Tak co, je to kov, nebo není? Nevíš? Jaká je jeho struktura?«

»Jsou v něm takové bublinky,« začal někdo, ale umlkl, když nenašel podporu.

Zavládlo trapné ticho.

»Ano,« řekl inženýr. »Měli jste oba pravdu. Bersil je i není kov. Jak naznačuje jeho název, je složen ze dvou prvků, z BERYlia a SILicia neboli křemíku. První z nich je kov, druhý není. Každý z těchto prvků

má krystalickou strukturu, to znamená prostorovou mřížku, v jejíchž rozích jsou atomy. Bersil vzniká tak, že do prázdných míst v krystalové kostře jednoho prvku vkládá se kostra druhého. Tvoří se tak "atomová mřížka" neobyčejně pevná a tvrdá. Nuže, tolik o raketě samé. Přejdeme nyní k pohonné síle. Podívejte se na plán Kosmokratoru. Celou jeho zadní část vyplňují prostory pro motory. Od ostatních částí rakety je odděluje dvoumetrový filtr, pohlcující záření. Postupujeme-li od přídě k zádi, vidíme napřed naši "výrobní pohonných hmot". Je to atomový reaktor, vyrábějící communium. Na palubě nemáme hotové pohonné hmoty, vyrábíme si je sami z jiných prvků. Je-li náš reaktor plně naložen, může vyrobit přibližně 40 kg communia. Zdá se to málo, ale stačí to na několik desítek výprav do různých oblastí naší sluneční soustavy. Proces výroby communia stále pokračuje, tedy i v této chvíli, ale neobyčejně pomalu. Hned jej uvidíme.«

Inženýr stiskl páčku. Ihned se rozsvítily kotouče dvou ukazatelů a na nejvyšším »hmyzím oku«, ve skutečnosti malé katodové obrazovce, zazářila malá červená stužka, která začala pomalu kmitat. »Nyní běží reaktor naprázdno. Když zapneme motory, odstraníme touto pákou ochranné kadmiové filtry.« Inženýr položil ruku na velkou černou rukověť. »V tom okamžiku se mnohasetmilionkrát zvětší množství volných neutronů v reaktoru a výroba communia se urychlí. Co následuje? Čerpadla vsají atomy communia do následující komory, která je na plánu označena názvem "POLE", protože je v ní elektromagnet, který vytváří magnetické pole. Pole musí být velmi silné, proto elektromagnet váží více než 400 tun, to jest více než šestinu váhy celé rakety. Jak jistě víte, vzniká v elektromagnetu teplota, při níž se communium vznítí. Mezi póly elektromagnetu se utváří koule rozžhavených plynů. Je to zkrátka malé umělé slunce, které se otáčí v magnetickém poli a vystřeluje proud částic, pohybujících se rychlostí několika tisíc kilometrů za vteřinu. Kdyby nebylo magnetického pole, částice štěpených atomů by nevyletovaly jen tryskami, nýbrž rozptylovaly by se všemi směry. V minulosti vznikala ve velmi velkých reaktorech, v tak zvaných "uranových pecích", tak obrovská množství neutronů, že bylo třeba vytvořit pásma v okruhu několika desítek metrů, kam nesměli lidé vkročit, a všechny práce u milíře byly řízeny zpoza silných ochranných zdí. Dnes, kdy můžeme deuterony libovolně usměrňovat, patří to všechno minulosti a zůstaly jen ty neobyčejně silné zdi, jako je ta, pod níž jsme sem přijeli. Teď je vám jasné, že ten dvoumetrový ochranný filtr mezi prostorami s motory a obytnou částí rakety nemá vlastně příliš velký význam. Kdyby znenadání magnetické pole zaniklo, zaplavil by vnitřek rakety příval rychlých částic o takové intenzitě, že by v tom případě žádný filtr nepomohl. Uvedu vám příklad, který vám objasní to, co jsem právě řekl. Přibližuji-li obličej k plameni, mohu se chránit před spálením tím, že budu silně dmýchat do plamene a odhánět od sebe rozpálené plyny. V raketě má více méně podobnou funkci elektromagnet, který usměrňuje proud částic do trysek. Tak vzniká hnací síla. Ještě se musím zmínit o letu. Celá astronautika se vlastně skládá ze dvou základních kapitol. První — start a přistání, druhá — vlastní let ve vzduchoprázdnu. Ani jedno, ani druhé není věc nijak jednoduchá. Kdybych uvedl stroj do chodu tím, že bych tuto páku přesunul až na konec, rozběhl by se motor plnou silou... to znamená, že by vyvinul výkon 30 700 000 koňských sil. Není to ovšem možno udělat... protože všichni lidé, kteří jsou právě v raketě, byli by na místě mrtvi.«

»Proč?«

»Raketa startující tak obrovskou rychlostí dosáhla by ve vteřině zrychlení, které je přibližně 57 krát větší než zemské. Zemské zrychlení je síla, jakou Země přitahuje všechny předměty na svém povrchu. Člověk vystavený dvojnásobnému zrychlení váží jakoby dvakrát více než obvykle, při trojnásobném zrychlení třikrát a tak dále. Podívejte se na tento velký ciferník. Jeho stupnice je označena v jednotkách "g", to znamená v jednotkách zrychlení. Ukazuje, jaké zrychlení má raketa. Stupnice, jak vidíte, končí 50 g. U 6 g je červené znaménko a u 9 g dvě. Člověk může být po nějakou dobu vystaven zrychlení přibližně 4 g, asi půl hodiny zrychlení 7 g. 20 g je možno vydržet jen několik desítek vteřin. Ale zrychlení 57 g by jako lis rozdrtilo všechny, kdo jsou v raketě. Raketa tedy nemůže při startu dosáhnout většího zrychlení než 6—7 g, a proto je na tomto místě na ciferníku červené znaménko. Ostatně tato pojistka ani nedovoluje vyvinout větší zrychlení. Ale za určitých okolností je možno pojistku odstranit.«

»A proč?«

»Protože raketu je možno vystřelit úplně bez posádky, jak jsme to dělali při prvních pokusných letech. Pak není žádné omezení a je možno spustit motory naplno. Totéž platí o brždění. I tehdy vzniká zrychlení,

ale opačného směru. Snadno si to představíte. Vzpomeňte si, co se stane, když sedíte ve vlaku, který se dá najednou do pohybu; cítíte, že to s vámi trhne zpět, a když vlak brzdí, trhne to s vámi opačným směrem. Rychlost při startu nemůže překročit určitou mez ještě z jiného důvodu. Raketa, přestože je tak pevná, mohla by se vznítit a shořet, kdyby se zahřála třením o atmosféru. Uvědomte si, že raketa letící normální cestovní rychlostí předhonila by lehko dělovou kouli. Při rychlostech větších než zvuk, jakých při tom dosahuje, je odpor vzduchu nesmírný. Používali jsme různých způsobů, abychom jej zmenšili. Kosmokrator má kolem špičky otvory, z nichž v době, kdy proráží atmosféru, prýští pod tlakem vodík. Mezi povrchem rakety a atmosférou se tvoří tenounká vrstvička, pohybující se poloviční rychlostí než letadlo. Je to tak zvaná fáze střední rychlosti. To má za následek, že teplota pláště nepřesahuje 1 000 stupňů. To je snesitelné při našich chladicích zařízeních. Kdyby však teplota z jakýchkoli důvodů dále stoupala, snižuje jiný automat tlak tryskových plynů tím, že přibrzdí chod motorů. Takto jsme překonali hlavní obtíže startu. A teď se přesvědčíme, co by se stalo, kdyby se sem dostal někdo nepovolaný.«

Inženýr rychle přitáhl páku, která uvedla do chodu motory. Fialová stužka, lenivě se vinoucí na obrazovce oscilografu, ihned se rozběhla a kmitala čím dál tím rychleji. Ručičky na cifernících se daly do pohybu směrem doprava. Panovalo naprosté ticho, o to napjatější, že všichni, namačkaní hlava na hlavě, tajili dech. Ručičky stále postupovaly doprava. Rozsvěcovala se a zhasínala nová a nová signální světélka. Inženýr pohnul druhou pákou a tři obrazovky na černé »hlavě« zazářily namodralým světlem: »Jak vidíte, proces výroby communia se zrychluje. Můžeme vzlétnout!«

Znenadání inženýr chytil za ruku nejmenšího chlapce, který stál těsně vedle něho, vmáčknut mezi ostatní kamarády, a stiskl jeho prstem červený knoflík pod nápisem »START«.

Chlapec vykřikl a trhl sebou zpět, ale zastavila ho sevřená hradba namačkaných kamarádů, kteří bez dechu s vytřeštěnými očima čekali katastrofu. Ale nic se nestalo. Na jedné obrazovce se na zlomek vteřiny objevila roztřesená eliptická křivka, pak se rozsvítily tři rudé signálky a všechna světla na stolku zhasla. Místo toho zavyla na jedné stěně stoupajícím a klesajícím hlasem siréna. Inženýr se dal do smíchu: »Opravdu jste si mysleli, že vás chci poslat do nebe? Žádné strachy... Nic se nestalo a ani nemohlo stát. Zasáhl prostě prediktor.«

Třebas chlapci nechápali, co se stalo, nikdo se nechtěl ptát. Všichni se velice styděli a nejnejpříjemnější jim bylo to, že inženýr viděl jejich zděšení.

»No, no, nezlobte se...«

Inženýr zvažněl a začal vysvětlovat:

»Člověk není s to kontrolovat činnost všech motorů a přístrojů najednou. Kromě toho jsou jeho reakce při takové rychlosti, jakou Kosmokrator vyvíjí — již v deseti minutách téměř tři kilometry za vteřinu — příliš pomalé. Kdyby se před raketou ve vzdálenosti pěti kilometrů vynořilo z mraků letadlo, došlo by k srážce, než by pilot stačil cokoli podniknout. Čtyři desetiny vteřiny uplynou, než se dostane obraz blížícího se letadla do mozku. Za tu dobu uletí raketa skoro jeden a půl kilometru. Avšak v té době pilot obraz jen postřehl, ale nerozpoznal. K tomu potřebuje ještě skoro celou vteřinu. A to již bude o čtyři a půl kilometru dál a po srážce! Kromě toho při startu člověk není plně při smyslech. V té době se zrychlení rovná asi 6—7 g. To je zrychlení, jaké působí na pilota tryskového letadla při přemetu. Viděli jste náhodou, jak vypadá sedátko v takovém letadle? Je to vlastně lehátko, ne sedátko, protože na něm pilot leží na břiše s bradou podepřenou gumovým polštářkem. Působením stoupajícího zrychlení první vypovídá službu krevní oběh. Krev jako by příliš ztěžkla a srdce nemá dost síly, aby ji vehnalo do vzdálenějších částí těla. Jednou z nich je mozek. Proto se pilotům často při zatáčkách a přemetech dělá černo před očima. To znamená jinými slovy, že krev neproudí do týlní části mozku, kde je zrakové centrum. Teď už jistě chápete, proč člověk ve chvíli startu nemůže spolehlivě řídit raketu. Nahrazuje ho přístroj, který máte před sebou,« inženýr položil ruku na lesklý, hladký povrch "hmyzí hlavy". »Jmenuje se "prediktor". V době letu ve vzduchoprázdnu je letadlo nutno udržovat ve správném kursu. Bylo by sice možno pohánět raketu motory po celou dobu letu, ale bylo by to zbytečné plýtvání energií. Stačí totiž vzdálit se na určitou vzdálenost od Země a vypnout motory. Pak se letadlo pohybuje vlivem přitažlivosti Slunce, podobně jako planety. To jsou tak zvané přirozené oběžné dráhy. Existují však i jiné, tak zvané oběžné dráhy nucené. Tehdy si letadlo vypomáhá motory při letu "napříč" nebo "proti proudu" a musí

překonávat sílu sluneční přitažlivosti, chce-li si zkrátit dráhu. To, co je na obyčejné lodi úkolem kapitána a kormidelníka, to jest výpočet kursu, dodržování kursu, obeplouvání překážek a sama kontrola přístrojů, to všechno u nás vykonává prediktor. Raketa, jak víte, otáčí se ve vzduchoprázdnu kolem své delší osy, aby si vytvářela umělé gravitační pole. Proto je v hlavě rakety, ve špičce, instalován radarový vysílač, jehož anténa se otáčí opačným směrem takovou rychlostí, aby vzhledem k hvězdám zůstala nehybná. Tak se prediktor v kterémkoli okamžiku orientuje, jakým směrem a jakou rychlostí letí. Radar bychom mohli označit za zrakový orgán prediktoru. Kromě toho, že podává zprávy o poloze letadla, má ještě jeden nesmírně závažný úkol. Ve vzduchoprázdnu je totiž zvláště veliké nebezpečí srážky s meteory. To byl hotový postrach prvních astronautů. Prediktor se dovede vyhnout těmto nebezpečným setkáním, protože má otáčivé radarskopy. Vedle zrakového orgánu má "elektrochemický čich", citlivý na složení vzduchu v raketě, který samostatně čistí a vyměňuje. Ale snad nejdůležitější je jeho smysl pro rovnováhu, bez něhož naprosto není možno přistát. V blízkosti velkých nebeských těles jsou tak zvaná "zakázaná pásma", v nichž by mohlo raketu rozlomit přílivové tření, způsobené gravitací. Prediktor se dovede vyhýbat i takovým neviditelným úskalím pomocí gravimetrických zařízení. A při přistání, když se letadlo blíží k planetě s otevřenými brzdícími tryskami, přejímá prediktor vedoucí úlohu, ve zlomcích vteřiny zaznamenává změny rychlosti rakety, úhel, pod nímž se blíží k zemi, odpor vzduchu a stabilitu letadla a podle toho reguluje práci motorů.«

»A jak to všechno dělá?«

»To vám teď nepovím, museli byste sem chodit po celý rok dvakrát denně na přednášky. Stačí, že prediktor, dáme-li mu příslušný rozkaz, ku příkladu určit kurs letu na Venuši, provede to v několika minutách a pak již stačí nařídít jej na "start" a ulehnout do křesla. Nemůže se stát nic, o čem nebyl prediktor zpraven. Nedovolí, aby k tomu došlo. Právě proto, když jsi odvážně zmáčkl tenhle knoflík,« obrátil se inženýr k chlapci, který se začervenal jako pivoňka, »ozvala se místo motorů poplašná siréna...«

»A co ukazují tyto ciferníky?« ukázal jeden z chlapců na tři »oči« prediktoru, snad ani ne tak ze zvědavosti, jako spíš aby odvrátil pozornost od nešťastného kamaráda, který by se byl nejraději propadl do země.

»Tyto obrazovky ukazují dráhu letu. Na jedné je vidět dráhu určenou, na druhé dráhu opisovanou a třetí slouží k výpočtu polohy.«

»Co to znamená, že je vidět dráhu? Jakou dráhu?«

»Pod pojmem dráha nebo trajektorie letu rozumíme křivku, jakou opisuje letadlo v prostoru. Jsou-li motory vypnuty, může to být úseč hyperboly, paraboly nebo elipsy.«

»A tady to?« Chlapec ukázal na obrazovky, na nichž svítil obraz haly.

»To je obyčejná televize. Užíváme jí místo oken ve stěnách, protože by žádný průhledný materiál nevydržel obrovské rozdíly tlaku a teploty. Tyto televizory jsou citlivé na paprsky viditelné lidskému oku, selhávají tedy v noci, v mracích a mlze. Ale ani pak nejsme slepí, protože přepneme na radar, to znamená, jak víte, na ultrakrátké vlny.«

Inženýr otočil malým vypínačem na stolku. Barevné obrazy haly zhasly. Na jejich místě se objevily podivně vypadající obrazy v hnědavě zelených barvách. Když se chlapci lépe podívali, poznali, že je to týž obraz jako předtím, vnitřek haly, lidé, stroje, ale všechno o něco tmavší, a ne v přirozených barvách.

»Takto vidíme povrch planety, když se k ní blížíme v noci nebo v mračnách. To nestačí. Na jiné planetě bezpochyby nebude umělá přistávací plocha. Proto je nutno vyzkoumat velmi podrobně, jak je povrch utvářen, protože raketa letí rychlostí přibližně 1 700 kilometrů za hodinu. To je nejmenší rychlost, s níž se dostáváme do styku s atmosférou planet. Není to tedy jednoduché ani ve spolupráci s prediktorem.«

Inženýr přistoupil k osvětlenému plánu rakety.

»Tady, v hlavě rakety, je uskladněno naše výzkumné letadlo. Nevěděli jste, že máme na palubě letadlo?« dodal, když postřehl údiv chlapců. »Ovšem, máme dokonce celou vzdušnou "flotilu". Ve skladištních prostorách je hangár druhého letadla, helikoptéry. Tu máme z jiných důvodů. Letadlo, které vidíte v hlavě rakety, je malé tryskové letadlo pro jednu osobu. Až se přiblížíme k povrchu planety na několik desítek kilometrů, otevřeme poklopy a vypustíme letadlo, které pokračuje v letu již samostatně, podrobně zkoumá vlastnosti terénu a hlásí nám radiem svá pozorování. Naskytnou-li se nějaké

pochybnosti, ku příkladu je-li terén dosti pevný — to se dá z letící rakety, jak jistě chápete, dost těžko poznat — letadlo přistane a pilot provede potřebné průzkumy, pak nás buďto radiem přivolá, nebo letí dále a hledá jiné vhodné místo pro přistání. Když byl vhodný terén nalezen, začne raketa klesat, napřed aerodynamicky, to znamená, že využívá nosnosti atmosféry. A když rychlost klesne asi na 400 kilometrů za hodinu, spustí prediktor brzdicí trysky. Všimli jste si prve kroužku, který jsem nakreslil uprostřed rakety?»

Inženýr vytáhl zápisník a ukázal chlapcům náčrtek příčného řezu Kosmokrátorem.

»Je to dlouhá trubice, která vede ze spalovací komory až do hlavy rakety. Skrze ni je možno vypouštět část atomových plynů. Vyvolá to zpětný pohyb, který přibrzdí let rakety.«

»A co by se stalo, kdyby prediktor selhal?» zeptal se nejmladší z chlapců, kterému už otrnulo.

»Prediktor má pojistná zařízení,« začal inženýr, ale chlapec se nedal.

»A co kdyby se porouchala pojistná zařízení?»

»To je naprosto nepravděpodobné.«

»Ale možné? Co by bylo třeba udělat, kdyby se porouchala?» naléhal chlapec tvrději. Inženýr napřed svažil čelo, jako by chtěl říci "neotravuj", ale pak lehce sešpulil rty.

»Chceš to vědět?» řekl. »Tak pojďte se mnou.«

Vyšli z centrály a zase se octli v trojúhelníkovité chodbě. Rychle došli k úzkým schůdkům, po nichž vyšplhali do stanice, obsluhující vzduchotěsné komory. Ale místo aby se dali doprava, k chodbě vedoucí ven, inženýr otevřel kovové dveře ve stěně. Vystoupili po žebříčku na horní palubu. Šachta, kterou sem přišli, ústila uprostřed úzké chodby mezi dvěma dlouhými svislými stěnami. Kam oko dohlédlo, táhla se tato kovová ulice, přerušovaná v pravidelných vzdálenostech profilovanými vzpěrami. Vypadalo to tady trochu jako ve skladišti nějakého velkého průmyslového závodu.

»Jsme u skladištních prostor,« řekl inženýr, směřující k zádi rakety. Jeden z chlapců pohlédl vzhůru a vykřikl údivem: Nad nimi ve výši pěti metrů byl můstek, visící vzhůru nohama, se zábradlím obráceným dolů, jako by to byl zrcadlový obraz můstku, po kterém šli.

Inženýr se zastavil a vysvětloval:

»Za letu, když se raketa otáčí, užíváme druhého můstku. Vzpomínáte, co jsem vám kreslil?»

»To chodíte vzhůru nohama? A nezatočí se vám hlava?»

»Kdepak! Rotační pohyb si přece vůbec neuvědomujeme. Cítíme pod nohama obyčejnou podlahu, to je vše.«

»A kdyby v okamžiku startu někdo stál tady, kde teď stojíme my, co by se stalo?»

»Až se raketa vzdálí od Země na tři tisíce kilometrů, bude uvedena do rotačního pohybu a pak by člověk, který by tady stál, sletěl po hlavě na ten druhý můstek. Protože však z počátku jsou otáčky pomalé, nic by se mu nestalo. Bylo by to spíš pomalé klouzání než pád.«

»Znamená to, že "nahore" a "dole" si vyměňují místa?»

»Ovšem.«

Šli dále. Některé prostory byly už plně naloženy, v ostatních se hemžili lidé a upevňovali všechny předměty speciálními popruhy k záchytkám a držákům. Aniž zpomalil krok, inženýr stručně vysvětloval, jaké prostory právě míjejí.

Procházeli mimo skladiště potravin. V pološeru bylo vidět soudky a naskládané bedny, balíky konzerv, pytle s moukou a s obilím. V sousedním skladišti byly léky, chemikálie a přístroje všech druhů. V mrazírně ležely vrstvy mraženého masa, zeleniny, ovoce. Člověk se mohl domnívat, že celá zeměkoule shromáždila v raketě, jako v podivné arše, všechny své výtvořiny: byly zde stany, spací pytle, spektroskopy, dalekohledy a seismografy, hromady materiálu, celé chemické laboratoře, barografy i kinetheodolity, vitaminy, zrna rozmanitých rostlin, balistické komory, baňky se syntetickými bílkovinami a tuky, vrtačky, kompresory, soustruhy, výbušniny, bomby se stlačeným plynem, náhradní generátory, zásoby kovů, plechu, drátů, kabelů a nářadí, lehké slitiny, skleněné a porcelánové přístroje, ocelová lana, součástky motorů, rezervní elektronky, radarové antény a přenosné meteorologické stanice.

Chlapci šli už téměř bez zájmu okolo prostor po vrch naplněných a nereagovali ani při zcela neočekávaných vysvětleních. Nevydrželi však, když inženýr řekl, ukazuje na pootevřené dveře jednoho oddělení:

»Tady je polárnická a horolezecká výstroj.«

Jeden z hochů nahlédl dovnitř.

»Cože?« divil se. »Lyže? Na Venuši je přece horko! A kromě toho tam není voda, tak tam ani nemůže být sníh.«

S úsměvem na rtech se inženýr na vteřinku zastavil.

»Víte,« řekl, »všechno ostatní jsme vzali proto, že se spoléháme na to, co o Venuši víme. Ale lyže... lyže bereme pro všechny případy...«

V jedné z posledních prostor stála helikoptéra, zakrytá plachtovinou a připevněná ke stropu ocelovými držáky. Chlapce stroj zajímal, ale inženýr pospíchal dále.

V palubě se černal velký otvor; byla to nakládací plošina, která sestupovala hluboko dolů až na úroveň haly.

Nad malými elektrickými vozíky, které sem přijížděly, pohybovala se ramena jeřábu. Když přešli kolem otvoru v palubě, chráněného nízkým zábradlím, došli na konec chodby. Dole ve stěně byla kulatá dvířka. Inženýr otočil velkým kovovým kolem a dvířka se pohnula v závěsech. Objevila se tmavá šachta, z níž zavanul těžký vzduch.

»Blížíme se k atomovému reaktoru,« řekl inženýr. Sehnul se, aby nenarazil hlavou o okraj otvoru, a zvolal:

»Srdnatí za mnou!« a zmizel ve tmě.

Sotva se jim ztratil s očí, rozzálo se tam světlo. Současně si chlapci, kteří stáli před dvířky, všimli, že se na stěně rozsvítily tři rudé lampičky.

Za dvířky byl žebřík, po němž sestoupili dolů.

Stáli v obrovském válci o průměru asi desíti metrů. V tomto místě paluba nerozdělovala těleso rakety na dvě patra; mohli si tedy volně prohlédnout její kruhový průřez. V nepříliš jasně osvětlené prostora, sevřené se všech stran kovovými stěnami jako v obrovské cisterně, byla značně vysoká teplota.

»Vzadu za námi,« řekl inženýr, »je obytná a užitková část rakety. Před námi je atomový reaktor a za ním motory.«

Zavládlo ticho. Všichni napínali sluch, protože se bezděčně snažili zachytit sebemenší zvuk za stěnou, izolující je od reaktoru, který podle inženýrových slov nikdy neustával v činnosti.

Podrážděná fantazie zveličovala nejslabší šelest a každý zvuk kroku do obrovských rozměrů atomové exploze. Ale nebylo slyšet nic, jen zrychlený dech chlapců. Masivní, nepatrně prohloubená kruhová plocha byla hladká a nehybná. Pouze dole, přímo před hochy, byla okrouhlá dvířka, zavřená na tři závory, které byly přidržovány v hlubokých žlábcích šrouby, přitaženými volantovými maticemi. Nad dvířky vedly v kovových trubkách dráty, mizející v protější stěně.

»Tyto kabely vedou do centrály,« ukázal inženýr. »Kdyby sem při poruše začalo pronikat radioaktivní záření, ihned se o tom doví prediktor.«

»Sem může proniknout záření?«

»No ovšem. I v tomto okamžiku sem slabounce proniká...«

Inženýr vytáhl z kapsy malý přístroj, sundal s něho ochranné víčko a ukázal malinký ciferník se stupnicí. Svítící zelený bod byl nepatrně odchýlen od nuly.

Hoši pohlédli na sebe, pak na žebřík, který byl jedinou cestou zpět, ale nikdo se nepohnul. Inženýr řekl, když přístroj schovával:

»Theoreticky odvádí magnetické pole všechny částice rozštěpených atomů do trysek. V praxi se však přesto vždycky vyskytne nepatrná část "vzbouřených atomů", které se rozbíhají jinými směry, a část také sem, kde právě stojíme. Je to však množství tak nepatrné, že nemá pražádný význam, tím spíše, že k obytným prostorům je ještě hodně daleko a tady se normálně nikdo nezdržuje. Kdyby však při nějaké poruše, ku příkladu při přerušení dodávky proudu, magnetické pole zaniklo, začal by proud částic silně bombardovat ochranný filtr a pronikat do nitra letadla.«

Inženýr se otočil k protější stěně a ukázal rukou vzhůru:

»Vidíte ty lesklé trubice? To jsou Geiger-Müllerovy počítací a ostatní přístroje, zjišťující přítomnost radioaktivního záření. Každou sebemenší závadu ihned hlásí prediktor.«

Na stěně ve výši čtyř metrů bylo vidět podlouhlý výklenek, z něhož vyčnívala řada lesklých, nálevkovitě

se rozšiřujících trubic, namířených na dvířka atomového reaktoru.

»V takovém okamžiku dá prediktor rozkaz zastavit proces štěpení tím, že automaticky zasune do reaktoru kadmiové clony. A kdyby snad,« inženýr upřel na nejmenšího chlapce klidný, pevný pohled, »došlo k poškození prediktoru, pak...«

Přistoupil k dvířkům.

»Tato dvířka jsou průchodem v isolační stěně. Lze jimi vstoupit do atomového reaktoru.«

»Vstoupit do reaktoru? To přece není možné!«

Chlapci si mysleli, že Soltyk žertuje, ale inženýr zavrtěl hlavou:

»Ne. Existuje možnost... sice málo pravděpodobná... ale přece jen možnost... že selžou všechna zařízení, ovládaná na dálku. V tomto případě, kdyby hrozila exploze reaktoru, musí tudy někdo vejít dovnitř a ručně zasunout do stroje clony kadmiových moderátorů!«

»A kdo by to udělal?«

»Za bezpečnost rakety odpovídá první inženýr navigátor. Mohl by to někomu nařídít, ale to neudělá.«

»Jak to víte?«

»Protože jsem to já sám.«

S očima široce otevřenými pohlíželi chlapci na Soltyka. Teprve teď pochopili, že je nebral na lehkou váhu. Byl jen velmi unavený. Když se podívali na jeho pohublou, klidnou tvář, pochopili najednou všichni, kdo vstoupí do atomového reaktoru, bude-li to nezbytně nutné...

»Ale musí se tam vstoupit...« řekl jeden z chlapců, »patrně v nějaké kombinéze... v ochranném skafandru?«

Inženýr zavrtěl hlavou.

»Ne. Tam,« ukázal rukou, »je intensita záření tak obrovská, že nepomůže žádný skafandr. V jediné minutě je lidský organismus zasažen smrtelnou dávkou záření.«

Nejmenší z chlapců, který zapomněl na inženýrův žert, jehož byl obětí, zašeptal:

»To znamená, že vy...«

Zarazil se. Za okamžik řekl:

»To znamená, že on musí zemřít?«

»Ano,« odpověděl inženýr. »Aby ostatní mohli žít.«

PROFESOR ČANDRASÉKHAR

Když se vraceli, vedl inženýr chlapce po dolní palubě. Sestoupili po úzkých schůdcích do trojúhelníkovité chodby a minuli troje nebo čtvery dveře. Všichni mlčeli, omámeni nesmírným množstvím dojmů. Ve světle lamp ležela před nimi chodba, prázdná a tichá, pokrytá tmavozeleným houbovitým kobercem. Nepronikal sem ani nejslabší zvuk zvenčí. Po několika krocích se inženýr zastavil a ukázal na dveře větší než ostatní.

»Tady je marax,« řekl a stiskl oběma rukama dvě kliky nad sebou. Vešli dovnitř. Byla to okrouhlá, světle zalitá kabina. Stěny, podobné deskám automatické telefonní ústředny, byly pokryty tisíci kontaktů a zásuvek, které místnost vyplňovaly od země až do stropu. V dlouhých řadách se jako na šachovnici blýskaly jejich porcelánové hlavičky. Na několika místech byly rozvodné desky pootevřeny jako dveře a za nimi, v rubínově červeném světle zapnutých elektronek, čemala se spleť kabelů. Přímou uprostřed kabiny stál kulatý stůl s okrouhlým výřezem tak velkým, že by se tam vešli dva lidé. V jednom místě vedl do stolku úzký průchod. Deska stolu byla ze sklovité hmoty barvy velmi tmavého jantaru a zeleně fosforeskovala ve světle kulaté, u stropu visící zářivky. Z podlahy okolo stolu vystupovalo devět černých trubic, které k němu obracely své kuželovité konce s bílými obrazovkami. Bylo zde také ticho, ale jiné, podmalované slabounkým bzukotem proudu.

»To, co jste zatím viděli,« řekl inženýr, »všechny kontrolní přístroje, stroje, zařízení, mají nám sloužit v případech, s nimiž jsme počítali. Musíme však předpokládat, že se setkáme s mnoha věcmi nepředvídanými. Na tom, jak rychle se s nimi vypořádáme, bude možná záviset osud celé výpravy. To byl jeden z hlavních důvodů, proč byl zkonstruován marax. Je to zkratka: MACHina RATIONaTriX — myslící stroj. To, co kolem sebe vidíte, jsou relé, převaděče. Stůl uprostřed — to je ústředna, odkud dáváme maraxu úkoly. Výsledky čteme na obrazovkách.« Hoši stáli ještě pořád u dveří v malém hloučku a z výrazu jejich tváří bylo vidět, že nechápou příliš dobře, jak by tato obludná spleť elektrických drátů

mohla zachránit výpravu před neznámým nebezpečím.

»Velice rád bych vám pověděl o maraxu víc,« řekl inženýr, »ale opravdu již nemám čas.«

»A co, prosím vás, vlastně dělá?«

»Je těžké vysvětlit vám to několika slovy. Marax je... no, stručně by se snad o něm dalo říci, že je to neobyčejně všestranný počítačový stroj.«

Obličej chlapců prozrazoval úžas. Někteří na sebe pohlédli, ale nikdo ani nehlesl.

»No tak pojďme,« řekl inženýr. »Snad se dovíte více při jiné příležitosti...«

Již se obrátili ke dveřím, když se ozval hlas, který nepatřil nikomu z nich:

»Inženýre... okamžik.«

Ohlédli se. V otvoru mezi dvěma rozvodnými deskami, jako v nějakých podivných dveřích, odshora dolů pokrytých předivem kabelů, objevil se člověk.

»Vy jste zde, profesore?« podivil se Soltyk. »Neměl jsem tušení. Nebyl bych vás vyrušoval...«

»Ale ne, jsem rád. Vy teď máte schůzi komise, vidíte? Velmi rád vás zastoupím a povím našim hostům několik slov o maraxu.«

Z hloučku se ozval radostný šum. Inženýr o krok předstoupil.

»Byl bych vám zavázán, ale... Poslyšte...« obrátil se k chlapcům, »naskýtá se vám jedinečná příležitost, protože profesor Čandrasékhar je jedním z konstruktérů maraxu. Jen o jednu věc vás prosím:

nepokoušejte se ukrýt se nám tu někde, abyste mohli letět s námi. Měli jsme tady jedenáct školních výprav a několikrát jsme již museli prohledávat celou raketu, abychom našli zájemce o let na černo...«

Inženýr se chvíli díval na chlapce a snažil se dodat své tváři přísného výrazu, najednou se však usmál, kývl hlavou na pozdrav a odešel. Když za ním zapadly dveře, zavládlo ticho. Chlapci se samými rozpaky nehýbali z místa. Profesor, proslulý matematik, byl jedním z členů výpravy. Snad všichni už ho znali z filmu, televise nebo z fotografií a teď na něho se zájmem upírali oči.

Byl to muž něco více než čtyřicetiletý, snědé, téměř tmavé suché tváře. Ohnutý nos s tenkými chřípěmi propůjčoval jeho tváři výraz urputný a tvrdý, který nijak nezmírňovaly havraní, na skráních již prošedivělé vlasy. Tento dojem se však rozplynul, setkal-li se člověk s jeho očima, skoro neustále trochu přimhouřenýma, které měly těžko popsatelný výraz. Byla v nich dětská živost, ale ovládaná chladným rozumem, klid podobný překonané únavě, sebejistota a úsměv tak zřetelný, že jej člověk bezděčně hledal na jeho rtech, ale on se usmíval jen očima. Nejpodivuhodnější však bylo, že každému, na koho pohlédl, se zdálo, že jsou světlé, dokonce velmi světlé, a teprve později si lidé uvědomovali, jak jsou tmavé.

Čandrasékhar přistoupil k chlapcům a řekl:

»Inženýr vás trochu rozčaroval, vidíte? Očekávali jste nějaký další atomový reaktor, nějaký fantastický katapult prvků, a dověděli jste se, že naší ochranou je prostě počítačový stroj. Říkáte si, nač je takový nepotřebný balast? Nemíjíte-li se s ním? Nám jde o něco nesrovnatelně většího a obtížnějšího: chceme je pochopit. Protože pochopit znamená ovládnout je. A v tom nám pomůže matematika.

Připadá vám to divné? Zamyslete se. Pohyb planet, hvězd, atomů, ptačí let, krevní oběh, růst květin — všechno, co nás obklopuje, celý vesmír je podřízen matematickým zákonům. Matematika pomáhá inženýrům stavět mosty a rakety, geologovi objevovat minerály v hlubinách země, fysikovi uvolňovat atomovou energii. Bereme tedy s sebou nejen mechanické ruce, svaly a oči, nýbrž také mechanický mozek. Tak tomu našemu stroji říkáme, protože způsob, jakým pracuje, odpozovali jsme od našeho vlastního mozku.

Abyste mi snáze porozuměli, několik slov na vysvětlenou. Když se lidé učili konstruovat čím dál tím dokonalejší parní stroje, turbíny, benzinové motory, soustruhy, domnívali se, že všechno na světě lze převést na nějaký mechanický model, že tedy i mozek je podobný mechanismus jako třeba hodinky, jenže daleko komplikovanější. Myslili kupříkladu, že při procesu zapamatování tvoří se v mozku nějaké "otisky" nebo "fotografie". Ale podobné vysvětlení je nepřijatelné, protože v mozku zkrátka není místa, aby se v něm tímto způsobem uchovávalo obrovské množství vzpomínek a vědomostí, které jsou vlastnictvím každého člověka. Příčinou omylu byla domněnka, že mozek je jakousi obrovskou

"kartotékou" nebo "skladištěm" a že vzpomínka je — dejte dobrý pozor — také věc. Ve skutečnosti to však není věc, nýbrž proces. To znamená — něco plynulého, pohyblivého. Nebudu vám to široce rozvádět, ale chci, abyste si uvědomili jedno: je-li hmota ve věčném pohybu, pak je myšlenka jakoby "pohybem v síle". Snad si vzpomínáte na heslo napsané v ponorce kapitána Nema — "mobilis in mobili"? Pohyblivý v pohyblivém. To je vlastně i heslo a tajemství mozku. Tajemství obrovského, miliardového mračna cirkulujících proudů. A na tomto principu se zakládá funkce maraxu. Tam, kde existuje proud, tam musí být i jeho zdroj a cesty. Základním stavebním kamenem mozku je neuron, buňka s nervovými výčnělky, které ji spojují s jinými buňkami. A základní částicí maraxu je katodová lampa. V našem maraxu je přibližně 900 000 elektronek. Velmi malých, samozřejmě, vidíte však, jak velký prostor přesto zabírají. Mozek obsahuje přibližně 12 miliard buněk, to znamená 12 miliard jakýchsi lamp. A dobře se vměstná do naší hlavy. Konstruktor by řekl, že technické řešení, jaké mozek představuje, je daleko dokonalejší. Počet buněk, které jsou v mozku, umožňuje přibližně 1010 000 vzájemných spojení mezi nimi. Toto číslo vám málo říká. Je to víc, než kolik je atomů na všech planetách, hvězdách a mlhovinách, které můžeme pozorovat nejsilnějšími teleskopy v propastech nebe. Takové možnosti má náš mozek! Možnosti maraxu jsou daleko skromnější. Má však proti mozku jednu velkou přednost: pracuje rychleji. Vjem postupující nervovým vláknem urazí za vteřinu několik metrů, ale po drátě maraxu proběhne impuls rychlostí 300 000 000 metrů za vteřinu. Chápete, jak obrovská je to úspora času?»

Profesor přistoupil ke stolku, položil ruku na jeho světélkující jantarovou plochu a pokračoval:

»Dám teď maraxu úkol. Je to diferenciální lineární rovnice.« Načrtl na lístek vytržený ze zápisníku několik vzorců, pak stiskl několik knoflíků a kláves a přehodil bílou páčku. Na jedné z obrazovek se ihned objevila nehybná svítící zelenavá čára.

»To je řešení. Chci-li je mít vyčísleno, musím si je zvlášť vyžádat.« Profesor se dotkl jiného knoflíku a z úzkého otvoru vypadl na stůl proužek papíru, potištěný matematickými symboly.

»Pane profesore,« zeptal se jeden z chlapců, »byl ten příklad hodně těžký?«

»Ani ne tak těžký jako nevděčný, protože cesta k výsledku vede hrůzostrašnou spleť dílčích výpočtů.

Kdysi dávno, když ještě nebyly takové stroje, počítal jej jeden slavný matematik přes půl roku.«

»Ale vždyť ten výpočet vypadl v tom okamžiku, kdy jste to zmáčkl.«

Čandrasékhar zavrtěl hlavou:

»Nikoli v tom okamžiku. To se jen zdá. Od rozkazu do chvíle, kdy se objevil výsledek, uplynulo asi půl vteřiny. Marax provádí za vteřinu asi 5 000 000 úkonů, za půl vteřiny jich tedy provedl asi 2 500 000.

Právě tolik jich bylo třeba...«

Chlapci se dívali na marax zcela jinýma očima než dříve.

»Jak vidím, začíná si marax získávat vaše uznání,« pravil Čandrasékhar. »A to byl úkol celkem jednoduchý. Marax vám jen dokázal, jak velkou převahu nad námi mu dává rychlost proudu.«

»Tento problém — problém spojení mezi lampami nebo buňkami — hraje důležitou úlohu i v mozku.

Viděli jste snad někdy obraz lidského mozku? Mozek je zprohýbaný, protože zprohýbaný povrch obsahuje více buněk než hladký, ale buňky samy nestačí. Stejně jako jsou elektronky spojeny kabely, musí být buňky spojeny vlákny. Spojovací nervová vlákna tvoří dohromady tak zvanou bílou mozkovou hmotu. Je jí daleko více než hmoty šedé neboli buněk. Proč? Uvažujte: máte-li jen čtyři buňky a chcete-li spojit každou s každou, potřebujete ne čtyři, ale 6 spojů. Pro pět buněk už je třeba deseti spojů, pro šest buněk patnácti. V mozku je jich dvanáct miliard. Právě proto je bílých vláken takové množství. Jistě jste již často slyšeli názor, že vědci jsou lidé velmi roztržití. Vidíte? Nuže, pokusím se vám vysvětlit z jakého důvodu a předvedu vám to na maraxu. Souvisí to totiž se spojením mezi buňkami v mozku a mezi lampami v maraxu.«

»Marax musí napřed,« pokračoval profesor, »zapomenout předcházející úkol.«

Čandrasékhar stiskl vypínač. Světelná čára zmizela. Profesor velmi rychle přejížděl prsty po klávesách, jako kdyby psal na neobvyklém psacím stroji. Zároveň říkal:

»Když dáme maraxu úkol, snaží se ho nějak zbavit a zapojuje automaticky tolik okruhů, kolik potřebuje. To, čemu v denním životě říkáme větší nebo menší soustředění pozornosti, závislé na obtížnosti úkolu, tomu v maraxu odpovídá větší nebo menší počet lamp, zapojených do činnosti.«

Čandrasékhar stlačoval nové a nové klávesy. V maraxu se dělo něco zvláštního. Obrazovky

fosforeskující rovnoměrným světlem se rozžihaly jedna po druhé, až svítily všechny nad deskou stolu a odrážely se v ní jako devět bledých měsíců v tmavozelené vodní hladině. Objevovaly se na nich křivky pohybující se z počátku zvolna. Brzy se však kroutily stále rychleji, trhaly se a skákaly. Duté bzučení proudu naplnilo místnost.

Vtom sebou chlapci trhli. Ozval se silný, basově hluboký hlas bzučáku a na stolku se rozsvítil rudý nápis »Přetížení«. Současně ukázal profesor chlapcům, že klávesy kladou odpor tlaku prstů, jako by se byly zasekly.

»Vidíte?« řekl. »Marax vypovídá poslušnost... Poručil jsem mu, aby provedl tolik úkonů současně, že ve vedení vznikla velká "tlačénice". To je vlastně základ roztržitosti. — Hm, vidím, že jsem vás nepřesvědčil. No tak řekněme si to jinými slovy. Přemýšlíme-li o něčem jednoduchém, můžeme současně věnovat pozornost ještě něčemu jinému, můžeme ku příkladu recitovat z paměti básničku a dívat se při tom oknem na ulici. Ale není možné třístit pozornost, je-li úkol složitější. Čím více nervových buněk pracuje, tím více cirkulujících proudů vytvářejí, tím více jsou zatížena spojovací vlákna. A právě v tom je tajemství profesorské roztržitosti; když je mnoho buněk zaměstnáno obtížným úkolem, není ve vedení místo pro jiné proudy. Proto se může přihodit astronomovi, který odchází z hvězdárny a přemýšlí o nějaké nové teorii, že zapomene svrchník, nepozná známé a — jak se říká — pro oči nevidí... A to vše zavinila "tlačénice" proudů ve vláknech bílé mozkové hmoty.«

Čandrasékhar se dotkl jiného tlačítka. Křivky, které se ustálily na obrazovkách, zmizely a kotouče pohasly, jako by je někdo sfoukl. Profesor zvedl hlavu a chvíli pohlížel na hochy, kteří obklopili stolek pevně semknutým kruhem. S rukama opřenými o okraje klaviatury, jako hudebník u podivného nástroje, mluvil po chvíli dál:

»Už víte, co je spojení mezi lampami. Druhou základní věcí je paměť. Marax si musí zapamatovat to, co mu poručíme vykonat, a kromě toho si musí uchovat v paměti jednotlivé úseky výpočtů, aby jich později mohl použít. Uvedme jednoduchý příklad: Chci násobit 23×4 . Nejprve vynásobím 4×20 . To je 80. Zapamatuji si to a násobím dále 3×4 , to je 12. Teď si musím vzpomenout na předešlý výsledek 80 a obě čísla sečíst. Výsledek je 92. To je ovšem pouze příklad. Jde o věci daleko složitější, ale princip zůstává stejný. Stroj tedy musí mít orgán paměti fungující rychle jako blesk. Nemůže to být mechanický zápis, nějaké perforované lístky nebo podobně. O rychlosti jakéhokoli procesu rozhoduje jeho nejpomalejší úsek. Marax provádí za vteřinu 5 000 000 úkonů. Kdybychom použili jako orgánu paměti nějakého mechanického zápisu, potřeboval by i ten nejdokonalejší nejméně desetinu vteřiny, aby výsledek zaznamenal. Tu by prováděl marax za vteřinu už jen 10 výpočtů. Ztratili bychom celou rychlost a na té nám přece nejvíc záleží. Proto musí být paměť elektrická. Její princip je takový: Proudový impuls, který znamená to, co si je třeba zapamatovat, uzavíráme do okruhu a poručíme mu, aby v něm cirkuloval. V praxi se užívá rozličných prostředků. Marax má tak zvané kapacitrony. Jsou to vakuové lampy, v nichž je velké množství miniaturních kondensátorků. Jsou to jakési "lístky zápisníku", na nichž se píše "perem" utvořeným z roje elektronů, které se pohybují rychlostí 260 000 kilometrů za vteřinu. Jak vidíte, je to docela slušná rychlost. Pohyby "pera" řídí elektrické pole. Jediný takový kapacitron si může zapamatovat až 40 000 výsledků najednou a oznámit je — je-li třeba — ve zlomku vteřiny.«

»Pane profesore, a jakým písmem píše to elektronové pero?«

Čandrasékhar lehce svraštil obočí:

»Pero nepíše žádným písmem. Řekl jsem to jen obrazně. Dává jen náboj lístkům kondensátorů a tím vytváří kmitavé elektrické okruhy.«

»A mozek si pamatuje stejně jako marax?«

»V mozku jsou dva druhy paměti. Jedna, tak zvaná "paměť kroužící", je stejná jako v maraxu. Umožňuje krátkodobé zapamatování. V přechodně spojených okruzích pulsují proudy, které se přerušují ihned, jakmile přestanou být potřebné. Druhý druh paměti, který nám umožňuje, abychom si vzpomínali na dětství, na minulost, na vědomosti, které jsme získali studiem, má odlišný mechanismus. Zakládá se v hrubých rysech na změnách, k nimž dochází tam, kde se výčnělky jedné nervové buňky dotýkají druhé. Jsou to tenounké vrstvičky bílkoviny, tak zvané synapsy, v nichž probíhá proces spojování a podmíněného brždění... nu, ale nechme toho. Hovořil jsem o mozku, abyste mohli lépe pochopit marax. Bojím se, že ještě stále máte o jeho funkci značně mlhavé představy... Je to tak: Marax je uzavřený

systém, který směřuje k jakési rovnováze proudů. Podobně usiluje vychýlené kyvadlo, aby dosáhlo nejnižší polohy. Když dávám stroji úkol, vyšinu jej ze stavu elektronové rovnováhy. Aby jí znovu nabyl, řeší marax úkoly jaksi "mimochodem". Hra proudů vytváří rozličné křivky, které vidíme na této obrazovce a které jsou vlastně odpovědí na danou otázku. Jistě víte, že každou křivku je možno vyjádřit matematickou rovnicí. Rovnice křivky, která se ukáže na obrazovce, je právě hledané řešení. Takto pracuje marax o matematických problémech, ale mohou se vyskytnout i jiné problémy. Dejme tomu, že doletíme na planetu a potřebujeme nějakou chemickou látku. Máme ji k dispozici jako plynou sloučeninu v atmosféře, jako minerál a jako roztok. Vyskytne se otázka, jak získat tuto látku s nejmenší námahou. Dáme maraxu všechny potřebné údaje a v několika minutách dostaneme hotový výrobní postup. Dal jsem vám, pochopitelně, nejjednodušší příklad; marax dovede udělat věci daleko složitější. Jak to dělá? Je to docela něco jiného než při matematickém úkolu. Tehdy stroj nemusí nic "znát" — samozřejmě mimo matematické zákony. Ale v druhém případě musí bezpečně ovládat znalost chemie, fyziky, musí znát technologii chemických procesů a pochopitelně musí také vědět, jaké prostředky máme k dispozici, protože by nám bylo málo platné, kdyby nám poradil, že máme postavit továrnu s třemi komíny... marax tedy musí mít zevrubné znalosti předmětu. Znalosti může mít proto, že jsme mu je vmontovali. Jak? Tomu slouží jiné orgány paměti, tak zvané stálé kapacitrony neboli ultrakapacitrony. Jediná taková lampa se rovná více méně jednomu velmi tlustému svazku odborné technické příručky. Marax jich má 100 000, a proto s sebou nebereme žádné knihy.«

»A nemůže se taková lampa zničit?«

»Jistě že může. Ale i kniha může shořet. Nedá se nic jiného dělat, musíme to riskovat. Bez rizika nemůžeme ničeho dosáhnout. Když je třeba, zapojují se tedy příslušné ultrakapacitrony a začínají sdělovat okruhům své znalosti. Děje se to tak, že prostě vysílají roje elektronů, které se pohybují modulovanou rychlostí; tak vypadají naše vědomosti, přeložené do jazyka elektřiny... Jedna lampa sdělí celý svůj obsah okruhům v necelé vteřině. Mezitím se pod něj podkládají původní kmity okruhů. Začínají fungovat speciální ladiče a rezonátory, filtry frekvence, modulátory a tlumivky, které vyplňují prostor pod touto kabinou. Zde je pouze ústředna, něco jako mozková kůra, ale všechna "bílá vlákna" jsou dole.«

»Pane profesore... promiňte,« řekl kterýsi chlapec, »říkal jste, že taková lampa je jakousi příručkou... ale vždyť v knize nejsou vypracovány odpovědi.«

»Ovšem že nejsou. Nepochopili jste mě dobře. Zavínil jsem to částečně sám tím, že jsem užil srovnání s knihou. Měl jsem na mysli zásobu vědomostí, a ne způsob, jak z nich těžit. Zásadní rozdíl mezi mozkiem a knihou je ten, že v knize leží vědomosti vedle sebe, ztrnulé, mrtvé, neměnné, kdežto v mozku je každá vědomost živá a plastická, to znamená, že ji mohu podle potřeby libovolně přizpůsobit situaci. A marax se skutečně daleko spíš podobá mozku než encyklopedii. V maraxu, tak jako v mozku, se vědomosti přetvářejí, přizpůsobují potřebám proto, že jsou zachyceny ve formě plastických kmitů proudu, které představují křivky. Jistě víte, že ze součtu dvou křivek vznikne třetí, která se neshoduje se žádnou z nich, nýbrž je jejich výslednicí. A tak otázka položená maraxu je vlastně jednou křivkou; vědomosti, kterých užívá k práci, jsou druhou křivkou a výsledná křivka, která vznikla jejich součtem, je řešením problému.«

»A stačí ve všech případech jen tři křivky?«

Čandrasékhar se usmál:

»Já jsem vám to přece řekl jen proto, abych celý problém zjednodušil. Ne tři křivky, nýbrž miliardy a biliony. Stroj, který zpracovává uložený problém, vykonává za vteřinu pět milionů úkonů. Pět milionů! A práce někdy trvá hodinu, dvě i více. Jednou při zatěžkávacích zkouškách běžel marax sto šedesát devět hodin. Po celou tu dobu prováděl pět milionů úkonů v každé vteřině! Představte si to, prosím... Když jsem mluvil o třech křivkách, chtěl jsem vám ozřejmit princip. A ten je přesně stejný.«

»Jen jedna věc je mi ještě nejasná...« řekl nejmenší z chlapců a svraští čelo. »Jak je to možné všechno vyjádřit křivkou? Na příklad... na příklad to, co jste říkal o získání té chemické látky. V odpovědi přece musí být uvedeno: vemte to a to, nalijte do zkumavky, míchejte, vařte. Jak je tohle možné vyjádřit pomocí křivek?«

»Jde ti o to, jak klademe stroji otázky? To je ovšem nutno umět. Rozhodně to není tak jednoduché jako ptát se mne... A pokud jde o to, že prý křivkami není možno všechno vyjádřit, v tom se, milý chlapče, mylíš. Což není naše písmo také jakousi zauzlenou, protínající se a komplikovanou křivkou? Jen si

nemyslete, že se s maraxem domlouváme tímto způsobem. Kdož ví, jestli by se to nedalo i tak udělat, ale způsobilo by to velké množství technických komplikací. Marax se podobá velkému cizozemskému učenci, který nám dovede říci velmi mnoho, ale umí mluvit pouze svou mateřštinou. Už proto se vyplatí vynaložit trochu úsilí a naučit se jeho řeči, řeči křivek, kreslených vysokofrekvenčními proudy. Komu chybí zběhlost, ten může užít pro překlad jeho odpovědí do normálního jazyka zvláštního přístroje, tak zvaného Mader-Fourrierova elektroanalysátoru, ale zkušenému pracovníkovi stačí jediný pohled na obrazovku a ví hned všechno.«

Profesor stiskl několik kláves a pak několik knoflíků. Na obrazovce se svíjely pletence čar čím dál tím pomaleji, až se konečně ustálily v podobě šikmé smyčky.

»Ptal jsem se maraxu, při jaké teplotě je nejvýhodnější slučovat dusík s kyslíkem na kysličník dusičný a jakého katalysátoru je třeba užít. A tohle odpověděl: Při teplotě 3 500 stupňů a katalysátorem je platina.«

»To já vím také,« nemohl se udržet nejmenší z chlapců.

Čandrasékhar potlačil úsměv.

»Já to také vím a nechlubím se,« řekl, »ale ptal jsem se jen proto, abych vám ukázal, jak marax pracuje...«

Jednomu z chlapců se najednou rozšířily oči. Pohlédl na profesora s úžasem, protože ho ohromila nějaká myšlenka:

»Pane profesore... říkal jste... že marax pracuje jako mozek... znamená to, že v mozku je to stejné? A celé naše myšlení, všechno to jsou jen křivky?«

»A domníváš se,« řekl profesor, »když myslíš na květiny, že ti vznikají v mozku růže a fialky, a když se díváš na stádo ovcí, že ti poskakují v hlavě maličké ovečky? Co tě tak udivilo? To, že průběh myšlenkového procesu se nijak nepodobá jeho obsahu? To je přece samozřejmé. Víš, co bys uviděl, kdybys nahlédl do pracujícího mozku okénkem vyříznutým v lebce?«

»Buňky.«

»Ale kdybys užil zvětšení tak velkého, že by se staly viditelné atomy, viděl bys síť z bílkoviny, rozpínající se všemi směry, a mezi nimi pomalu se pohybující jiné bílkoviny, malé i velké, jednoduché i složité, viděl bys, jak se v již existujících silových polích molekul rodí nové a jiné se rozpadají a vrhají roje elektronů, které běží podél řetězců, vytvořených z fermentů... A co to vše znamená? Že v elektrické žárovce probíhá proud od záporného pólu ke kladnému a že v živé buňce se slučují s kyslíkem elektrony odnímané výživným látkám, jako je cukr nebo tuk. Tak vzniká voda a kysličník uhličitý. Ve všedním životě tomu říkáme hoření. V žárovce neustále probíhá proud v kovovém vlákně, ale v buňce je místo tenkého drátku řetězec bílkovinných tělísek, podél nichž se pohybují elektrony přenášené od jednoho článku k druhému. Tento řetězec je utvořen z dýchacích fermentů. Jsou to bílkovinné prstence, seskupené kolem atomu železa, přitahující a odpuzující elektrony několikrát za vteřinu. Buňka pracuje jako elektrochemický zdroj a vytváří rozdíly potenciálu o několika desetitisícinách voltu... Miliony takových buněk se spojují do vrstev, vrstvy tvoří pole, pole zas projekční centra a pásma, udržující vzájemná spojení proudů s harmonickými a svrchními harmonickými kmity, a celá tato závratná stavba, tak bohatě členitá, vířící a proměnlivá, avšak sjednocená souhrou proudů jako hudba, to je vlastně duše... To se odehrává v tvé hlavě, když myslíš na květy, když vidíš nebe, oblaka... Podobnost mezi mozkem a maraxem není v podobnosti materiálu, z něhož jsou utvořeny, ani v systému částic, ale v podobnosti proudů, jen a jen proudů.«

»A marax... dovede všechno?« zeptal se malý chlapec s planoucími tvářemi, který se nadarmo pokoušel vytáhnout se nad stůl.

Čandrasékhar se usmál svými černými očima:

»Všechno rozhodně nedovede.«

»Tak jsem to nemyslel... Mohl by stroj sám, bez pomoci lidí, docela sám něco vymyslet?«

Čandrasékhar zavrtěl hlavou:

»Chceš říci, jestli dělá stroj člověka zbytečným? Nikdy ne. To je jako kdybys řekl, že existence klavíru dělá zbytečným skladatele. Stroj sám nemůže nic. Zvětšuje jen nesmírně naše možnosti, otvírá nám cestu k problémům, jejichž řešení by vedlo takovou matematickou džunglí, že by si to dříve bylo vyžadovalo

celý lidský život. Přesto o něm není možno říci, že je chytřejší než člověk. Je pravda, má více vědomostí než kdokoli z nás, ale uvědomte si, že naštěstí nejsou orgánem lidské paměti jen mozky, nýbrž i knihovny, fotografie, sbírky, dokumenty. . . Stroj tedy není chytřejší než člověk. Je pouze rychlejší. Jinak zůstává daleko za živým mozkem. Proč? Pokusím se vám to vysvětlit. Je-li řešení libovolně obtížného úkolu vůbec možné, lze sestrojít tak výkonný myslící stroj, že úkol dovede rozřešit. Ale největším nedostatkem stroje je, že dovede řešit pouze úkol uložený. Skutečnost, že úkol vůbec dovedeme vytyčit, je bohudík polovinou celé práce. Někdy dokonce její převážnou částí, jak to dokazují dějiny věd.

Pochopit princip řekněme parního stroje je velmi snadné, nesnadné bylo jej objevit. Vzít vzduchoprázdnou katodovou trubici, Ruhmkorffův induktor, a opakovat Roentgenův pokus, to není žádné umění. Ale objevit paprsky X, hledat nové úkazy, objevovat zákony, jímž jsou podrobeny, v tom je celé tajemství genia jednotlivců i lidského pokroku.

Řekl jsem vám, že daný problém vyšine stroj z rovnováhy proudů. Když jej marax rozřeší, uklidní se. Na rozdíl od něho se člověk neuklidňuje nikdy, protože každý rozřešený problém staví před něho desítky problémů nových. Jak vidíte, nedovede stroj myslit tvůrčím způsobem. Nemůže "dostat nápad". A to je jeho největší nedostatek. A když jsem jej takto obžaloval, musím se ho zastat. Dokáže věci, které my nedokážeme. Může na příklad analyzovat do nejmenších podrobností procesy, odehrávající se v atomovém reaktoru, v kusu vybuchující hmoty nebo v nitru hvězd. Jak vidíte, takový stroj člověka nenahrazuje, nýbrž mu pomáhá — a to je jediná cesta pokroku.«

»A pane profesore, není možno sestrojít takový stroj, který by sám dělal vynálezy?«

Čandrasékhar krátkou chvíli mlčel:

»Zatím ne. Co přinese budoucnost. . . těžko říci. Jedna věc je mi jasná: žádný stroj neudělá člověka zbytečným. Kdysi, ještě před sto lety, se lidé strojů báli, mysli, že jim berou práci a chléb. Ale nemohly za to stroje, nýbrž špatný společenský řád. A pokud jde o marax. . . prozradím vám ještě jednu věc. Zmínil jsem se prve o klavíru a skladateli. Toto přirovnání se mi zdá dosti výstižné. Podobně jako pouze virtuos dovede vytěžít z nástroje opravdu krásnou melodii, tak pouze matematik dovede v plné míře těžit z omezených, ale neobyčejně velkých možností maraxu. Někdy, když tu v noci sedím a pracuji, stává se mi zvláštní věc: jako kdyby hranice mezi mnou a maraxem zmizela. Někdy hledám odpověď na kladené otázky ve své hlavě a někdy běhám prsty po klávesnici a čtu odpovědi z obrazovek. . . a necítím nějaký zásadní rozdíl. Jedno i druhé je vlastně totéž.«

Znovu se rozhostilo ticho, podmalované sotva slyšitelným šumotem přístrojů.

»Pane profesore,« řekl jeden z chlapců hlasem ztlumeným do šepotu. »To jste vy zkonstruoval ten stroj?«

Čandrasékhar k němu zvedl své zářivé oči, jako by se byl vytrhl z hlubokého zamyšlení:

»Co říkáš, hochu? Jestli jsem já. . . ? Ne, kdepak! Inženýr tuším něco takového říkal. . . ale já jsem byl jen jedním z mnoha. Pamatuji prostě časy, kdy se rodily první myslící stroje. Začalo to tak někdy před třiceti lety. Několik vědců se pokoušelo sestrojít přístroj, který by nahradil slepcům zrak, přístroj na čtení. Největší nesnáz byla, jak vyřešit to, aby přístroj dovedl rozeznávat písmena bez ohledu na to, jsou-li velká nebo malá, tištěná nebo psaná, podobně jako to dělají naše oči. Když se konečně podařilo vymyslet konstrukci tohoto přístroje, ukázal jeden z vědců jeho schéma známému fyziologovi, aniž mu řekl, co to je. Fyziolog si schéma prohlédl a řekl: "To přece je čtvrtá vrstva nervových buněk z mozkového centra zraku. . ." Tak vznikl první přístroj, který napodobil činnost mozku. Ovšem jen jednu z jeho činností, ale vždyť to také byl teprve začátek. . .«

Mezi chlapci, kteří naslouchali v hlubokém mlčení, nastal rozruch. Nejmenší z nich se prudce prodíral pod pažemi kamarádů, až konečně, udýchaný a rudý jako mák, vystrčil hlavu nad lesklý okraj stolu a vyrazil ze sebe:

»Pane profesore! Mně je teprve čtrnáct, ale. . . nesmějte se mi, prosím vás. . . ale já jsem ještě nikdy neviděl tak chytrého člověka. Řekněte mi, co mám dělat. . . abych se stal takovým člověkem, jako jste vy?«

Čandrasékhar upřel na chlapce své temné, klidné oči.

»Já mám daleko k ideálu,« řekl, »ani bych jím ostatně nechtěl být. Jediná věc ve mně, která má nějakou hodnotu, je myslím skutečnost, že mám rád matematiku. Co víc vám mohu říci? Můj učitel mi vštípl

zásadu, které jsem se snažil zůstat věrný. Ta zásada zní: Nikdy klid! Nikdy se nespokojit s vykonaným, vždycky jít dál. Všichni lidé, kteří něčeho dosáhli, řídili se v životě tímto heslem. Když po mnoha letech vyčerpávajících bádání objevil Max Planck kvantový princip energie, považovali to povrchní lidé za skvělé vyvrcholení jeho úsilí a pokládali jeho dílo za ukončené. Ale pro něho se tento objev stal dalším tajemstvím, jehož odhalení zasvětil celý život. Nikdy se neobdivujte vlastním myšlenkám, hoši, nikdy si nedopřávejte klidu, buďte do svých teorií takovou silou, aby se sesulo všechno, co v nich není pravdivé. Vím, že je nesnadné tak jednat, ale ve vědě, ostatně stejně jako v životě, už nejsou císařské silnice. Údobí náhodných objevů a nezasloužených kariér již patří minulosti. A teď, dovolíte-li, vyprovodím vás kousek. Zůstanete u nás přes noc, nebo se ještě dnes vracíte?»

»Budeme nocovat dole v chatě.«

»Výborně! Pojďme tedy. Neviděl jsem nebe čtrnáct hodin.«

Trojúhelníkovitou chodbou a šachtou vyšli z rakety. V hale kypěla práce tempem stále stejně prudkým. Lešení z trubek, vysouvajících se jako dalekohled, bylo již odstaveno od stabilizačních ploch, místo toho je bylo nyní vidět u hlavy rakety, která byla obsypána dělníky. Chlapci, loučíce se očima s vysoko se zvedajícím, jak ze stříbra ulitým tělesem rakety, sjeli společně s profesorem po pohyblivých schodech, a když projeli v motorovém voze tunelem, octli se na čerstvém vzduchu za obvodem továrních zdí. Nízké dešťové mraky se trhaly a mizely za horami. V trhlínách jejich špinavě šedého příkrovu se ukazovalo jasné nebe.

Profesor vedl chlapce neznámou jim cestou kolem západní zdi. Vysoké věže a komíny zůstaly brzy za nimi. Před nimi se táhly travnaté, mírně zaoblené pláně, které v dálce, pod skalními stěnami, přecházely v příkré jazyky skalní ssuti. Rozhovor se točil kolem výpravy na Venuši.

»Ano, ano, vycházíme z laboratoří...« říkal Čandrasékhar. »V minulosti stačila tužka a papír a dnes se stává matematika rušným a nadmíru dobrodružným povoláním...«

Vyprávěl jim o Venuši, o bílých mračnech, jimiž je zahalena, o strašných bouřích a cyklonech, které tam řádí, o tajemných oceánech bakelitu... To vše chlapce ani dost málo neodstrašovalo; oči jim zářily ještě jasněji. Někdo se ptal na tajuplné obyvatele Venuše. Není o nich známo nic nového? Jak bude výprava vůči nim postupovat? Bude válka?

»Útočit nechceme,« odpověděl profesor; »budeme-li však k tomu donuceni, budeme se samozřejmě bránit. Jak? Nebereme s sebou téměř žádné zbraně, ale naše atomové motory jsou přece zdrojem neobyčejně účinné třaskaviny. Máme také na palubě několik ručních paprskometů... a jistě množství gammexanu. Nemyslím, že by to byla myšlenka příliš šťastná, ale opatrnosti nikdy nezbývá. Nevíte, co je to gammexan? Je to nový, velmi účinný prostředek proti hmyzu. Jak snad víte, zastávají někteří vědci urputně domněnku, že Venuše je obydlena nějakým druhem hmyzu. Já sám tento názor nesdílím...«

»A jaký je váš názor?«

Čandrasékhar se opět usmál:

»Žádný. Mohu vám s čistým svědomím opakovat Sokratova slova: "Vím, že nic nevím," Odpovím vám, až je uvidím.«

Půda se svažovala. Úzký chodníček, vinoucí se mírnými obloučky, sestupoval k balvanům, porostlým zelenavě stříbrným mechům.

»Vidíte?« ukázal profesor. »Ledovcová moréna. A tam za tou hrází je mořské oko, jezero...«

Vítr, který se zvedal, přinášel vlhký, osvěžující chlad. Po stéblech trav chvějivě klouzaly těžké kapky. Chodníček zmizel. Když přešli rozrytý vápencový práh, vyčnívající z trávy jako vybílené žebro netvora, octli se na srázném břehu. Pod nimi ležela širá vodní hladina, sevřená tmavomodrým prstencem skalisek. Jejich úbočí spadala k zrcadlové ploše jako zkamenělé laviny a odrážela se v ní o tón hlubším obráceným obrazem. Slunce každým okamžikem ztrácelo svůj oslňující lesk a zapadalo za zubaté štíty, potápějíc do černé vody sloup rubínově červeného světla. Zlomy a výčnělky skalních stěn tonuly v soumraku, celá krajina bledla a temněla, zato obloha, nasáklá podivně smutnou, temně azurovou září, nabývala odstínu stále studenějšího. Poslední mraky dohasínaly jako chladnoucí masy oranžové strusky. Všichni zmlkli. Stáli mezi dvěma vysokými skalisky jako ve zřícenině obrovské brány a hleděli do propasti nebe, které se nad jejich hlavami vyjasnilo. Vítr hned sílil a hned slábl — tehdy sem z dálky dolétal hukot neviditelného vodopádu.

Vraceli se už za šera. Chlapci povídali o svých dojmech z právě uplynulého dne, skákali si navzájem do řeči, a protože dostávali hlad, přidávali víc a více do kroku, až se profesor octl mezi posledními. Mluvil málo. Jen jednou se zeptal svých společníků, čím chtějí být.

Z těch pěti, kteří zůstali s ním, chtěl být jeden atomovým chemikem, jeden astrobiologem a tři piloty kosmických letadel.

»A matematikem ani jeden?« zeptal se profesor napůl vážně, napůl žertem. Nejmenší z chlapců, který šel vedle něho, řekl, že on bude matematikem.

»Tak už neastronautem? Není správné měnit tak často svá rozhodnutí. Ale možná, že mi tím jen chceš udělat radost?«

Chlapec neupadl do rozpaků:

»Astronautem i matematikem... jako vy.«

Čandrasékhar neodpověděl.

Šli už po rovině a doháněli ty, kteří šlapali před nimi, takže bylo slyšet, o čem se baví v prvních řadách.

»Slyšel jsem, že už brzy bude možno vyrábět syntetické bílkoviny,« řekl jeden.

»Dříve nebyla věda to, co teď,« dodal jiný, »a proto bylo na světě zle.«

»To je pravda, když člověk čte dějiny, tak to teprve vidí!«

»Když jsem byl malý,« říkal profesorovi ten nejmenší, jako by se mu svěřoval, »nevěřil jsem, že kdysi byly na světě války. Nemohl jsem si to srovnat v hlavě. Lidé tehdy byli nějakí divní. Byli to divoši, hotoví divoši.«

»Blázni byli!« vykřikl někdo hněvivě.

Profesor se zastavil. Ti, kteří šli vpředu, vrátili se v domněnání, že se chce s nimi rozloučit. Nedaleko hořela světla budov.

»Mýlíš se, chlapče,« řekl Čandrasékhar. »Vy se také mýlíte. V minulosti byli lidé docela stejní jako my, jen svět byl špatně organizován. Víte, nač chtěli užít atomové energie a jak to dopadlo. Neříkejte však lidem, kteří žili před půl stoletím, blázni a divoši. Právě tehdy přece žili ti, kdo bojovali s temnými silami, které jsou v člověku, a to je daleko obtížnější než nejdelší meziplanetární výprava! A přestože oni sami věděli jen malý zlomek toho, co dnes známe my, nesmíme jimi pohrdat, protože jim děkujeme za to, že dnes můžeme stavět umělá slunce a elektrické mozky. A jim děkujeme za to, že vzletíme k hvězdám.« Položil ruce na ramena těch, kteří stáli nejbližší, a dodal:

»Je správné, že máte smělé plány pro budoucnost. To, co nám dnes připadá nové a neobyčejné, jako třeba naše výprava, bude pro vás již běžnou zkušeností. Vy jste směna, která nás vystřídá, a vy půjdete vpřed. Půjdete dál, stále dál, protože čím plněji poznává člověk svět, tím širší obzory se před ním otvírají. Pamatujete si heslo mého učitele?«

»Nikdy klid!« ozvali se ze tmy chlapci trochu nesladěným, ale zvučným sborem.

»Svěřuji vám je. Na shledanou! Jestliže se ještě někdy uvidíme, budu vám moci odpovědět na mnoho otázek, protože to už bude po našem návratu.«

Vystoupil z kruhu chlapců, kteří ho obklopovali, a dlouhým volným krokem zamířil tam, kde svítila světla závodu. V hlubokém mlčení sledovali chlapci jeho siluetu. Malý okamžik — a zmizela v šeru.

DÍL DRUHÝ

PILOTŮV DENÍK

HANNIBAL SMITH

Jmenuji se Robert Smith a je mi dvacet sedm let. Narodil jsem se v Pjatigorsku jako syn inženýra architekta a velitele letiště. Kdykoli jsem ve škole nebo jinde odpovídal tímto způsobem na otázku, čím byli moji rodiče, vzbudilo to často úsměv a já musel dodatečně vysvětlovat, že velitelem byl můj otec a architektem matka. Můj děd, Hannibal Smith, přišel do Sovětského svazu v roce 1948 a do konce života tesknil po Americe, ačkoli tam nepoznal nic dobrého. Byl totiž komunista a černoš, měl tedy dvojnásobný hřích, za který si vytrpěl své. Oženil se s Ruskou a z tohoto manželství pochází můj otec. Bydlili jsme blízko letiště v přízemním domku na úbočí kopce, v němž byl před časem důl na malachit. Můj dědeček měl v podkroví světničku, nevelkou, do posledního místečka přeplněnou svazky sušených bylin, sítí, ok a pytlíčků se semeny. V zimě trpěl mrazem, a tak si postavil podomácku veliký krb, s nímž

jsou spjaty mé nejčasnější vzpomínky. Zemřel, když mi bylo osm let. Vzpomínám si, že to byl muž mimořádně vysoký, obrovské postavy, a kdykoli sešel dolů, naplňoval náš byt hromovým smíchem. Chytil mě do náručí, zvedal ke stropu a zpíval ruské písničky, které z jeho úst zněly tak nezvykle. Učil mě střílet z luku, lepit draky; vysypával dokonce střelný prach z nábojů otcovy dvojky a dělal mi ohňostroje, hrával si se mnou na lov na medvědy a vyplňoval mé dětství tak bohatě, že se mi v kritických okamžicích života zjevuje ještě dnes jeho tmavá tvář s kadeřavou, jako mléko bílou hřívou a se silnými bílými zuby, které ukazoval při svém nádherném smíchu. Měl jsem ho nesmírně rád. Svou hlubokou a věčnou touhu po vlasti skrýval přede všemi. Jen já, malý klučina, samojediný jsem někdy slyšel jeho neurované, s námahou do ruštiny překládané příběhy. Dědeček mě vodil do školy, protože do první třídy jsem začal chodit ještě za jeho života. Spolužáci mi ho záviděli, někteří, starší, se mne ptávali, jestli nebudu psát básně. Domnívali se totiž, že se stanu básníkem jako Puškin, jak tomu jasně nasvědčoval můj děd — černochoch. Poesie mi bohužel nikdy nevábila, leda chápeme-li ji šíře a věříme (a já v to věřím), že se rozprostírá i daleko za hranicemi básní a že snáze než za stolem lze se s ní setkat v oblacích, v horách a v zápasech. Kdož ví, není-li právě tato víra nejvlastnějším důvodem, proč píšu tato slova v malé kabině Kosmokratoru, který se každou vteřinu vzdaluje od mého domova o 25 kilometrů. Nechci však předbíhat událostem. Bude-li tato slova číst někdo cizí, musí o mně vědět tolik, aby sám mohl rozhodnout, může-li mi věřit. Proto píšu o sobě.

Jako mlhou vidím ve vzpomínkách večery, které jsem strávil u dědečka. Dědeček uměl vyprávět a rád mi vyprávěl pohádky i příběhy, které jako šňůry exotických korálů spojovaly mnoho večerů, a já, hned rozechvělý, hned vzrušený, ale vždycky plný nadšení, naslouchal jsem mu tak, jak dovedou naslouchat snad jen děti a zamilovaní. Bylo mi už šest let, když se v jeho radostných pohádkách začaly ozývat temné tóny. Není ostatně vyloučeno, že tomu tak bylo již dříve, byl jsem však příliš malý, abych to pochopil. V těchto prvních letech byl pro mne dědeček něčím naprosto se lišícím ode všech ostatních lidí — říkám něčím, neboť pro mne byl něčím jako příroda mého rodného kraje, jako naše bělomodré oblačné nebe a lesy pod horami, do nichž jsem zapadal na dlouhé hodiny. Zdá se mi, že v tom je klíč k jeho tajemství: ostatní dospělí přicházeli a odcházeli z mého dětského světa, ale on byl prostě jeho částí.

Řekl jsem, že o Americe se rozhovořil po prvé, když mi bylo šest let. Neměl jsem rád tyto příběhy a docela jsem se bál, ne snad proto, že byly pochmurné — nebyl jsem totiž zbabělý — nýbrž proto, že se z dědečka stával docela jiný, skoro cizí člověk. Jeho nadšení se někam ztrácelo, smích mu mizel s tváře, hrbil se, mluvil stručně, rozvázně volil slova a snažil se obalit podrobnosti příliš drastické.

V prvním takovém příběhu dědeček, propuštěný z továrny, jezdil na černo vlakem po celých Státech a vydělával si na živobytí jako nosič. Potom, když mu srostla křivě páteř, kterou mu přerazili při nějakém výslechu, pletl rohože ze slámy. Možná, že toto vyprávění překrucuji, ale takto se mi vrylo do paměti a tak jsem vídal dědečka ve snách — jako temného, zachmuřeného obra mezi obrovskými stohy zlaté slámy, z níž musel uplést neuvěřitelné množství rohoží, protože jinak... Co by se bylo stalo »jinak«, to jsem nevěděl, ale na tomto místě snu na mne padal strach.

Později jsem se dověděl jiný příběh, který se odehrál dříve než ten první, v době, kdy dědečkovi ještě nebylo dvacet let. Dlouho nemohl najít práci. Konečně se stal dozorcem v nějaké chemické továrně. Byla to vlastně barabizna, v níž šikovný majitel vyráběl vodičku vonící vanilkou, plnil ji nádherné lahvičky a prodával je za nehoráznou cenu jako lék proti tuberkulóze. Přestože platil dělníkům neslýchaně mizemě, neměl podnikatel nikdy nedostatek lidí. Pracovali u něho totiž převážně nemocní tuberkulosou, nešťastníci, kteří marně hledali pomoc a ve svém zoufalství se nechávali zlákat nadějí, že znovu nabudou zdraví pomocí drahocenného léku, který jim výrobce dával zdarma. Nemusím ani říkat, že to byl prostředek bezcenný, to však majiteli nijak nevadilo, protože místo umírajícího dělníka mohl snadno získat pět nových.

Rodičům a zvláště otci se příliš nezamlouvalo všechno to, co mi dědeček vyprávěl. Vzpomínám si, že jsem jednou sužoval maminku otázkami o všelijakých věcech, mezi jiným také o podobných slovech jako »stávkokaz« a »minoliář«. Druhé slovo neznala. Později, když se otec vrátil, zeptal jsem se jeho.

»Minoliář? Od kohos to slyšel?« zeptal se.

»Od dědečka.«

»Aha, to určitě bude milionář!«

Tatínek byl mrzutý. Spustil rozzlobeně na mámu, že dědeček musí být ve svém vyprávění opatrnější. »Nechci, aby mi otravoval kluka takovými černými vzpomínkami!« huboval a chtěl jít nahoru, ale maminka dovedla ukonejšit jeho rozčilení, a to nejen v tomto případě.

Dokud dědeček žil, podezřívával ho tatínek tak trochu, že na ty nejztreštěnější nápady mě přivádí právě on. Jednou na příklad jsem se rozhodl, že vystoupím na Elbrus, a déle než týden jsem si z každého jídla kousek odkládal a dělal jsem si zásoby na cestu, jindy zase jsem přišel za tátou na letiště, sebral jsem něčí velký deštník a pokoušel jsem se schovat v letadle, z něhož jsem chtěl později, až poletíme nad naším domkem, seskočit jako s improvizovaným padákem.

O tom, že dědeček také jednou umře, dověděl jsem se čirou náhodou, když jsem potají vyslechl rozmluvu rodičů. Nepřikládal jsem tomu víry, ba naopak, rozveselen jejich naivitou, vyběhl jsem nahoru. Dědeček byl ještě pořád neobyčejně vysoký a silný, ale když mě na uvítanou vyhodil do stropu, uviděl jsem na jeho tváři bolestný výraz, který mě zabolet tak, že jsem se rozplakal; neřekl jsem mu však proč, třebaže se mne na to dlouho vyptával.

Pak se roznemohl a musel ležet. Blížilo se jaro a já jsem objevoval na zahrádce den co den nové zázraky, ale dědeček už se mohl jen dívat z okna, k němuž mu přistavili velkou starou lenošku. Když jsem kdysi vyběhl na schody do podkroví, abych ho navštívil, uslyšel jsem mohutný, hrdelní zpěv, tak zcela jiný než všechny písně známé z domova a ze školy, nezapomenutelnou chmurnou píseň, která se zrodila z hlubokého žalu, křivdy a nevýslovné lásky k světu, který není dovoleno milovat. Tuto píseň jsem z dědečkových úst ještě nikdy neslyšel. Třeba jsem uměl anglicky dosti dobře, nerozuměl jsem nezvyklým slovům, jen v refrénu se opakovala slova o velké staré řece, po které plují lodi. Vystupoval jsem po vrzavých schodech, ale píseň zněla stále mohutněji; dlouhou dobu jsem stál za dveřmi a pak jsem potichoučku, se srdcem sevřeným, sešel dolů. Tři dny nato dědeček skonal.

V příštích letech jsem své husarské kousky prováděl sice společně s kamarády, ale zato zcela metodicky a ani o vlas méně krkolomně. Táta nejednou říkal, že mám »náтуру rovnou z pekla«, a maminka se smíchem připojovala »z afrického pekla« a tím celá věc obyčejně skončila, protože mě oba měli velice rádi, i když každý svým způsobem.

Učil jsem se dosti dobře, ale nepravdělně. Když jsem se dověděl, že je třeba znát matematiku a astronomii k tomu, abych se mohl stát lodním kapitánem, stal jsem se v několika málo týdnech v těchto předmětech nejlepším žákem. Když mi však později učaroval zeměpis, hodil jsem tyto předměty jednoduše přes palubu.

V sedmnácti letech, kdy jsem byl více než kdykoli jindy na rozpacích, čím bych se měl stát, dal jsem se nazdařbůh zapsat na konstruktérské oddělení Letecké akademie v Pjatigorsku a tam jsem poznal Gorelova.

Přednášel theoretickou mechaniku a všiml si mne nikoli pro mé vědomosti, které byly velmi skrovné, nýbrž kvůli mé matce. Ona totiž projektovala a vystavěla palác, v němž byla katedra a laboratoře profesora Gorelova, a postavila jej tak, že si tím získala jeho srdce, jak sám říkal.

Každý z nás má v životě mezníky vzpomínek — nějakou nejpamátnější hodinku dětství, první lásku, setkání s člověkem opravdu velkým, a tyto okamžiky jsou jakýmsi osami, okolo nichž se otáčejí celé oblasti života novým směrem, kde se otvírají netušené obzory. Takový okamžik pro mne nastal, když jsem neobstál, či jak se u nás říkávalo »shořel« při zkoušce z theoretické mechaniky. Gorelov nejenže mě nenechal odejít ze své pracovny, nýbrž dal se se mnou do řeči. Za okny ústavu byl červen, nádherný, zelený červen, když mi řekl, dívaje se mi do očí:

»Udeříme-li na kov, zazvoní. Roberte, chci, abys mi upřímně odpověděl na otázku, kterou ti položím. Platí?«

Neodpověděl jsem, ale z mého pohledu musel vyčíst, že chci být jako kov, a po chvíli pokračoval:

»Aby člověk byl prospěšný jiným i sobě, musí ve své práci nacházet novou a novou radost. Víím, že máš schopnosti dost velké, aby ses naučil tomu, co je třeba znát na zkoušku u mne. Ale to je ještě velmi málo. Jsem si jist, že umíš do věci, která tě strhne, vložit sebe celého. Řekni mi, co je to?«

Nedovedl jsem odpovědět.

Gorelov, nedívaje se mi už do očí, dodal již tišeji a opatrněji, jako by se blížil k něčemu plachému:

»Kdy cítíš, že jsi šťasten? Pověz, co cítíš, protože na tom možná hodně záleží.«

»Šťastný bývám málokdy,« odpověděl jsem. »Jsou to jen okamžiky, ale mně stačí... Posledně, když jsem byl na Džangi-Tau... musím vám říci, že jsem členem našeho horolezeckého klubu a říkají o mně, že jsem dobrý alpinista. Prožil jsem tam okamžiky tak nádherné, že jsem si přál, aby nikdy neskončily a aby to nebyly ani prázdniny, ani cvičný tábor, ani zábava, ale aby právě to byl můj skutečný život.«
»Kdy to bylo? Pověz mi to přesněji,« otázal se mě Gorelov nějak rychle. Ještě stále na mne nehleděl.
»Když hrozilo nebezpečí,« řekl jsem prostě, protože jsem to opravdu tak cítil. »A když jsem na sebe musel brát odpovědnost. Když bylo nutno rozhodnout o volbě cesty, o zcela nové možnosti výstupu, o neznámé stezce. Když jsem se účastnil noční záchranné výpravy a mně prvnímu se podařilo najít zbloudilého.«

»Rád riskuješ,« řekl přísně Gorelov. »Všiml jsem si toho na způsobu, jakýms mi odpovídal na otázky. Ale u mne ti to nevyšlo, protože já jsem neschůdný útes.« Nyní se snad měl smát, ale neudělal to.

»Podrobil ses někdy zkoušce?« zeptal se po chvíli.

Dal jsem se strhnout ješitností, které ve mně bylo — vím o tom — a ještě dnes je příliš mnoho.

»Byl jsem sám osmnáct hodin ve stěně Užby a vrátil jsem se, až se rozprchly mlhy. To byla má první zkouška.«

»Ale ne poslední,« odpověděl Gorelov. »Bylo nutné to, cos udělal?«

Zaváhal jsem:

»Ne...«

»To jsem věděl!« řekl Gorelov a v tom okamžiku jsem pochopil, proč přede mnou skrývá svou tvář. Usmíval se, ale ne na mne. Usmíval se něčemu v sobě samém, snad svému mládí, které v tu chvíli viděl před sebou na dosah ruky a v plném jeho nadšení. Pak, jako by si vzpomněl, že nemá rozhodovat o sobě, upřel na mne oči a já jsem pocítil, po druhé během tohoto rozhovoru, že mi připomíná někoho tak blízkého, jako by byl částí mne samého; nevěděl jsem však koho a ulekl jsem se.

»Mechanici,« pravil Gorelov, »matematici, astronomové i ti, kdo zachraňují zbloudilé v horách, ti všichni jsou pro nás stejně nepostradatelní a život by nebyl úplný, kdyby v něm scházel třeba jen jediný z nich. Ale nezapomeň, že život má smysl jen tenkrát, jestliže něčemu slouží. Velké cíle a činy slouží všem, cizím i svým, blízkým i vzdáleným, jako most, který zbudoval inženýr, jako verše, které napsal básník. Ale ty malé cíle, naše, všední, ať již jsou to procházky jarní přírodou či krajiny, které spatříme, dokonce i sny — dáváme těm, které máme rádi. Ale plného člověka a plnou službu dělají jen obě tyto věci společně. Svět patří tobě, pokud ty patříš světu, a všechno, co děláš — slyšíš, všechno! — musí nacházet svůj smysl a cíl nikoli v tobě, nýbrž mimo tebe. Takto jednat není pro každého stejně snadné. Pro tebe to nebude snadné, ale právě proto se takovým člověkem staneš, protože už se jím stáváš. Ty přece chceš být kovem, který při úderu zazvoní, vid', Roberte?«

Přikývl jsem hlavou, protože jsem nebyl mocen slova.

»Inženýr konstruktér z tebe nebude,« řekl Gorelov. »Myslím však, že studia musíš ukončit, protože nic z toho, co člověk umí, v životě se neztratí. Ale pak, až budeš mít v ruce diplom, musíš jít do hor a tam hledat sebe samého.«

Potom, když jsem se vracel domů z dlouhé, velmi dlouhé procházky v horách, obklopujících naše město, trochu omámený sluncem, létem i rozmluvou, přišel jsem na to, že mi Gorelov připomínal dědečka. A tak — jako dědeček nad mým dětstvím — stanul Gorelov nad mým mládím. Řídil jsem se jeho radou a nelituji toho.

Když jsem dostudoval na ústavě, neodešel jsem sice hned do hor, nýbrž po ročním výcviku v Ústřední letecké službě jsem se stal pilotem, který zalétává nové typy letadel. Nejednou se mi stalo, že jsem přistál na letišti, kde byl velitelem můj otec. Zato jsem trávil v horách každou dovolenou. Mé jméno se stalo známým v horolezeckém klubu i mimo něj pro výpravy, jichž jsem se zúčastnil. Jednou, když jsem měl u okénka na nějakém úřadě odpovědět na otázku, jaké je mé povolání, řekl jsem z roztržitosti »alpinista« místo pilot. A třeba jsem se hned opravil, je jedno i druhé stejně pravda. Protože dnes už se trochu znám a vím, že mě stejně vábí hory, které dosud nikdo nezlezl, jako letadla, na nichž se dosud nikdo nevznesl do vzduchu. Když mi bylo dvacet pět let, byl jsem mezi účastníky výpravy na Střechu světa — severní oblast Pamiru. O rok později jsem byl mezi těmi, kdo se pokoušeli zdolat třetí nejvyšší horu na světě — Kangčendžongu. Tato výprava byla příčinou tragické smrti jednoho z mých druhů a mne stála rozšíření

srdce, které jsem půl roku léčil v sanatoriích na jihu. Sotva jsem se vrátil k letectvu, rozšířila se zpráva o výpravě na Venuši, která hledala pilota pro průzkumné letadlo. Přihlásil jsem se a byl jsem vybrán z několika tisíc uchazečů.

Tyto řádky píši v dvacáté osmé hodině letu. Když zvednu hlavu, vidím na obrazovce vnitřního televizoru bílý kotouč vzdalující se Země. Zdá se mi, jako by jeden můj život skončil a druhý začínal. V takovém okamžiku je snad dovoleno udělat silnou čáru za vším, co bylo. Vím, že mnoho věcí neumím, protože mé schopnosti na ně zdaleka nestačí. Proto jsem se nikdy nepokoušel nastoupit vědeckou dráhu. Vím, že jsem daleko za lidmi, jako jsou Čandrasékhar, Arseňjev nebo Lao Ču, s nimiž budu sdílet dobré i zlé. Ale vím, že všechno, co jsem v životě dělal, dělal jsem snad až příliš horlivě, se srdcem až příliš planoucím, ale opravdově, tak opravdově, jak jsem byl schopen. Vždycky jsem se snažil věřit v lidi. A když jsem se na někoho zlobil, pak vždycky hlavně sám na sebe proto, že jsem nedokázal být takový jako Hannibal Smith. Když jsem po prvé řekl děvčeti, že je mám rád, nedovedl jsem najít slova dosti velká a krásná, abych vyjádřil všechno, co jsem cítil. Řekl jsem jí proto, že láska v mých představách — to nejsou sféry vysokého letu, ani nebe, v němž tak často pobývám, nýbrž že je to něco takového jako země, něco, do čeho je možno vrážet kůly a na čem je možno stavět zdi a budovat domy.

Že ji to nepřesvědčilo, to už je jiná.

NAVIGARE NECESSE EST

Místem startu byl zbytek někdejší pouště Gobi, písčité území v rozloze asi tisíce hektarů. Dopravilo mě tam letadlo řízené kolegou z Ústřední letecké služby, který po celou cestu mlčel jednak proto, že špatné povětrnostní podmínky soustředily na sebe jeho pozornost, jednak proto, že se také ucházel o místo ve výpravě, ale nebyl přijat.

Nebylo mi příjemně v jeho společnosti, ale zapomněl jsem na všechno, když jsem z výše šesti tisíc metrů uviděl stříbrnou raketu ležící na písčinách. Letadlo, kterým jsem přiletěl, zarolovalo k ní a hned zase startovalo. Podával jsem kolegovi ruku s jistými rozpaky. Znali jsme se příliš krátce, abychom se stali přáteli, ale byli jsme na nejlepší cestě k tomu a bál jsem se, aby nás tato věc nerozdělila — vždyť je mu teprve jedenadvacet let. Ale v okamžiku, kdy vstal se svého místa a vyklonil se ke mně — byl jsem už na křídle — poznal jsem, že je všechno v pořádku, a když jsme se objali, věděl jsem, že je bohatší o něco těžkého a pěkného, protože v této chvíli se z vlastní vůle zřekl tohoto velkého dobrodružství v můj prospěch. Proto když stroj zmizel a já vykročil k raketě, bylo mi na okamžik těžko.

Lidi, s nimiž jsem měl letět, jsem téměř neznal. Se Soltykem jsem se kdysi vídával v Ústřední stanici pro letecký výcvik, ale s vědci jsem se setkal teprve před několika měsíci v Leningradě na technickém školení. Mělo oficiální ráz, bylo tedy samozřejmé, že jsem jim byl cizí stejně jako oni mně.

Brodil jsem se hlubokým pískem k malé skupince lidí u stěny Kosmokratoru, a teprve když jsem byl od nich vzdálen necelých sto kroků, napadlo mě, že by se mé obavy mohly zdát někomu směšné: pocíťoval jsem něco jako trému, ne před letem na Venuši, nýbrž před neznámými lidmi. Dobře mě pochopí jenom ten, kdo byl ještě s někým v situaci, která, jak se říká, vystavuje člověka zkoušce pružnosti a pevnosti, třeba jen na namáhavém výstupu, kdy člověk jednou sám jistí druhého a hned nato je sám jistěn. Slova »spoléhat na někoho jako sám na sebe« dostávají pak na konci společného lana teprve svůj plný význam.

Oficiální rozloučení výpravy se konalo již před týdnem. Neúčastnil jsem se ho, protože jsem si musel vyřídit formality spojené s odchodem od letectva. Nyní stálo na tomto zbylém kousku pouště, na písčitém pláni pod bledým nebem, sotva dvacet osob — příbuzní odlétajících, předseda a několik členů Akademie věd. Zmocnil se mne pocit osamění. Nikdo na mne nečekal — maminka zemřela před dvěma lety a otec nemohl odjet z Pjatigorsku. Avšak v téže okamžiku se ozval zvuk letadla. Stroj, který mě sem dopravil, snášel se dolů. Přímo nad raketou mi poslal pilot poslední letecký pozdrav, kolébaje letounem se strany na stranu. Ještě jsem stál a sledoval očima letadlo, když ke mně přistoupil Arseňjev. Podal mi ruku a pak mě nečekaně k sobě přitáhl.

»Konečně je tedy mezi námi ten člověk z Kangčendžongy! Vítám vás!« řekl a já jsem mu mohl odpovédět jen úsměvem.

Start byl stanoven na jednu hodinu odpoledne. Tato liduprázdná krajina byla vybrána proto, že bylo nutno odstartovat s velikou silou, abychom co nejrychleji pronikli vrstvami atmosféry a aby atomové

mraky, tryskající z rakety, nezpůsobily na zemi škody.

Když jsem se se všemi pozdravil, odebral jsem se s inženýrem Soltykem do hlavy rakety, abych naposledy prohlédl průzkumné letadlo, které mi bylo svěřeno. Ale brzy jsem byl z této práce vyrušen. Přímo u stěny rakety na písečném přesypu se odbylo loučení. Nikdo pochopitelně neměl žádný projev. Padlo jen několik slov, pozvedli jsme skleničky světlezlatého jižního vína a pak již jsme se dívali se vstupní plošinky, jak pásová auta odvázejí za hranici startovního pásma ty, kdo zůstali na Zemi. Potom jsme vstoupili dovnitř. Dříve než se uzavřely příklopy, ohlédl jsem se naposled. A přestože mi byla tato poušť cizí, pocítil jsem, že mě k ní něco mocně poutá, a hrdlo se mi sevřelo. Ted' byla pustina liduprázdná, věděl jsem však, že několik kilometrů za obzorem jsou rozestaveny v širokém kruhu radarové stanice, které zachytí střelu do kuželů svých vln a budou ji sledovat po celou cestu.

Vešli jsme do centrály a tam převzal velení Soltyk. Všichni jsme si lehli na rozložená křesla, přivázali jsme se pásy a ted' nastalo to, co snáším nejhůře: čekání. Ručička na hodinkách skákala a odměřovala čtvrtiny vteřin. Konečně se na nás na okamžik obrátil Soltyk, který ležel s rukama na pákách u černé římsy prediktoru. Usmíval se. Celé mé nadšení bylo to tam, když jsem uviděl tento úsměv. To byla jeho chvíle, chvíle, o které snil. Ručičky na ciferníku doběhly k stanovenému místu. Soltyk stiskl červený knoflík, všechna světélka na deskách se roztančila — a už to začalo.

Napřed krátké zahřmění. To pracovaly pomocné kyslíkovodíkové rakety, vypalované v salvách. Střela se dala do pohybu nerovnoměrně a nemotorně, těžce brázdíc písek, vzlétajíc a padajíc jako nestvůrný pluh, zmítaný výbuchy. Potom byly výbuchy častější. Pekelná trhnutí, tření o zem, skoky a dopady. Házelo to s námi na všechny strany, přestože jsme byli přivázáni pružnými pásy.

Najednou zazněl mohutný zpěvný tón. Otfesy ustaly, zato mé tělo těžklo každou vteřinou. Upřeně jsem se díval na kulatou obrazovku před sebou. Viděl jsem bok rakety, lesknoucí se jako úzký lem, dole vlnící se písčiny, ale všechno se to chvělo a míhalo jako plachty smačkaného celofánu. Byly to vrstvy vzduchu, který před sebou stlačovala rychle letící raketa. Znáám tento pohled z letů nejvyšší rychlostí.

Vidět bylo čím dál tím hůře. Strašlivá síla mě vtlačovala do měkkého lůžka, vlévajíc neviditelné olovo do mých údů. Prodírala se stále prudčeji a dravěji do každého svalu a nervu, až se dech začal chraptivě drát z prsou, drcených nějakým obrovským břemenem. Podíval jsem se stranou. Všichni leželi bezvládně. Světélka na deskách tančila a jako mocný proud probíhal celým tělesem rakety onen zpěvný zvuk, jaký vydávají atomové plyny, tryskající do prostoru.

Trvalo to dlouho, tak dlouho, až pot, který mi vyvstal na čele, začal mi stékat mezi obočím. Chtěl jsem jej otřít, ale nemohl jsem zvednout ruku. Soltyk stiskl nějakou páčku a najednou se mi ulehčilo. Podíval jsem se na hodinky. Letěli jsme už 16 minut. Pod námi leželo — opravdu nevím, jak bych to měl nazvat. Nebyla to Země, ta nekonečná, plochá rovina s tenkými čárkami silnic a řek, tak dobře mi známá z letadla. Vypadalo to, jako kdyby si nebe a země vyměnily místa. Místo lehké azurové kupole se nad námi klenula plochá černá tma, v níž sotva viditelně doutnaly hvězdy, a dole se rozkládal obludný, rudý, obrovský vypouklý útvar, nepodobný ničemu, co jsem znal. Na tomto zdánlivě do nekonečna se šířícím tělese černaly se rozmazané skvrny. Ale nejvíc upoutávaly pozornost bílé, nehybně stojící cáry, které jej pokrývaly jako chomáčky vaty, nalepené na jeho povrchu.

Upozornil jsem na to Soltyka. Vrhł rychlý pohled na obrazovku a řekl: »To jsou mraky,« a zase obrátil oči k svým měřicím přístrojům.

Pochopil jsem. Ano, byla to oblaka plynoucí nad planetou, ale jejich výška nebyla ničím proti výšce, které jsme již dosáhli my. Když se člověk dobře podíval, mohl tu a tam pozorovat skvrnky stínů, ležících pod takovým bílým chomáčkem, který byl mračnem dlouhým mnoho kilometrů. Letěli jsme nyní — jak ukazovaly svítící kotouče prediktoru — po elipse, jako umělý měsíc Země. Trvalo to asi hodinu, během níž proběhla pod námi asi třetina planety. Když jsme přeletěli mnohobarevnou rovinu Číny, pevnina zmizela. Byli jsme nad Tichým oceánem. Ocelově černá, vypouklá krajina vod, jakoby z matného, hlazeného kovu, skýtala zvláštní podívanou. Když se objevily břehy Ameriky, stiskl Soltyk znovu červený knoflík, znovu zazněl mohutný zpěv motorů a Kosmokrator, se špičkou zvednutou k černému nebi, prudce opustil dráhu, kterou opisoval okolo Země. Cesta, krajně vyčerpávající pro stále změny zrychlení, trvala až do půlnoci. Raketa, třeba již dávno unikala z atmosféry, bojovala ještě stále se zemskou tíží. Práce motorů neustávala ani na okamžik; protože však jsme podstatně překročili rychlost zvuku a nadto

jsme letěli ve vzduchoprázdném prostoru, mohli jsme se dorozumívat, aniž jsme zvyšovali hlas. Několik minut po půlnoci jsme na Soltkyovo znamení rozepjali pásy a vstali, abychom se trochu nejistě rozhlédli po svém okolí.

Centrála tonula v klidném světle. Kdyby nebylo černých obrazovek posypaných jiskrami hvězd, byli bychom se mohli domnívat, že raketa leží nepohnutě v hale. Pod námi ležela Země, jako ze tří čtvrtin zatměný, gigantický kotouč. Její noční polokoule se odrážela od světla hvězd temným, šerivým přísvitem. Sluch pomalu přivykal zvuku motorů a bylo třeba se zvlášť soustředit, abychom si jej uvědomili.

Když jsme vyslechli zprávy vysílané radarovými stanicemi, odešli jsme na večeri do společné kabiny. Pak se přihlásil o slovo Arseňjev.

Ze spolucestujících mě převyšuje postavou jen on. Je to hotový Herkules v podobě astronoma. Nemohu se ubránit pocitu přímo fyzického uspokojení, když vidím jeho mocně klenutou hrud' a šíji rovnou jako sloup, na níž sedí mohutná hlava s bujnými světlými, téměř bělozlatými vlasy.

Oslovil nás těmito slovy:

»Přátelé, naše cesta bude trvat třicet čtyři dny. V této době nás bohužel nečeká příliš mnoho práce.

Nebudeme bezpochyby zahálet a zpřijemníme si cestu diskusemi — já jako první vyzývám kolegu Lao Čua na souboj o problému vlnových pásem hmoty. Ale protože tady nejsme v laboratoři, nýbrž v raketě vzdalující se od Země, navrhuji, abychom se večer co večer vraceli v myšlenkách k ní, a to tak, že každý z nás bude postupně vyprávět nějakou svou vzpomínku, kterou považuje za významnou.«

Všichni přistoupili na jeho návrh. Mlčel jsem v domněnání, že se to mne netýká, protože se bude nepochybně hovořit o vědecké práci a vědeckých objevech. Jaký byl můj údiv, když se Arseňjev obrátil na mne, abych zahájil tento — jak to nazval — cyklus »příběhů třiceti a čtyř nocí«. V rozpacích jsem se začal vymlouvat, jako kdybych až do posledního okamžiku vedl život kancelářského červa, kterého nepotkalo nic pozoruhodného.

»Co na tom, že jste mezi profesory,« opakoval má slova astronom, jako by se mi trochu posmíval.

»Tady nejsou žádní profesori, ale spolucestující. A pokud jde o vzpomínky, myslím, že my všichni vám můžeme jen závidět.«

Přesto jsem se bránil; konečně jsem přislíbil, že některý z příštích dnů něco povím, až se trochu zaposlouchám do slov ostatních účastníků a až již bude navozena atmosféra vyprávění. Snad mi to pak půjde lépe, protože pro mne je začátek vždycky nejhorší. Arseňjev zavrtěl káravě hlavou nad mou vypravěčskou bezradností a obrátil se na našeho chemika doktora Rainera. Byl jsem rád, že měl vyprávět právě Rainer, protože jsem ho dosud nikdy neviděl. Podobně jako mne, zdržely také jeho stranou od ostatních druhů nějaké záležitosti v Německu a na místo startu dorazil až den před odletem. Je to muž asi čtyřicetiletý, s brýlemi, prošedivělý, nenápadný, nepopsatelně klidný. Chystal se právě začít, když Soltky, který byl dosud v centrále, přinesl zprávu, že za chvíli bude vysílat rozhlas severní polokoule zvláštní pořad pro nás. Přepojili jsme tedy reproduktor do společné kabiny a zde, v hlubokých křeslech u kulatého stolu, naslouchali jsme Beethovenově hudbě, nesoucí se k nám na radiových vlnách vzduchoprázdným meziplanetárním prostorem. Když koncert skončil, byla jedna hodina v noci, ale nikdo nebyl ospalý a Rainer začal vyprávět. Tu ho Soltky přerušil po druhé. Bylo nutno uvést raketu do otáčivého pohybu. Vzdálili jsme se od Země tak daleko, že její přitažlivost nápadně zeslábla a při prudších pohybech se nejednomu z nás podařilo vyhodit do vzduchu šálek, který chtěl pouze zvednout k ústům. Předměty i naše těla byly čím dál tím lehčí. Soltky odešel do centrály a za nějakou dobu jsme pocítili, že se pohyb rakety mění. Krátce trval nepříjemný pocit zmatku, vyvolaný odstředivou silou při otáčení, ale potom všechno ustalo a naše těla nabyla své normální váhy. Když se Soltky vrátil, mohl Rainer konečně začít vyprávět.

»Nevím, jestli to, co vám budu vyprávět,« začal, »bude někoho z vás zajímat. Je to historie dosti zvláštní a podivná. Mohl bych ji nazvat "Polymery" — dost odstrašující titul, vidíte?« obrátil se na nás s nesmělým úsměvem, pro který jsem si ho zamiloval.

»Bydlil jsem tehdy v staré přístavní čtvrti v Hamburku. Měl jsem po doktorátu a vedl jsem tenkrát laboratoř organické syntesy profesora Hümmla, svého učitele. Asi tak rok předtím se v laboratoři pracovalo na syntese nového druhu gumy, tak zvané křemité, v níž křemík nahrazuje atomy uhlíku. Letecký průmysl do toho zapojil všechny své chemické ústavy, protože na objevu této gumy závisela

budoucnost letectví. Jak víte, přistávají naše nová letadla takovou rychlostí, že pláště z obyčejné gumy se buďto rozpadají vlivem tření, nebo shoří teplem. Theorie slibovala, že křemité guma bude odolná proti nejvyšším teplotám, které za těchto okolností vznikají. Kdyby se ji nepodařilo vyrobit, museli by konstruktéři zavrhnout dosavadní systémy podvozků. Když jsem v ústavu nastoupil, byla tato věc pokládána vlastně za ztracenou. Do výzkumu byly již investovány obrovské částky, byla spotřebována obrovská kvanta reagentů, zničeny spousty speciálních přístrojů, napsány desítky referátů, ale bez nejmenšího výsledku. Na papíře všechno vypadalo tuze krásně, ale v praxi z toho nebylo nic. Mým prvním úkolem bylo udělat v laboratoři pořádek a připravit ji pro práci z jiného oboru. Celé týdny jsme museli čistit tento Augiášův chlév. Můžete si udělat představu o tom, co se tam dělo, když v posledních měsících vědecké osazenstvo prakticky neopouštělo laboratoř a tři moji starší kolegové, Jaentsch, Höller a Braun, v ní prostě bydlili. Zůstaly tam po nich hotové haldy zpuchřelých, zuhelnatělých a spálených vzorků gumy, stovky rozbitých baněk a celé kilometry kaučukových pruhů. A přestože jsme se studenty společně pracovali jako zametači a uklízeči, ještě měsíc po tom, co jsem nastoupil v laboratoři, objevovali jsme hned pod nějakou skříní, hned zase v termostatu hotová ložiska té nešťastné gumy. Já sám jsem také — jak se říká — vězel v polymerech až po uši. Zajímaly mě však spíše z theoretického hlediska. Polymery jsou, jak víte, látky, které vznikají tak, že se sloučí velké množství týchž chemických částic. Vznikají tak molekuly gigantických rozměrů. Na jejich chování se vůbec nedá usuzovat z toho, co známe o vlastnostech původních částic. Lákal mě jistě pokusy s polyisobutylenem a polystyrenem a s gumou také, ale s gumou obyčejnou, která je snad nejznámějším polymerem. Chtěl jsem vytvořit teorii vysvětlující chování všech polymerů vůbec. Snad mohu uvést na svou omluvu, že mi bylo čtyřicet let, a v tomto stáří, když si přečte člověk jedinou odbornou knihu, vybuchují mu v hlavě možnosti objevů jako ohňostroje. Ještě dřív, než jsem nastoupil v laboratoři, obložil jsem se literaturou a pomalu, aniž jsem si uvědomil jak, začal jsem v ní tonout. Shromažďoval jsem fakta a zprávy o pokusech, čím dál více fakt, na malých obdélníkových lístcích, které jsem napřed ukládal do krabiček od cigaret, pak do zvláštních pořadačů, potom do zásuvek, poliček a do stolu. To již byl těch lístků plný pokoj. Ještě jsem se v nich orientoval, ale tušil jsem, že přijde okamžik, kdy mě zaplaví a zatopí. Od vytoužené teorie jsem byl zatím ještě pořád stejně daleko.

Ty mé zamilované polymery se chovají velmi zajímavě. Některé z nich mají ve dvou rozměrech prostoru vlastnosti jako kapaliny a v třetím jako pevná tělesa. A guma se zase chová jako ideální plyn, neboť se při roztahování ochlazuje a při smršťování ohřívá. Nejvíce mě vlastně zajímala guma. V duchu jsem si myslel, že se mi podaří dospět theoretickou cestou tam, kam se mým kolegům nepodařilo dojít pokusy. Pro začátek, abych získal určitou praxi v technice pokusů, dělal jsem — jako předtím oni — roentgenové snímky malých kousků gumy za nejrůznějších podmínek; natahoval jsem je, vystavoval jsem je vysokému tlaku, mořil jsem je v kyselinách. Pak jsem zapisoval výsledky a celé večery jsem snil o té své teorii. Nemohu tomu říkat jinak, protože byla daleko jako Zaslíbená země. Nenatažená guma dává na roentgenovém snímku týž obraz jako kapaliny, to znamená chaos propletených částic. Při tahu se obraz mění a struktura se blíží struktuře krystalu. Děje se to proto, že se dlouhé zkroucené řetězy atomů, z nichž je guma složena, tahem napínají, vyrovnávají a chaotická změť se mění v rovnoběžná pásma, která právě dávají onen obraz krystalu. A tak jsem pražil, stlačoval, zmrazoval, sušil a znovu pražil kousky gumy, až mi jednou večer úplně došla zásoba. Šel jsem na laboranta, který mi řekl, že ve skladišti na půdě je ještě pár baněk se vzorky té staré křemité gumy. Máchl jsem nad ní rukou, ale druhý den ráno jsem našel na svém stolku v laboratoři patnáct zaprášených skleněných baněk. Aby se mi zavděčil, přinesl mi je laborant s půdy. V baňkách byly lepkavé černé pozůstatky pokusů. Höller je svého času nazýval zastavenými křížovými cestami, protože od jednoho pokusu k druhému zářil naději, která se po každé obrátila v nadeš. V žádné baňce vlastně nebyla guma, nýbrž jakási lepkavá kaše, které jsem se raději nedotýkal. Zato v poslední baňce jsem našel tmavě šedý, slušný kousek. Vložil jsem gumu do přístroje, zahřál, udělal roentgenový snímek a šel domů. Na druhý den byl snímek hotov. Byl jsem přesvědčen, že uvidím totéž, co doposud vždycky: naprostý rozpad atomových řetězců, kaši, která neudrží pohromadě. A já zatím uviděl přímo dokonalou krystalickou síť. Nevěřil jsem vlastním očím. Guma byla přece vystavena teplotě kolem osmi set stupňů a tlaku tisíce atmosfér, měla se tedy rozbřednout na mazlavou hmotu. A zatím byla neporušená! Otevřel jsem přístroj, do něhož jsem se od včerejška nepodíval,

protože rozehřátou komoru nebylo možno otevřít, a našel jsem tam kousek gumy nejčerstvějšího vzhledu, nejpružnější a nejpevnější, jaký jsem kdy viděl. Zavolal jsem laboranta a ptal jsem se ho, jestli do přístroje něco vkládal. Řekl, že ne. Ani se k němu nepřiblížil. Ještě pořád jsem tomu příliš nevěřil; vystavil jsem zázračný kousek gumy znovu vysoké teplotě a tlaku. Tentokrát jsem však nešel domů, ale čekal jsem, až komora vychladne. V osm večer jsem gumu vytáhl: byla ještě horká, ale pružná, jako kdybych ji nebyl vytáhl z pece, ale z přihrádky. Pro všechny případy jsem ještě provedl chemickou analýsu: byla to křemitá guma! Přestože už bylo pozdě, vzal jsem kousek gumy veliký asi jako krabička zápalek a všechny roentgenové snímky a běžel jsem k profesorovi, který bydlil nedaleko. Zprvu nechtěl věřit, ale příštího dne, když jsem všechny úkony provedl před jeho očima, musel to uznat. Měli jsme před sebou autentický vzorek křemité gumy, o níž snili konstruktéři letadel, s vlastnostmi prostě ideálně se shodujícími s theoretickými předpoklady. Měli jsme ji, ale nebylo nám to nic platné. V organické chemii existuje vlastně jen jedno velké umění: jak přinutit atomy, aby se slučovaly tak, jak to potřebujeme. Takový proces se odehrál právě v tomto kousku gumy, který ležel před námi, ale my jsme nevěděli, jak k tomu došlo. Jinými slovy, neměli jsme výrobní postup a ani nejmenší představu, jak k němu dojít. První věcí, kterou jsme učinili, bylo, že jsme — samozřejmě — povolali Höllera, Brauna a Jaentsche, kteří v té době pracovali v berlínském Ústavu pro tekutá paliva. Telegram jsem sestylisoval sám tak, že všichni tři přiletěli ještě téže noci a vzbudili mě časné ráno, když se dobývali do mého bytu. Jakmile se trochu utišily otázky a výkřiky, ukázalo se, že vědí právě tolik jako já a můj profesor, totiž: nic. Bez námahy jsme našli protokoly pokusu. Vzorek č. 6439 — pod tímto číslem byla zaznamenána ona neobyčejná guma — byl kdysi vyhozen jako bezcenný a z připojeného roentgenového snímku bylo jasné vidět, že nejde o omyl. Byli jsme tak docela v koncích, tak docela desorientováni, že jednomu z nás uklouzla věta, která zní z úst odborníka prostě komicky: "Třeba ta guma za tu dobu dozrála." Tento nesmysl se pak stal pořekadlem a byl nejednou opakován jako vtip, když si někdo nevěděl rady s nějakým problémem. Po čtyřech dnech kolegové, kteří se museli vrátit do berlínského ústavu, mávli nad celou záležitostí rukou a odjeli. Zůstal jsem sám s kouskem té nešťastné gumy, s netrpělivým profesorem a v hlavě s horečkou, která mi nedoprávala klidu ani k spánku, ani k jídlu.

Polymerovou teorii jsem pustil již úplně z hlavy a začal jsem provádět všechny etapy pokusů, které předcházely vznik onoho vzorku. Výrobní postupy jsem přece měl v protokolech. Nebudu se šířit o tom, co jsem dělal. Stačí, když řeknu, že jsem onu syntézu opakoval 518krát. Držel jsem se postupu s jakousi prostě slepou, otrockou přesností a berlínské kolegy jsem obtěžoval telegramy, aby mi podrobně popsali všechny okolnosti, které provázely jejich práci s tímto vzorkem. Kdyby byl mezi vámi chemik, pochopil by mě. Je známo, že v chemii, kde počet možných kombinací reagujících látek je prakticky nekonečný, dochází k objevům často náhodou, ku příkladu proto, že někdo oklepal do baňky špetičku cigaretového popela, který se pak stal krystalizačním jádrem reakce, nebo že někde o poschodí níž natírali chodbu lakem, který obsahoval nějaký vzácný prvek v množství sice mizivém, avšak dostačujícím, aby se stal katalysátorem této jediné potřebné reakce, která se žádným jiným způsobem nechce a nechce rozjet, i kdyby se celá laboratoř stavěla na hlavu.

Kolegové mi odpovídali a já jsem dělal všechno, co mělo smysl, měnil jsem tedy teplotu, katalysátory, tlak, dělal jsem i daleko více věcí, které neměly smysl, a dospěl jsem tak daleko, že jsem se stal pověřivým. Po nějaké době se stane i tomu nejpuntičkářštějšímu experimentátoru — je-li opravdu posedlý nějakým problémem — že není s to zvládnout celý materiál. Zkrátka a dobře, v laboratoři byl čím dál větší nepořádek, který profesor Hümmel nazýval svinčikem, z počátku za mými zády, pak mi to řekl přímo do očí a ptal se, jak ještě dlouho mi stát má dávat prostředky na mou nákladnou zábavu. Požádal jsem o lhůtu čtyř měsíců. Byl to první termín, který mi napadl. Abych pravdu řekl, ten nepořádek, který se u mne rozrůstal, jsem si do jisté míry sám pěstoval, protože jsem někde na dně duše věřil, i když bych se k tomu nikdy nebyl přiznal, že mi snad v tomto jakémsi prachaosu přijde na pomoc šťastná náhoda a objeví to tajuplné "něco", co pomohlo při vzniku znamenité křemité gumy.

Tento vzorek jsem měl ve své pracovně nad laboratorním stolem pod skleněným zvonem. Kdykoli jsem po nezdařeném pokusu vyléval do odpadu páchnoucí reagenty a vracel jsem se znechucen ke stolu, padl můj pohled na malý tmavý hranolek hmoty a to mi bylo pobídkou k další práci.

Je to velmi bolestný okamžik, když si mládí uvědomí, že pouhým svatým nadšením, pouhou vůlí učinit

objev nepostoupí ani o krůček kupředu. Když už počet mých nešťastných pokusů překročil tisíc a laboranti, vynášejíce koše plné zuhelnatělých vzorků, na sebe významně mrkali, vzpomněl jsem si na Severní moře. Říkal jsem vám přece, že se to všechno odehrávalo v Hamburku.«

Při těchto slovech se Rainer obrátil stranou, kde z dřevěného obložení vystupovala obrazovka televizoru, a ukázal hůlčičkou, s níž si dosud pohrával, na jedno místo na Zemi. Její severní polokoule, zářící světlem, které tlumily mraky, odrážela se od černého pozadí. Těsně u okraje kotouče zasahovalo moře mezi rameno poloostrova Skandinávského a tmavý masiv Evropy. A hůlčička, kroužící po skle obrazovky, dotkla se místa, kde u paty Jutského poloostrova leží Hamburk. Snad po prvé od svého vzniku užil člověk zeměkoule, viděné ze vzdálenosti tisíců kilometrů, jako mapy. Rainerův prostý pohyb nás rázem přenesl ze vzpomínek do hlubin meziplanetárního prostoru. Zatím chemik, který již delší dobu jezdil hůlčičkou po obrazovce, jako by mu to působilo trochu dětinskou radost, pokračoval:

»Abych si ochladil hlavu, začal jsem chodit do přístavu, k moři. A jako se mi dříve zdávalo, že všechno znám a že mě dělí pouhý krok ode dveří, od těch našich dveří — pochopí to každý, kdo aspoň jednou v životě poznal omamnou radost, když se blížil ke dveřím, za nimiž ho očekávalo rozuzlení záhady — nuže tak, jak jsem si kdysi byl jist sám sebou, právě tak se mi teď zdálo, že nic nevím, a co horšího, že z toho nic nebude, protože — no protože jsem zkrátka příliš hloupý a dost.

Moře tehdy za blížícího se podzimu bylo stále bouřlivější a po vodách, po těch mastných, tmavých přístavních vodách, křižovaly nákladní čluny, dál na širém moři pluly lodi, parníky a čas od času se objevovaly plachty rybářských kutrů. Chodíval jsem na molo a stával velmi dlouho na jeho konci, takže si mne začaly všimnat přístavní strážé v domnění, že jsem kandidát sebevraždy, ještě ne zcela pevně rozhodnutý. Já jsem však měl hlavu tak nabitou křemičitany a polystireny, že jsem neviděl ani je, ba ani moře a lodi — to znamená, zdálo se mi, že to nevidím. Byl jsem tak trochu jako dítě, které dostalo rozsypanou mosaiku z mnoha malých díleků a má z ní složit celý obraz, ale neumí to udělat. Nevěděl jsem, co k čemu přiložit, a tak jsem částečně ze zoufalství, částečně ze zvyku skládal v hlavě hned ten, hned onen kousek, ale nic se k sobě nehodilo. Začal jsem chodit za profesory a zahrnovat je otázkami. Konečně mi řekl jeden z nich, když mu došla trpělivost: "No dobrá, tak co vlastně mám za vás udělat?" — a tímto způsobem se mne navždycky zbavil a ostatní profesory přede mnou zachránil. Vrátil jsem se zase k moři. Ted' už vím — ale tehdy jsem to nevěděl, protože jsem měl hlavu do posledního místečka nacpanou polystireny — že jsem se vracíval domů teprve tehdy, když už se vracela rybářská flotila a zvlášť jedna nevelká plachetka rychlejší než všechny ostatní kutry. Měla velmi zajímavě uspořádané plachty. Několikrát, třeba tma už houstla, se mi zdálo, jako bych na ni čekal. S jakýmsi nepochopitelným zájmem jsem sledoval její dráhu po tříštících se vlnách; já se totiž v plachtění nevyznám a její zvláštní plachtoví připomínající křídla mi neříkalo nic, co bych mohl vědomě spojovat se svými problémy. Člun byl zkrátka pro mne znamením, že se má procházka po molu chýlí ke konci.

Jednou večer, když jsem tak stál na betonovém okraji mola a čekal, dalo se do deště. Počasí, dosud větrné, začalo se měnit v bouři. Ve chvíli, kdy už zavládlo skoro úplné šero, objevily se kutry. Ten nejrychlejší bylo velmi dobře vidět, protože se jeho bílé plachty odrážely od temného moře. Vlny byly neobyčejně vysoké a bily do vlnolamu s takovou prudkostí, že jsem měl šaty v několika minutách skrz naskrz promáčené, ale něco, co neumím nijak pojmenovat, nedovolovalo mi odejít. Vítr stále sílil, pronikavě vyl a celá hladina moře stoupala a klesala. Všechny kutry svinovaly plachty, jen ten bílý člun napínal ještě další a vypadal jako bílý pták nořící se hrudí do vody, který se pokouší vzlétnout prudkým rozmachem křídel. Možná, že ten obraz byl méně poetický, ale jak říkám, já jsem suchozemská krysa a v mořeplavbě se vůbec nevyznám. Když jsem viděl, jak ona loď s napjatými plachtami vyplouvá s rostoucí rychlostí před ostatní, předjíždí je a vzdaluje se do mlhy a temnoty, stalo se ve mně něco, co mě přimělo, abych se ihned vrátil domů. Napadlo mi, že můj organismus je méně odolný než hlava, která ještě touží po lyrických prožitcích, zatím co tělo už si žádá jen odpočinek. Když jsem se vrátil domů, zakládal jsem své lístečky a — ať se tomu směje kdo chce — vypsál jsem si novou literaturu, s níž se musím co nejdříve seznámit. Tak jsem usnul za psacím stolem s perem v ruce, v polovině rozepsaného slova. Měl jsem zvláštní sen. Zdálo se mi o polystirenech a butadienech, což nebylo konec konců v té době nic neobvyklého. Zvláštní bylo to, že si počínaly, jako by do nich dula silná vichřice. V jejím dechu se řadily, ale ne tak, jak pánbu káže, přesněji řečeno, jak to vyžadují vzorce v učebnicích, nýbrž jako

napjaté plachty. Čím silněji dul vítr, tím širě se vzorce rozkládaly a mezi nimi letěl jeden, dlouhý jako člunek na tkalcovském stavu, který běhá v osnově. Člunek? Kdepak, to byla ta bílá loďka — a hle, tady se utvořila velká krystalická mříž...

Když jsem procítl, zmocnila se mne ochromující hrůza, že si ten sen nebudu pamatovat, a když jsem se z něho probíral k plnému vědomí, pustil jsem se ihned do psaní a viděl jsem, dokonce s jakýmsi ohromením — samozřejmě radostným, že se mi pod perem rodí vzorce...«

Rainer přerušil vyprávění.

»Krásné vzorce...« řekl se sotva slyšitelným povzdechem a zase se usmál jako na omluvu. »Nemohu je nazvat jinak: neobyčejně krásné. Sotva jsem dopsal poslední, vyrazil jsem ze dveří; když jsem probíhal předsíní, popadl jsem plášť a bez čepice, prostovlasý, v proudech deště, klusaje celou cestu, jelikož jsem se nemohl odhodlat k tomu, abych klidně seděl v tramvaji, dorazil jsem do Ústavu. Byly čtyři hodiny ráno. Vzbudil jsem laboranty, kteří byli tak vyděšeni mým příchodem i vzhledem — voda ze mne crčela jako z utopence — že si ani netroufali na sebe významně pohlédnout. Pobíhal jsem před nimi a křičel, zapřísahal a prosil, aby si vzpomněli, zda v dolním sále nebyl před rokem, když tam pracovali Jaentsch, Braun a Höller, nějaký silný elektronový přístroj, nějaká vakuová trubice, ku příkladu Crookesova, nebo aspoň elektronový mikroskop. Až konečně — ale trvalo to na mou duši aspoň půl hodiny, než se mi podařilo překonat ospalost a úžas těch flegmatických Hamburčanů — až konečně nejstarší z nich, Wolf, budiž jméno jeho pochváleno, si vzpomněl, že v sále sice nebylo nic, ale že asi měsíc před koncem pokusů byl v přízemí instalován pojízdný urychlovač částic typu "V", to znamená "vertikální", se svisle postavenou trubicí. Po dvou dnech zkoušek byl přenesen do jiné budovy, protože se ozvaly hlasy, že je zdrojem radioaktivního záření tak intenzivního, že proniká stropy všech pater a může působit škodlivě na lidi pracující v sálech.

"Datum! Přesné datum! Kdy to bylo!" zvolal jsem. Po chvilce otálení mi to řekl. Proběhl jsem kolem užaslých laborantů, popadl jsem klíče visící ve skříni, vběhl do laboratoře a za okamžik už jsem byl u kořene velkého tajemství. Týž den, kdy byl instalován urychlovač, byly prováděny pokusy od čísla 6419 až 6439, takže ten zázračný vzorek byl z nich poslední. Nebyl k ničemu, stejně jako všechny ostatní. Když byl pořízen roentgenový snímek, nechali ten kousek gumy v rozpálené peci a všichni opustili laboratoř. Když už nahoře nikdo nebyl, přikročili technici v přízemí ke zkouškám akcelérátoru. Proud elektrických částic, které přístroj vrhal, pronikl přes tři patra do komory stále ještě žhavé a zpolarisoval polystireny tak, že vznikla křemitá guma.

Ráno vyhodili vzorek do skladiště jako bezcenný, aniž měli tušení o zázračné proměně, která se s ním udala. To je vlastně konec mého příběhu. Mohutný víchř, který urovnal atomy do atomové mřížky, byl proud elektrických částic. Takto vznikl výrobní postup, nazvaný po čase Rainerovou metodou... a dopomohl k tomu onen malý člun s odvážnou posádkou, krásným plachtovím a ten bouřlivý čas v hamburském přístavu. Ještě nikdy jsem o tom nemluvil a na Zemi, mezi kolegy, bych se k tomu snad ani neodhodlal, ale zde...«

Rainer umkl. Za hodnou dobu řekl Čandrasékhara:

»Bylo to neobyčejně zajímavé. Krásný příklad bohatosti a členitosti jevů, odehrávající se v lidské mysli současně v mnoha rovinách. Já tomu rozumím asi tak, jako když někde velmi daleko jede ulicí těžké nákladní auto, a tu ze všech hrníčků a skleniček, jichž je plný příborník, jedna se ozve a tichounce, snivě zacinká. Tato odpověď na vzdálený impuls je samozřejmě resonance, ale s vámi a s tou plachetkou to bylo vlastně stejné, kolego Rainere. A tak jako musí být v pokoji ticho, abychom zaslechli tenounký hlásek skleničky probuzené vzdálenými otřesy, tak jste vy musel usnout. Aby vaše myšlenky mohly jít po zcela nových cestách, spánek přetrhl a zahladil hluboko vyježděné a spolu spojené koleje, na nichž se v kruhu pohybovaly a klopýtaly. Vaše podvědomí se již dávno něčeho domýšlelo, ale vy jste s umíněností hodnou významnější věci předstíral, že o ničem nevíte. To znamená, samozřejmě, nepředstíral, ale skutečně nevěděl...«

»To mi připomíná jednu věc,« začal Arseňjev, ale když se podíval na hodinky, zavrtěl hlavou. »Půl čtvrté,« řekl. »Myslím, že je nejvyšší čas jít spát, vidíte?«

Všichni přisvědčili. Myslím, že si z Rainerova vyprávění každý něco odnášel a že chtěl zůstat sám se svými myšlenkami.

»A tak, třeba nemáme ani noc, ani den, ani části dne, přeji vám dobrou noc, přátelé!« řekl Arseňjev a napřímil svou obrovskou postavu. Mlčky jsme odešli do kabin. Střela se pohybovala, ale hvězdy na obrazovce stály nehnutě. Ještě jednou jsem se na ně podíval, dříve než se má hlava, přeplněná směrnicí dojmů nastřádaných za den, dotkla podušky. Této noci se mi zdálo o mém prvním letu.

MRTVÝ SVĚT

Po celý den Země rostla. Čím více jsme se od ní vzdalovali, tím větší část zeměkoule bylo vidět. V sedmnácté hodině letu dosáhla největšího průměru. Pohled na hrozivě nakupenou hmotu, která vydávala těžké bílé světlo, byl prostě hrůzostrašný. Pak se stalo to, o čem mi povídal Soltyk, ale co nelze pochopit, nespát-li to člověk na vlastní oči: zmizelo rozdělení světa na nebe a zemi, protože Země sama se pozvolna stávala částí nebe, jednou z jeho hvězd. Napřed to byla obrovská, tři čtvrtiny obzoru vyplňující koule, později se její vypouklost zplošťovala, světlo pohasínalo, konečně v sedm hodin ráno již se celá vešla na obrazovku televizoru jako matně bělavý kotouč s temnějšími skvrnkami oceánů.

Zatím se střela blížila k Měsíci. Z počátku se zdálo, že proletíme mimo něj po pravé straně, ale když jsem zvedl oči od svých poznámek, zpozoroval jsem, že se na obrazovce televizoru přesunuje Měsíc tak, že špička rakety směřovala nakonec k jeho severnímu pólu.

Nechal jsem psaní a šel jsem do centrály. Byli tam jen Soltyk a Arseňjev. Umístili před obrazovku obrovský fotografický přístroj s teleobjektivem. Kosmokrator měl proletět okolo Měsíce ve vzdálenosti sotva pěti set kilometrů a astronom chtěl při této příležitosti udělat řadu snímků.

Měsíční kotouč se zvětšoval v obrazovkách každou čtvrt hodinou a zároveň sílil jeho rtuťový, do očí bodající lesk, podobný chladné záři, jakou vydává hořák křemíkové lampy. Počínajíc jedenáctou hodinou začaly se rozpadat tmavé skvrny a pruhy na měsíčním povrchu a odrážely se od pozadí jako horské, stále jasněji viditelné prstence s ústředními vulkanickými kužely. Nehybně zářící polokoule Měsíce jako kdyby vytlačovala z obrazovek černé nebe. Ve dvě jsme se k ní přiblížili na 30 000 kilometrů. Protože raketa ještě stále rotovala, projevovala se přitažlivost Měsíce velmi nepříjemně nenadálými změnami těžiště předmětů i našeho těla, což nám chvílemi působilo závratí. Když se zmenšila vzdálenost na něco více než 20 000 kilometrů, Soltyk, spustiv na krátkou dobu motory, zastavil rotační pohyb střely. Nepříjemné pocity ustoupily pocitu neobyčejné lehkosti. Když jsem se chtěl opřít o opěradlo křesla, vylétl jsem prudce do vzduchu, protože mé tělo vážilo šedesátkrát méně než na Zemi. Nevěnoval jsem tomu pozornost, plně upoután nezvyklou podívanou, která se rozvíjela pod námi.

Zatímco ráno byl pohyb rakety naprosto nepozorovatelný, nyní, kdy nás od Měsíce dělilo sotva několik desítek tisíc kilometrů, působil let při pohledu na jeho vypouklou hmotu dojmem příšerného pádu. Byli jsme nad Altajským pohořím. Vypadalo jako zkamenělé bláto se zatvrdlými stopami kopyt. Ve skutečnosti byly tyto stopy krátery s průměrem mnoha set kilometrů, ale v zorném poli nebylo nic, co by nám umožnilo odhadnout jejich skutečnou rozlohu. Motory nepracovaly. Neseni rychlostí, již jsme dosáhli, letěli jsme po tečně a měli jsme jako střela vypálená z pušky proklouznout těsně nad okrajem Měsíce. Naše rychlost se sčítala s pohybem Měsíce a pohyb kotouče pod námi se zrychloval téměř každou vteřinu. Ve dvě hodiny čtyřicet minut byli jsme od něho vzdáleni už pouhých 1 100 kilometrů. Za okrajem obzoru, klenoucího se gigantickým obloukem na obě strany, vynořovaly se znenadání horské masivy, rozhořivaly se v slunci do běla rozžhavenou pilou štítů, letěly pod námi a po několika minutách mizely na druhém konci obzoru. Podivný byl tento mrtvý běh, který uváděl do pohybu obrovská kola kráterů, zvenčí zalitá sluncem, ciselujícím rozrytá úbočí, a uvnitř vyplněná neproniknutelnou tmou. Díval-li se člověk déle, omamoval jej a jako propast přitahoval tento chaos světél a stínů, divoký úprk kamenných útvarů pustinou táhnoucí se do nekonečna a rozhlodanou hlubokými průrvami a trhlinami. Všude, na skalních úbočích, v okolí vulkanických kuželů i na zkamenělé rovině, odrážely světlo oslnivě se třpytící proudy lávy.

Jak nás informovaly nepřetržitě pracující radarové altimetry, zmenšila se několik minut po třetí hodině vzdálenost na 200 kilometrů. Severně od nás ustupoval dozadu kráter Tycho de Brahe, s obludným, na tisíc kilometrů kolem dokola rozestřeným vějířem zesklzatělé lávy, pokrývajícím nižší horské hřebeny a bariéry. Slunce na ní hrálo blýskavými odrazy. Blížili jsme se k terminátoru, čáře oddělující osvětlenou část mrtvého tělesa od neosvětlené. Tam na hranici dne a noci sluneční paprsky vodorovně, téměř

rovnoběžné s povrchem žlábkovaly příšernou architekturu skal. Z oblastí ležících na noční straně vynořovaly se jehly nejvyšších vrcholů jako do běla rozžhavené body. Pod námi a před námi ležela rovina Jižního moře. Zpozoroval jsem na ní tmavou čárku, která se pohybovala nesmírnou rychlostí. Podíval jsem se na ni pozorně — byla tenká jako jehla. V tom jsem pochopil. Byl to stín rakety. Chtěl jsem na to upozornit Soltyka, který stál hned vedle mne, on však to také zpozoroval, protože ke mně otočil tvář ještě přísnou a vzrušenou obrazy letu, ale již se vraštil do úsměvu, když najednou velký kotouč obrazovky zhasl jako sfouknutý plamen. Vlétli jsme do tmy tak hluboké, že jsme nic neviděli, i když inženýr zhasl světla v centrále. Soltyk přepnul televizory na radar a ve tmě, která v kabině nastala, objevily se hnědželené obrysy měsíčních kráterů. Byl to nezvyklý pohled: po straně na dosah ruky, jako by se vznášely ve vzduchu, zářily kulaté body čísel na přístrojích prediktoru a z obrazovky, nad níž jsme se my tři nakláněli, vycházela hlubinná, podmořská záře, která měnila naše tváře v masky plné černých stínů. Kosmokrator, ponořený do sloupu tmy vrhané Měsícem, řítit se dál s nezmenšenou rychlostí. Zakrátko začal proces opačný než ten, který jsme pozorovali, když jsme se blížili: členitost terénu se pozvolna stírala, čím dál tím menší kroužky prstencovitých hor se sbíhaly do středu obrazovky, povrch satelitu se pohyboval pomaleji a pomaleji, až nakonec pohyb zdánlivě docela ustal. Měsíc, jako koule s jedné strany osvětlená a s druhé černá, byl za námi.

Soltyk rozžal světlo, vzal aparát a odešel s astronomem do laboratoře. Osaměl jsem. Posadil jsem se před obrazovku obrácenou před střelu. V ničím nerušeném tichu řinčivě tikaly Geigerovy počítače. Každý takový zvuk znamenal, že centrálou prolétla částice kosmického záření, které proniklo stěnami a vodním filtrem rakety. Pravidelné a pomalé tikání se někdy značně zrychlovalo; zřejmě jsme prolétli proudem paprsků letících z nějaké vzdálené hvězdy.

Odpoledne mi Soltyk navrhl, abych prohlédl a zkontroloval kyslíkové skafandry, v nichž budeme chodit na Venuši. Je to správný chlap, ten inženýr; vím, že to nebylo ani nutné, ani potřebné, ale potkal mě, když jsem bez cíle bloumal po raketě, a chtěl mě prostě nějak zaměstnat. Vystoupil jsem tedy na horní palubu do skladištních prostor. Když jsem tam šplhal svislou šachtou, prožíval jsem vždycky nezvyklý pocit ztráty váhy, protože přímo uprostřed rakety odstředivá síla nepůsobí, a odrazí-li se člověk od příček žebříku, může dlouhou chvíli zůstat viset v povětří, s poněkud podivným a poněkud k smíchu nutčím pocitem odtělesnění, jaký někdy míváme ve snu.

Naše skafandry jsem samozřejmě shledal v naprostém pořádku. Skládají se z lehké kombinézy a přilby, kterou je možno velmi rychle a snadno sejmout. Kombinéza je z pevného a na dotyk měkkého umělého vlákna, tak lehkého, že celá neváží ani tři čtvrtiny kilogramu. Přilba se nepodobá helmě potápěčů, protože ji tvoří kužel nahoře zaokrouhlený. Nejširší je u základny. Čandrasékhar definoval její tvar jako rotační hyperboloid. Po obou stranách odstávají od ní malé vyduté reflektorky z kovové síťky. Jsou to antény miniaturního radaru, jehož obrazovka je v přilbě ve výši úst. Před očima je okénko, které za normálních podmínek umožňuje dobrý rozhled; ve tmě nebo v mlze možno užít radaru. Na Zemi jsme tyto skafandry nosili mnoho dní a přesvědčili jsme se, že jsou velmi pohodlné. Člověk vypadá ve skafandru poněkud nezvykle, zvláště kovové kulaté uši nějak připomínají netopýra. Kromě rozmanitých zařízení, jako je elektrický ohříváč a ochlazovač, přístroj zjišťující radioaktivní záření, kyslíkový přístroj, je ve skafandru i rádio, ne větší než plnicí pero. Velmi vtipně bylo vyřešeno umístění všech cívek, okruhů a kondenzátorů. Byly prostě nakresleny na skle elektronek (přístroj je dvoulampový) stříbrnou chemickou barvou a pak vypáleny jako glasura. Vznikla spojení tak pevná, že bychom museli celý přístroj rozbít kladivem, kdybychom je chtěli poškodit. Přístroj pracuje na vlně délky 20 centimetrů a umožňuje tedy spojení jen v přímém směru, to znamená na vzdálenost asi čtyř kilometrů na rovině. Ve větších výškách, v horách nebo v letadle, je dosah až sto padesát kilometrů.

Podíval jsem se ještě do prostory s helikoptérou a pak do oddělení, kde byla uložena polárnická a horolezecká výstroj, abych se trochu potěšil pohledem na ni. Když jsem se vrátil do centrály, byli tam kromě Osvatiče i Arseňjev a Lao Ču. Mlčky jsem přihlížel, jak u radarového přijímače prováděli tajuplné úkony, nazývané »odposlouchávání hvězd«. Antény, vyrobené z dutých kovových válců, umístěné přímo v samé špičce rakety, soustřeďují elektromagnetické vlny vysílané hvězdami. Když projdou vlny zesilovacím zařízením, kreslí na katodových oscilografech zelenavé roztřesené čáry. Vědci, domlouvající se jednoslabičně, zapisovali číslce do pracovního deníku. Když zpozorovali mou přítomnost, Arseňjev se

na mne usmál, a aby zpestřil bádání — jak se vyjádřil — zapjal do přístroje reproduktor. Hvězdné záření se změnilo ve zvuky: bylo slyšet dutý praskot, přerušovaný ostrým, krátkým pískotem.

»Tak k nám hovoří hvězdy,« řekl Arseňjev. Už se neusmíval. Také já jsem mimoděk zvažněl. Když člověk žije delší dobu v raketě, zvykne si na neobyčejné věci, které ho obklopují, a jen ve chvílích, jako je tato, uvědomí si najednou, že ho dělí pouze tenká kovová skořápka od bezedné černé prázdnoty, v níž není nic než mraky hořících plynů a elektrických vln.

Odpoledne jsem měl čtyřhodinovou navigační službu. V té době se nepříhodilo nic pozoruhodného. K večeru bylo trochu víc práce, protože ve vstupní vzduchotěsné komoře propouštěla jedna trubice vzduch a bylo ji nutno svařit. Po práci jsem se vrátil do kabiny s příjemným pocitem lehké tělesné únavy. V noci se mi zdálo, že jsem malým chlapcem a dědeček mi slíbil, bude-li hezké počasí, že mě vezme s sebou na výlet do hor. V mém dětském pokojíku stálo u okna akvárium. Svítilo-li slunce, odrážely se paprsky od vodní hladiny a tvořily na stropě bílé kolečko. Když jsem se probouzel, uviděl jsem nad sebou světlou skvrnu a vyskočil jsem, pln radosti, že svítí slunce a že půjdeme s dědečkem na výlet. V následující vteřině se iluze snu rozplynula. Pomalu jsem klesl zpátky na lůžko. Bílé kolečko na tmavém kotouči byla Země.

KANČ

V nejbližších osmi dnech měla cesta hladký průběh. Kosmokrator letěl po úseči velmi protáhlé hyperboly a blížil se k cíli, který se změnil ze svítivé jiskry v malý namodralý kotouček, zvolna se pohybující mezi nehybnými hvězdami.

Způsob našeho života je velmi pravidelný. Dopoledne zpravidla konají vědci pozorování. V této době se procházím ústřední chodbou rakety, pamětliv rady biologa Tarlanda, který tvrdí, že člověk má udělat za den nejméně tři tisíce kroků, aby si svalstvo zachovalo pružnost.

Potom zajdu do centrály a vnikám se Soltykovou nebo Osvatičovou pomocí do tajů astronautiky. Několikrát jsem navštívil profesora Čandrasékharu u jeho zamilovaného maraxu, na němž indický učenec — jak se jednou vyjádřil Arseňjev — »hraje matematické symfonie«. Odpoledne, když dostaneme poštu, zavíráme se v kajutách se zprávami od našich milých. Profesori dostávají kromě toho celé stohy vědeckých zpráv. Vidáme se až při večeři a pak do pozdní noci nasloucháme vyprávění. Tak jsme si na ně zvykli, že by bez nich den prostě nemohl skončit. Včera mi Arseňjev připomněl můj slib, že budu vyprávět o sobě. Odmítl jsem to s výmluvou, že se mé vzpomínky nemohou nikterak rovnat příběhům mých druhů.

»Nuže, je-li tomu tak,« řekl Arseňjev, »chcete-li mě k tomu donutit, budiž. Já vás o to tedy nežádám, nýbrž jako vědecký vedoucí výpravy vám to nařizuji.«

Tak tedy dnes večer, když už jsem nevím po kolikáté přečetl zprávy ze Země, když již byl u konce denní rozhlasový koncert, pokusil jsem se dát narychlo dohromady hrst vzpomínek z doby, kdy jsem byl vůdcem horské záchranné skupiny na Kavkaze. Ale po několika větách mě Arseňjev přerušil. »Počkat!« zvolal. »Tak z toho nebude nic, kamaráde! Je jasné, že nás chcete opít rohlíkem. Bylo řečeno, že budete vyprávět o Kangčendžonze, a tak to zkrátka a dobře bude o Kangčendžonze! Děláte si z nás snad legraci? V celém světě se mnoho týdnů o ničem jiném nemluvilo a vy jste na všechno zapomněli?«

»Nezapomněl. Ale je mi za těžko o tom vyprávět, protože jsem se této výpravy sám zúčastnil.«

»Výborně!« řekl Arseňjev. »Člověk má vždycky dělat právě to, co je těžké.«

Vtom se usmál. Jeho úsměv překvapuje nejvíc tím, že se objeví nečekaně a že naprosto změni jeho tvář, zdánlivě tak tvrdou.

»Tak co, vidíte, že nám o tom přece jen budete vyprávět — pilote?«

Věděl, že mě zasáhne na mém slabém místě, řekne-li mi tak. Věděl to a smál se.

»Tak tedy, u všech čertů,« řekl jsem, »poslouchejte!«

Všichni seděli vážně a upírali na mne oči. Jen Arseňjev se usmíval, když jsem začal vyprávět, ale jak má slova plynula a já na něho občas pohlédl, viděl jsem, že se jeho úsměv mění, jako by již neplatil lidem, jako by se kolem nás skutečně objevila nekonečná sněhová pole.

»Himálaj,« začal jsem. »Do Himálaje chodí výpravy koncem zimy.«

Po těchto slovech na mne padlo kouzlo. Už jsem nebyl v kabině, necítil jsem za zády měkké opěradlo,

světelné body hvězd na černém televizoru mě bodly do očí jako odrazy slunce na ledovci. Uviděl jsem bledý, odbarvený azur nad velehorskými štíty a zaslechl jsem zvláštní, nezapomenutelný rytmus, tlukot srdce neúnavně bušícího v zřidlém vzduchu. Zdálo se mi, že na levém rameni cítím váhu lana, a pravá ruka se bezděčně sevřela, jako by držela sekerku cepínu.

»Do Himaláje se chodívá koncem zimy, protože v létě duje od Indického oceánu monsun, který přináší nesmírné masy sněhu. Osudy výprav závisí na klimatických podmínkách. Mezi zimními bouřkami a monsunem je zpravidla mezidobí, které trvá několik týdnů. Jestliže však začne monsun vanout dříve, koncem května, ocitá se celé ležení najednou ve vánici. Vichr rve lana, smetá do propasti stany s lidmi, laviny se řítí se všech údolí najednou. Vzpomínám si...«

Přerušil jsem vyprávění.

»Proto se chodívá již koncem března. Tehdy ještě dují zimní severní větry a čistí vyšší partie hor od sněhu; mráz den ode dne slábne. První dobyvatelé Himaláje užívali kyslíkových lahví; dnes už se to dělá jen zřídka kdy, protože kdo jednou začne vdechovat kyslík, ten se bez masky těžko obejde, a když se přístroj porouchá — je ztracen... Začíná se tedy s aklimatisací tak, že se pozvolna přechází z nižších táborů do táborů čím dál tím vyšších. Do výšky pěti tisíc metrů mohou vystoupit skoro všichni, do šesti tisíc více méně každý druhý dobrý evropský alpinista, do sedmi každý pátý a nad sedm tisíc, tam, kde začínají nejvyšší vrcholky, dojde jeden z dvaceti. Ostatně vystoupit tam, to ještě není všechno, jde o to, vydržet tam co nejdéle. Biologové říkají, že hranice lidské odolnosti proti nedostatku kyslíku probíhá zhruba ve výšce Mount Everestu. Podobně jako moji druhové prošel jsem i já před výpravou dlouhými zkouškami v komoře se zředěným vzduchem. Odnesl jsem si z nich zkušenost, kterou mi potvrdili všichni himalájští horolezci: v praxi to vypadá docela jinak.«

Po krátké odmlce jsem odtrhl oči od hvězd a pokračoval jsem: »Před půl stoletím dobývali Angličané Mount Everest tak, že se vydali na cestu s velkým množstvím nosičů, vybraných z horských kmenů Gurků a Šerpů. Stavěli jeden tábor za druhým a snažili se proniknout až pod vlastní vrchol, aby ho dobyli jediným celodenním výpadem. Šli samozřejmě bez nákladů, protože všechny zásoby nesli nosiči. Práce nosičů byla vždycky těžší než námaha alpinistů. V naší výpravě jsme se nedělili na nosiče a alpinisty. Postupně jsme všichni proslapávali cestu, nesli lana a přenášeli náklady z jednoho tábora do druhého. Toto ustavičné přecházení mezi dvěma úseky vrylo se mi do paměti jako nejnamáhavější a nejnesnesitelnější období celé výpravy. Kangčendžonga neboli — jak jsme jí v naší táborové hantýrce říkali — Kanč, je vysoká 8 579 metrů a je třetí nejvyšší horou na světě. Jako ostatní osmitisícové hory je vlastně obrovským systémem horských hřebenů, sbíhajících se hvězdovitě k nejvyššímu vrcholku. Pro nebezpečí lavin je jediným v Himálaji užívaným způsobem výstupu cesta po hřebenech. Výprava vystoupí na jednu větev horského masivu a směřuje k vrcholku po jeho hřebeni. Také my jsme si počínali stejně. Počasí bylo v době, kdy začíná mé vyprávění, velmi příznivé. Byla to poslední etapa našeho vyčerpávajícího zápasu. Přes útoky trvající plných pět neděl nebylo štítu dosud dobyt. Děly nás od něho vzdušnou čarou necelé dva kilometry; výstup by byl o něco delší, protože se hřeben zatáčí jako protáhlé písmeno S. Monsun musel začít každý den. Daleko pod jižními štíty, které příkře spadají do Bengálské nížiny, houstly už vlnité bílé mraky. Náš poslední, jedenáctý tábor ležel přímo pod hřebenem, na šikmé planince, která náhle končila propastí nad ledovcem Zemu. Nechci vám vyprávět o všem, co jsme do té doby vytrpěli, ale abyste mohli aspoň částečně porozumět tomu, co se událo, musím vám vyličit, v jakém stavu jsme všichni byli.

Měli jsme samozřejmě první příznaky horské nemoci. Především trvalou nespavost. Nejhorší byly noci ve spacím pytli, kdy člověk tuhl mrazem a stále se probouzel nedostatkem dechu. Tep při naprostém klidu byl asi sto za minutu. Chuť k jídlu žádná. Jedli jsme jen proto, že jsme věděli, že jíst musíme. Lapání po dechu strašně vyčerpávalo. V těchto výškách obsahuje vzduch pouhou třetinu normálního množství kyslíku. K tomu všemu se připojovaly pozvolné a teprve dodatečně konstatované změny duševního stavu. Jako první se dostavuje lhostejnost. Odhodlat se k nějaké nejbezzvýznamnější práci, jako třeba nabrat sněhu a rozpustit jej ve vodu, vyžaduje obrovského vypětí vůle. Hledáme tábořiště, zapalujeme vařič, sušíme boty, ale všechno nějak automaticky, jako by to dělal někdo naprosto cizí. A jediné tehdy, když ráno člověk vstupuje na neprošlapanou cestu, když si uvědomí, že po tomto hřebeni ještě nešla lidská noha, tu jako by se v něm něco otvíralo, nějaké poslední rezervy... a pak se vydává na pochod.«

Odmíchl jsem se, protože mi vyschlo v ústech.

»Vyzazili jsme v šest ráno. Kromě batohů s thermoskou, s několika tabulkami čokolády a s vitaminovým koncentrátem neseme cepíny, skoby a dostatečnou zásobu lana. Když nám sníl zavrzal pod botami, začínal úsvit teprve růžově. Když jsem se ohlédl, uviděl jsem naše dva druhy, stojící před stanem a zaclánějící si oči rukama, protože jsme šli přímo proti rozhořivajícímu se slunci. Věděl jsem, jak nám závidí. Každý z nich chtěl být na našem místě, ale jít dál jsme byli schopni už jen my dva. Oni čekali na kamarády, kteří je měli odvést dolů.

Se mnou šel můj přítel Erik. Mohu o něm říci jen tolik: byl to člověk, s nímž se mi ze všech lidí na světě nejlépe mlčelo. Rozuměl jsem mu, abych tak řekl, zády, pokožkou, aniž jsem se na něho díval, věděl jsem, co chce i nač myslí. Jeho pouhá přítomnost znásobovala mé síly.

Jako vždy na začátku dne, bylo se třeba rozhodit. Mou touhou bylo udělat bez zastávky dvacet kroků, ale nikdy se mi to nepodařilo. Můj životní rekord byl dvanáct kroků. Plíce pracovaly jako měchy, a když bylo nutno vysekávat cepínem schůdky, vystupovalo nám srdce po několika úderech až do hrdla.

Vstával den, jaký můžete vidět jen v Himálaji. Vodorovné sluneční paprsky dělily prostor na dvě části. Dole, v modravém stínu, plynuly mlhy. Mezerami v mlze se prodíral ledovec Kance, celý žíhaný trhlinami. Dále na východ a na sever se tyčily Kangčendžau, Makau a Pahunri, s jejichž skalnatých výstupků svál víchř částečně sníl. Jejich úbočí byla rozčleněna dlouhými pásmy mračen na několik pater. Za nimi, až odněkud z Tibetu, vyčníval neznámý horský štít, široce rozklenutá pyramida s oslnivou špičkou. Byli jsme již osm tisíc metrů vysoko a většina vrcholů, plujících v moři mlh, ležela pod námi. Jen na západě, ve vzdálenosti sto kilometrů, vysoko na nebi stál Mount Everest, bílý, nehybný a tak obrovský, jako by to ani nebyla součást Země, nýbrž jako by nad obzor vycházela nějaká jiná planeta.

Šel jsem první, asi deset kroků za mnou Erik. Sníl mi metal do očí trsy jisker, které oslňovaly i přes ochranné brýle. Rty jsem měl již dávno okoralé a rozpukané. To byl jeden z důvodů, proč jsme se dorozumívali jen krátkým zabručením.

Kangčendžonga je pověstná ledovými přízraky, které způsobují, že je technicky obtížnější než Mount Everest. Zvláštní podmínky tání, mrznutí a krystalisace modelují sněhové masy v nejfantastičtější útvary.

Po hřebeni se táhnou přes celé kilometry fantastičtí obři jako příšery ze strašidelného snu, věže, zkroucené sloupy, jen zázrakem držící na skále, a celá bludiště z roztálých ledových rampouchů a krápníků. Jejich hroty jsou vlivem slunce potaženy sklovitým povlakem. Tak vznikají ledové rampy a helmy, s nichž visí řady mnohometrových stalaktitů. Právě v takové krajině jsem hledal cestu, zapadaje nad kolena do sněhu. Hřeben se střídavě rozšiřoval a zužoval. Občas jsme museli jít těsně po kraji a vyhýbat se pozorně sněhovým věžím, abychom je nevyvrátili. Občas se nám podařilo je přelézt. Tehdy jsem seděl na vrcholku a vytahoval jsem lano postupně, jak lezl Erik nahoru za mnou. Jindy jsme kopali průchod v sypkém sněhu na jejich úpatí a šli jsme vpřed, opíraje se o vratký útvar jen konečky prstů. Jednou nám uzavřel cestu obrovský hřib z balvanů starého a nového sněhu, které se navzájem prostupovaly. Zarazil jsem do něho cepín, abych vyzkoušel, jestli by se mi nepodařilo zléztí jej přes vrcholek, ucítil jsem však, že je uvnitř úplně sypký. Celá tato masa, snad patnáct metrů vysoká, pod níž jsme se hrabali jako mravenci, mohla se každým okamžikem zřítit. Pohlédl jsem doleva, zdali bychom nemohli přetraversovat nad ledovcem Zemu, ale jak nasvědčovala síť trhlin, hrozil firm na svahu lavinou. Po pravé straně nebylo nic. Skála končila náhle, jako by ji utál nožem, a strmě spadala čtyři kilometry dolů na ledovec Kance. V tomto místě se utvořilo něco jako úzká chodbička. Její strop tvořil klobouk hříbu, jehož ledový povlak se prolomil a naklonil na jednu stranu. Visela s něho dlouhá řada pětisetmetrových střechů. Pustil jsem se touto vzdušnou cestou. Šel jsem skrčený, se skloněnou hlavou, abych nezavadil o střeche. Mezi rampouchy se míhalo nebe. Ještě několik kroků a ledový tunel končil. Před námi bylo něco černého. Oči jsem měl plné ledových záblesků. Dlouhou dobu jsem musel stát se zavřenýma očima. Když jsem je otevřel, uviděl jsem, že hřeben je přerušen hlubokou průrvou. Sestoupit dolů bylo snadné, ale na druhé straně nás čekala skalní stěna, spíš skalní práh, nevysoký, ale srázný. V Alpách by to nebyl problém, ale tady, kde není pomyšlení na obyčejné vzeptění na rukou, byla to těžká překážka. Rozhlížel jsem se, hledal jsem místo, kudy by bylo možno traversovat. Všechno marné; po jedné straně ledovce Zemu byl lavinový svah a po druhé svislá skalní žebra, přetátá doleji plochým výčnělkem. Erik stál mlčky vedle mne. Neřekl nic, podal mi prostě svůj batoh se skobami. Výstup na

stěnu nám trval dvě hodiny. Sníh ji pokrýval způsobem, který mi nebyl nijak po chuti. Zesponu ho bylo špatně vidět, protože kryl jen úzký proužek skály, vystrkuje bílá chapadla, jako by celý balvan opřádal jakousi pavučinou. Byl sypký jako prach. Neskýtal nejmenší oporu. Skoby, které jsme zaráželi, zaznívaly pod kladívkem nízkým, dlouhým tónem, který se zkracoval a zvyšoval, jak se hrot nořil do skály. Má pravá ruka se měnila v kus hmoty, která únavou ztrácela cit. Cítil jsem jen srdce, obrovské, dusivé srdce, které vyplňovalo prudkými údery celou hrud'. Ve dvanáct jsem vylezl ze stínu, jehož horní hranici jsem překročil, a posadil se na vrchol průrvy. Erik si hledal cestu asi pět metrů doleji.

Podé mnou nesmírné, nehybné moře vzduchu. Na jeho dně rozpukané vlny ledovce, částečně zakryté pláty sněhu. Daleko, ve stínu hřbetu, po němž jsme sem přišli, vylézaly z mraků jiné, nižší ledovce. Nejdále na obzoru, za ledovcem Passanram, tyčil se nad mlhami jako skalnatý ostrov z oceánu masiv Siniolchu. Sníh na jeho úbočí končil náhle pod vrcholky zubatou čarou. Celý tento nesmírný obraz skal, mračen a ledovců pulsoval v očích souhlasně s pulsem krve. Erik stanul vedle mne a smotával lano pomalými, vžitými pohyby. Hleděl jsem na holý vrchol Siniolchu a vtom se na jeho stěnách něco zachvělo. Obrovský sněhový jazyk, vyplňující hlavní úžlabinu, postavil se svisle, pomalu se naklonil dozadu, okamžik zůstal nehybně stát a pak začal padat jakýmsi zvláštním zpomaleným pohybem. V mrtvém tichu se nehučně zřítíl na svah. V mžiku zakryla výhled mračna prachového sněhu. Bílé spousty zavířily. Lavina se řtila čím dál rychleji, až vlétla do nízkých mlh, protrhla je a zmizela. Obnažené srázy nahoře zasvítily starým ledem. Snad vteřinu byl klid — a na protějším svahu se zvedl bílý dým jako po výbuchu. Padala druhá lavina, za ní třetí a další. Bušily do mlh a trhaly je na cáry. Teprve teď k nám doletí dutý rachot: takovou dobu potřeboval zvuk, aby překonal vzdálenost, která nás dělila od ledovce Passanram. Rachot mohutněl a tichl, tříštil se v postranních údolích a vracel se zpět. Teď se počal nad cáry mlh zvedat mrak nejmenších částíček sněhu, vymrštěných do vzduchu — a najednou udeřila do očí obrovská duha, která se rozklenula nad propastí.

Erik už dávno stál vedle mne. Oba jsme se dívali na to, co se odehrávalo pod námi. Konečně se on vzchopil první; neměli jsme času nazbyt, bylo třeba vyrazit. Otočili jsme se ke štítu Kance. Od tohoto místa hřeben stoupal neobyčejně prudkým obloukem. Když vanou větry stále stejným směrem, začne se sníh na hřebeni vysouvat za něj, do prázdna, a tvoří nad propastí mysy, sotva se držící zledovatělých srázů. Zdola je vidět celou vratkost těchto převisů, ale nahoře, když člověk kráčí po hřebeni, bělá se oslňující sníh všude a maskuje stejně hřeben sám jako zrádné převisy. Právě úbočí až ke špičce vrcholu byl sráz, sotva poprášeny pruhy sněhu. Právě na tuto stranu vystrkoval hřeben sta a sta vzdušných poloostrovů. Některé z nich prozrazovaly svou existenci nadzvednutými vršky, jiné byly zdánlivým pokračováním hřebene. Nadarmo bloudilo oko v dálce, snažíc se vrýt si do paměti nejnebezpečnější místa. Všude tisíce duh, slunečních jisker, vzdušná propast a bledé, nezkalené klidné nebe.

Se zdviženým cepínem, pevně svíraje v ruce stočené a částečně přes rameno přehozené lano, vykročil jsem za Erikem, který teď vedl.

Sníh, neobyčejně hluboký, při doteku ožíval, šuměl, bouřil, v celých řekách splýval do údolí. Na pozadí nebe přímo proti nám se vypínala špička vrcholu, zasněžená od západu, od východu holá. Strmá skála jakoby navrstvená z tašek. Šli jsme za sebou a upírali na ni oči. Erik odbočil stranou: hřeben se trochu rozšiřoval a skýtal pohodlnější přechod. Zastavil jsem se. Bílý výčnělek se ztratil jako kouzlem. Beze slova, nakloněn, v půli kroku zřítíl se Erik do propasti. Lano bylo volné.

Jistě bych ho nebyl udržel. Neměl jsem čas, abych se zajistil. Tak jak jsem stál, odrazil jsem se vší silou a skočil jsem do propasti na druhé straně. Zahučelo mi v uších, černé plochy srázu zakroužily. Pak to se mnou strašlivě trhlo a já ztratil vědomí. Přivedla mě k sobě bolest v prsou, sešňérováných lanem. Dusil jsem se. Napjaté lano se lehce chvělo. Nad hlavou jsem měl výčnělek skály, vzdálený jen několik metrů. Zledovatělý hřeben měl funkci kladky: viseli jsme na něm každý s jedné strany. Pokoušel jsem se volat, ale měl jsem stažené hrdlo. Lano se zařezávalo do pasu nezmenšenou silou. Zvedl jsem ruku; byla zalita krví, která potřísnila sekerku cepínu. Při pádu jsem jej neztratil. Necítil jsem žádnou bolest.

Mohl jsem sotva dýchat, natož volat. Abych našel nějaký záchyt, musel jsem přendat batoh. Nenašel jsem nic. Zarazil jsem skobu a vyšplhal na hřeben krok za krokem, centimetr za centimetrem. Opatrně jsem se přesunul přes jeho okraj a položil jsem se na břicho.

Lano, obtočené okolo výstupku, spadalo svisle po jeho druhé straně, kde zmizel Erik. Houpalo se velice

pomalů jako obrovské kyvadlo. Erika jsem nemohl dohlédnout. Sráz tady příkře spadal. Jako napjaté struny bělaly se mezi balvany pásy sněhu. Napadla mě strašná myšlenka, že si Erik roztříštil lebku a že tam visí, těžké mrtvé tělo, kývající se na rozmotaném laně. Ještě jednou jsem se naklonil a tu jsem ho uviděl. Visel dole, bezvládný jako žok.«

Přestal jsem vyprávět. Obraz, který jsem vyvolal, dotkl se mne příliš silně. Rozhlédl jsem se po kabině, jako bych hledal pomoc, která by zaplašila vyvolanou vizi. Po dlouhé chvíli jsem pokračoval:

»Erik žil, ale byl v bezvědomí. Při pádu narazil hlavou do skály. Když jsem ho po hodinové námaze vytáhl na hřeben, měl od zmrzlé krve vlasy černé a tvrdé jako uhl. Dýchal slabě... Než jsem mu, jak jsem uměl, obvázal hlavu, uplynula další půlhodinka. Bylo půl čtvrté. Vydal jsem se na zpáteční cestu. Jeho batoh a rezervní lana jsem nechal na místě. Napřed jsem se ho pokoušel vléci, ale nebylo to možné. Naložil jsem si ho tedy na záda. Při prvním kroku jsem div neupadl. Udělal jsem druhý. A další. Pak jsem šel. Za hodinu jsem byl u průrvy v hřebeni. Spustil jsem ho po laně a sám sešel dolů. Pak začínal svah a chůze byla snazší. Tloukl mi hlavou do zad a do ramenou. Nemohl jsem tomu zabránit. Nebe na východě už temnělo, když jsem dorazil k sněhovým věžím. Věděl jsem, že je s Erikem nepřekročím. Věděl jsem také, že by zmrzl, než bych se pro něho s někým vrátil, kdybych byl s to podstoupit tuto cestu ještě jednou. Sešel jsem proto na lavinový svah a šel jsem prostě napříč. Měl jsem naději jedné ke stu, možná jedné k tisíci, že se lavina neutrhne, a vyhrál jsem. Ale bylo mi to úplně lhostejné. Věděl jsem jen jedno: že musím jít. Šel jsem tedy. Přetraversovat zpátky na hřeben jsem nemohl. Náklad na ramenou mě tlačil ke svahu. Několikrát jsem upadl. Jednou jsem se začal i s ním sesouvat, čím dál tím rychleji. Míhlo se mi hlavou: Nemá to cenu! Dost! Ale instinktivně jsem přece jen zabodl cepín do sněhu a zastavil jsem pád. Ovázal jsem spací pytel lanem a začal jsem šplhat vzhůru. Vždy po několika metrech jsem zůstával stát, omotával jsem lano okolo cepínu a táhl spací pytel nahoru. Když jsem se vydrápal na hřeben, bylo už tma. Vsoukal jsem se do spacího pytle. Tak jsem ležel celou noc společně s Erikem. Noc byla nezvykle teplá, ohlašovala už příchod monsunu. Zachránilo mě to před zmrznutím. Vstal jsem, sotva se hory načrtly na řidnoucí tmě. Když jsem si ho znovu dával na ramena, nemohl jsem se ubránit myšlence, že zemřel. Přiložil jsem mu k ústům sekerku cepínu: orosila se. Vrazil jsem. Při pádu jsem ztratil ochranné brýle, takže už kolem poledne se mi od oslnění zanítily víčka. Chvillemi jsem si přestával uvědomovat, co se děje, ba i to, že se mé nohy pohybují, že jdu. Občas mě z této otupělosti probouzel jeho dech, hřál mě na krku, občas jsem sám vyražel jakési zachroptění nebo sten a to mě na chvíli vzpamatovalo.

Několikrát jsem si myslel, že už dál nemohu. Tu jsem si říkal: Ještě patnáct kroků a shodím ho. A když jsem je udělal: Ještě deset kroků! A tak pořád dál. Když jsem překračoval nízký hrbolek, zakopl jsem a upadl do sněhu. Nechtělo se mi vstávat. Zmocňovala se mne příjemná ospalost. V tom jsem uslyšel přímo u ucha zřetelný hlas: už je mrtev. Vzepřel jsem se na rukou a potají, jako zloděj, začal jsem rozvazovat lano, kterým byl ke mně přivázán. Tu jsem zaslechl jeho srdce. Tlouklo. Vstal jsem a šel jsem dál. Co bylo potom, si nevzpomínám. Snad jsem jedl sníh, protože mě něco páliło v krku jako ledový oheň. Jistě jsem byl v bezvědomí. Druhé, čekající na náš návrat v jedenáctém táboře, vyšli nám v poledne naproti, přestože sami byli nemocní. Asi ve dvě hodiny uviděli na vrcholu hřebene černý bod. Mysleli, že se vrací jen jeden z nás. Byli už blízko, když zjistili, že se mýlili. Volali, abych zůstal stát a počkal na ně. Radili mi při sestupu. Nic jsem neslyšel. Nevěděl jsem, kde jsem. Musel jsem jít, to bylo všechno. V polovině cesty ke mně dorazili a ujali se ho. Přinesli ho do tábora zabaleného do stanového dílce. Také mne museli nést; jakmile mi ho sňali se zad, padl jsem obličejem do sněhu, jako kdyby on byl držel do posledního okamžiku mne. Nepoznával jsem nikoho.«

Delší dobu bylo ticho. Nedíval jsem se už na nikoho, jako kdybych mluvil k černé obrazovce, do nekonečného prázdna, v němž zářily miliony hvězd.

»Když jsem se probral, svítalo slunce a bylo teplo. Chtěl jsem pohnout nohou, ale nemohl jsem; byla v sádře. Pod prsty jsem ucítil měkkou pokrývku, za oknem pokoje bylo vidět nebe plné monsunových mraků. Někdo přišel a zůstal stát ve dveřích, překvapen tím, že jsem otevřel oči. Pohlídl jsem přikrývku, a když se nerozplynula, rozplakal jsem se.«

Zase jsem přestal mluvit.

»Bylo to v prvním táboře, Gangtoku, sedm dní po oné události. Měl jsem naštípnutý kotník, nevím, jak se

to stalo. Také jsem měl rozšíření srdce — levá komora se mi roztáhla div ne do podpaždí. Byl jsem sláb, tak sláb, že jsem stěží mohl mluvit.«

Ted' se rozhostilo ticho tak dlouhé, jako kdybych už byl skončil. Arseňjev zvedl hlavu a podíval se mi do očí:

»On to nepřežil, vidíte?«

»Ne. Skonal den nato, co jsem ho přinesl. To všechno... bylo zbytečné.«

»To není pravda!« téměř výhružně řekl Arseňjev. »A nikdo tak nesmí mluvit, ani vy sám ne!«

»Chcete říci, že to bylo hrdinství?« řekl jsem podrážděně. »Ostatní účastníci výpravy mi dávali najednou najevo, že jejich úcta ke mně stoupla po... ale mě to jenom dopalovalo. Já jsem ho tam přece nenáviděl. Co na tom? Smíte vědět všechno. Klel jsem a modlil jsem se, aby umřel, pořád dokola jsem se modlil.«

»Ale šel jste dál?«

Neodpověděl jsem.

»V našem světě,« pravil Arseňjev, »není strachu, bídy, není těch strašných zkoušek, jakým byl člověk kdysi vystavován. Bylo by však zle, kdybychom jen proto, že žijeme v blahobytu, ztratili to, co nás nejvýrazněji odlišuje ode všech ostatních tvorů. Rozdíl mezi člověkem a zvířetem je nepochybně v našem rozumu... v tom, že užíváme nástrojů... že dovedeme mluvit, že letíme k hvězdám. Ale nad tím vším je ještě něco, co nás dělá vytrvalejšími, než jsou naše těla, silnějšími, než jsou naše svaly, a tvrdšími, než jsou naše kosti. To, co nám velí být se za věc předem prohranou — ve jménu druhého člověka. Není nic cennějšího než tato síla, tvrdošíjnost nebo věrnost, na názvu nezáleží, protože pro člověka je nejvyšší mírou druhý člověk. Smrt přítele neubrala ani o vlas smyslu vašemu jednání. Jméno, které vám dali — "člověk z Kangčendžongy" — jsem vyslovoval, ještě než jsem vás poznal, s důrazem na prvním slově, a ne na druhém, protože zde nešlo o exotiku výpravy, nýbrž právě o člověka. A vy jste jím byl až do konce, pilote! Kéž bychom všichni, vždycky a všude, dovedli stát s otevřenýma očima.«

Vstal a uhodil rukou do stolu.

»Ale o ostatním, přátelé... o ostatním se mlčí.«

HVĚZDA ZEMĚ

Dvacátý den cesty. Kosmokrator s vypnutými motory letí jako nové nebeské těleso okolo Slunce a stíhá Venuši, jejíž fáze, měnící se jako čtvrti Měsíce, je už možno pozorovat pouhým okem. Avšak tento let si vůbec neuvědomujeme. Nedíváme-li se na televizor, mohli bychom se domnívat, že raketa leží nehybně na zemi. Po celé hodiny se procházím ústřední chodbou sem a tam, probíhám všemi galeriemi a průchody v skladištních prostorách a zase se vracím dolů do trojúhelníkovité chodby, dokud mě odtamtud nevyžene nerušené, jako od věků vládoucí ticho a rovnoměrné, stále stejně zářící umělé denní světlo.

Dnes v poledne, když jsem šel okolo laboratoře, zaslechl jsem, že se tam někdo směje. Poznal jsem Arseňjevův hlas. Jeho smích by probudil mrtvého. V domněnání, že vědci už skončili svou práci (vysedali v laboratoři od rána), otevřel jsem dveře a slyšel jsem, jak Arseňjev říká fysikovi:

»Žertujete, kolego. Kist'jakovskij přece dokázal, že plocha potenciálu při volné rotaci okolo dvouuhlíkové osy činí v ethanu sotva dvě kilokalorie!«

Tím mě tak vyděsil, že jsem zamručel »promiňte« a vzdálil jsem se. Šel jsem do společné kabiny; byla prázdná. Pohlédl jsem na televizor. Byl obrácen k Zemi. Svítla jasně a lišila se ode všech ostatních hvězd velikostí i září. Kousek nad ní visel Měsíc jako bílý, kulatý bod. Díval jsem se na ni snad půl hodiny, když mi znenadání někdo položil ruku na rameno... Trhl jsem sebou. Byl to Arseňjev. Nějaký čas jsme stáli oba mlčky; pak on řekl takovým tónem, jako by se neptal, nýbrž sám v sobě hledal odpověď:

»Nostalgie.«

Země svítila modravě. V obrazovce si člověk vůbec neuvědomoval hloubku prostoru. Těsně u jejího okraje se vinul bleděnazlátlý pás Mléčné dráhy. Astronom, aniž sňal ruku s mého ramene, řekl tišeji:

»Snad... proto se nám vyhýbáte?«

»Vyhýbám?«

»Ovšem že ano. Třeba před chvílí v laboratoři.«

Usmál se.

»Nezúčastňujete se našich porad, přestože vás zval Lao Ču i já. Kromě toho, sotva si sedneme někde

poblíž vás, zvednete se a odejdete. Všiml jsem si toho už několikrát.«

»Nechci vás prostě rušit,« řekl jsem rychle. »Pokud jde o porady... zjistil jsem, že to nemá smysl. Přijít jen proto, abych tam seděl... co bych vám já mohl říci, co byste už dávno nevěděli? Jsem pilot a...«

»K čertu s pilotem!« řekl Arseňjev a z toho, jak mu zablýsklo v očích, jsem poznal, že se doopravdy rozzlobil. »Pilot a vědci, že? Vy nás pokládáte za jakousi sbírku veškeré moudrosti. Knihy... vzorce... matematika...« dal se do zlostného smíchu.

»Docela tak to není,« namítl jsem. »Když mi bylo šest let, přišel k nám jednou jeden slavný pilot, který se zastavil v Pjatigorsku na cestě Kanada—Severní pól—Austrálie. Tatínek ho přivezl autem... Byl u nás na večeri, přenocoval a ráno letěl dál... Jako by se to odehrálo právě teď, vzpomínám si na chvíli, kdy jsme pili čaj... Seděl naproti mně a po ruském způsobu pil z podšálku, protože čaj, který připravovala maminka, byl vařící a silný... Pomalounku jej srkal a nic neříkal, ale já jsem na něm visel očima jako... s čím bych to srovnal... jako astronom na zatmění Slunce, jaké se opakuje jednou za tisíc let... a pokoušel jsem se vyrvat mu jeho tajemství. Seděl mezi námi, dosti zavalitý, klidný muž středního věku... obvykle se pohyboval, obvykle jedl, děkoval, když jsme mu podali mísu... ale přesto — toto nebyla skutečnost. Skutečnost — to byl mnoho hodin trvající let kolem světa, samota raketové kabiny, dole mraky a hvězdy nad hlavou. Když byl u nás a seděl za stolem, jedl a pil, měl jsem pocit, že může každou chvíli uletět nebo zmizet... protože je to host z jiného světa. A to, co na něm mohu vidět... že se usmívá... že má zlatý zub... to všechno je naprosto bezvýznamné a není to skutečnost, a to, co je skutečnost, není zas možno vidět. Opakuji vám, jak dovedu, myšlenky šestiletého chlapce. A teď, abych se vrátil k našemu rozhovoru... věda je po mém soudu povolání, lišící se ode všech ostatních. Žijete stále v ní a jestliže jste s některým z nás, z nás nezasvěcených, jako kdybyste na chvíli opouštěli svůj svět — ale vím, že se můžete v kterémkoli okamžiku do něho vrátit. Vy máte stále ten svůj svět, kdežto já...«

»Kdežto já jsem zanechal svůj svět na Zemi — je to tak?« přerušil mě Arseňjev. Stiskl mi paži, až to zabolelo. Patrně si to vůbec neuvědomil. Ten stisk mě potěšil.

»Podle vás se tedy každý vědec skládá ze dvou částí: viditelné, která jí, spí a hovoří s "nezasvěcenými", a z té důležitější, neviditelné, která žije ve světě vědy. Nesmysl! Nesmysl, povídám! Váš svět i můj svět a svět nás všech je tam, kde žijeme a pracujeme, a teď v této chvíli tady, třicet milionů kilometrů od Země. Je pravda, věda je mým povoláním. Mám ji rád... to je málo, je mou vášní. Pravda, mé sny mívají občas podobu matematických vzorců, ale proč vy smíte snít o tom, že řídíte letadlo, a proč já o své matematice ne? Máme prostě v témže světě různá zaměstnání. Z toho je vidět, že jsme příliš mnoho mluvili o neobyčejných objevech a myšlenkách a příliš málo o lidech, kteří je dělají. A proto změním plán pro dnešní večer — k prospěchu nejen vašemu, ale i k prospěchu nás všech.«

Odpoledne jsem se procházel po chodbě a čekal jsem, až budou čtyři hodiny, kdy jsem měl převzít po Soltykovi navigační službu. Uvažoval jsem o tom, že mezihvězdná cesta se liší od všech ostatních hlavně tím, že vůbec nelze pozorovat, jak pokračuje, a jediným svědectvím toho jsou komplikované křivky, které každý večer zakresluje vedoucí výpravy do map hvězdného prostoru. Postrádá ustavičnou změnu panoramatu, a protože se hvězdy zdají svou nesmírnou vzdáleností nehybné, neděje se vlastně nic a jde to tak daleko, že jsou během dne chvíle, kdy pocítíuji zkrátka nuda. A vůbec nepomáhá, když si opakuji, že jsem meziplanetárním cestovatelem.

Podíval jsem se na hodinky. Byly už skoro čtyři. Obrátil jsem se a pomalým krokem jsem šel do centrály. Ode dveří mě dělilo snad pět kroků, když došlo k prudkému nárazu, který mnou mrštil o zem. Dokutálel jsem se na konec chodby. Blesklo mi hlavou, že jsme se s něčím srazili. Pokoušel jsem se vstát, ale marně. Nepochopitelná síla mě tiskla k podlaze. Slyšel jsem ostrý, vibrující hvízd. Myslil jsem, že mi tak hučí v uších, ale ne, to pracovaly motory! Než jsem domyslel tuto myšlenku do konce, došlo k druhému nárazu z opačné strany. Hlavou napřed jsem letěl ke dveřím centrály. Odrazil jsem se od nich jako míč, protože následovalo další trhnutí, zase dozadu. Motory po každé vyrazily hvízdavý tón a utichly. Byl okamžik, kdy jsem ztratil hlavu. Střela, zmítaná strašlivými nárazy, hned se vrhala vpřed, hned sebou zase trhala zpátky. Poletoval jsem v chodbě jako zrnko hrachu v krabičce, kterou někdo vši silou třese, a kdyby nebylo houbovitých potahů, byl bych si jistě rozbil hlavu. Dveře nejbližší kabiny se otevřely. Vylétl z nich Arseňjev:

»Co se stalo?« zvolal.

»Pozor!« vykřikl jsem, ale už bylo pozdě. Srazil mě k zemi. Oba jsme se kouleli dopředu. Probouzel se ve mně vztek. Katastrofa, no, budiž, ale co znamená to potvorné šubání! Při následujícím nárazu jsem se odrazil nohama od stěny a vletěl jsem přímo na dveře centrály. Povolily. Vrazil jsem dovnitř jako blesk, Arseňjev za mnou. Chytil jsem se za opěradlo křesla a nepustil jsem se, třeba se prudce zabrzděná raketa otřásla, jako by se zarazila do neviditelné překážky. Uviděl jsem Soltyka. Klečel na kolenou u zdi a pokoušel se vstát. Obličej měl zakrvácený.

»K prediktoru!« křičel. »K prediktoru!«

Všechno se odehrávalo nesmírně rychle. Odrazil jsem se a dopadl jsem ke kotouči přístroje. Jednou rukou jsem se zachytil trubky, která jej lemovala, druhou jsem uchopil Soltyka, když se kutálel okolo mne. Oba jsme se křečovitě drželi trubice. Soltyk si uvolnil jednu ruku a sahal po páce. Nové trhnutí ho ode mne odervalo. Podařilo se mi popadnout ho vzadu za kombinésu, ale roztrhla se mi v ruce jako hadr. Soltyk spadl šikmo dolů, hlavou napřed. Nemohl jsem nic dělat. Díval jsem se. Vtom se v místech, kam padal, přímo u zdi ježící se pákami, začala zvedat obrovská postava — Arseňjev. Nové trhnutí, tentokrát vpřed, jim podráží nohy, ale Rus, který objal inženýra kolem pasu, už ho nepouští. Přelétnou okolo mne... Arseňjev a já se do sebe křečovitě zapleteme. V jednu chvíli jsem se levou rukou držel trubky a pravou paží jsem je oba objímal. Zdá se mi, že mě to roztrhne ve dví, že mi praskají svaly i nervy. Tmí se mi před očima. Propuká ve mně strašlivý, zvířecí vztek, sám nevím proti čemu. Vyrážím hrdelní výkřik, držím je a vím, že je do konce nepustím. V následujícím okamžiku motory tichnou a je nám neobyčejně lehké. Oba, Arseňjev i já, objímáme rukama Soltyka a ten — protože ho podpíráme zezadu a shora — se prostě vrhá na páky prediktoru, rve olověné plomby pojistky zrychlení, přetrhává dráty, až se mu lámou nehty, a konečně vyráží chraptivý vítězný výkřik. Na podlahu padá pojistka vytržená z objímek. Prediktor znovu zapíná motory. Je slyšet jejich hlas čím dál tím silnější. Ničím již nebrzděná ručička gravimetru přechází přes červenou hranici... Ukazuje 12 g. Vidím to, když se choulím s druhý u trubky prediktoru. Nemůžeme se jí pustit, protože síla, která teď působí, mrštila by nás zpět a roztránila o stěny. Naklonili jsme se, naše paže jsou propleteny, nohy se opírají o podlahu, takto ve třech, s největším vypětím třesoucích se svalů, klademe odpor rostoucímu zrychlení, které nás odtrhuje od záchranného prstence. Ručička se blíží k 13 g. To ještě vidím, ale před očima se mi dělá černo. Soltykovi, který je vmáčknut mezi nás oba, je asi poněkud lehčeji. Skrčil se, jak jsem to já sám někdy dělával při střemhlavém letu. Tiskne bradu na prsa. Dělán totéž. V očích se mi vyjasňuje. Koutkem oka se dívám na obrazovku a — je mi všechno jasné.

V zorném poli levého televizoru se něco pohybuje — několik malých skvrnek, svítících jako hvězdy. Rostou závratnou rychlostí. Za nimi se řítí další. Jsou to meteority! Celý roj obklopuje raketu. Jeden obrovský padá shora. Pomalu se otáčí a září leskem odraženým od jeho lesklých hran. Cítím přímo fyzicky křivku jeho dráhy i místo v prostoru, kde dojde k srážce. Neodvážuji se podívat na Arseňjeva, bojím se, aby mě prudký pohyb hlavy nezavil vědomí, chci vidět všechno až do konce. Pod deskou prediktoru se ozývá pronikavé zvonění. Kosmokrator se prudce zatáčí, jako by jej popadla obludná pěst. Tryskají červená světla přetížení. Ozývá se krátké zavytí poplašné sirény. Strašlivá síla nás vrhá na kovovou desku prediktoru, promačkává hrudníky, dusí, láme. Oči mám široce otevřené, ale přestávám vidět. Najednou se v prediktoru ozývá krátký praskot a motory tichnou. Těžce oddechující, stojíme na nohou, měkkých jako z vaty. Kotouče obrazovek jsou úplně prázdné a tmavé. Je takové ticho a tak naprostý klid, že člověk ani nechce věřit všemu tomu, co jsme před chvílí prožili. Na desce prediktoru by bylo možno postavit minci — tak klidný je let rakety. Pomáhám Arseňjevovi položit Soltyka do křesla, sám přistupuji k druhému a spíš do něho klesám než usedám. Dlouhou dobu mlčíme. Konečně říkám: »Musíme se podívat, co je s ostatními.«

»Běžte sám!« říká Arseňjev. Vstávám a mířím ke dveřím. Tu on dodává: »Neškodilo by trochu etheru nebo alkoholu.«

Otáčím se a vidím Soltyka bezvládně ležet v křesle. Omdlel.

Naši druhové vyvázli se zdravou kůží ze setkání, které mohlo tak špatně skončit. Všichni byli v kabinách, někteří v postelích, ostatní v křeslech; tak unikli nebezpečným nárazům o stěny. Nejvíce jsme zakusili my tři. Soltykovi roztrála nějaká ostrá hrana kůži na čele. Arseňjev, jak se zjistilo, má naštipnutou kůstku v

zápěstí a já pohmožděný bederní sval, několik modřin a pořádnou bouli na temeni hlavy. Když jsem vycházel ze dveří, srazil jsem se s Čandrasékharem a s Osvatičem; běželi do centrály, plni nejčernějších předtuch. Na vnitřních televizorech viděli v kabinách průběh celé události. Solytk nás později seznámil s podrobnostmi. Při letu v prostoru, který je podle hvězdných map úplně prázdný, vnikl Kosmokrator do roje meteoritů, dlouhého asi tisíc kilometrů. Sotva se od nejbližších odrazila radarová ozvěna, zapnul prediktor motory a začal se vyhybat přilétajícím meteoritům. Shodou okolností měl jejich proud totožný směr s naším letem a to podstatně prodloužilo povážlivé setkání. Aby se vyhnul meteoritům, prediktor střídavě zrychloval a brzdil střelu. Při tom mu překážela pojistka nadměrného zrychlení, která mu nedovolovala vyvinout rychlost dost velkou, aby nás vyrvala z tohoto prokletého sousedství. Když Solytk pojistku utrl, rychlost velmi rychle stoupla, a tak se nám podařilo uletět. Celé setkání od začátku do konce trvalo necelé půl druhé minuty. Nechtěl jsem tomu věřit, když mi to říkali, a přesvědčil mě teprve zápis na filmovém pásu, který zaregistrovalo automatické zařízení prediktoru. Zatím co jsme o události živě diskutovali, obvázal Tarland Solytkovi hlavu, Arseňjevovi srovnal kůstky a dal mu ruku do dlah. Jednu chvíli na mne astronom pohlédl, široce se usmál a ukazoval předloktí s pěti černými skvrnami.

»Držel jste mě pevně, tohle je váš stisk.«

Pak jsme odešli do centrály, odkud jsme zkoumali celou raketu. Dá se to provést za několik minut, protože do všech klíčových míst konstrukce jsou vsazeny krystaly křemíku, od nichž jdou do centrály dráty elektrického vedení. Tyto krystaly jsou jakýmsi smyslovými buňkami: tím, že proměňují každý tlak v elektrický proud, ukazují, jaké síly a napětí působí v konstrukci rakety.

Solytk zapnul toto zařízení, nazývané piezoelektrickou sítí. Světelné indikátory se zastavily na normálních místech. Kosmokrator neutrpěl nejmenší úhonu, nepočítáme-li rozbité stolní náčiní a čtyři nebo pět laboratorních přístrojů, které nebyly dosti pevně upevněny. Tarland měl jisté pochybnosti, mohu-li nastoupit navigační službu, která na mne připadala, ale podařilo se mi ho přemluvit. Všichni opustili centrálu, ale biolog se za chvíli vrátil, přinesl mi jakési posilňující tabletky a nařídil, abych je užíval každou hodinu. Neodešel, dokud jsem první z nich nespolk. Měl jsem dojem, že mu příhoda působí radost, protože měl konečně něco na práci.

Sledoval jsem v centrále údaje přístrojů, ale až do konce služby jsem pohlížel s jistou nedůvěrou na obrazovku televizoru posetou hvězdami. Vždycky tak tichý a prázdný meziplanetární prostor nám dnes ukázal novou, méně klidnou tvář. V tom mě vystřídal Osvatič; než se podávala večeře, procházel jsem se opět chodbou a mohl jsem domyslet do konce úvahy předtím přerušené.

Hle, další znak cesty vesmírem: mezi jejím normálním průběhem a nejnebezpečnějším dobrodružstvím není přechodu. Námořník i letec pozorují známky blížící se bouře dlouho předtím, než zkříží její dráhu; zde propuká nebezpečí z úplného klidu jako blesk z čistá jasná a zaniká stejně náhle. Napadlo mi, co by se stalo, kdyby se o zlomek vteřiny opozdil nějaký impuls proudu v prediktoru. Rozbitý, prázdný Kosmokrator letěl by z jednoho nekonečna do druhého s rojem meteoritů, který by jej strhl s sebou.

Byl jsem zvědav, zdali astronom nezapomene na svůj ranní slib. Ukázalo se, že nezapomněl. Pozdě večer, jako vždycky, shromáždili jsme se u kulatého stolu a Arseňjev nám vyprávěl o svém mládí:

»Můj otec byl astronom. Všichni jste jistě slyšeli ještě ve škole jeho jméno, provždy spjaté s teorií posuvu spektrálních čar a resynthesy hmoty z fotonů. Narodil jsem se a vyrůstal ve stínu jeho nesmírné slávy. Tyčil se nade mnou jako hora. Všechno, čeho jsem se v době studií chopil, každý gigantický problém byl pro něho malicherností nebo vzpomínkou, o níž bylo škoda slov. Měl jsem nad ním převahu v jediné věci: byl jsem mlád. Když jsem připravoval disertační práci, nechtěl jsem si vzít thema, které mi navrhl. Chtěl jsem dělat všechno sám. Vždyť mi bylo dvacet let. Někdy jsem mu žertem říkával: "Ještě o tobě budou říkat: Aha, to je otec toho slavného Arseňjeva." Ale zatím tomu bylo naopak. V tom žertu se skrývala kapka hořkosti. Byl jsem tak netrpělivý, že jsem se snažil zdolat vášnivým zaujetím překážky, přes něž jsem se nemohl dostat rozumovou prací. Otec mě pozoroval klidně a mlčky jako jednu ze svých explodujících hvězd. Jednou jsem za ním přiběhl s nějakou neobyčejnou myšlenkou. Vyslechl mě a vyslovil svůj názor věcně a zevrubně jako na semináři. Můj nápad nebyl nový; asi před dvaceti lety s ním přišel jeden francouzský astronom.

"Stavíš na písku," řekl mi otec. "Věda se skládá ze dvou věcí: za prvé z trpělivého, ustavičného sbírání nesčetných fakt, z jejich soupisu a shromažďování, z měření a pozorování. Takto vzniká obrovský katalog, jehož účelem je zachytit nekonečnou rozmanitost forem hmoty. Za druhé — z osvětlení, které někdy v jediném okamžiku vnese světlo do badatelovy mysli a ukazuje vzájemné souvislosti jevů. Takové osvětlení se dostavuje jen zřídka kdy a je dáno nemnoha lidem. Naše všední, nevďěčná a trudná práce se táhne po celá léta, aniž nám přináší viditelné výsledky. V pečlivém sbírání materiálu uplyne ne jeden lidský život, do svého konce neozářený takovým bleskem, ale ve jménech, která učinily nesmrtelnými největší objevy, je jako v čočce soustředěna mravenčí píle tisíců bezejmenných badatelů. Jejich práce umožnila někomu, aby v okamžiku nadšení pochopil a vysvětlil jedno z těch nespočetných tajemství, která nás obklopují. A ty chceš vykonat něco velkého sám a hned? To pusť z hlavy..."

Byli jsme tehdy v zahrádce našeho domku u Moskvy. Mezi záhony květin stojí žulový obelisk, který dal postavit na počest Einsteina můj děd, rovněž astronom. Není na něm žádný nápis, žádná slova, jen písmena vzorce o zachování hmoty a energie:

$$E = m \cdot c^2$$

Došli jsme po pěšince až k obelisku.

"Tento vzorec platí pro celý vesmír. Dovedeš ocenit jeho plný význam? Ne. Ani ty, ani já, ani nikdo na světě. Jako se ve vodě nabrané v noci do dlaně odráží nekonečné nebe nad námi, tak jsou v tomto vzorci obsaženy všechny proměny hmoty a energie, které se odehrály před triliony let, kdy ještě nebylo Slunce, ani Země, ani planety. Jsou v něm pulsace hvězd, smršťování a rozpínání galaxií, vzplanutí a vychládání mlhovin. Na planetách vzniká a zaniká život, slunce vybuchují a hasnou — a tento vzorec stále platí a bude platit do nekonečna. Začínáš chápat? V našem světě neexistuje jiná víra než víra v člověka a jiná nesmrtelnost, než jaká je vyryta v tomto kameni. Bojuješ-li za ni, musíš mít srdce velmi vroucí, hlavu chladnou a jasné vědomí toho, že můžeš skončit život, aniž jsi ve vědě co dokázal — protože pravdu neodhalují vždycky ti, kdo po tom nejvíce touží... Smíš mít naději, ale to ti bohužel nepomůže — nikdo ti nepomůže, rozumíme-li pod slovem "pomoc" recept na objevy. Ale pomoc v podobě zkušeností jiných je před tebou otevřena dokořán — stejně moje, jakož i všech těch, kdo zasvětili život vědě — dnes jako před tisícem let. Posad' se sem na lavičku, kterou postavil tvůj děd — také on tady nejdou dlouho sedával — a rozmysli si dobře, stojí-li ti to za to."«

Arsenjev umkl.

»Toho dne večer i později jsem si občas uvědomil, že se na mne otec dívá. Chtěl slyšet mou odpověď na otázku, kterou mi položil, ale já — sám nevím dobře proč, snad proto, že mi chyběla odvaha — jsem otálel. A tak jsem mu ono "stojí to za to" neřekl. Když se o půl roku později blížilo zatmění Slunce, měl jsem odjet s astronomickou výpravou do Austrálie. Otec nebyl zdrav; rozmýšlel jsem se, ale poručil mi odjet. Zemřel v době, kdy jsem byl pryč. Nebyl jsem ani na jeho pohřbu, a proto — těžko to dovedu vysvětlit, ale bylo tomu právě tak — třeba jsem věděl o jeho smrti, nevěřil jsem v ni. Když jsem se vrátil, byl jsem čtrnáct dní v Moskvě, musel jsem zařizovat spoustu věcí spojených s výpravou, s blížící se obhajobou své disertační práce, s otcovou smrtí, a tak jsem do našeho domku u Moskvy zajel až v říjnu. Přijel jsem sám, v domku nikdo nebyl. Ale v pokojích někdo uklidil a rozdělal oheň v krbu v hale. Když jsem šel okolo dveří otcova pokoje, chtěl jsem mechanicky třikrát zaklepat na znamení, že jsem doma, jak jsem to vždycky dělával. Zůstal jsem stát s pozdvíženou rukou. V kožichu, jak jsem přišel, přistoupil jsem ke krbu a ucítil jsem vůni březového kouře, stoupajícího z ohniště. Teprve v této chvíli jsem uvěřil, že je otec skutečně mrtev. Stál jsem před krbem nevím jak dlouho. Jen velmi zřídka kdy se přihodí, že se za nějakým starým, otřelým slovem naráz otevře propast, do níž lze nahlédnout. Tam před tím krbem s praskajícími poleny jsem pochopil slovo "nikdy". Na zemi žijí a budou žít tisíce, miliony a miliardy lidí, lepších i horších, velkých i malých, avšak v tomto věky trvajícím pochodu nikdy už nebude žít tento člověk, kterého jsem měl rád tolik, že jsem o tom ani nevěděl. Stejně všichni milujeme Zemi a stejně si neuvědomujeme, že je všudypřítomná, samozřejmá, prostě nutná. Cenu všeho poznáme, teprve když to ztratíme. Ano. Je to pro mne vzpomínka velice bolestná, protože tehdy jsem ztratil nejen otce, nýbrž i tu nejasnou, ale mocnou, hluchou a slepou víru mládí v to, že mu nic neodolá, že všeho dobude a ničeho se

nebude muset vzdát. Je to však zároveň vzpomínka nesmírně cenná, protože takové okamžiky dělají člověka silnějším a očisťují ho. Myšlenka o světě naprostého štěstí může se zrodit jen v mozku blázna, protože i v tom nejdokonalejším světě bude vždycky nad člověkem nebo vesmíru s tajemstvím nekonečnosti. A tajemství znamená neklid. To je velmi správné, protože neklid nás nutí myslet.« Potom, když ostatní odcházeli do svých kabin, obrátil se Arseňjev jakoby mimoděk ke mně:

»Zdržte se ještě chvíli? Poslechneme si rozhlas.«

Přikývl jsem. Nějakou dobu jsme seděli v čalouněných křeslech. Z reproduktoru, vsazeného do dřevěného ostění, plynula tlumená hudba: Čajkovskij. Když dozněla, zavládlo ticho tak naprosté, s jakým se na Zemi setkáváme jen na velmi odlehlém, liduprázdném místě, na moři nebo v horách. Zdálo se mi, že v měkce osvětlené nehybné místnosti jsme mimo čas a prostor. Mezi hvězdami na obrazovce svítila modrá jiskra Země.

Arsěňjev se mě vyptával na mé mládí; vyprávěl jsem mu o dědečkovi, o prvních výpravách do hor, o rodném Kavkaze. Znal jej velice dobře; vyšlo najevo, že zlezl mnoho horských štítů, které byly ve vzpomínkách jakoby mým vlastnictvím. Hovořili jsme o hřebenech, vystavených bouřím, o táborech v mrazech a vánicích, o riskantních výstupech, kdy život závisí na tření jediného cvočku o kámen, o zrádném sněhu a protisměrně navrstvených skalách, o zvětralých a drolivých záchytech, i o chvílích, kdy člověk vystoupil na nejvyšší balvan vrcholku. Náš rozhovor se plnil mlčením. Vyměňovali jsme krátké, úryvkovité věty, nesrozumitelné pro někoho cizího. Vyvolávaly obrazy tak mocné a čisté, že přestával existovat čas, který nás od nich dělil. Zdálo se mi, že znám Arseňjeva kdovíjak dávno. Najednou mě překvapilo, že neznám jeho křestní jméno. Zeptal jsem se.

»Petr.«

»Vy jste — sám?«

Usmál se:

»Ne, nejsem sám.«

»Ale já nemyslím na práci,« řekl jsem, poněkud zmaten svou smělostí, »ani na rodiče.«

Přikývl hlavou na znamení, že rozumí.

»Ne, nejsem sám,« opakoval a podíval se na mne. »A vy? Třeba právě v tomto okamžiku stojí nějaké děvče na zahrádce a dívá se na nebe, kde svítí bílá Venuše?«

Mlčel jsem a on to přijal jako zápornou odpověď. Zvedl hlavu. Pomalu se přestal usmívat. Sledoval jsem jeho pohled. Díval se na černou obrazovku s dvojhvězdou Země.

»To ještě nevíte. Mezi miliardami lidí, kteří pracují, baví se, souží, radují, dělají objevy, stavějí domy a budují atomová slunce, v davech těch nesčetných bytostí existuje pro mne jediná. Jediná, pilote.

Chápete? Jediná.«

LET V MRAČNECH

Třicátý den cesty

Včera jsme letěli kolem asteroidu Adonise nedaleko od místa, kde se jeho dráha protíná s dráhou Venuše. Od té chvíle začaly pracovat motory. Ženeme se po stopách prchající Venuše, která vstupuje do poslední čtvrti a září na nebi jako úzký bílý srpek. Na rozdíl od vědců nemám kromě navigační služby nic jiného na práci. Dnes ráno jsem v návalu zoufalství rozebral motor helikoptéry a čistil jsem s jakýmsi zvláštním dojetím jeho součástky i tak se blyštící čistotou. Složil jsem je dohromady a dával jsem si záležet, abych na tuto práci spotřeboval co nejvíc času. Už jsem přečetl všechny knihy o astronomii, které mám v kufříku, prostudoval jsem si materiál pojednávající o atmosféře Venuše, v níž budu muset řídit letadlo — bohužel, byl neobyčejně skrovný. Dověděl jsem se pouze — to jsem ještě nevěděl — že největšími teleskopy je občas možno zahlédnout trhliny v mračnech, to znamená, že s povrchu planety bývá někdy vidět čisté nebe. Trochu mě to potěšilo, protože už teď, v pátém týdnu cesty, začínám tesknit po zemském blankytu.

Odpoledne jsem seděl v centrále s Osvatičem. Je to správný chlapík, ale nemluva k pohledání. Nikdy neřekne »ano« nebo »ne«, jeho odpovědi se omezují na přikývnutí nebo zavrtění hlavou. Dal mi fotografii Venuše s tak zvanou »velkou černou skvrnou« u samého okraje kotouče, kterou jsme předevčírem

zpozorovali. Při naprostém nedostatku událostí, který u nás vládne, byl to učiněný objev, ale i ten vystačil sotva na několik hodin.

Když jsem si znovu prohlédl onu záhadnou skvrnu (která není na snímku větší než tečka), vyšel jsem na chodbu. Potkal jsem tam Soltyka; chtěl jsem se ho zeptat, jak to bude s naším pozemským časem a rozdělením na noc a den, které jsme doposud zachovávali — protože až přistaneme, budeme se asi muset přizpůsobit času Venuše. Ale zapomněl jsem na to, když mi řekl, že zítra ráno podstatně zrychlíme let Kosmokratoru. Na trati půl milionu kilometrů, které nás dělí od cíle, provedeme zkoušku maximální rychlosti rakety, což nám ušetří skoro čtyři dny cesty. Měl jsem z toho velkou radost, přestože nám později, po večeři, přednesli oba navigátoři řadu pádných technických důvodů, které je přiměly k tomuto rozhodnutí, nemohl jsem se ubránit myšlence, že stejně jako my všichni toužili po tom, aby zkrátili dobu čekání, nesnesitelně se protahující.

Třicátý první den cesty

Od rána se konaly horečné přípravy. Bylo nutno znovu si ověřit, jak jsou upevněny všechny předměty v kabinách i zásoby ve skladištních prostorách, zkontrolovat stav přístrojů, prohlédnout a zajistit pásové podvozky, ukryté v prostorných dutinách podpalubí. Práce probíhaly podle plánu dávno předem promyšleného. Já jsem odešel do komory v hlavě rakety a tak jsem se zabral do práce na letadle, že jsem si zapomněl jít v jedenáct hodin pro radiovou poštu. Když jsem konečně přišel do centrály, leželi už všichni v křeslech. Položil jsem se a zapjal pásy. Soltyk vyčkal ještě několik desítek vteřin a přesně ve dvanáct zapojil přístroj, odstraňující filtry z atomového reaktoru. Hlas motorů, dosud sotva slyšitelný, sílil každou vteřinu. Nad mým křeslem byla velká obrazovka televizoru s bílým kotoučem planety a nad ní řada osvětlených ciferníků. Ručička rychloměru se vychýlila z polohy, kterou dosud zaujímal. Motory hřměly stále mohutněji. V jejich zesilujícím se zvuku nebyla žádná vibrace; části konstrukce, těleso rakety, křesla, nic se nehnulo. Jen ručičky na ukazovatelích lenivě klouzaly po zelených číslicích, všechny jedním směrem. Vysoký tón motorů mohutněl a jako by vycházel z každého kousku kovu, vyplnil nakonec svým hlasem celý prostor centrály a i nás všechny. Osmnáct minut po dvanácté již jsme dosáhli rychlosti sto kilometrů za vteřinu, to znamená přibližně 360 000 kilometrů za hodinu. Hvězdy byly stále nehybné, ale kotouč Venuše, ležící přímo proti špičce rakety, rostl. Napřed byla Venuše stříbrný opalisující disk, veliký jako Měsíc, později jsem si v jistém okamžiku všiml, že je vypouklá. Zaujímal čím dál tím větší prostor, jako nafukovaná bílá koule. Už jen úzký proužek odděloval její matně prosvítající okraje od rámu obrazovky. Ještě minutu a vyplnila ji celou. Ručičky radarových dálkoměrů se rovnoměrně pohybovaly po osvětlených dílcích stupnic. Ještě stále jsme si neuvědomovali nic jiného než vysoký tón motorů. Zatím co ostatní tělesa, jako Měsíc nebo Země, když jsme se k nim blížili, měnila svou tvářnost, ukazující nové a nové podrobnosti svého povrchu, Venuše svítila stále stejně jako neskutečná, tajuplná mléčně bílá koule.

Let plnou rychlostí trval necelou hodinu. Na obrazovce již dávno nebylo nebe, jen vše zastírající bezmezná bělost, která místy přecházela do stříbrných a krémových pruhů. Pozvolna jsme začali pociťovat vzrůstající přitažlivost planety. Jednu chvíli se mi zdálo, že raketa někam padá a dělá při tom kotrmelce. Musel jsem zavřít oči. Když jsem je znovu otevřel, manipuloval Soltyk s prediktorem. Závrat zmizela. Kosmokrator se přestal otáčet okolo své osy. Zároveň utichl hlas motorů. Uši zaplavilo hučivé, prázdné ticho, v němž jsem zaslechl pomalé úderu vlastního srdce.

Soltyk pohybem páky právě přesunul své křeslo tak, že stálo přímo pod obrazovkou hlavního televizoru. »Hlaste mi každých deset vteřin výšku,« řekl mi. Přikývl jsem. S oběma rukama na pákách se Soltyk naklonil, jako by chtěl vstoupit do obrazovky.

»Devatenáct tisíc kilometrů,« řekl jsem. Taková vzdálenost nás ještě dělila od planety. Pod námi ležely mraky jako nekonečný zářící oceán. Místy oslnivě hořely odraženým slunečním světlem, místy se v nich objevovaly prchavé trhliny a hluboké strže. Kosmokrator se točil jako kámen, uvázaný na dlouhém provaze. Čím dál větší síla nás vtlačovala na sedadla kožených křesel. V absolutním tichu jsem je slyšel vrzat v pravidelných přestávkách.

»Sedmnáct tisíc.«

Vrhl jsem krátký pohled stranou na rychloměr. Ukazoval nyní šedesát kilometrů za vteřinu. Kdyby se

raketa dostala do styku s atmosférou planety při takové rychlosti, došlo by k výbuchu. Podíval jsem se na Soltyka. Shrbený, tmavý proti zářící obrazovce, stál bez hnutí s rukama na řídicích pákách.

»Šestnáct tisíc tři sta.«

Celý obzor pod námi se zatočil, sesedl a pak se kolmo vztyčil. Raketou proběhl krátký otřes, který námi mrštil vpřed. V obrazovce vzplál a zhasl fialový blesk.

»Patnáct tisíc osm set.«

Nový náraz, slabší než předešlý, ale trvající déle. Od špičky rakety sršely fialové blesky, rozvětřující se v hořící pavučinu, kterou jsme prolétli ve zlomku vteřiny. Byly to kyslíkovodíkové brzdicí rakety.

»Čtrnáct tisíc.«

Ze špičky se teď valil výbuch za výbuchem. Pronikaly celým tělesem rakety. Dutý rachot, nárazy, slábnoucí kaskády výbuchů, přerušované krátkými chvilkami ticha. Šikmo před námi ležela bílá pláň mračen a nad ní se řítíl vpřed mírně nakloněný Kosmokrator. Pochopil jsem, že podle klasického zákona astronautiky začínáme opisovat okolo planety spirálu.

»Dvanáct tisíc jedno sto.«

Již jsme mohli pozorovat vlnivý pohyb mračen. Hnala se rychleji a rychleji. Nahoře nad námi černé hvězdné nebe, pod námi nekonečná mléčně bílá pláň, modelovaná stíny a světly.

»Osm tisíc.«

Osm tisíc kilometrů nás dělilo od planety, to znamená tři čtvrtiny jejího průměru. Soltyk vtáhl hlavu mezi ramena a ještě více se předklonil. Kosmokrator celý zasténal a zachvěl se jako napjatá struna. Zároveň udělal obzor půlobrat vzhůru, položil se na bok a opět sklouzl dolů. To byly spuštěny hlavní motory, které brzdily náš pád tím, že vrhaly proudy atomů tryskami ve špičce rakety. Jejich zvuk se nikterak nepodobal obvyklému cestovnímu tónu. Jako koule prorážel Kosmokrator s chvěním a svistotem žhavý mrak, který před špičkou rakety utvořily atomové plyny, zrychlené pohybem v dlouhé ústřední trysce a násilně zadržované prudkým letem. Musel jsem křičet z plných plic:

»Tisíc devět set kilometrů.«

Mračna se hned slévala, hned trhala a prchala dozadu jako zpěněné vlny vodopádu. Na jejich povrchu, jenž svítil matným leskem perleti, zpozoroval jsem stín rakety, podobný tenké čáře. Zapadal do trhlin, mizel v jejich hlubinách, ale za okamžik se vyhoupl na mrak zalitý sluncem a podobný zlaté pění, do tuha ušlehané.

»Šest set kilometrů.«

Do vířivého rachotu brzdících výbuchů se vmísil nějaký nový tón. Z počátku jsem jej nemohl zachytit, ale za chvíli tak zmohutněl, že jsem jej odlišil od chodu motorů. Byl to velmi vysoký, až rezavý svist. Zároveň jako by jimi proběhl neviditelný proud, zachvěly se ručky aerodynamických přístrojů, které dosud ležely jako mrtvé. Svist sílil a přecházel do pronikavého hvízdání. To byla atmosféra planety, kterou jsme proráželi.

»Čtyři sta osmdesát!«

Pod střelou se trhaly mraky jako napjaté chvějící se struny. Rachot brzdících trysek zeslábl. Pohlédl jsem znovu na ukazovatele; již jsme ztráceli kosmickou rychlost, letěli jsme rychlostí osm kilometrů za vteřinu. Houstnoucí atmosféra kladla raketě větší a větší odpor. Ovzduší stlačené v místech, kde se dotýkalo rakety, chvělo se a působilo, že celý obraz v televizoru se míhal. Rychlost Kosmokratoru se ustavičně zmenšovala. Znova zahřměla salva výbuchů. Šipky aerodynamických přístrojů, zaznamenávajících hustotu, tlak a teplotu atmosféry, živě poskakovaly. Jako granát na konci letu po balistické křivce prorážela raketa se svištěním vrstvy řídkých par. Těsně kolem nás se míhaly chvějivé, sněhu podobné chumáče kondensovaných krystalků, třpytících se stříbrně ve slunečních paprscích. Níž ležela mračna jako načechráná, slitá stěna. Řítili jsme se jí vstříc s děsivou rychlostí. Okamžik a obrazovka zhasla, jako by ji ovanul hustý kouř.

Stáda mračen pádila, rozletující se jako vyplašení těžcí ptáci. Hlásil jsem Soltykovi výšku: třicet kilometrů — a už jsme byli v mracích. Na Venuši pluly v nezvyklé výšce. Atmosféra byla tak hustá, že i naše poměrně nevelká rychlost měla za následek pronikavé vytí, přecházející od basové třaslavých tónů až do nejvyššího hvizdotu. Viditelnost se prakticky rovnala nule. Hned jsme se pohroužili do tmavozlutého šera, hned jsme vlétli do mléčných pěn, hřřivě posetých duhami. Soltyk přepojil televizory

na radar, ale příliš to nepomohlo. Dolů obrácené kužely radarových paprsků bezmocně vážly v třasoviskách mračen a neprozrazovaly utváření povrchu. Letěli jsme naslepo podle gyrokompasu, opisující okolo planety široké oblouky. V šedozeleném svitu, který zaléval obrazovku, ukazovaly se rozmazané kontury mraků ležících níž a v mezerách mezi nimi vrstvy ještě hlubší až k povrchu, na němž se tvary slévaly v kalnou šed'.

Sluchovou kulisou letu byl ustavičný dutý šum. Při nepřetržitém pozorování obrazovky se mě chvílemi zmocňoval dojem, že pod námi kypí rozbouřené moře a že šum letu je hlukem tříštících se vln. Tento klam byl asi po hodině letu už tak silný, že jsem musel na nějakou dobu odvrátit oči od obrazovky. Soltyk vedl raketu níž a níž. Od povrchu už nás dělilo pouhých osm kilometrů, ale viditelnost se stále rovnala nule. Jak ukazovaly aerometrické přístroje, vznášely se v mračnách chomáče drobných pevných částíček, které pohlcovaly radarové vlny. Byl jsem zvědav, co Soltyk udělá, ale samozřejmě jsem se na nic neptal. Nejprve se mě zmocnilo zklamání, pak netrpělivost, nakonec zlost: tak dlouho jsem čekal na okamžik, kdy vsednu do kabiny letadla, a teď, když se ten okamžik blížil, přímo jsem se bál, že v těch zatracených mračnách ztratím orientaci.

Obraz v televizoru se změnil. Soltyk postupně zapínal stále kratší a průbojnější radarové vlny. Vlnoměr vysíláčky ukazoval: centimetr, půl centimetru, tři milimetry... Naráz se rozplynuly a zmizely masy, plazící se po obrazovce. Spatřil jsem povrch Venuše — bohužel však se na něm nedalo mnoho rozeznat. Nerovnosti a vypouklosti terénu splétaly se při šíleném úprku zpět do jakýchsi roztržesných pruhů, zelenavých a rudohnědých. Soltyk teď bez přestávky manipuloval s pákami; buďto zapínal motory, nebo silněji brzdil, až poklesla rychlost letu na nejnižší přípustnou hranici. Letěli jsme nad jakousi velkou rovinou rychlostí asi tři sta metrů za vteřinu. Zdálo se mi, že je porostlá hustým lesem. Košaté koruny stromů nebo snad nějakých fantastických rostlin, obrovské keře, háje, houštiny — to vše se míhalo před očima příliš rychle, než aby bylo možno sledovat jakoukoli podrobnost. Když letadlo kleslo na čtyři tisíce metrů, zmocnily se mě pochybnosti, jsou-li ony fantastické útvary opravdu rostlinami. Zmizely však dříve, než jsem měl čas dobře si je prohlédnout. Objevily se ploché pahorky s mírnými svahy. Tu a tam nesahaly mraky až k povrchu planety. V jedné z trhlin mezi mračky, která měnila své tvary a líně pulsovala, začernal se oblak s temnými stěnami, odrážející se svou nehybností od oceánu par. Byl to vrchol hory. Terén stoupal. Ručička altimetru dosáhla drobnými skoky sedmi tisíc metrů. Pod námi plynula mohutná klenutá úbočí, časem se zatřpytilo světlo jakoby odraz na ledovci, časem zableskly svahy hladké jako sklo. Pak se gigantické panorama skalních výšin a hlubokých údolí ponořilo do mlh. Raketa nabírala výšku. Devět, deset, jedenáct tisíc kilometrů. Řidnoucí plyn, prorážený špičkou rakety, svištěl čím dál slaběji. Konečně se Soltyk obrátil ke mně. Neřekl nic, ale z jeho očí jsem vyčetl, že přišel můj čas.

Osvatic převzal od Soltyka řízení, a zatím co raketa, ponořená v mléčně bílých mlhách, letěla dál, měli jsme poradu. Prvou věcí bylo, určit přesné složení atmosféry. Souhlasné s předpoklady se ukázalo, že je mnohem, téměř dvojnásobně vyšší než zemská. Tlak ve výšce jedenácti kilometrů byl 690 milimetrů rtuťového sloupce, tedy skoro tolik jako na hladině zemských moří. Podle chemikových závěrů jsou mračna velmi různé konsistence. Jak se zdálo, tvoří několik nad sebou ležících vrstev. Nejvyšší se skládají z polymerisovaného formaldehydu a částíček nějaké neznámé látky, jejíž podrobné prozkoumání bylo odloženo na pozdější dobu. Nižší obsahovaly vedle formalinu nevelké množství vody. Kyslíku bylo v ovzduší pět procent, kysličníku uhličitého dvacet devět. S lítostí jsem se rozloučil s tajnou nadějí, že se domněnky vědců nepotvrdí a že se po planetě bude možno pohybovat bez kyslíkového skafandru. Protože let v mračnách nepřinášel přesné údaje o terénu a znesnadnil raketě průzkum a navíc bylo manévrování s Kosmokrátorem v malých výškách spojeno s jistým risikem, rozhodli jsme se, že přistaneme. Na prostoru asi sedm tisíc kilometrů, nad níž jsme proletěli, nebylo možno zjistit zřetelné známky činnosti myslících bytostí, ale v přesvědčení, že na planetě jistě žijí, rozhodli jsme se po přistání zahájit průzkum, zatím v oblasti poměrně nevelké, při nezbytné opatrnosti. V této krajině měl den trvat ještě šest dnů pozemských, času tedy bylo dost. Osvatic vrátil raketu do směru ploché krajiny, kterou jsme předtím zpozorovali. Zbývalo ještě prozkoumat podrobně terén a nalézt co nejrovnější místo pro přistání. Vystoupil jsem na horní palubu, abych se převlekl, a když jsem se vrátil, již ve skafandru, všichni se okolo mne shlukli. Nechtěl jsem se s nikým loučit. Společně se Soltykem jsem odešel do komory ve

špičce rakety, kde na katapultu leželo letadlo: dlouhá, štíhlá ocelová kapka s křídly ustupujícími daleko dozadu. Protože jeho kabina je hermeticky uzavřena, sňal jsem přilbu, která zužovala zorné pole.

»Už víte všechno, vidíte?« řekl Soltyk.

Stiskl jsem mu pevně ruku, vystoupil jsem na křídlo a jedním skokem jsem se octl v kabině. Přilbu jsem položil pod sedátko, abych ji měl kdykoli po ruce. Zapnul jsem světla a ciferníky přístrojů, ještě jednou jsem zkontroloval kohoutky kyslíkových přístrojů a pohlédl jsem přes okénka na inženýra. Byl rozčilený, ale snažil se, aby to nedal na sobě znát.

»Ihned vás vystřelíme...« řekl. »Ale napřed ještě jednou zkontrolujeme spojení.«

Věděl jsem, že je kontroloval už stokrát — naposledy nejpозději dnes ráno, ale jen jsem se na něho usmál. Odešel. Osaměl jsem. Zabouchl jsem průhlednou kupolku nad hlavou, utáhl těsnicí šrouby a pevně jsem se opřel nohama o pedály řízení. Na svítícím ciferníku skákala vteřinová ručička. Vtom se v sluchátkách ozvalo slabé zapísknutí a hned potom Soltykův hlas:

»Tak co, jak mě slyšíte?«

»Slyším výborně.«

»Letíme ve výšce devět tisíc metrů, rychlost devět set dvacet za hodinu. V pořádku?«

»V pořádku.«

»Můžete tedy zapnout motor. Zapnuto?«

»Zapnuto,« odpověděl jsem, když jsem zmáčkl knoflík startéru. Červené světýlko zazářilo v zelenavém přitmě.

»Pilot hotovo?«

»Pilot hotovo.«

»Pozor!«

Rozlehl se ohlušující třeskot. Poklop ve špičce se rozlétl a já jako náboj z dělové hlavně jsem vystřelil ven v plamenech tryskových plynů.

Oči zaplavil příval světla. Jako plavec bojující s vodou vyrovnával jsem úplně mechanicky kormidla. Kabina byla zasklena vypouklými okénky. Ve světle přicházejícím odevšad, jako muška v kapce čirého jantaru, letěl jsem po hlavě proti kolotajícím mlhám a mrakům. Vytí prorážené atmosféry ucpávalo uši jako vata. Zdálo se mi, že kupolka praskne, promáčkuta rychlostí letu. Ale brzy jsem ztratil rychlost, kterou mi propůjčil katapult Kosmokratoru, a rozletěl jsem se vlastními silami. Díval jsem se na šedé, stranou přechájející mlhy a vtom, jako by někdo mezi ně vsunul skleněný nůž, atmosféra nade mnou se vyjasnila. Současně obtáhlo namodralé světlo oslnivou konturou břicha mračen, rozlehl se hučivý svist a dolů se řinuly proudy vod. Pochopil jsem, že někde velmi blízko nade mnou letí Kosmokrator a že tento úkaz způsobily atomové plyny, vyletující z jeho trysek. Šlápl jsem na pedál, abych dostal stroj co nejrychleji z nebezpečného sousedství. Kdyby mě naplno zasáhly tryskové plyny rakety, mohly by mi utrhnout křídla.

»Haló, pilote, jak se vede? Letíte?« ozval se hlas v sluchátku.

Přisvědčil jsem a udal jsem kurs podle gyrokompasu.

»Začneme kroužit. Můžete letět dolů!«

Ze svého místa jsem neviděl nic než převalující se mlhy. Zato v malé kruhové obrazovce palubního radaru bez ustání plynuly obrysy terénu, ležícího pode mnou. Pomalým, tisíckrát už vykonaným pohybem položil jsem stroj na křídlo a začal jsem padat jako kámen. Na Zemi bych se na altimetr vůbec nemusel dívat, protože zdánlivá velikost řek, silnic a jiných věcí dole viditelných není při troše zkušeností nejhorším vodítkem, ale tady jsem nespouštěl oči s jeho stupnice a při tom jsem pozoroval i obrazovku radarskopu. Když se rychlost pádu příliš zvětšila, dostal jsem stroj velmi pomalu ze střemhlavého letu. Byl jsem přímo ve vrstvě mračen a při letu jsem střídavě vlétal do jejich načechráných chomáčů a vylétal z nich. Pode mnou však nebylo ani stopy po oné rovině zarostlé lesem. Defilovaly tam dlouhé a široké holé hřbety, podobné ztuhlým vlnám. Hlásil jsem to Soltykovi.

»Změňte kurs o jeden a půl stupně na východ,« řekl. »A co to máte s goniem? Je vás mizerně slyšet.«

Myslíl tím radiové signály, vysílané automaticky mou stanicí, pomocí nichž mohou určit na palubě Kosmokratoru polohu letadla. Slova inženýra Soltyka mě trochu znepokojila, protože i já jsem ho slyšel dost špatně. Příjem chvílemi rušil lehký praskot. Podle pokynu jsem zatočil letadlo vlevo a letěl jsem

těsně pod mračny. Snažil jsem se neztratit výšku, abych obsáhl očima větší plochu. Nebylo to snadné: každých několik desítek vteřin jsem vlétl do mračen, z nichž jsem se dostával tím, že jsem se snesl se strojem dolů. Taková »hra na schovávanou« trvala dost dlouho.

Dal jsem přednost tomu, nespolehat se na radar, protože na obrazovce bylo vidět jen poměrně malou část krajiny. Proto jsem dychtivě pátral po každé díře v mračnech, a jelikož místy klesala velmi nízkou, přelétal jsem častěji a častěji sotva několik desítek metrů nad vyššími místy terénu. Nebyla to rovina, ale nebyly to ani hory: jakési obrovité, kaskádovitě spadající přirozené stupně nějaké skály, jak jsem mohl usuzovat z jejich hladkého povrchu. Tyto stupně, přesněji řečeno terasy, táhly se vlnovitě přes celý přehlédnutelný prostor. Napadlo mě, že se snad vyskytne terasa dost rozlehlá, aby na ní mohl přistát Kosmokrator, a letěl jsem několik minut rovnoběžně s nimi. Začaly však stoupat, lámat se a klást šikmo jako obrovské rozházené karty, a proto jsem otočil zpět. Soltyk se mnou hovořil a vyptával se na podmínky letu a viditelnost. Odpovídal jsem mu stručně, protože mě mrzelo, že nemohu najít zalesněnou rovinu. Les přece musel někde končit a dalo se předpokládat, že tam bude příhodné místo k přistání. Konečně jsem upustil od pátrání nad jednotvárnou, třeba neobvyklou krajinou a letěl jsem přímo vpřed. Z terasovitých stupňů se najednou vynořil oblý nízký pozemní val, který se plazil k východu jako obrovská, mírně se kroutící housenka. »Možná, že je tam nějaká náhorní planina,« pomyslel jsem si, sešlápl jsem pedál a hnál jsem se tím směrem. Dál pak byl terén trochu nepřehledný. Zastírala jej nízká, přízemní mlha, z níž se zvedal jen onen pozemní val, stále vyšší a nerovnější. Tu a tam od něho vybíhaly řetězy pahorků. Když jsem se podíval před sebe, spatřil jsem na horizontě čnít temný masiv. Byly to hory. Letěl jsem ještě pořád rovně, spíše ze zvědavosti, jak asi vypadají hory na jiné planetě; dalo se totiž těžko předpokládat, že bych našel místo pro přistání mezi rozeklanými skalami. Horské řetězy přecházely v bariéru čím dál vyšší a příkřejší; její vrcholky se místy už ztrácely v mračnech. Další let tímto směrem neměl smyslu. Rozhodl jsem se pro návrat. Po pravé straně, ne už dole, nýbrž téměř ve výšce letadla, zvedaly se vypouklé, oblé svahy, zabořené v příkrých kuzelech ssuti, podivně světlé, skoro bílé. Vtom se skalní bariéra otevřela jako kamenná křídla brány. Spatřil jsem černé jezero, v němž se zrcadlila mračna, úžlabiny v skalních stěnách a k břehům sestupující jazyky šterku. Že by to byla skutečně voda? Zamířil jsem se strojem do skalní brány a začal jsem klesat. Na svou zvědavost jsem mohl draze doplatit, protože v průsmyku — jak se dalo ostatně očekávat — vál silný vzdušný proud, který mě strhl, vyhodil vzhůru a pak takovou silou vtáhl dolů, že jsem se div nezřítíl do jezera. Abych se dostal nahoru, musel jsem postavit stroj téměř svisle a letět na plný plyn. Na okamžik jsem byl tak blízko hladiny, že jsem viděl tříšticí se vlnky a pod vodou zřetelně patrné balvany na dně. Měl jsem přece jen úspěch. Objevil jsem ideální místo pro přistání. Kosmokrator se mohl snést na jezero. Bylo jen třeba objevit vhodný přístup, protože ze tří stran se tyčily hrozivé skalní stěny. Abych přehlédl celé panorama horské krajiny, vystoupil jsem s letadlem do výšky tří tisíc metrů. Již delší dobu jsem si uvědomoval, že se něco změnilo, ale z počátku jsem nemohl přijít na to co. Náhle jsem sebou trhl: v sluchátku se už neozývalo tiché zvonění, svědčící o tom, že v Kosmokratoru jsou u přijímačů. Dotkl jsem se kontaktu: byl zapojen.

»Haló, inženýre Soltyku!« volal jsem. »Inženýre Soltyku!«

Ticho. Otočil jsem ladicím knoflíkem. Několikrát to zapraskalo. Vtom se ozvaly celé série krátkých a dlouhých praskavých zvuků. Ačkoli ne, to nebylo obyčejné praskání, jaké působí elektrické výboje, nýbrž znovu a znovu propukající kvílení, v němž se vyskytovala místa napůl melodická. Otočil jsem knoflíkem ještě dál. Zvuky se ztratily. Začal jsem znovu volat raketu. Nedostával jsem odpověď. Zesílil jsem anodové napětí, riskoval jsem, že spálím odpory. Bez výsledku. Teď již jsem se nedíval před sebe, nýbrž snažil jsem se neztratit klid a kontroloval jsem všechny přívody. Počínaje laryngofonem, přezkoušel jsem jeden po druhém všechny spoje — všechno bylo v pořádku, všechno fungovalo, kontrolní lampička antény ukazovala, že se signály šíří do prostoru, ale raketa se přesto nehlásila. Abych se orientoval, vyhlédl jsem na okamžik ven a zaklel jsem. Byl jsem nad zalesněnou rovinou. V nekonečných pruzích se táhly do dálky útvary podivných keřů a mizely pod nízkými mračny, z nichž se linulo prudké bílé světlo. Pode mnou se mihaly podivné formy jako chocholy, závěsy, hřívy, mísily se barvy teplé i studené, žluté, zeleň světlá i skoro černá — byl to neobyčejný les, opravdu. Ale v této chvíli jsem neměl chuti důkladněji se jím zabývat. Znovu jsem se vrátil k radiu, znovu jsem kontroloval spoje a tu mi bleskla hlavou myšlenka, při které mě mrazilo po celém těle:

A co když byla raketa zničena, ať útokem nebo tragickou katastrofou, a já jsem zde jediným žijícím člověkem?

Bylo to otřesné. Krátkou chvíli jsem zhluboka dýchal. Cítil jsem, jak odporný pocit strachu pomalu mizí. Pak jsem zaťal zuby, ještě jednou jsem pohlédl na les ubíhající pode mnou a zamyslel jsem se, co dělat. Pohonných hmot jsem měl na slabé dvě hodiny letu. S kyslíkem bych vystačil podstatně déle, asi dva dny. Horší to bylo s potravinami — měl jsem jen trochu koncentrátů a dvě termosky s kávou. Nemělo smysl kroužit až do chvíle, kdy budou nádrže prázdné, protože při nízké cloně mraků byla jen nepatrná naděje, že bych náhodou zahlédl raketu. Ale kdybych přistál, mohl bych něco podniknout s radiem (tak jsem uvažoval, i když jsem si nedělal iluze, že by mi to nějak zvlášť pomohlo), a kdyby raketa přeletěla nad touto krajinou, mohl bych dát druhům znamení nebo za nimi vzlétnout do vzduchu. Zdálo se mi, že je to nejlepší východisko ze situace. Rozhodl jsem se, že přistanu. Bylo pouze třeba najít příhodné místo. Mému letadlu, které bylo vyzbrojeno speciálními brzdícími plochami, stačilo by takových padesát metrů jakž takž rovné plochy. Sestoupil jsem níže a pak jsem se čím dál tím víc blížil k povrchu, až jsem konečně letěl minimální rychlostí téměř nad vrcholky stromů. Jaký však byl můj úžas, když jsem zjistil, že to vůbec nejsou stromy, ba ani rostliny, nýbrž vysoké, podivuhodně utvářené minerály — ani krystaly, ani krápníky. Místy se proplétaly tlusté, masivní, jako sklovinou zalité žíly černězelenavé hmoty, z nichž trčely rozkošacené trsy obrovských jehlic, jinde opět vyčnívaly výrůstky podobné rukám s roztaženými prsty, baldachýny, hlízy, jakési uzly mnohobarevné skály, lesknoucí se studeně jako led. Nebylo ani pomyšlení, abych tady přistál. Letěl jsem tedy stále vpřed, s nadějí, že mrtvý les jednou skončí, a stupňoval jsem rychlost, až jsem konečně zmáčkl páku plynu do konce. Motor rovnoměrně hučel, a kdybych nebyl býval v situaci tak zoufalé, byl bych se mohl kochat učiněným kaleidoskopem barvitých útvarů, které se pode mnou míhaly a ukrývaly za křídly. Znenadání v sluchátkách opět zaskřípělo a v přívalu ohlušujícího praskotu jsem zase uslyšel Soltykův hlas:

»Pilote, ozvěte se! Pilote!«

Ihned jsem odpověděl, ale slova umlkla. Po několika desítkách vteřin napjatého čekání jsem zase uslyšel Soltykův hlas. Tentokrát mluvil docela určitě k někomu jinému:

»Už dvacet minut se nehlásí.«

»Budeme kroužit dál?« ptal se druhý hlas, jak se mi zdálo, Arseňjevův.

»Inženýre!« vykřikl jsem. »Haló! Kosmokrator!«

»Budeme kroužit,« odpověděl Soltyk. Zase jsem začal mluvit, pak volat, ale neslyšel mě. Zato já jsem slyšel úryvky slov; domlouval se s druhý. Podíval jsem se na škálu svého gonia, aby mi ukázala směr, kde hledat Kosmokrator, avšak na kulatém ciferníku přístroje jsem uviděl místo jediného svítícího vroubku pravý chaos jiskřivých světýlek. Připomínalo to obrazy, jaké dává rušení radarového příjmu pomocí proužků aluminiové folie. Zmocnil se mne vztek. Soltykův hlas slábl, konečně docela zanikl v silicím praskotu. Když jsem točil ladicím knoflíkem, znovu jsem uslyšel tajuplné kvílivé zvuky a najednou mi ruka ztrnulá na knoflíku:

»Není to snad... rozhlas obyvatel Venuše?«

K čertu, to je docela možné! Přerušované zvuky mohly být jakousi obdobou naší Morseovy abecedy. Nemohl jsem však o tom déle přemýšlet, protože ve velké dálce, na samém obzoru, objevila se skalní bariéra, která se táhla od horského, za horizontem ukrytého jezera, jež jsem nechal několik kilometrů na východ po levé ruce.

Plocha mrtvého lesa zde najednou končila rovnou linií, běžící oběma směry jako podle pravítka. Dál se prostírala rovina modelovaná mírnými, zaoblenými pahorky a stejně nevelkými mělkými údolíčky. Lepší místo pro přistání jsem si rozhodně nemohl přát. Pokud se dalo odhadnout, byla půda hladká jako leštěná skála. Za posledními řadami mrtvých stromů jsem vypnul přívod pohonných hmot. Zdálo se mi, že mrtvý les je od roviny oddělen úzkým tmavým pruhem, snad příkopem, ale musel jsem soustředit pozornost na řízení. Vysunul jsem brzdící plochy a přitáhl páku k sobě. V náhlém tichu vydala křídla letadla klesající, nízký tón. Následoval měkký náraz, pak druhý. Dosedl jsem na kola. Stroj kousek roloval a zastavil se. Stál, trochu nakloněn, na nerovném povrchu půdy. Půdy planety Venuše.

PILOT

Delší dobu jsem seděl v kabině nerozhodnut, co dělat. Ještě jednou jsem se naklonil nad radiový přístroj. Šipka vyladovače přejela celou stupnici. Všechny vlnové délky byly němé. V éteru se neozýval nejslabší šumot. Nechal jsem toho. Vytáhl jsem zpod sedátka přilbu, nasadil jsem si ji a utáhl postupně automatické těsnicí šrouby. Na vteřinku jsem zaváhal s rukou na páce, kterou se odklápí kupolka — a silně jsem zatáhl. Skleněná stříška popojela dozadu. Zkontroloval jsem ještě očima malinkou, tmavozelenou obrazovku radarskopu, která zářila v přilbě, sáhl jsem na kohoutek kyslíkového přístroje, přehodil jsem nohu přes okraj kabiny a už jsem byl na křídle.

Vím, že nedokáži popsat pohled, jaký se mi naskytl. Mohu vyjmenovat jeho podrobnosti, ale nepodaří se mi vystihnout onen podstatný, všemu společný tón, který působil, že si člověk na první pohled uvědomil, že to není Země. Mraky bílé, úplně bílé jako mléko, pomalu plynuly. Na Zemi bývá vidět podobné, ale to jsou jen lehounké mráčky a řasovité, vysoké cirrusy, zato zde byla celá nebeská báh zatažena hladkou mléčnou rouškou. V prudkém světle ležela krajina prostoupená mírnými pahorky a mělkými vanovitými dolíky. Byly suché, ničím neporostlé, tmavočokoládové, s ojedinělými světlejšími skvrnami. U mrtvého lesa, takových sedmdesát metrů za zádi letadla, rovina náhle končila. Přechod mezi rovinou a lesem nebyl pozvolný: hranici tvořila hráz tak vysoká, že ji přečnívaly pouze spletené koruny mrtvých stromů, lesknoucí se odraženým světlem. Seskočil jsem na zem. Půda pod nohama nepovolila. Opřel jsem se do ní okovaným podpatkem; nezanechal sebemenší stopu. A přece to naprosto nevypadalo jako holá skála. Otočil jsem se zády k mrtvému lesu. Přes křídlo letadla jsem viděl další a další, stejně pravidelné vlny této krajiny, na obzoru se rýsovaly temnými siluetami hory, zahalené opary žlutavých mlh.

Znovu jsem se podíval pod nohy. Vytáhl jsem z kapsy kombinézy zavírací nůž a sekl jsem čepelí do záhadné hmoty. Nůž několikrát odskočil. Ale objevil jsem místo, kde byl povrch provrtán malými otvory jako zkamenělá, vyleštěná houba. Podařilo se mi odštípnout pořádný kus; potěškával jsem ho v ruce. Byl světlý, hnědočervený a lehký. Lehký... jako bakelit.

Bakelit! Jak jsem litoval, že jsem sám! Nevzpomněl jsem si v tomto okamžiku ani na to, že spojení s raketou je přerušeno, ani na to, co se stane se mnou za několik hodin, ale přál jsem si prostě mít nablízku některého z druhů a podělit se s ním o tento neslýchaný objev. Znovu jsem se podíval na hnědou krajinu, ale teď už jinýma očima. Bylo v ní něco znepokojujícího, ale co? Předtím jsem to nepozoroval.

Připomínala... ano, čemu byla vlastně podobná? Vtom jsem to pochopil: celé okolí vypadalo neskutečně jako obrovská divadelní dekorace. Zde se tajil důvod znepokojení. Dekorace velikosti jeviště nebo i pole — budiž, ale tady se rozprostíraly desítky, ba dokonce možná i stovky čtverečních kilometrů bakelitu nebo hmoty jemu podobné — umělé plastické hmoty, z které vyrábíme na Zemi vypínače a plnicí pera. Bylo v tom něco groteskního a nepřirozeného.

Pořád jsem ještě stál u letadla nerozhodnut, co dělat dál. Popošel jsem o několik desítek kroků k mrtvému lesu a najednou jsem se vrátil, chvatně, skoro klusem, aniž jsem pro to měl důvod. Rádio jsem přece měl ve skafandru, takže bych signály rakety, kdyby se ozvaly, přece slyšel, ale... přesto jsem se vrátil. Nedohnala mě k tomu hrůza, nýbrž silný pocit cizoty, který jsem z počátku nedovedl překonat.

Bylo mi cizí to nízko visící, bílé nebe, zářící i přes pokrývku mračen tak prudkým světlem, cizí ta nehybná atmosféra, cizí ta rovina zvládnutá plochými pahorky, na níž boty při chůzi tak zvláště, suše cvakaly...

Sedl jsem si na křídlo letadla, otáčel jsem v ruce nožem, díval jsem se na blízký počátek roviny, náhle končící u mrtvého lesa, a přemýšlel jsem. Jestliže do čtyřiceti osmi hodin nenaváží spojení s druhy, dojde mi zásoba kyslíku. Potom uvidím, co si počnu. Zatím však mám kyslík, zásoby i letadlo. Co tedy dělat? To, co je mou povinností: zkoumat planetu. Nezní to nejhůře — uvažoval jsem dále — ale co se stane, objeví-li se raketa a já budu daleko od letadla? Než k němu doběhnu, zmizí v mracích a s ní i naděje — možná poslední — na záchranu. Mám tedy sedět na křídle a čekat na záchranu? Můj šéf v Ústřední letecké službě měl oblíbenou otázku, kterou obyčejně kladl nováčkům: Co musí udělat pilot po nouzovém přistání na osamělém místě, v horách nebo na poušti? Všechno, co je možné, zněla odpověď. A nestačí-li to, co pak? Pak to, co je nemožné! Snad to zní trochu prostodušně a naivně, ale jeden z mých kolegů, který havaroval s poštovním letadlem v písečných dunách, vyšel z nich po pětidenním pochodu, aniž měl v ústech kapku vody, ačkoli vědci tvrdí, že bez vody umírá člověk dřív. Když se ho pak ptali, nač cestou myslel, citoval průpovědku našeho šéfa.

Vzpomněl jsem si na tuto historku v pravý čas. Bylo třeba vzít v úvahu různé činitele — nejdůležitější byla skutečnost, že je planeta obydlená. Není nesmírně lehkomyslné zanechat letadlo bez ochrany? Je, ovšem že je, ale co jiného zbývá? Znovu jsem vyskočil na křídlo, vzal z kabiny malý paprskomet — kuželovitý přístroj s širokou pažbou — přehodil si jej přes rameno a vydal se na cestu k hrázi. Za chvíli jsem už stál na jejím vrcholu.

Podé mnou se zvedal mrtvý les, jehož vrcholky dosahovaly místy až k hřebenu hráze, na níž jsem stál. Oko bloudilo mezi keři s dlouhými, lesklými proutky, mezi kuželovitými stalagmity, mezi jakýmsi poloprůhlednými hmotami, rozlézajícími se velkými kotouči jako klubka hadů, mezi korálům nebo obrovským polypům podobnými útesy a krápníky, ježícími se ostny. Podobalo se to modelovaným rostlinám, jaké maluje na skle mráz, ale obohaceným o všechny barvy duhy. Koruny stromů, lesknoucí se lomeným světlem, vyvolávaly ilusi rozvlněné mořské hladiny. Za nějakou dobu jsem si uvědomil, že tyto útvary nebyly rozmístěny docela chaoticky. Tu a tam bylo možno pozorovat jistý řád v tom, jak byly postaveny. Nedaleko od mého stanoviště se kraj hráze zvyšoval o několik metrů. Vystoupil jsem na tento výčnělek s jedné strany podemletý, abych přehlédl větší prostor. V mrtvém lese, asi tři sta metrů ode mne, bylo vidět rozměrnou prohlubeň. Skupiny minerálních keřů, které ji lemovaly, byly nižší a zaoblenější než jinde. Střed prohlubně samé zdál se úplně hladký a vroubený prstencovitým valem. Nemohl jsem to však přesně zjistit, protože jej částečně zacláněly koruny bližších »stromů«. Zato jsem zřetelně viděl, že mrtvé stromy jsou tím vyšší a tím ostřeji rozvětvené, čím dále se můj pohled vzdaluje od onoho místa. Rozhodl jsem se, že sestoupím dolů a prohlédnu si je zblízka. Hráz, kterou rovina končila, tyčila se všude strmě. Od úrovně mrtvého lesa mě nedělily víc než čtyři metry. Zaváhal jsem. Přímou podé mnou stály krystalické útvary, třpytící se čistým, nehybným leskem. Zvědavost zvítězila. V posledním okamžiku, když už jsem visel na rukou s příkré stěny, blesklo mi hlavou, zda konstruktéři našich skafandrů vůbec počítali s tím, že se v nich bude také skákat, pak jsem se lehce odrazil a padal jsem dolů. Dopadl jsem do hlubokého podřepu na nohy i ruce. Obrátil jsem se zády ke stěně hráze. Předé mnou se zvedal mrtvý les.

Vypadal teď docela jinak než shora. Skutečně v něm byly jakési sklovité kmeny, rozvětřující se nahoře v ostré rozsochy. Nahoře i dole, přímo nad hlavou i docela u země trčely jehlice, obsypané drobnými jehličkami, které byly něčím mezi listím a ostny; všechny bez rozdílu zářily a hrály sytými duhovými barvami.

Než jsem seskočil, orientoval jsem gyrokompas na prohlubeň, kterou jsem viděl v dálce. Určil jsem si teď správný směr a vydal jsem se na cestu do lesa, s námahou našlapuje ve změti praskajících a pronikavě skřípějících úlomků. Okované boty drtily drůzy fialových krystalků. Kmeny mrtvých stromů měly šroubovitou strukturu, jako by byly stočeny z tlustých skleněných lan. Všechny byly pravotočivé. Snažil jsem se udržet směr, ale nebylo to nijak snadné. Vždy po několika krocích jsem se díval na kompas. Několikrát jsem uvázl ve svírajících se řadách »jeleních parohů« a musel jsem hledat jinou cestu. Ale přes všechny okliky a zacházky jsem se blížil k cíli; prozrazovaly mi to hojně se vyskytující zaoblené a slité formy minerálních útvarů. Krystalických paprsků, jehlic a mečů bylo čím dál tím méně, místo nich se objevovaly míhavé, opalisující tvary, opírající se o zem jako ztuhlé vodotrysky znehybnělými proudy, silnými jako mužská paže. Když jsem se jimi prodíral, musel jsem stále mhouřit oči před záplavou světla, nenadálých zajiskření, záblesků a pohasnutí. V houštinách se rozhořovala a démantově chvěla modř, žlut, zeleň a karmín. Občas nějaká vypouklá ploška, třpytící se z dálky jako ryzí stříbro, pohasla a zmatněla, když jsem se k ní přiblížil, jako by byla posypána popelem. Jednu chvíli jsem uvázl v úzké štěrbině mezi proudy ztuhlých fontán. Trhl jsem sebou a to, co mě zadrželo, prasklo s ranou tak silnou, až jsem se polekal, že pukla kupole mé přilby.

Dál se kmeny roztahovaly do šířky, nakláněly se k zemi, prorůstaly navzájem haluzemi rozvětřujícími se na všechny strany, jako by je rozdrtila neviditelná síla. Již delší dobu se mi před očima míhaly červené záblesky. V přívalu barev, zaplavujících mě se všech stran, nevěnoval jsem tomu z počátku pozornost, domnívaje se, že se světla zvenčí lámou v zorném skle mé přilby. Náhle však rudá záře neobyčejně zesílila a já jsem si uvědomil, že její zdroj je uvnitř přilby. Nad obrazovkou radaru je zasazena matová kulička, ukazatel přístroje citlivého na radioaktivní záření. Na Zemi jsme vcházeli ve skafandru do pokusné komory, v níž byla schránka s velkým množstvím silně radioaktivního prvku. Když jsme se k

němu blížili, rozhořival se v kuličce červený bod, jenž rostl jako rozdmýchávaný uhlík, čím blíže jsme přicházeli ke zdroji záření. Ted' kulička nikoli žířila, nýbrž zářila jako obrovské krvavé oko a plnila vnitřek přilby sytou červení. Zastavil jsem se. Záře tak zesílila, že bránila výhledu okénkem přilby. V těchto místech bylo radioaktivní záření velmi silné. Bylo třeba vzdálit se co nejrychleji z nebezpečného místa. Skláníje hlavu před visícími stalaktity, poodešel jsem o několik kroků. Červené světlo zesláblo. Pokračoval jsem v chůzi a překračoval cestou žíly lesklé hmoty, pokroucené jako kořeny. Záření znovu zesílilo. Měl jsem v kapse ruční indikátor radioaktivity, podobný malému revolveru se světélkující stupnicí v místech, kde má obyčejná pistole spoušť. Zvedl jsem hlavě přístroje. Mrtvý les nebyl zátiším tak idylickým, jak by se z dálky zdálo. Ručička přístroje tančila jako šílená; dobíhající zas a zas až na konec stupnice, bila do něho takovou silou, jako by chtěla přerazit záchytný šroubek.

Bylo mi čím dál tepleji, s čela mi stékal pot; nebylo to jen proto, že jsem byl nervosní — teploměr totiž ukazoval 68° Celsia. Bylo moudřejší upustit od další cesty. Na výlet za takových okolností jsem mohl těžce doplatit. Věděl jsem, že kombinéza je napuštěna látkou pohlcující záření, byla však příliš tenká, než aby byla spolehlivou ochranou. Na toto místo bylo nutno vypravit se v daleko těžším speciálním oděvu, s pancířem z kamexového plechu. V Kosmokratoru jsme je měli. Když jsem si na to vzpomněl, napadlo mi, že Kosmokrator třeba už nikdy neuvidím a že tedy stojí za to jít dál. Zatím jsem se otáčel kolem dokola a držel před sebou hlavě přístroje. Radioaktivní záření sílilo a sláblo bez přechodu. Zpozoroval jsem, že je nejsilnější, když je přístroj zaměřen na modravé skleněné kmeny, silnější a větší než ostatní, které stály dále od sebe, takže jsem viděl nejvýš dva najednou. Přistoupil jsem k jednomu z nich. Nebyl docela průhledný, jak se mi zdálo z počátku. Tento klam způsobily zkroucené a roztažené obrazy okolí, zrcadlící se na jeho povrchu. Když jsem k němu naklonil hlavu, v přilbě silně zazářilo červené světélko, jako by mě živý tvor varoval před nebezpečím. Uvnitř kmene, pod průhlednou vrstvou, táhl se úzký pás, přesněji řečeno válcovitý pruh neurčité barvy — zdál se černohnědý nebo stříbrný jako vzduchová bublina pod vodou; záviselo to na směru pohledu.

Opustil jsem toto místo co nejrychleji. Červená kulička pomalu hasla a zářila tmavěrubínovým světlem. Ted', když už jsem věděl, čemu se mám vyhýbat, šel jsem podle určeného azimutu a snažil jsem se obcházet modravé kmeny širokým obloukem. Brzy docela zmizely, ale má »pistole«, citlivější než červené světélko, ukazovala, že radioaktivní — i když daleko méně — je celá půda. Intensita záření není ani tak nebezpečná jako doba, po jakou je organismus vystaven jeho účinkům. Proto jsou na stupnici označeny i jednotky času. Vyčetl jsem z ní, že bez obav z vážných následků se mohu zdržovat v terénu, po jakém jsem ted' šel, nanejvýš půl hodiny. Zrychlil jsem krok a za krátkou dobu jsem dospěl k spleti tvarů, nepodobné ničemu, s čím jsem se zatím setkal.

Minerál se slil do srázného útesu, připomínajícího ruku s roztaženými prsty, který byl pokryt obrovskými boulemi a bublinami. Myslím, že tak nějak vypadá mýdlová pěna při silném zvětšení. Neobyčejný vzhled této hmoty zvyšovala ještě skutečnost, že v ní bylo zalito obrovské množství stříbrných kuliček. Tak by asi vypadal roj, zalitý v letu vlnou tekutého jantaru. Pokoušel jsem se vyšplhat po skleněných výčnělcích, ale ihned jsem sklouzl dolů. Na chvíli jsem měl pocit, že jsem v pohádkové zemi: rytíř pod skleněnou horou. Pokračoval jsem v cestě rovnoběžně s hrází. Místy se podobala ztuhlé vlně na širém moři — tento dojem posiloval její zprohýbaný, roztrěpený hřeben. Přístup ke stěně »vlny« ztěžovala doslova klubka jakýchsi skleněných chobotnic, propletených navzájem chapadly trčícími do vzduchu, která místy opadala a pokrývala půdu oblými úlomky. Pokoušel jsem se rozbít velkou bublinu na svahu a užil jsem k tomu okované boty. Praskla, ale když jsem vložil botu do vzniklého otvoru a vzepl jsem se, rozpadl se pod mou vahou zbytek bubliny na malé střípky a já jsem se octl zase dole. Opakoval jsem manévry na jiném místě; výsledek byl stejný a ostré střepiny mi div nerozřezaly kombinézu. Nechal jsem těchto pokusů a šel jsem dál; kompas mě poučil, že zahybám směrem k východu, neboť průsvitná hráz se táhla velkým obloukem. Brzy jsem se octl před trhlínou ve skleněné zdi, úzkou jako skalní komín. Uvnitř byly zalitý miliardy třpytivých stříbrných kuliček. Uchvácen nevšedním pohledem, přiložil jsem oko ke svislé ploše průrvy, podobné gigantické rozsedlině v ledovci, a ztrnul jsem: s druhé strany se ke mně nakláníla tmavá obluda se špičatou hlavou a s ušima odstávajícíma jako křídla netopýra. Spodek jejího těla se rozplýval v kalném mračně. Couvl jsem a viděl jsem, že to byl můj odraz, pokřivený prohnutou plochou. Začal jsem hledat záchyty. S největší námahou, využívaje každé prohlubinky, vyšplhal jsem se na

zaoblinu stěny. Čím dál tím nepříjemněji jsem pocíťoval nesnesitelné horko; do kombinézy vmontované elektrické chladicí zařízení, které jsem již před chvílí zapnul, příliš nepomáhalo. Balancoval jsem na špičkách a pokoušel jsem se najít roztaženými rukama něco podobného záchyty. Překvapovalo mě stále sílící bušení srdce; tep zněl stále silněji, silněji, silněji... ale vždyť to nebyl tep!

Jedním skokem jsem byl dole. Nedbaje na úlomky klouzající pod botami, běžím a hledám místo, odkud lze přehlédnout celou oblohu. Ve výši září bez poskvrny čistý, mléčný příkrov mraků. Pomalý hukot sílí, roste, blíží se. Jako tmavá ryba prosvítá vrstvami mraků oblé dlouhé těleso: Kosmokrator.

Volám, křičím do mikrofonu a při tom pádím k rovině, k letadlu. Bolestivě se otloukám o ztuhlé tvary, padám na kolena, vyskakují a znovu volám raketu. Hukot se mění. Hlava střely klesá, raketa opisuje zatáčku. Krouží v úzké spirále. Její těleso, tmavé na bílém pozadí, se zvětšuje. Za kormidelními plochami tryská sloup ohně bělejšího než mraky. Skáču od jednoho stromu k druhému, vbíhám na neuvěřitelně utvářené skleněné můstky, přeskakují nehybně se lesknoucí balvany; rovnoměrný, shora doléhající hlas motorů sílí, mění se v ohlušující rachot a zase se vzdaluje, tichne... Raketa stále krouží a snáší se do nebezpečně malé výšky. Nedívám se na ni, musím uskakovat před krystaly, trčícími do vzduchu jako meče. Vtom mi uzavírá cestu houština skleněných žil. Pokouším se přenést se přes ni skokem a rozbíhám se. Pot mi stéká do očí, nemám už dech, abych volal do mikrofonu — nějaký úlomek mi uhýbá pod nohou, ztrácím rovnováhu, klesám k zemi. Vyskakují jako šílenec, chci se slepě vrhnout na překážku, když vtom se mi těsně u ucha ozve tichý a ironický hlas:

»Klid... pilote!«

Nebylo to z radia. Je to hlas ve mne, který mě nutí, abych se ihned zastavil. Tudy nevede cesta. Musím se vrátit. Znovu se dávám do běhu a slyším, že hukot motorů slábne. Obracím se, zůstávám stát. Raketa se rozplývá v mracích jako přízrak, hlas motorů přechází v nízký, stále lehčí a vzdálenější hukot, za okamžik už nedolétá žádný zvuk, žádný šum, jen můj zrychlený dech se hlasitěji rozléhá v kovovém vnitřku přilby, sluchátka jsou stále němá a kolem mne září nejkrásnějšími barvami bleděmodré, zlaté, malinově rudé krystaly a je ticho, naprosté ticho...

Usedám na plochý úlomek krystalu a čekám. Čekám pět, deset, patnáct minut. Oblaka táhnou stále stejným směrem: začínají mi slzet oči od toho, jak napjatě upírám zrak do jejich svítivé bělosti, po tvářích mi stékají slzy a nejsou to jen slzy reflexní...

»To je konec,« myslím si. Ihned mi odpovídá týž hlas jako prve:

»A kdyby, co na tom?«

»Správně!«

Zatínám zuby, vstávám a jdu. Zastavuji se, abych se podíval na gyrokompas. Při tom šíleném běhu jsem ztratil orientaci. Radioaktivita je zde poněkud menší než v okolí skleněné bariéry — v matové kuličce září jen červený bod. Rozhlížím se kolem sebe. Stojím mezi vysokými křovitými krystaly. Jeden z nich je vyvrácený a na jeho nerovném, hranatém povrchu, mezi fialově krvavými plochami okrajů leží stříbrná kulička — stejná, jaké jsem viděl předtím zalité do skleněného masivu. Prohlížím si ji. Vypadá jako plochá kapka, ne větší než zrnko hrachu, ulitá ze stříbrného kovu. Upoutala mou pozornost proto, že neleží na povrchu krystalového keře, nýbrž zdánlivě se vznáší několik milimetrů nad ním. Blížím se k ní. Zůstávám stát jako vrytý do země. Stříbrné zrnko se pohnulo. Obrací se ke mně zašpičatělým koncem, v němž se třpytí jiskřička — ne, ne, to se z ní vysouvá drátek tenký jako vlas. V mých sluchátkách se současně ozývá přerušovaný krátký zvuk. Se zatajeným dechem se dívám na stříbrnou kapičku. Stojí na sotva viditelné spirálce, která se natahuje a smršťuje. Pohyb je čím dál tím rychlejší. Bezděčně ustupuji. Brouček jako by usedl na kámen. Blížím se — on se také pohybuje a v sluchátkách se ozývá vysoký tón.

»Měli přece jen pravdu,« mihne se mi hlavou vzpomínka ve víru beznadějně zmatených myšlenek.

»Kovoví broučci! Kovoví broučci!« Natáhl jsem ruku, abych tvorečka chytil, a zarazil jsem se. Přestože je tak nepatrný, je to jedna z bytostí, které zbudovaly před osmdesáti lety meziplanetární letadlo. Bude se tedy bránit — třeba nějakými smrtícími paprsky. Pohlédl jsem na ukazovatele radioaktivity. Záření nevzrůstá. Začal jsem broučka se všech stran obcházet a všiml jsem si neobyčejně podivné věci. Kdykoli jsem od něho odvrátil hlavu, ležel jako mrtvý, nehybný jako kapka vychladlého kovu. Ale když jsem se díval přímo na něj, začal se pohybovat, obracel se ke mně špičkou, z níž se vysunul ostrý drátek, a ve

sluchátkách se ozývaly přerušované zvuky. Opakovaly se stále stejné tóny. Co to mělo znamenat? Chtěl mi tak něco sdělit? A ti broučci, zalití v sklovité hmotě, byli také mrtvi? Byl jsem úplně bezradný. Kéž by byl se mnou některý z druhů! Vědomí, jak velmi málo věcem rozumím, přivádělo mě k zuřivosti. Vytáhl jsem zavírací nůž a položil jej vedle tvorečka. Zdálo se mi, že si ho nevšímá. Odvrátil jsem se a pozoroval jsem ho po očku. Nehýbal se. Odstoupil jsem o několik kroků. Ani se nehnul. Pomalu jsem se blížil, nespouštěje ho s očí. Vystrčil lesklý drátek, spirálky se zachvěly a ve sluchátkách se ozval zvuk.

»Čert aby to vzal!«

Natáhl jsem ruku — pískání v sluchátkách zesílilo. Přesto jsem ho chytil do prstů. Nic se nestalo. Držel jsem ho přímo před okénkem přilby, tón v sluchátkách zesílil. Chtěl mi tak dát najevo svou nespokojenost?

Vytáhl jsem z kapsy plochou kovovou krabičku a hodil jsem broučka do ní. Cinklo to. Byl nepochybně z kovu. Zaklapl jsem víčko. Pískání v sluchátkách ihned ustalo — toto jsem přece jen pochopil. Kovové stěny krabičky nepropouštěly elektromagnetické vlny. Vydal jsem se na zpáteční cestu s pocitem, že nesu v kapse něco jako časovanou pumu, nařízenou na neznámou hodinu. Za dvacet minut jsem byl u letadla. Především jsem zasedl k přijimači. Ale ether byl prázdný — bylo slyšet jen častý, blízký praskot. Od přistání uplynuly čtyři hodiny. Měl jsem hlad. Sedl jsem si do kabiny a už jsem ji chtěl zavřít, když jsem pocítil touhu znovu se podívat na obyvatele Venuše. Otevřel jsem krabičku. Jakmile jsem ji jen pootevřel, brouček se pohnul a jako předtím vysunul drátek; ve sluchátkách se ozvaly přerušované tóny. Sám nevím dobře proč (za tento okamžik se stydím), ale nechtělo se mi jíst, abych tak řekl, »před jeho zrakem«. Položil jsem tedy krabičku na křídlo letadla, zavřel jsem kabinu, vyčistil ji od jedovaté atmosféry stlačeným kyslíkem z láhve a pustil jsem se do zásob. Zrovna jsem byl v nejlepším, když se z dálky začal ozývat tlumený tón, chvílemi se rozeznávající zřetelněji, chvílemi zase slábnoucí. Přicházel ze značné výšky. No ovšem, to byl Kosmokrator!

Shodil jsem s kolen rozložený balíček, podíval jsem se vzhůru a při tom jsem stiskl kontakt. Motor ihned naskočil. Neviděl jsem nic, ale rovnoměrný hukot sílil každou vteřinu. Vtom se protrhává oslnivě bílý příkrov mračen a na jejich pozadí se objevuje raketa. Křičím do mikrofonu, dávám plný plyn. Mám pocit, že uplynula věčnost, a letadlo ještě stále sedí na zemi. Konečně! Stoupám vzhůru tak příkře, jak jen mohu, div že se nezřítím. Přesto teprve začínám stoupat a Kosmokrator, který přeletěl stranou, je už daleko. Ještě okamžik a zmizí mi v mračnech. Sleduji raketu očima široce otevřenými. Letí po obloze v přímé linii, mraky, které se dostávají do proudu tryskových plynů, kolotají a víří. V sluchátkách se ozývá stále jen ojedinělý praskot. Křečovitě svírám v ruce řízení. Motor ze sebe vydává všechno. Nadarmo. Kosmokrator se zmenšuje, ztrácí se v mléčných kotoučích par — okamžik, naposled se slabě narýsuje v mracích a mizí. Téměř přesně v stejnou chvíli ozývá se v sluchátkách zvuk, jaký vydává ohnutý pružný plíšek; najednou udeří do uší příval hlasů, krátké, přerušované volací signály rakety, bzučení proudu a Soltykův hlas, tak zřetelný a čistý, jako by na mne mluvil ze vzdálenosti dvou kroků:

»Po které straně je záření slabší?«

»Po levé,« odpovídá Arseňjev. »Bude to asi tak osm kilometrů.«

»Inženýre Soltyku!« křičím tak hlasitě, až mi zvoní v uších. »Haló, Kosmokrator!«

»Zde, zde!« volá Arseňjev. Soltykův bližší hlas vyplňuje celou kabinu:

»Pilote! Haló! Pilote! Co je s vámi?«

»Všechno v pořádku!«

Zaplavuje mě vlna náhlé úlevy. Musím se ovládnout, abych mohl dodat:

»Výška dva tisíce metrů. Letím za vámi.«

A hlasem pokud možno lhostejným připojuji:

»Objevil jsem dost slušné místo pro přistání.«

»Jděte k čertu s tím svým místem pro přistání!« volá Soltyk. »Kde jste vězel, člověče?«

V první chvíli jsem nevěděl, co odpovědět; mezitím nasazuje zas on služební tón:

»Mám vám hlásit kurs?«

»Není třeba, letím podle vašeho gonia.«

»Haló, pilote!« volá Soltyk, jako by si právě vzpomněl na něco důležitého. »Pozor na gyrokompas! Jste asi šest kilometrů za námi, hleďte, abyste zatím nepřeletěl osmý stupeň. Je lepší držet se dál, asi tak o půl

minuty víc na východ.«

»Proč?«

»Tam leží ten zatracený radioaktivní les!«

»Radioaktivní les!« opakuji a dívám se na svůj kompas. »A co má být?«

»Nepropouští radiové vlny!«

»Nepropouští vlny...?«

Mám chuť pořádně se praštit do čela. To jsem pěkný hlupák! Nad lesem přece leží silná vrstva ionisovaného vzduchu. Samozřejmě, že celá tato oblast je pro radiové vlny neprostupná. A já osel si na to nevzpomněl! »Osel! Osel!« opakuji si a ptám se Soltyka:

»Proč jste předtím kroužili nad lesem? Asi tak před hodinou nebo před hodinou a půl?«

»Vy jste nás viděli?« volá Soltyk. »Vy jste tam byl? Neříkal jsem vám to!« obrací se k někomu. A pak zase ke mně:

»Slyšel jsem signály vašeho letadla, když jsme tamtudy letěli. Volali jsme vás, kroužili jsme tam asi čtvrt hodiny, ale poslech byl tak katastrofálně bídny, že nebylo skoro nic slyšet, a tak jsem myslel, že jsem se zmýlil.«

»Nemýlil jste se...« říkám tišeji, jakoby pro sebe. Chápu už všechno. Po celou dobu vysílalo rádio na palubě automatické signály, to znamená i v době, kdy jsem se toulal po mrtvém lese. A protože letadlo stálo kus dál, pravděpodobně na hranici ionisovaného pásma, zaslechl Soltyk signály a raketa začala kroužit nad rovinou... jen jedna věc je mi nejasná:

»Viděli jste letadlo?« ptám se.

»Ne. Vy jste přistál?«

»Ano.«

To je zvláštní! Letěli ve výšce přibližně pět tisíc metrů a nezpozorovali letadlo? Vtom padne můj pohled na křídlo letadla a všechno se ihned vysvětlí. Nějaký moudrý inženýr dal natřít trup i křídla světlehnědou barvou. Odůvodnil to velmi učenými úvahami o vlastnostech atmosféry na Venuši, o pohlcování, záření a tak dále... Stroj tak splynul s barvou půdy, že jej z výšky nebylo možno zpozorovat.

»A v okénku gonia nebylo nic vidět?« ptám se. »Poruchy, že?«

»Ano.«

Musím teď dávat pozor, protože uprostřed okénka se objevuje svítící křížek. Znamená to, že jsem už nedaleko rakety. Letadlo se do ní nemůže vracet zpět stejnou cestou, jakou startuje.

Soltyk začíná hovořit:

»Vidíte nás, pilote?«

»Ne,« odpovídám. Napínám zrak, ale kolem mne se převalují pouze mléčné páry.

»Přepněte na radar. Jak se cítíte?«

»Docela dobře.«

Na obrazovce radarskopu se ihned objevuje zmenšené, dlouhé vřetenó. Soltyk říká:

»Začínám hlásit: osm, patnáct.«

»Osm, patnáct,« opakuji a lehce tisknu páku plynu, současně vzlétám se strojem vzhůru. Snažím se udržet obraz rakety v průsečíku bílých čar v radarskopu. Letadlo i raketa se musí k sobě přiblížit nejméně na patnáct metrů — je to poměrně snadná evoluce, je pouze třeba řídit se přesně údaji přístrojů.

»Šest, šest!«

»Šest, šest!« opakuji. Asi po minutě mračno nade mnou ztemní. Odtrhuji oči od radarskopu, který už nepotřebuji. Z bílé hlubiny se vynořuje těleso rakety.

»Vidím vás!« volám a kontroluji údaje na přístrojích.

»Jedna, osm!«

»Jedna, osm. Souhlasí,« odpovídá Soltyk. »Pozor! Zapínám PPH!«

»PPH« znamená »pomocné pohonné hmoty«. V době, kdy raketa přijímá na palubu letadlo, není poháněna atomovými motory, protože by se letadlo mohlo při nezdařeném manévru dostat do proudu tryskových plynů, a to by znamenalo katastrofu. Proto se v takovém případě užívá pomocných pohonných hmot — to znamená vodíkokyslíkové směsi.

Zvuk motorů v raketě se mění. Rovnoměrný hukot přechází ve vysoký kvílivý tón: to vyjí čerpadla

turboreaktorů. Opatrně přitahuji páku kormidla. Obrovské klenuté břicho Kosmokratoru již na mne vrhá svůj chladný stín.

»Šest desetin.«

»Šest desetin, souhlasí!«

Směr a rychlost obou letadel se teď musí shodnout co možná nejpřesněji. Napjatě sleduji couvající ručičku na ukazovateli a milimetr za milimetrem posunuji páku plynu.

»Nula! Pozor! Nula!«

»Nula! Souhlasí!«

Kosmokrator visí přímo nade mnou. Mám pocit, že bych se mohl dotknout stříbrných plátů jeho pancíře, kdybych vztáhl ruku. Ozývá se dutý řinkot. Na obě strany se rozlétají křídla poklopu, otvírá se hangárový prostor a letadlo, vtaženo magnetickým polem, letí vzhůru. V okamžiku, kdy je denní světlo vystřídáno náhlým šerem, vypínám motor. Křídla poklopu se s rachotem zavírají. Nový náraz kovu na kov — to přejímají pružná pera váhu stroje. Slyším ohlušující sykot stlačeného vzduchu, který vyháňá z komory atmosféru planety. Pak všechno tichne a lampy se rozhořívají klidným světlem.

ZÁKON VÝVRTKY

Za necelou půlhodinu doletěla raketa nad jezero. Klesali jsme a hory vypadaly stále vyšší a mohutnější, vodní plocha stále rozlehlejší. Náhle začala tmavá hladina vřít v žáru atomových plynů a Kosmokrator, zůstávající za sebou stopu bílých pěn, plul ještě několik set metrů, pak se zastavil a vlny jím mírně kolébaly.

Když motory umlkly, zavolal mě Arseňjev do společné kabiny, abych podal zprávu o výsledcích letu. Byl jsem si jist, že můj objev bude mít rozhodující vliv na směr dalších výzkumů a že se ihned vydáme do Mrtvého lesa hledat kovové broučky. O svého malého vězně jsem bohužel přišel: vítr, který vznikl ve chvíli startu, smetl ho i s krabičkou s křídla letadla.

Když jsem skončil vyprávění, zavládlo krátké ticho, které přerušil Arseňjev:

»Zklamal jsem se ve vás. Nemyslete si, že celé to dobrodružství šťastně skončilo. Kéž by to byla pravda! Ale nevíme, jak silnou dávku radioaktivního záření pohltil váš organismus. Vaše bláznivá výprava do Mrtvého lesa byla víc než lehkomyšlností: byla přestupkem. K pohnutkám svého jednání jste připojil i pohnutku, kterou jste k nim neměl právo připojovat: svou smrt. Chtěl jste ukojit zvědavost bez ohledu na nebezpečí, jako kdyby vaše smrt po několika hodinách samoty byla skutečně neodvratná. To, co jste udělal, svědčí sice o vaší odvaze, ale odvaha, která se neopírá o rozum, nemá valnou cenu. Kdybychom se všichni pustili do chaotického pátrání na vlastní vrub, dopadlo by to s naší výpravou špatně... Chcete k tomu něco dodat?«

»Ne.«

»Říkal jsem vám to všechno před ostatními,« pokračoval Arseňjev mírněji, »abychom se v budoucnosti nedopouštěli podobných omylů. Riskovat smíme jedině v případě nevyhnutelné nutnosti. Budeme-li před ní postaveni, buďte si jisti, že budu od vás i od sebe vyžadovat všechno. Ano. Dále o tom mluvit nebudeme. Chtěl bych teď od vás slyšet, jaký další postup navrhuje.«

»Jsme v situaci člověka,« promluvil Lao Ču, »před nímž se otevřela kniha napsaná nesrozumitelným jazykem. Tuším, že se navíc otevřela někde uprostřed a ještě vzhůru nohama. Dokud nevíme, co je podstatné, co náhodné, co hlavní a co vedlejší, musíme se obávat, že naše jednání mohou ovlivnit náhodné nálezy a falešné domněnky. Proto navrhuji, abychom se vůbec nezdržovali mudrováním, zda kuličky, které objevil Smith, jsou kovovými broučky nebo ne, a jestliže je tomu tak, jsou-li nejdůležitějšími obyvateli planety, ale abychom přikročili k průzkumu krajiny kolem Kosmokratoru, zakreslili mapu jezera a vytvořili si operační základnu pro další výpravy. Nechci nikomu vnucovat svůj názor, ale myslím, že musíme shromáždit co nejvíce faktů a jejich výklad odložit na pozdější dobu.«

»Jedním slovem, hypotheses non fingere?« řekl Čandrasékhar.

»Ano,« odpověděl Čiňan. »Ať naše výzkumy začnou touto velikou zásadou Newtonovou.«

Čtyři dny uplynuly v nepřetržité práci. Každý den ráno jsem vzlétal s helikoptérou, abych pořizoval fotogrametrické snímky a prováděl zaměřování theodolitem. Po návratu jsme se Soltykem z vyvolaných

snímků skládali leteckou stereoskopickou mapu a přenášeli jsme členitost terénu do kartografických sítí. Tak vznikla mapa krajiny o poloměru šedesáti kilometrů. Mezitím prováděla druhá operační skupina, skládající se z Rainera a Osvatiče, geologické průzkumy terénu. Do pobřežních skal vkládali nálož trhavín a odpalovali je. Když jsem se vznášel s helikoptérou nad jedním horským štítem, který byl vrcholem triangulačního trojúhelníku, hřmělo údolí pode mnou jako kovárna kyklopů. Pod příkrovem mlh se převaloval rachot výbuchů. Vědci vyvolávali umělé otřesy půdy, pomocí citlivých přístrojů registrovali seismické vlny a určovali složení hlubinných vrstev skály.

Arsenjev a Lao Ču křižovali v motorovém člunu po jezeře a zkoumali ultrazvukovou sondou členitost dna. Mlha, z níž vyčnívaly jen nejvyšší skalní stěny, nesmírně ztěžovala všechny práce. Fysikové se ji pokoušeli rozehnat radioaktivními emitory. Kužely paprsku ionisovaly páry, které se srážely jako jemný teplý dešť. Neuplynulo však ani dvacet minut a chomáče par znovu zahalily krajinu. Když následující dny křižovali po jezeře Arsenjev a Osvatič, zjistili, že na některých místech dává sonda dvojí údaj. Tento přístroj totiž vysílá do vodních hlubin zvukové vlny, které se odrážejí ode dna a vrací se nahoru. Z času, který uplyne mezi vyslaným impulsem a jeho ozvěnou, vypočítává se hloubka. Na některých místech byla vracející se ozvěna deformována, jako kdyby odraz byl dvojitý. Přesným měřením vyšlo najevo, že těsně u dna jezera se táhne dlouhý, ve vodě ponořený předmět, podobný širokému potrubí. Jeho průměr jsme odhadovali na pět až šest metrů. Potrubí vedlo rovně jako podle šňůry severovýchodním směrem, dospělo k břehu, v hloubce asi šedesáti metrů do něho vnikalo, prostupovalo skalní masiv pod průsmykem, kterým jsem proletěl při svém prvním průzkumném letu, a pokračovalo pod povrchem roviny. Když vědci sledovali směr potrubí na opačnou stranu, dospěli k druhému břehu jezera. Vypadal velmi neobvykle. Místo obrovských šedobílých balvanů, jimiž byly břehy všude pokryty, vypínal se nad vodou černý vypouklý válec, podobný boku převrácené lodi. Když jsme po něm šlapali okovanými botami, vydával zvučné, krátké tóny. Zběžná analýza prokázala, že je to vrstva železa, pokrytá závěsemi šupinkovité rzi. Nařídili mi, abych přiletěl s helikoptérou; pomocí radarskopu a indukčního přístroje jsem vymezil hranice železné vrstvy. Nikde nebyla silnější než čtyři metry a rozkládala se na ploše šesti čtverečních kilometrů. Její nepravidelné, jakoby rozškubané okraje spočívaly na zřícených balvanech. Nechal jsem helikoptéru na vodě a zúčastnil jsem se výzkumu železného příkrovu. Sondy ukázaly, že několik metrů pod hladinou náhle končí. Další záznamy sondy byly skreslené a nejasné. Protože v našich skafandrech je možno pobývat stejně dobře na souši jako pod vodou, pokoušel jsem se ponořit. Voda byla velmi teplá. Klouzaje po hladkém oblém břehu, potopil jsem se do hloubky asi pěti metrů. Tak hluboko sahala vrstva železa. Doleji byl hrubý, tmavý písek. Snažil jsem se podhrabat rukama okraj železné vrstvy, abych se přesvědčil, jak je silná, ale nenahmatl jsem okraj, ani když jsem vyhloubil půlmetrový otvor. Dále břeh prudce klesal. Když už se světlo měnilo v tmavozelené šero, narazil jsem rukama na tvrdou oblinu. Tady se železo opět vyskytovalo, a to v podobě svislých, makovicím podobných útvarů, které rostly z neviditelného dna. Vypadalo to, jako kdyby rozžhavený kov vtekl do vody a vychladl v ní.

Jen jsem se vrátil na břeh, zavolal mě Arsenjev radiovým signálem na palubu rakety. Když jsem přistál s helikoptérou na hřbetě střely, objevili se Arsenjev a Lao Ču v kovových skafandrech, které je měly chránit před radioaktivním zářením. Měl jsem s nimi letět do Mrtvého lesa. Ptal jsem se, mohu-li si také vzít kamexový krunýř, ale Arsenjev mi řekl, že půjdou sami. Nezbylo nic jiného než nastartovat motor. Let jsme absolvovali bez nehody. Radiové signály nám pomáhaly udržovat přímý směr a přiváděly nás do správného kursu, kdykoli jsem se od něho odchýlil.

Za tři čtvrti hodiny se objevila bleděolivová širá rovina na okraji Mrtvého lesa. Přistál jsem poblíž hráze, kterou rovina končila. Vědci, kteří si vzali s sebou přístroje a nálož fulguritu, vzdělili se a já jsem osaměl. V posledních dnech byly práce prováděny tak úzkostlivě přesně a metodicky, jako kdyby se to všechno odbývalo v nejvšednějším místě na Zemi, a nikoli na cizí planetě. Vědci chodili beze slova okolo nejpodivuhodnějších zjevů, jako bylo třeba záhadné potrubí a železný břeh. Na mé kovové broučky si nikdo ani nevzpomněl. Musím se přiznat, že mě to chvílemi zlobilo. Uvědomoval jsem si, s jak hlubokým zájmem zakresluji do mapy, jak sám zapomínám, když vysedávám nad propočty, že jsem na prahu nesmírného, chápání se vymykajícího tajemství. Když jsem se pokoušel klást otázky, odpovídali všichni, jako by byli smluveni: »S tím ještě musíme počkat.« — »O tom ještě nemůžeme nic určitého říci.« A kde

je vzlet, kde romantika vědecké práce? Během těchto několika dní, jsa odkázán jen na vlastní fantasi, vymyslel jsem desítky hypotéz: že železný břeh vznikl, když na skálu narazil železný meteorit; že potrubí je jedním z tunelů, v nichž se v podzemí pohybují kovové tvorové. Když jsem to povídal Čandrasékharovi, vyvrátil mé domněnky v pěti minutách. — »Tady aspoň sám vidíte, kam vede nepřesné induktivní uvažování,« řekl nakonec.

»Dobrá, mé domněnky nemají prázdnou cenu, budiž,« zvolal jsem. »A co vy? Objevili jsme potrubí, a místo abychom se k němu dostali, nechali jste mě dnes celý den brát vzorky vody z různých hloubek. Opravdu, já už nic nechápu. Jste pomalu tajuplnější než obyvatelé Venuše!«

»Ach tak, my tedy jsme pro vás záhadou?« usmál se matematik. Najednou zvažněl, vzal mě za ruku a řekl:

»Jsme jenom opatrní. Způsoby, jak jednáme, nediktuje nám džungle záhad, které nás obklopují, nýbrž něco daleko důležitějšího.«

»A co je to?« zeptal jsem se užasle.

»Země. Vzpomeňte si na ni a pochopíte, že nemáme právo dopouštět se omylů.«

Těmito slovy mě odzbrojil. Měl pravdu, ale pravdou rovněž zůstalo, že ve mně neuhasl vnitřní žár, který mě spaloval. Nutil jsem se do trpělivosti v naději, že budoucnost přinese události rozhodujícího významu. Nečekal jsem dlouho.

Arsenjev a Lao Ču se vrátili k helikoptěře s nákladem úlomků krystalů. Při zpátečním letu jsme nevyměnili ani slova. Až ve vzduchotěsné komoře, když se místnost naplnila kyslíkem, řekl astronom, snímaje černou přilbu:

»Za hodinu bude porada. Přijďte tam, prosím vás.«

Stůl ve společné kabině pokrývaly fotografické a kreslené mapy, svitky filmů, vzorky minerálů a radioaktivních látek, uzavřených v olověných krabičkách. Kovové broučci tam nebyli. Vědcům se nepodařilo je nalézt.

»Přátelé,« začal Arsenjev, »za dva dny začne soumrak a nastane noc, naše první noc na této planetě. Doporučuji, abychom v této době zůstali na palubě rakety. Počáteční výzkumy se chýlí ke konci a my máme před sebou padesát hodin času. Proto myslím, že stojí za to podniknout delší výpravu do terénu. Naším cílem je navázat spojení s obyvateli Venuše. Za nejdůležitější ze všeho, co jsme zatím objevili, pokládám umělý útvar, kterému říkáme potrubí. Je to kovové vedení, které je — pokud se lze spolehnout na zkoumání pomocí seismických a radiových vln — jistým druhem energetického kabelu. Zdá se sice, že toto vedení nefunguje, protože za několik desítek hodin, co jsme na jezeře, neprošlo jím ani sebenepatrnější množství energie. Přesto si zaslouží naší pozornosti. Jeden jeho konec leží pod železnou vrstvou na břehu. Uvažujme, nemáme-li hledat druhý...«

Časně ráno se otevřela křídla poklopu a na hřbet rakety vyjela helikoptéra, připomínající svými široce rozkročenými »nohami« luční kobylku. V kabině, se všech stran zasklené, seděli jsme čtyři. Velký třílistový propeler se roztočil, změnil se v průhledný kotouč a stroj, bzučící jako čmelák, vznesl se do vzduchu. Mlhy hnané čerstvým větrem odlétaly s jezera. Viditelnost se zlepšovala. Letěl jsem několik metrů nad černou vodou a řídil jsem stroj k železnému břehu. Když vítr prudčeji zadul, vzlétaly kotouče práškovité rzi a barvily mlhy ryšavou hnědí. Pod helikoptérou visel, spojen kabelem s mými sluchátky, citlivý indukční přístroj, reagující na přítomnost kovu. Nad železným břehem se sluchátka naplnila pronikavým cinkotem a hvízdáním. Jako orel pátrající po kořisti začal jsem opisovat širší a širší kruhy, až jsem zaslechl charakteristicky se lomící vysoký tón. Byla to elektrická ozvěna kovového potrubí. Zachytil jsem spolehlivou stopu a sledoval jsem ji stále v přímé čáře, napřed nad jezerem, pak nad skalnatými pláněmi. Žádný, ani sebemenší náznak na povrchu půdy nenapovídal, že pod zemí vede potrubí; letěl jsem však najisto, protože jsem ve sluchátkách slyšel hlas, který zněl stále stejně silně. Poblíž průsmyku se helikoptéra dostala do vzdušného proudu. Po obou stranách ubíhaly horské srázy, jejichž temné masivy se dotýkaly mračen. Pod skalním hřebenem se mísila a houstla oblaka v bílých chuchvalcích jako rozbourěná mořská hladina u vlnolamu. O něco dále se průsmyk rozšiřoval a helikoptéra, nadnášená větrem, vzlétla nad náhorní planinu. V boji se vzdušnými víry jsem ztratil akustickou stopu a musel jsem několik minut kroužit, než se mi podařilo znovu ji zachytit. Když jsem naposled opisoval kruh, objevila se

v ústí skalní průrvy vzdálená jezerní hladina. Vlny bijící do břehu se tříštily. Pak uzavřela výhled skalní bariéra. Přes hodinu jsme letěli nad zvlněnými horskými hřebeny. Protože jsem musel sledovat elektrickou stopu, udržoval radiové spojení s Kosmokrátorem Soltyk. Čas od času mi dával znamení, že je všechno v pořádku. Arseňjev pořizoval snímky teleobjektivem a Rainer sledoval přístroje ukazující intenzitu kosmických paprsků. Světlý, zdánlivě nehybný kotouč vrtule se vznášel přímo nad námi. Její jednotvárný svistot chvílemi sílil, chvílemi slábl. Z počátku jsme letěli ve směru Mrtvého lesa, později potrubí zahnulo a táhlo se velkým obloukem k severozápadu. Terén mírně, ale neustále stoupal. Osaměle stojící ostrá skaliska prapodivných tvarů srůstala v rozeklané masivy. Stále častěji jsem ztrácel stopu a musel jsem kroužit, abych ji zase našel. Pod okny ubíhala kamenitá, balvany posetá úbočí, průrvy a úžlabiny. Akustická stopa vedla podél svažujícího se horského hřebene na rozlehlou náhorní planinu, zahalenou kyprými mraky. Občas obklopovaly mléčné opary celou kabinu, občas se do nich zabořila jen vrtule a tu její průhledný kotouč ztemněl.

Vtom se mračna roztrhla. Pod námi zela černá hlubina, kráter jakoby proražený ve skalách pěstí giganta. Helikoptéra se snesla k okraji propasti, černé, zeskelnatělé, pokryté sítí trhlin. Doleji za šikmými vrstvami čediče byla prázdnota. Vznášely se nad ní měkké opary, ulpívaly na okrajích propasti a vysouvaly po jejích stěnách dlouhá, chvějivá chapadla. A právě zde stopa končila. Obrátil jsem se na Soltyka. Zavrtěl hlavou a ukazoval na přístroj. Rádio už dávno umlklo, protože mezi námi a Kosmokrátorem ležel Mrtvý les. Byli jsme odkázáni sami na sebe. Pohnul jsem řídicí pákou. Helikoptéra se zastavila nad propastí. Mraky stály těsně nad námi, vír vrtule je uváděl do pomalého otáčivého pohybu. Stroj se houpal jako zátka vržená na zčeřenou vodu. Vrtule, nesetkávajíc se ve vzdušných dírách se žádným odporem, vířila čím dál tím rychleji. Náhle jsme se propadli. Za okny tančily a řítily se průřezy geologických vrstev. Naplno běžící motor pronikavě vyl. Řídicí páka sebou trhala a zasazovala mi prudké rány, které jsem stěží vyrovnával. Pomalu jsme začínali znovu nabírat výšku. Za okny ustupovala a propadala se ostrá skalní žebra, po nichž se táhly chomáče par. Nebylo možno pozorovat toto ponuré tajuplné místo, aniž se člověk zmocnila závrat'. Ničím se nepodobalo horské krajině po věky vystavené vlivům vody a větru. V mracích se tyčily stěny hladké jako tabule černého ledu. Pohled, bezděčně se obracející dopředu, klouzal po těchto strašidelných srážech. Velkými kruhy jsme stoupali jako skalní orel, až pod námi ležel celý kráter — černý kotol plný mlh.

»Ztratil jsem stopu,« řekl jsem Arseňjevovi. »Je to vulkán? Třeba potrubí končí právě zde?«

»Nevypadá to jako vulkán. Dolů sestoupit nemůžeme, vidíte?«

»Ne.«

Podal mi mapu, do které zakreslil červenou čarou dráhu, kterou jsme zatím urazili.

»Potrubí vede do propasti se strany, téměř po tečně. Musíme je hledat na protější straně, tam, kde vyčnívají z mračen ty skalní hroty podobné homolím cukru, vidíte je?«

Přikývl jsem. Helikoptéra pokračovala v letu nad propastí až k místu, které mi Arseňjev označil. Černé kužele vyčnívaly z mraku tak bílého, že jej bylo možno považovat za zmrzlý sníh. Stěna kráteru, čím více jsme se k ní blížili, vyhlížela, jako by se rozpadala. Objevovaly se v ní nové a nové trhliny, výklenky, chodby. Vtom se ozval ve sluchátkách vzdálený tón a zároveň se otevřela široká soutěska mezi dvěma skalami, které se podobaly zřícené bráně a od nichž trčely nad propast úzké balvany. Zvuk v sluchátkách byl zcela jiný: membrána zvučela basově.

Vyměnil jsem s astronomem výmluvný pohled. Také on to slyšel. Kývl hlavou na znamení, abych udržoval tento směr. Pokoušel jsem se vzlétnout poněkud výš, avšak v té chvíli nás pohltil mrak tak hustý, že se kontury skal rozmazaly i v radarskopu. Pohnul jsem kormidlem. Sestoupili jsme mezi stěny soutěsky a letěli jsme o několik metrů níž, než byly její okraje. Uzavřený prostor zmnohonásoboval rachot motoru. Na pravé straně se skalní stěna klenula nad soutěskou a tvořila obrovský baldachýn, napůl odtržený od mateřské skály. Shora na nás padl chladný, nehybný stín. Když jsem se vyhýbal nebezpečnému místu, bzučení se změnilo. Ozval se v něm nový tón, připomínající nesmírně vzdálené dunění. Asi sto metrů před námi se soutěska ostře lomila; převislé stěny bránily pohledu do dálky.

»Mohli byste tam dole přistát?« zeptal se Arseňjev. Sledoval pozorně ručičku indukčního přístroje. »Zdá se mi, že je tam něco zajímavého.«

»Pokusím se,« odpověděl jsem. Motor ztichl. Pomalu jsme klesali. Dno soutěsky, zcela zastřené

ponurými stíny, vynořilo se mezi ohyby a výstupky skal a pohybovalo se pod námi lenivě, jako ve zpomaleném filmu. Bylo poseto šikmými, plochými, černou ssutí zaspanými balvany, jejichž ostré hrany do sebe zapadaly. Těsně před ostrou zatáčkou soutěsky jsem zpozoroval pruh holé, poměrně rovné skály, na které nebyly balvany. Vypadalo to, jako by je někdo úmyslně odházел stranou. Tím vzniklo volné prostranství, lemované po jedné straně hromadami černých kamenů. V oné chvíli jsem se nad tímto zvláštním úkazem nepozastavil. Měl jsem radost, že budu moci přistát. Vypnul jsem motor. Vrtule teď fungovala jako padák. S pronikavým svistem prorážela helikoptéra vzduch, snesla se dolů a přistála přímo pod hromadou černých balvanů. Bzučení v sluchátkách se stalo tak nesnesitelné, že jsem je sňal s uší. Arseňjev si první nasadil přilbu a vyskočil z kabiny. Soltyk, Rainer a já jsme pospíšili za ním. »Magnetit,« řekl Rainer, sotva zvedl první úlomek horniny. »Železná ruda, s vysokým procentem železa.« »Tak proto ten přístroj tak bzučel!« řekl jsem. Arseňjev se ohnul, vlezl pod široko rozkročený podvozek helikoptéry, odmontoval indukční přístroj a zastrčil banánek kablíku do zdířky ve svém skafandru. Pak přístroj zvedl a začal opisovat kruhy. Když zachytil stopu, vydal se na cestu vzhůru soutěskou. Vracel se ve směru, kterým jsme přiletěli. Dlouhými kroky lehce stoupal s kamene na kámen. Pustil jsem se za ním. Po obou stranách se tyčily rozeklané srázy. Mraky usedaly na okrajích propasti, zalévaly je a naplňovaly soutěsku zvláštním rozptýleným světlem.

»To bzučení působila ruda, jsme tedy na falešné stopě,« řekl jsem Arseňjevovi, když jsem ho dohnal.

»Tady je ještě něco jiného než ten zatracený magnetit,« odbyl mě. Najednou změnil směr cesty. Začal šplhat na velký vyčnělý kámen, který uzavíral cestu. Dále spadal svislý práh.

»Tam nepřejdete,« řekl jsem, ale Arseňjev šel dál. Postoupil jsem o krok a zpozoroval jsem ve stínu vyčnělé skály, která nám zakryla polovinu oblohy, něco podobného úzké poličce. Jen jsem na ni stoupl, ucítil jsem, že je tam tepleji. Po několika krocích se objevil vchod do obrovského tunelu. Jeho kruhový obrys mohl člověk jen vytušit pod hromadami hrozivě navršených kamenů. Bylo tam šero. Arseňjev vytáhl svou baterku a rozsvítil ji. Ve spárách mezi balvany se něco zatřpytilo. Opřel jsem se do nejbližšího balvanu, a když povolil, začal jsem odvalovat stranou i jiné. Konečně jsem držel v ruce roztrhaný a zprohýbaný kus vlnitého plechu. Arseňjev přendal baterku do levé ruky, do pravé vzal indukční přístroj a přiblížil jej k hradbě z balvanů.

»Sem by bylo dobře přijít se speciální výzbrojí,« poznamenal Soltyk, »abychom mohli odvalit kameny.«

»Není to snad cesta... jejich cesta?« zeptal jsem se.

»Není to cesta...« odpověděl astronom. Vylezl nahoru po hroutících se kamenech a svítil do skulin mezi nimi.

»Je to potrubí...«

»Potrubí?«

»Ano. Přerušené nějakou katastrofou. Zničené.«

»Zničené?« opakoval jsem ohromeně. Stál jsem mezi chaoticky nakupenými úlomky. Obraz tunelu se ztrácel. Uviděl jsem jej znovu až po několika krocích; oválná, přerušovaná křivka se rýsovala pod hranatými úlomky skály. S přístrojem přehozeným přes rameno k nám sestoupil Arseňjev.

»Potrubí, po jehož stopě jsme letěli, je přerušeno někde ve stěně kráteru, asi tam...« ukázal směr, odkud jsme přiletěli. »Je úplně hluché... mrtvé. Neprochází jím ani nejslabší náznak proudu. To, co jsme při letu slyšeli, ta akustická stopa, to byla jen elektrická ozvěna, odrážející se od jeho kovového povrchu. Ale tato část,« ukázal na kamennou hradbu, »tato část funguje. Chcete si poslechnout?« podal mi konec kabelu a zároveň obrátil přístroj k ústí tunelu.

»Ale vždyť to je...« zvolal jsem, ale Arseňjev mě přerušil.

»Neříkejte zatím nic.«

Podal kabel Soltykovi, aby si také poslechl zvuk vycházející z tunelu.

»Tak, a teď řekněte, co vám to připomíná?«

»Zapnuté elektronky,« řekli jsme současně, jako kdybychom se smluvili. Chvíli jsme se dívali jeden na druhého. Světlo rozsvícené baterky promítalo na temnou skalní stěnu naše stíny jako shrbené siluety obrů s trojúhelníkovitými lebkami. Na kovových přilbách si pohrávalo světlo.

»Ano,« řekl astronom. »Je to zvuk, jaký vydávají katodové lampy, když jimi prochází proud.«

»Kde by se tu vzaly elektronky? Jsou v potrubí?«

Arsenjev pokrčil rameny. Poklekl jsem a odvalil několik plochých balvanů, na nichž jsme stáli. Spodní vrstva kamení byla zabořena v černém slizu. Dotkl jsem se ho; prsty se zabořily do klišovité hmoty. Zmocnil se mne hnus. Již jsem chtěl vstát, když má ruka zavadila o něco oblého a tvrdého. Zatáhl jsem za to a vytrhl jsem zpod kamenů předmět vypadající jako ulomená větev. Nemělo to vlastně s větví nic společného. Byl to krátký, dosti silný válec, z něhož vybíhaly tři tenčí. Každý z nich se zase rozvětvoval stejným způsobem a tak na konci vznikal trs tenkých tvrdých prutů. Celé to vážilo snad patnáct kilogramů a měřilo asi metr. Nejsilnější válec, jak bylo vidět na lomu, byl ze soustředných vrstev kovu, střídavě žlutého a šedého.

»Nějaká hliníková vrba,« řekl jsem. »Podívejte se, profesore.«

Arsenjev si prohlížel předmět s vrcholným zájmem. Každou větvičku bral zvlášť do prstů, přikládal k ní elektrometr, ale bezvýsledně. Pak se rozhlédl:

»Poletíme dál soutěskou po stopách potrubí.«

»Ten magnetit nás bude zatraceně mást,« poznamenal jsem.

»Nevadí. Zato potrubí teď vydává svůj vlastní tón.«

Vrátili jsme se k helikoptěře. Tady Arsenjev vystoupil na vysoký balvan a zůstal stát:

»Počkejte. Musím to prozkoumat.«

Zapnul přístroj a začal obcházet místo přistání.

»Potrubí zde leží úplně na povrchu... to volné prostranství... nevím proč, ale celá ta historie se mi nelíbí... nerozumím tomu...« mluvil v kusých větách, zřejmě sám k sobě.

»Doktore,« obrátil se najednou na Rainera s otázkou, »co myslíte, může být ta propast vyhaslou sopkou?«

»Na Zemi bych řekl "vyloučeno", pokud mohu soudit podle skal... také otřesy půdy dávají zcela jiné obrazy... ale tady mohu jenom říci "nevím".«

»Proč vystupuje potrubí na povrch? Je to snad náhoda?«

»Myslím, že vím, co sledujete,« řekl Soltyk. »Potrubí by mělo být položeno hlouběji. Kdybych měl jako inženýr instalovat tak mohutný přívod energie, vložil bych jej nejméně šest metrů hluboko do země.«

»Nemyslí jsem jen na to,« řekl Arsenjev, »ale je to opravdu pozoruhodné... pozoruhodné...« opakoval.

»Člověku se mimoděk vnucuje domněnka, že nejprve bylo položeno potrubí a teprve pak... se změnilo rozvrstvení terénu...«

»Chcete říci, že potrubí bylo kladeno v době, kdy ještě neexistoval kráter, ani soutěska?« otázal jsem se.

»Ano, právě to. Víte co, pojďte se podívat za ten prudký ohyb, třeba se nám odtamtud podaří něco objevit.«

Sestoupili jsme několik set kroků po načernalých balvanech. Byl jsem rychlejší než ostatní a první jsem dospěl do zužujícího se skalního hrdla... Pod námi, ve vzdálenosti zhruba dvou set metrů, soutěska končila. V temném rámci jejího ústí světlala se široká kotlina. Na jejím dně leželo jezero. Černá, nehybná vodní hladina, ještě ve značné vzdálenosti od břehu probodaná vyčníhlými skalními hroty, rozlévala se daleko široko. Zastíraly ji opary lehounké jako dým. Kužele skalní drti, která se všech stran spadávala, lemovaly jezero jako obrovský srázný trychtýř. Nad kamenitými pláněmi a pruhy skalní ssuti čnely skupinky nepravidelných kamenných jehel. Vpravo se od temného pozadí odrážel bílý kotouč. Někdo přistoupil tak blízko, že zavadil o mé rameno, ale nevěnoval jsem tomu pozornost. Skoro současně s mým druhem — byl to Arsenjev — zvedli jsme k očím dalekohledy.

Několikrát jsem zamrkal, protože se mi zdálo, že jsem obětí přeludu. Ne, dalekohled byl v pořádku a přesně jsem jej zaostřil...

Na nehostinné skalnaté pláni se tyčila bílá koule. Zvedala se nad balvany jako hladká kupole matematicky přesnou, dokonalou, plynulou křivkou, bez stínu nepravidelnosti. Odrážela se nesmírně ostře od chaosu roztržštěných skal, které ji obklopovaly.

»Dokázal byste tam přistát?« řekl astronom.

Neodpověděl jsem hned a prohlížel jsem si místo dalekohledem. Všude balvany a balvany, nastavující ostré hrany, všude nekonečné plochy skalní drti, sesypávající se šedými splazy do úžlabin. Místy stály balvany opřeny o sebe v poloze tak neobvyklé, že oku, které po nich přebíhalo, se zdálo, že ztrácí rovnováhu a padají.

»Přistání by bylo nebezpečné,« řekl jsem. »Jestliže se balvany sesují, helikoptéra se převrhne. Mohla by se zkrivit vrtule. Ale můžeme tam přece sejít, není to daleko, jistě ne dál než tři kilometry...«

»Nevím, jestli by nebylo moudřejší vrátit se k raketě,« řekl zvolna Arseňjev. »Škoda, že nemáme hydroplánový podvozek... mohli bychom se snést na jezero.«

Myslí na nafukovací gumové plováky, na nichž může helikoptéra přistávat na vodě. Nechali jsme je v raketě, abychom zmenšili zatížení stroje.

»Profesore, teď se vrátit?« zvolal jsem. »Teď, když už jsme tak blízko rozřešení záhady?«

»Nezdá se mi, že rozřešení záhady by bylo nějak zvlášť blízké...«

Vedle nás na skalním prahu stáli naši druhové a dalekohledy si prohlíželi rozlehlou pustinu. Arseňjev naklonil indukční přístroj k zemi a otáčel nějakou dobu jeho ústí kolem dokola.

»Zdá se mi, že potrubí skutečně klesá dolů k té kouli,« řekl, »ale poslech je prašpatný; nešťastný magnetit...«

Vysoké haldy železné rudy se valily ze soutěsky a pokrývaly svah dolů se zužujícím klínem. Kus dál měly písčné pláně světlejší odstín, stejný jako v celé kotlině. Arseňjev si přehodil přístroj přes záda a připjal jej k širokému náramennímu pásu.

»Tak půjdeme... vy nás povedete, pilote...«

Čím níže jsme sestupovali skalní ssutí, tím nehostinnější se stávalo okolí. Kameny kutálející se pod botami strhovaly s sebou jiné. Když jsem se jednu chvíli obrátil, helikoptéru jsem nespatriil. Zmizela v nitru soutěsky.

Čím příkřejší byl svah, tím hůře se šlo. Kamení se sesouvalo při nejslabším doteku; najednou se celá vrstva i se mnou dala do zrychlujícího se pohybu. Uskočil jsem stranou na plochý kámen, opřený o skalní výstupek. Únavný pochod nebral konce. Už jsme měli za sebou dolní hranici magnetitu a celá plocha kamenného moře se míhala v očích, třpytem malinkých jiskřiček křemene jako by se třásla.

»Počkejte chvíli,« řekl Arseňjev. Vzal přístroj a obrátil jej kolmo k zemi.

»Potrubí je nedaleko, ale...« nedokončil, přistoupil ke mně a podal mi kabel. Zapojil jsem jej a trhl jsem sebou, tak blízke a silné bylo rovnoměrné dunění. Arseňjev se podíval vzhůru, jako by odhadoval vzdálenost, která nás dělila od soutěsky, a vykročil. Bílá koule se pomalu blížila. Bylo těžké odhadnout její výšku; po levé straně se za ní tyčily čtyři skalní jehly a po pravé hustě trčely ze zvětralé ssuti hrotité obelisky. Mezi námi a koulí se černala úzká zátočina. Vody jezera v tomto místě roztínaly souši jakoby černým jazykem, zužujícím se ve směru kamenité pláně. Protější břeh pokrývaly rozervané kameny, hrozivě se třpytící, svislé kamenné desky. Najednou zůstal astronom stát.

»Bílá koule vysílá...« řekl temně. Indukční přístroj byl zbytečný. Radiový přijímač v přilbě hučel basovým, zesilujícím se bzukotem. Rychle jsem šel za Arseňjevem. Obratně přeskakoval kameny, první dospěl k zátočině a bez rozmýšlení vešel do vody. Chvilí se ponořoval, ale voda mu nesahala ani k ramenům. Rychle jsme pomáhali jeden druhému, když jsme vystupovali na druhý břeh, pokrytý šikmými plotnami. S hřebene výšinky jsme opět uviděli Bílou kouli. Její kupolovitě klenuté boky vrhaly na povrch ssutiště lehounký stín. Svah stoupal k částečně roztrštěným skalním jehlám. Za poslední z nich byla rovinka, pokrytá oblázky s jemnějším šterkem. Bílou koulí jsme již nemohli pohledem obsáhnout. Zvedala se před námi jako vypouklá hladká hradba... Přišli jsme až k ní. Dotkl jsem se bílé stěny. Srdce se mi rozbušilo. Zvedl jsem hlavu. Předě mnou se tyčila obrovská, nehybná, nemá koule. Opřel jsem se o ni zády. Helikoptéru nebylo vidět; v dálce nad kamenitým svahem, po němž jsme sešli dolů, zelo mezi rozestouplými skalami ústí soutěsky.

»Dunění je čím dál tím silnější,« řekl Rainer. »Nebylo by vhodnější jít o kousek dál?«

Arsějev se podíval na indikátor radioaktivity.

»Není tady stopy po radioaktivitě, ale myslím, že...«

Nedomluvil. V černém ústí soutěsky, na které jsem se právě díval, vzplálo náhle světlo. Dolétlo odtamtud zahřmění, ještě jednou zablýsklo a zahřmělo, pak začal ze skalní průrvy stoupat v hustých chuchvalcích kouř. Lenivě se nesl nad kamenitou plání.

Nikdo z nás nepromluvil. Stáli jsme asi minutu bez hnutí a upírali jsme oči na ústí soutěsky, zahalené kouřem. Konečně si astronom přehodil přístroj přes rameno a postupně se na nás podíval.

»Myslím, že noc strávíme mimo raketu...« řekl a vykročil k zátoce.

Zpáteční cesta nás stála téměř dvě hodiny času. S divoce bušícím srdcem, udýchaní, zaliti potem jsme téměř poklusem doběhli do soutěsky, která nás přivítala posupným mlčením. Bylo zde daleko chladněji než v kotlině. Drali jsme se jeden přes druhého na balvany, přebíhali po vratkých skalních deskách, skákali s kamene na kámen, až se před námi objevilo místo přistání.

Skála byla černá od sazí; ještě na ní doutnaly zuhelnatělé trosky, části konstrukce, kapky kovu roztaveného obrovským žárem. U mé boty se něco stříbmně zalesklo: podpěra podvozku se šroubem, roztržená jako papír.

Arsenjev sotva věnoval pohled tomuto obrazu zkázy. Obrátil indukční přístroj dolů a delší dobu naslouchal.

»Tak se doplácí na hloupost,« řekl, přehodil si přístroj přes rameno, obrátil se a začal sestupovat dolů. Mlčky jsme šli po srázných svazích skalní drti. Kroky se hlučně rozléhaly v tichu, které tam vládlo a které přerušoval jen rachot řítícího se kamení...

Nedaleko ústí soutěsky přikročil Arsenjev k velkému plochému kameni, opřenému o hroty několika balvanů, který tvořil jakýsi přirozený stůl.

»Čtvrt hodiny odpočinek a porada,« oznámil. »Je vám jasné, co se stalo?«

Při těchto slovech rozložil na kameni mapu, kterou měl ve vnější kapse skafandru.

Já jsem tedy, abych pravdu řekl, nechápal nic. V hlavě jsem měl naprostý chaos. Věděl jsem jen tolik, že došlo ke katastrofě, jejíž následky byly nedozírné. Přišli jsme o helikoptéru, přístroje, potraviny. Pro každého zbyla železná zásoba konserv, nevelké množství vody a zásoba kyslíku, který zbyl v lahvích skafandru.

Kromě toho nesl Soltyk ruční paprskomet, který měl upevněný popruhy na zádech, a já kotouč lana. To bylo všechno.

»Myslím, profesore, že se nedomníváte, že to byl... útok?« zeptal se pomalu Soltyk.

»Ne. Myslím, že jsme to do značné míry zavinili sami.«

»Ale proč? Čím?« zvolal jsem.

Arsenjev neodpověděl.

»Vybuchly pohonné hmoty v nádržích,« uvažoval nahlas Rainer. »Ale to byl teprve počátek. Kdybychom spojili katastrofu s duněním, které bylo slyšet u koule... ano, ano, potrubí!«

»Tedy magnetické pole?« zeptal se Soltyk.

»Dokonce nesmírně silné... ve zlomku vteřiny musely působit miliony gaussů!«

Začínalo mi pomalu svítat, ale ještě stále jsem si nemohl z úryvků, které jsem zaslechl, složit celek.

»Ty kameny... magnetit... profesore, souviselo to s tím holým místem, kde jsme přistáli?«

»To je to celé!« řekl Arsenjev, a přestože naše situace byla tragická zazněl v jeho hlase triumf vědce, který našel klíč k řešení problému:

»To holé místo!«

Přidržel kraje papíru, které se třepotaly ve větru, a ukazoval dráhu, kterou jsme urazili až k místu katastrofy.

»Věc je jednoduchá, tak jednoduchá, že by ji pochopilo dítě, ale my jsme se zachovali jako pitomci!

Potrubí, ležící všude v hloubce několika desítek metrů, vystupuje v těchto místech nahoru a vede těsně pod povrchem skály. Po jedné straně je nad ním holé místo a po druhé straně — hromady balvanů.

Nejsou to obyčejné balvany, nýbrž magnetit, železná ruda! Když probíhá potrubím proud, vzniká v okolí potrubí magnetické pole. Dokud se nemění intensita proudu, je v klidu. Když se proud zesiluje, začíná pole rotovat podle Oerstedova zákona.

»Ke všem čertům!« vykřikl jsem. »Zákon vývrtky!«

»Ano. Zákon říká: Jestliže proud prochází směrem k jejímu hrotu, otáčí se magnetické pole souhlasně se závitů vývrtky. Při pokusech v laboratoři se užívá jako vodiče měděného drátu a jako tělesa, kterým má magnetické pole pohnout — železných pilin. Tady bylo podzemní vedení a balvany magnetitu. Při obrovských změnách napětí a směru proudu přehazuje magnetické pole balvany s jedné strany na druhou. Tak vzniklo na západní straně holé místo a na východní straně — hromady balvanů.«

»Ale nad tímto místem je potrubí přerušeno,« namítl jsem.

»Nevadí. Je prostě uzemněno a proud je odváděn do skály. Nezapomínejte, že je tam "železná půda",

která neklade téměř žádný odpor.«

»To je pravda. Helikoptérou to také mrštilo o skálu?«

»Ano.«

»A došlo k výbuchu pohonných hmot? Ale já jsem přece vypnul zapalování!«

»Indukcí musely vzniknout v kovové konstrukci vířivé proudy tak obrovské síly, že se kov začal v mžiku tavit,« vysvětloval inženýr. Sklopil jsem hlavu.

»A tady jsem já přistál,« řekl jsem zdrceně. »Krásně jsem přistál... to holé, rovné místo bylo pastí... ale kdo by se toho byl nadál?«

»Každý,« ohradil se ostře Arseňjev. »Měli jsme všechna fakta; věděli jsme, že touto částí potrubí prochází proud... pravda, slabý, když jsme tady byli, ale proud, který mohl kdykoli zesílit. Dále, zjistili jsme, že balvany jsou železnou rudou. Viděli jsme, že holé místo lemují celé hromady těchto kamenů... proč? Kdo je odtamtud odházel a z jakého důvodu? Aby nám prokázal laskavost? Myslet bylo naší povinností, myslit!«

»Máte pravdu,« řekl Soltyk. »Ale dost už o tom. Nechme to teď. Musíme si rozmyslet, co podnikat dál.« Nad mapu se sklonily čtyři přilby.

»Od rakety nás dělí vzdušnou čarou takových 90 až 100 kilometrů... velmi obtížného terénu. Myslím, že to není přehnaný odhad. Vody máme málo, zásob také a kyslíku...« Arseňjev se podíval na manometr kyslíkového přístroje.

»Vystačí přibližně na čtyřicet hodin,« řekl.

»Budeme-li vystaveni velké fyzické námaze, pak možná jen na kratší dobu. Víte, jak jsme se s ostatními domluvili. Nevrátíme-li se do osmi večer, poletí Osvatič s letadlem po akustické stopě. Neztratí-li ji dříve, doletí ke kráteru... tam, kde je stopa přerušena.«

Astronom se na mne podíval:

»Je možno zaletět letadlem do soutěsky?«

Přimhouřil jsem oči. Před zrakem se mi vynořily černé, rozervané skalní stěny.

»Zaletět je možné,« řekl jsem, »ale...«

»Ale?«

»Ale obrátit — ne. Letadlo nemůže zůstat stát v povětří jako helikoptéra.«

»Znamená to, že každý pokus nutně skončí katastrofou?«

»Každý.«

»Musíme se těšit naději, že Osvatič bude... rozumný,« poznamenal suše astronom. »Dobrá! V nejlepším případě tedy bude moci na okraji srázu shodit zásoby potravin.«

To, o čem hovořil astronom, bylo součástí plánu záchranných prací, který byl vypracován, než jsme se vydali na cestu. Kdyby nás nemohl nalézt, měl Osvatič shodit padákem zásoby potravin a kyslíku. Balíky byly opatřeny speciálními radiovými přístroji, které automaticky vysílají signály, abychom je snáze našli.

»Soutěskou bychom prošli za několik hodin,« pokračoval Arseňjev, »ale stěny kráteru jsou neschůdné. Ať si vytyčíme cestu jakkoli, je předem vyloučeno, aby se nám podařilo dorazit k raketě před soumrakem, který začne asi za 26—28 hodin. Vzpomínáte si na průrvy a propasti, nad nimiž jsme letěli? Zakreslil jsem je jenom náznakově, protože jsem spoléhal na fotografie, ale ty jsou zničeny. Co tedy navrhuje?«

Všichni mlčeli; jen vítr rozdíraný o hrany balvanů svištěl a okraj mapy se pod astronomovou rukavicí neklidně třepetal.

»Kdybychom urazili za hodinu čtyři až pět kilometrů a vůbec neodpočívali, mohli bychom — theoreticky — vykonat cestu ke Kosmokratoru za čtyřadvacet hodin,« řekl Soltyk. »Ale tento časový plán nemá žádnou cenu, protože nevíme, jak dlouho nás zdrží průrvy ve skalách... a dají-li se vůbec přejít nebo obejít. Proto navrhuji, abychom se pustili nikoli k jihozápadu, směrem k raketě, nýbrž na východ, kolmo na směr cesty, kterou jsme sem přiletěli...«

Udiveně jsem se podíval na inženýra, ale on klidně pokračoval:

»Dosah našich radiových přístrojů je velký, ale jejich vlny se šíří pouze přímočaře. Spojení s druhy v raketě bychom tedy mohli navázat jedině tehdy, kdybychom dosáhli výšky tak značné, že by mezi námi a raketou neležely žádné terénní překážky. Nestací vystoupit na náhorní rovinu, ležící ve směru, odkud

jíme přiletěli, protože mezi námi a Kosmokrátorem se táhne Mrtvý les, jehož ionisované pásmo odráží vlny jako zrcadlo. Kdybychom však místo toho šli sem,« položil prst na mapě za východní okraj kotliny, »a vystoupili na některou z těchto hor, podařilo by se nám snad navázat spojení...«

»Snad,« zdůraznil přízvukem hlasu Rainer.

»Nevidím jiného východiska.«

»Jistotu samozřejmě mít nebudeme.«

»Ne. Vzdálenost je nesnadno odhadnout, ale od těchto skalních vrcholů nás patrně nedělí více než pět nebo šest kilometrů. Připočteme ještě... osm... nebo raději devět... nebo dokonce deset hodin na výstupy a dosáhneme místa, které dominuje celé krajině.«

»Ale jezero, kde kotví raketa, je obklopeno horami,« poznamenal jsem. »Počítáte s tím?«

»Ano. Průsmyk je obrácen přesně k severoseverovýchodu, to znamená k této skupině vrcholů.«

»Plán se mi zamlouvá,« řekl jsem. »Kdyby se podařilo navázat spojení, přiletěla by raketa za námi... a nemuseli bychom nocovat venku...«

»Nápad je dobrý,« řekl Arseňjev, »i když jeho provedení nebude snadné. Souhlasíte s ním všichni?« Všichni jsme přisvědčili.

»Teprve nyní, když nemáme technické pomůcky, jimiž nás vybavila Země, ukáže se naše skutečná hodnota,« řekl Arseňjev. Vstal a obrátil se na mne:

»V putování po horách jste nejobratnější vy. Spoléháme na vás.«

»Vyrážíme hned?« zeptal jsem se.

»Myslí jsem, že bychom měli prozkoumat vodu v jezeře, možná, že bude pitná.«

»Seběhněte tam tedy,« řekl jsem, »a já se zatím rozhlédnu a pokusím se najít cestu. Půjčil byste mi svůj triedr?« požádal jsem Arseňjeva, jehož dalekohled byl silnější než můj.

Druhé začali sestupovat do kotliny a já jsem zamířil ke skupince štíhlých skalních útesů. Ještě při poradě jsem si vyhlédl dva, stojící tak blízko sebe, že vypadaly jako rozpolcený kamenný obelisk.

Vmáčkli jsem se do skalního komína, pracoval jsem střídavě zády a nohama, pomáhal jsem si při tom rukama, a tak jsem rychle stoupal vzhůru. Nějakou dobu jsem ještě slyšel úryvky rozmluvy, kterou vedl Soltyk s Arseňjevem; později, když zmizeli za balvany, hlas v sluchátkách umkl.

Vrcholek jehly nebyl nijak zvlášť špičatý, bylo tam možno pohodlně usednout a spustit nohy do prázdna. Zvedl jsem dalekohled k očím. Nad propastí, která se v kruhovém zorném poli zřetelně rýsovala, vypínaly se dva vrcholky. Řídká mlha, vznášející se ve vzduchu, propůjčovala jim olovenou barvu a stírala menší podrobnosti utváření jejich povrchu. Objevil jsem skalnatý hřeben, který stoupal od písčité pláně a upínal se na hlavní masiv. Jednu chvíli se mi zdálo, že náhle mizí bělavý mrak, plazící se po jednom z vrcholů. To mohlo znamenat, že mezi oním vrcholkem a námi leží ještě jedno údolí. Díval jsem se pozorně, ale neobjevil jsem už nic, co by mohlo zaplašit mé pochybnosti. Rozhodl jsem se, že o tom svým druhům nepovím. Brzy nato se v sluchátkách ozvaly jejich hlasy.

»Jaká je ta voda?« zeptal jsem se a schoval jsem triedr do pouzdra. Upevnil jsem dvojité složené lano k výčnělku skály.

»Je to bohužel vlastně roztok formalinu,« řekl Arseňjev.

Jeho hlas, ozývající se v rozhlasovém přístroji, zněl zvučně, což, zvláště kontrastovalo s obrazem, který jsem viděl: druhé se blížili k úpatí jehly, na níž jsem seděl, a vypadali z výšky několika desítek metrů jako šedí mravenci s velkou hlavou.

Silně jsem se odstrčil nohama a slaňoval jsem se dolů. Pevně jsem držel lano, které se mi pohybovalo pod levou paží. Za několik desítek vteřin jsem byl u přátel.

Zatáhl jsem za konec lana; spadlo shora v mírných křivkách.

»Doufám, že jste nám vybral cestu méně vzdušnou,« řekl Rainer, který se trochu podezřívavě díval, jak si omotávám lano přes rameno. Uhodl jsem, že má před výstupem trochu trému — byl totiž z nás ze všech nejméně obeznámen s horami.

»Půjde se nám skvěle,« těšil jsem ho a přednesl jsem svůj plán: »Nejprve po kamenitém svahu na hranici ložiska magnetitu až ke stěně, pak krátký travers vlevo a dále vzhůru po skalním hřebenu. Zdá se mi, že na jednom místě je převis... tak buďto znovu přetraversujeme, anebo na něj vyšplháme s druhé strany...«

»Jak to, buďto – anebo?« zeptal se Rainer. »Snad přijdeme blíž?«

»Blíž přijdeme zcela určitě, protože lepší cesta tam není.«

Pustili jsme se určeným směrem. Nad jezerem ležely balvany tak rozervané a neschůdné, že jsme je často museli přelézat po čtyřech, ale později jsme došli k dlouhým balvanům, plochým a drsným, po nichž se šlo docela dobře.

»Jednu věc nechápu,« řekl jsem Arseňjevovi, který šel vedle mne. »Proč procházel potrubím proud právě v tom okamžiku, kdy jsme přistáli? Byla to skutečně náhoda, nijak nesouvisící s naší přítomností?«

»A proč ne? Zdá se, že potrubí je součástí obrovské energetické sítě, v níž se periodicky vyskytuje proud s obrovským napětím. . . začíná to pomalým zvyšováním napětí. . . vzpomínáte si na zvuk, který jsme definovali jako "zapnuté elektronky"? Pak následují vlny čím dál tím vyšší. . . to bylo dunění u Bílé koule. . . a konečně dosahuje intenzita vrcholu. Takový úkaz se může opakovat jednou za několik hodin nebo jednou za den.«

»A balvany byly z tohoto místa odhozeny předcházejícími nárazy proudu, vidíte?«

»Ovšem.«

Stoupání po svahu čím dál příkřejším znesnadňovalo rozmluvu. Umlkli jsme. Pod botami nám skřípala holá skála. Blížili jsme se k hřebeni horského valu, obepínajícího údolí. Obrátil jsem se, abych se ještě naposled podíval dolů.

Pod mračny, která se lenivě táhla k východu, ležela mrtvá a pustá skalní propast, spadající k temným vodám jezera. Bílá koule se změnila v malý bod, sotva viditelný na šedém pozadí skalní ssuti.

Trhl jsem sebou. Někdo mi položil ruku na rameno. Byl to Arseňjev.

Díval se, stejně jako já, na místo, kde nás stihla pohroma. Mlčeli jsme, ve skráních nám rychle bušil puls, z výše sem dolétal tlumený svistot větru drásaného hranami útesů.

»My se sem ještě vrátíme!« temně řekl Arseňjev. Chvilí postál, pak vykročil na další cestu. Jeho skafandr se chvílemi ztrácel, splýváje s šedohnědou barvou skal, pouze kovová přilba se leskla mezi velkými balvany. Vysoko nad námi se zvedal mračny zahalený štít hory, která byla naším cílem.

ČERNÁ ŘEKA

Ukázalo se bohužel, že má domněnka je správná. Když jsme stanuli na hřebeni hory, spatřili jsme před sebou druhé údolí. Rozlévalo se v něm moře převalujících se mlh. Byla to skalní kotlina, položená výše než údolí u Bílé koule, sevřená černými zubatými stěnami. Po krátké poradě jsme se rozhodli, že jižní údolí obejdeme po stupňovitě klesajícím horském hřbetu, který přecházel na severovýchodě v terasovité planinky velkého horského štítu. Prchavé, pohyblivé chomáče mlh se mísily, roztahovaly a pozvolna, ale neustále houstly a zaplavovaly úbočí. Spojení navzájem lanem, postupovali jsme po hřebeni, jehož oba svahy pohlcovala mléčná záplava. Čas od času šplhal vzhůru prchavý, větrem polapený mrak, zachytával o skálu a proploval mezi námi. Tehdy jsem viděl jen černavý, zveličený stín Arseňjeva, který šel přede mnou. Vypětí sil vhnělo krev do tváří a očí a promítalo světelné skvrny a obrysy hvězdovitých přízraků na projekční stěnu mlh; stačilo však několikrát zamrkat očima, vše zmizelo — a zůstávala pouze mlha. Pohlédl jsem na hodinky. Byli jsme na cestě již devět hodin. Cítil jsem, že mi chybí trening. Na těle vyvstával bohatý pot, stékal po šíji, po krku, po čele na tvář.

Vrcholek hory tyčil se ve stále stejné dáli, nehybný uprostřed převalujících se mraků. Stavěl nám na odiv své mohutné zvlněné svahy, zbrázděné úžlabinami. Horský hřbet klesal. Jeho černý hřeben se rozplýval v přílivu mračen. Toto místo vypadalo jako dlouhý úzký poloostrov, oblévaný se všech stran bílým oceánem. Když jsme dorazili k jeho okraji, navrhl jsem odpočinek. Moji druhové byli velmi unaveni, Rainer klopýtal i na místech poměrně schůdných. Utábořili jsme se na místě, kde hřeben tvořil vyvýšeninu. Na štěstí zde nehrozil nejúhlavnější nepřítel velehorských výprav na Zemi — mráz. Skála byla teplá, jakoby vyhřátá sluncem. Slyšel jsem, že chemik říká něco o čokoládě.

»Chtěl jsem si vzít tabulku s sebou a zapomněl jsem. . . teď by byla dobrá.«

»Něfňukejte, kamaráde,« broukl Arseňjev. »Jak dlouho zde zůstaneme?« obrátil se na mne.

»Kdo to dovede, ať se pokusí usnout,« řekl jsem. »Nic lepšího v této chvíli nemůžeme dělat. Čtyři hodiny vám musí stačit. Vzbudím vás, umím spát, jak dlouho chci.«

»Vzácné nadání,« řekl někdo. Tato slova ke mně dolétla jakoby z velké dálky. Pohřížil jsem se do

příjemného klidu.

Táhlo ke mně nesmírné množství stříbrných broučků. Neměl jsem z nich strach, naopak, náš vzájemný vztah byl docela přátelský. Jednu chvíli jsem si všiml, že mi jeden z nich sedí na ruce a křičí; žádal mě, abych se ihned vznesl do vzduchu a letěl k raketě, protože naši druhové mají obavy o náš osud. Ostatní broučci, lezoucí po zemi, podporovali ho sborovým pískotem. Marné bylo všechno mé vysvětlování, že neovládám umění létat. Konečně, rozzloben, zamával jsem rukama a vzlétl jsem do vzduchu. Plácal jsem sebou nízko nad zemí, těžkopádně jako slepice, když vtom mě něco stáhlo dolů, a to tak řádně, že jsem procítl vsedě. Nade mnou se skláněla kuželovitá kovová báh s obrovským skleněným okem. V prvním okamžiku jsem myslel, že je to snový přízrak, a uplynula hezká chvíle, než jsem poznal Arseňjevovu přilbu.

»Neměl jste nás vzbudit?«

Podíval jsem se na hodinky. Spal jsem bezmála pět hodin. Zmaten jsem vyskočil.

»Jistě je to tím, že jsme na jiné planetě,« zamumlal jsem. Arseňjev probudil Soltyka a Rainera. Snědli jsme poslední tabletky vitaminového výtažku a vydali jsme se na další cestu. Bylo klidno, mlhy ležely nehybně. Tam, kde se hřeben snižoval, brodili jsme se po kolena v mléčných oparech a chvílemi jsme v nich úplně mizeli. Každý krok byl nebezpečný. Postupovali jsme kupředu velmi pomalu a uplynulo mnoho hodin, než pod našimi botami zaskřípělo kamení ssutiska. Dospěli jsme k ústí velkého žlabu, který se hluboko zařezával do úbočí horského vrcholu, k němuž jsme směřovali.

Výstup nebyl nesnadný, ale nadmíru únavný. Skafandr tížil čím dál tím víc. Měl jsem chuť strhnout přilbu a aspoň jednou se zhluboka nadechnout čerstvého vzduchu. Bezděky jsem se ohlédl. Druhům, méně než já zvyklým pochodu v horách, bylo jistě ještě daleko hůř. Shrbení, stoupali co noha nohu mine v mlhách, plazících se vzhůru po úbočí v malých chomáčcích. Vrcholek nám již dávno zmizel s očí; rozervanými plochými skalisky se hora rozestoupila na dvě strany, jako by tudy projela radlice nestvůrného pluhu. Dno úžlabiny pokrýval bělavý suchý šterk, vysoko nad okraje srázů čněly nažloutlé, šedé a rudohnědé skalní útesy. Od úpatí jejich hrozivě vyčnělých žeber rozbíhaly se kužele ssuti. V osm ráno, sedmáct hodin po katastrofě, vystoupili jsme po velkých zvětralých balvanech na vrchol.

Mrtvými, ztuhlými vlnami spadl horský hřbet k východu. Pod námi bezbřežné moře mlh, žíhané tenkými nitkami stínů, hrajícími v dále šedě a fialově. Po nejzazší hranice obzoru nic než mlha, rozčesaná v drobné praménky. Svah našeho štítu sestupoval do ní mohutně vyklenutým ramenem, které bylo v půli přerвано skalní branou. Touto průrvou se převlékaly mraky, pod nimiž prosvítaly plochy hlouběji ležících skalisek.

Arsěňjev rozložil mapu na balvan, určil za daných podmínek s největší možnou přesností směr, kde byl Kosmokrator, a rozestavil nás ve vzdálenostech několika desítek metrů od sebe na nejvyšších bodech. Volali jsme své druhy radiem. V sluchátkách, v směsici vzdálených, jakoby z celého vesmíru současně přicházejících šelestů, ozývaly se v pravidelných intervalech signály. To se hlásil každých patnáct vteřin dvěma přerušovanými tóny automatický vysílač rakety. My jsme raketu slyšeli, ale ona na naše volání neodpovídala. Snad byla vzdálenost příliš velká nebo se od Mrtvého lesa šířily prostorem radioaktivní mraky, které tlumily slabé vlny našich vysílačů — fakt je, že jsme se po hodině shlukli kolem Arseňjeva, zachmuřeně mlčíce. Astronom rozložil mapu a zamyslel se nad ní.

»Tak přece jen strávíme noc pod širým nebem,« řekl. »Dnes, za takových osm devět hodin, nastane soumrak. Je třeba, aby nás zastihl v bezpečném úkrytu. Můžeme čekat prudkou bouři.«

Pohlédl na mlhy, prostírající se několik set metrů pod námi.

»Cestu si vybrat nemůžeme,« řekl, »a proto půjdeme takto!«

Zakreslil do mapy ve směru rakety čáru rovnou jako podle pravítka.

»Musíme si však odpočinout,« řekl jsem, »nejméně půl hodiny. Sestup, jak jistě víte...«

»Sestup bude lehčí než výstup,« řekl Arseňjev rychle, a když jsem na něho udiveně pohlédl, položil mi s výmluvným gestem ruku na rameno. Umlkl jsem. Když po chvíli Rainer poodešel, přiložil profesor svou přilbu k mé. Protože se obě kovové přilby dotýkaly, mohli jsme se domlouvat bez pomoci radia.

Arsěňjev vypnul svůj vysílač a řekl:

»Není nutno říkat všechno naplno.«

»Z ohledu k Rainerovi?«

Přikývl. Protože se chemik přiblížil, nevyměnili jsme již ani slovo. Opření zády o drsné balvany, dívali jsme se do propastí mlhy očima únavou jen polovidomýma. Za nějaký čas se nahoře začalo něco dít. Mraky houstly jako vroucí voda, v níž se rozpouští kliš, rozplývaly se v prstencích, svíjely se, stávaly se stále těkavějšími a průzračnějšími, až najednou se v nich ukázal otvor. Ihned zmizel, ale opodál se objevil další.

Prosvítilo jím nebe. Vítr rozvíval načechrané chomáče dál a dál.

»K sakru!«

»Proč klejete?« zeptal se astronom.

»Nebe, profesore, nebe!«

Nebe bylo zelené. Průzračná, bledá smaragdová zeleň, jakoby ve skle rozlitá barva prvních travíček prozářených sluncem. Ve velké výši po něm pluly řasovité, úplně zlaté mráčky.

»Pravděpodobně kysličník uhličitý,« poznamenal Rainer. Měl jsem radost, že promluvil. Ještě ho nepřemohla naprostá apatie.

Zatím se mlha pod námi tu a tam zatřpytila pod dotekem paprsků. Tu oslnivě zahořely okraje velkého oblaku. Vyhlédl zpoza něho obrovský plamenný kotouč, již silně nachýlený k západu. V okamžiku nastalo strašlivé vedro. Povrch mlh zazářil, jako by jej zalil vroucí kov. Vzápětí za stínem, závratnou rychlostí přehajícím k dálkám obzoru, vybuchovaly orgie světel. Z hlubin vyvstávaly hory rozžhavené mědi, krvavé propasti, rokle a jeskyně s tekutými stěnami, kterými prorážela sluneční záře, vytesávající v pohyblivém, jakoby životem obdařeném magmatu zlaté síně. Celý ten oceán mlčících plamenů dýchal. Vznášely se nad ním fialové a růžové opary, v nichž se chvěly stuhly několikanásobných duh. Až se před slunce opět vedral nějaký mrak a oblačná pláň pohasla, zalita v jediném okamžiku bezbřeznou šedí.

»Za tuto podívanou jsme zaplatili vysokou cenu,« řekl Rainer trpce.

Uvázal jsem si kolem těla lano a podal jsem druhý konec Soltykovi. Připjal karabinku na kroužek svého pásu a zamířil ke svahu. První šel Arseňjev, za ním já, pak Soltyk; Rainer, s námahou zvedající nohy, šel poslední. . . Tak začala naše zpáteční cesta.

Dlouhou dobu jsme sestupovali v mlze. Chvillemi mlha tak zhoustla, že v ní zmizela silueta astronoma, který šel přede mnou. Oči tonuly v šedé kapalině. Rozmazávaly se kontury cesty, nejbližších balvanů, ba i obrys natažené ruky. Zmocňoval se mne pocit, že se v mlze celý rozpouštím, rozplývám. Byl to pocit ze strašidelného snu, při němž člověk ztrácí vědomí skutečnosti, existence. V takových okamžicích jsem volal své druhy a jejich hlasy zaplašovaly na chvíli drtivý pocit osamění.

Nějakou dobu skála pod hroty cepínů zvučně resonovala, pak hrčelo kamení ssutišť a po třech hodinách chůze kroky ztichly a nohy se začínaly bořit do kypré prsti. Nevěděli jsme, je-li to rovina nebo jen kupolovitá vyvýšenina. Na údaje aneroidů jsme se totiž nemohli spoléhat. Již delší dobu se chovaly neklidně. Atmosférický tlak klesal rychleji, než se dalo předpokládat podle tempa chůze: zcela určitě se blížila tlaková níže. Souviselo to s nastávajícím soumrakem.

Zakrátko se rovný terén zase začal svažovat. Sestupovali jsme níž a níž. Pokud jsme se mohli v mlze tak husté vůbec orientovat, šli jsme v mělkém úvozu, připomínajícím řečiště vyschlé řeky, a sestupovali jsme dolů, procházejíce všemi jeho zátočinami. Znenadání jsme pod nohama ucítili pevnou skálu. Šlo se po ní jako po chodníku někde v městě, tak byla rovná a hladká. Udiveně jsem se rozhlédl, ale nemohl jsem nic rozeznat.

Soltyk, který nás vedl podle kompasu, zůstal stát.

»Tamhle něco je,« ukázal na velkou skvrnu, černající se v šedivých mračcích.

Sehnul jsem se a přejížděl jsem rukou po skále.

»Poslyšte,« řekl jsem, »možná, že se mýlím, ale tohle jsou čtvercové kamenné desky. Cítím pod prsty spáry mezi nimi. . . je to ten nejopravdovější chodník!«

»Chodník? Možná, že tu někde bude restaurace?« zeptal se Rainer. Cestou již nám dal okusit svého trpkoucího humoru. Arseňjev obrátil indukční přístroj ve směru oválné skvrny, která se nejasně rýsovala v nevelké vzdálenosti.

»Času máme málo,« řekl astronom, »ale. . . kdo z vás tam půjde se mnou?«

Přihlásili jsme se Soltyk a já a po chvíli rozmyšlení se připojil i chemik.

Hladká plocha, kterou jsem označil jako chodník, se zatáčela a pozvolna stoupala. Udělali jsme několik desítek kroků a stanuli jsme před černým otvorem. Mlha zde byla řidší. Zkřížily se v ní světelné kužele našich svítilen. V jejich světle se objevila prostorná jeskyně. Vevnitř u stěny stálo válcovité těleso. Seběhl jsem k němu po hrubém písku, sesouvajícím se pod nohama. Byl to kovový válec, zčásti zapuštěný do země, uzavřený vypouklým víkem. Opřel jsem se do něho ramenem. Mezi víkem a válcem vznikla úzká černá skulina, která se rychle rozšiřovala. S kovovým břinknutím vylétlo víko vzhůru. Vnitřek byl prázdný.

»Nádržka!« zvolal jsem. Druhové sestupovali po sesouvajícím se písku. Udělal jsem několik kroků stranou. Jeskyně byla podivně pravidelná, podlouhlého tvaru, s mírně sbíhavými stěnami a vyduťtým stropem. O kus dál visely se stropu jakési černé cáry jako gigantické pavučiny. Když jsem k nim přistoupil a dotkl se jich rukama, zjistil jsem, že je to kruchý, jakoby přepálený kov. Byl rudohnědý, zprohýbaný a pokrytý sazemi, které se na mne jednu chvíli ve velkých kusech sesypaly. Najednou se něco červeného mihlo v záři baterky, jejíž světlo poskakovalo jako bílý kotouč po zkroucených kovových závěsech, vrhajících prchavé stíny. Posvítíl jsem tam. Na stěně bylo vidět kresbu, patrně velmi starou, protože červená barva byla na mnoha místech setřená a odprýskaná. Znázorňovala soustředné kružnice. Obrátil jsem se, abych přivolal druhy, a tu jsem zpozoroval, že to, na čem stojím, není písek. Masa zrnek, třpytících se v světle, byla vrstvou stříbrných broučků. Nebyli však už stříbrní, nýbrž matní, potažení vrstvou náletu jako kapky cínu, a připomínali mého maličkého vězně pouze tvarem. Bezděčně jsem uskočil zpět, ale leželi všude. Celé dno bylo pokryto vrstvami broučků, kteří šelestili při doteku. Kovové cáry, jichž jsem se prve dotkl, povlávaly ve vzduchu. Teprve teď jsem si všiml, že je za nimi něco podobajícího se velké včelí plástvi. Kovové závěsy, zkroucené jako rozedraná a ohořelá kůže, částečně ji zakrývaly. Podobu s pláští dávaly stěně pravidelně rozmístěné otvory, které tvořily jakousi mnohoúhelníkovitou mosaiku. Leželi v nich šedí, kdysi stříbrní broučci. U stěny se jich vršila celá kupa.

»Pohleďte!« řekl jsem příškrčeným hlasem. »Pohleďte!«

Druhové mě obklopili. Nadzvedli poněkud cáry sítě, visící od stropu, a brali do rukou lehounké, téměř nic nevážící broučky. Když se sypali, šelestili a cinkali slabounce jako kovové skořápky. Při každém kroku pukaly stovky drcených tělíček. Všichni mlčeli, vzrušení stejně jako já. Vzpomněl jsem si na kresbu, zvedl jsem svítilnu a posvítíl na zeď.

»Podobá se to heliocentrické soustavě,« zašeptal Rainer.

»V středu Slunce – pak dráha Venuše a dál Země... to je naše sluneční soustava.«

»Ale tamhle je ještě něco, vidíte?«

Od obrazce Venuše se táhla přímo k Zemi tečkovaná, barvou nevytažená přímka. Spojovala obě planety. Neznámá hrůza mi sevřela srdce. Rychle jsem se ohlédl, ale jeskyně byla prázdná. Pouze kovové závěsy se mírně houpaly a střásaly lehounké plátky sazí.

»Tady byli lidé...« zašeptal jsem. Neodvažoval jsem se mluvit nahlas.

»Ne, to nevytvořila lidská ruka,« řekl Arseňjev.

»Jak se ta skála zvláště leskne,« poznamenal jsem po chvíli, »jako glasura...«

Povrch skalní stěny byl pokryt sítí drobounkých, sklovitě pableskujících bleděmodrých žilek.

»Co to asi je, doktore Rainere?«

»Nevím, nikdy jsem to neviděl... něco jako avanturit... ale poloroztavený neobyčejně vysokou teplotou... nevím,« opakoval.

Arsěňjev ukryl hrst kovových zrněk do kapsy skafandru.

»Přátelé... v této chvíli nemůžeme dobře odhadnout význam našeho objevu. Musíme jít dál, a to rychle. Za čtyři hodiny nastane soumrak.«

Beze slova jsme opustili jeskyni. Venku mlha o poznání ztemněla. Dostávala modravé tóny, ale při tom trochu zřídla. Když jsme sestupovali po mírném svahu, mohl jsem bez obtíží pozorovat posledního druha. V poměrně rovném terénu jsme urazili ostrým tempem nejméně deset kilometrů. Pak se nám zdálo, že cesta zase pozvolna stoupá. Mohl to však být klam, protože se zrak neměl oč opřít. Najednou se přede mnou ozval dušený výkřik a dutá rána. Vrhel jsem se vpřed.

Arsěňjev ležel a opíral se rukama o zem.

»Stát! Stát!« zvolal a zvedl cepín. Přistoupil jsem ještě o krok. Těsně před ním zela temná strž. Její dno se ztrácelo v mlze. Na druhý břeh se nám nepodařilo dohlédnout ani pomocí radarskopů. Rainer poznamenal, že tam možná vůbec žádný druhý břeh není, že stojíme na pokraji propasti, kterou spadá náhorní planina do roviny.

»To znamená, že by nás dělilo od rakety necelých třicet kilometrů,« řekl Arseňjev, který se pokoušel orientovat podle mapy, která byla bohužel příliš náznaková a několikrát nás již během cesty zmátla.

»Pokusíme se o sestup. Čím budeme níž, tím líp. Snad se nám podaří najít nějakou skrýši.«

O několik set kroků dále sráz už nespadal svisle; v obrazovkách radarskopů matně zářil nazelenalý obraz šikmých svahů, nabízejících pohodlný sestup. Šel jsem první. Okolo vířily měkké chomáče mlh. Šero houstlo, mlha nabývala modrých, popelavých a nakonec fialových odstínů. Na několika místech jsme si museli pomáhat rukama, protože okované boty klouzaly po hladkých skalních deskách. Neobešlo se to bez pádů. O něco níže byl svah mírnější. Skála byla prorvána hlubokými, křížujícími se koryty. Bylo to velmi nebezpečné, protože chybný krok mohl přivodit zlomení nohy.

Někdo mě předešel — patrně Arseňjev. Spatřil jsem bílé, mnohonásobnou duhou lemované světlo jeho baterky. Záře se ztrácela v parách. Kužel světla si chvíli váhavě hledal cestu, náhle se otočil dolů a zastavil se. Oslněn (díval jsem se chvíli do světelného zdroje) nevšiml jsem si široké rozsedliny a zapadl jsem do ní skoro po kolena. Natažený sval zabolet; posadil jsem se, abych si prohlédl nohu. Mé lano chvíli klouzalo po kamenech. Pak jsem ucítil trhnutí.

»Haló, profesore, stůjte!« vykřikl jsem.

Nikdo neodpovídal. Vstal jsem a šel, lehce kulhaje, za světlem, v němž se pohybovaly rozmazané stíny. Když jsem zvedl oči vzhůru, uviděl jsem mezi okraji rokle oblohu jako širokou řeku jasu. Tak vypadá vodní hladina, když se na ni potápěč dívá ze dna.

Světlo baterky najednou zhaslo.

»Co dělat, slezeme tam,« pravil Rainer.

»Počkejte, člověče!«

Byl to Arseňjevův hlas. Baterka znovu zasvítla a její světlo se znásobilo v chvějivé aureole par různobarevnými pablesky. Všiml jsem si, že se oba dva naklánějí dolů. Pod jejich nohama půda náhle končila a místo ní se černal tmavý pás mlh.

V témž okamžiku se v matném kuželu elektrického světla zableskla přilba inženýra Soltyka, který vylézal z hlubiny. Rainer mu pomohl vyšplhat se na okraj srázu.

»Sestoupit se dá,« řekl inženýr, »spád svahu se zmírňuje, ale je tam čím dál tím tepleji.«

»Teplota stoupá? Že bychom měli takhle sestupovat až do nitra planety?« poznamenal Rainer.

Mimoděk jsme utvořili hlouček. Baterka osvětlovala čtyři černé obry v řasnatých kombinésách.

Namodralé jiskřičky se chvěly v okénkách přileb.

»Bude třeba obětovat magnesiový náboj,« řekl Arseňjev a vytáhl z kapsy plochý zásobník. Byly to náboje do raketové pistole, o kterou jsme přišli, protože jsme ji nechali v helikoptě.

»Máte náhodou někdo kapesník ve vnější kapse?«

Přihlásil se Rainer. Astronom udělal uprostřed díru nožem a k cípům uvázal několika nitkami náboj. Světlo mi: profesor si věděl rady i bez signální pistole. Udeřil několikrát silně do roznětky náboje, a když se ozvalo syčení, mrštil balíčkem přes okraj skály.

Naklonili jsme hlavy nad propast. Oslnivé světlo magnesia prot'alo tmu. Objevily se svahy: ten, na němž jsme stáli, i protější, vzdálený asi šedesát metrů. Pak zaclonila hořící náboj oblaka par. Netrvalo to však dlouho. Prosvětlené kotouče mlh se rozprchly a zpod kloboučku improvizovaného padáku vytryskla záře s novou, i když rychle slábnoucí silou. Světlo se šálivě třepetalo, přelévajíc se v závoji par. V hlubině pod ním se objevila černavá dlouhá masa, která se zaleskla jako vlna zkamenělé lávy. Když světlo zesláblo, zahlédl jsem, jako by se masa natáhla a hned nato smrštila, jako tělo hada, který polyká tlusté sousto. Pak vše zmizelo.

Když jsme pomalu odstoupili od strže, položil si Arseňjev ruce za pás.

»Tak to zde chodí: když se člověku zdá, že se pochybnosti rozplynou, vynoří se deset nových... co si myslíte tam o tom?« ukázal dolů.

»Zpozoroval jsem pohyb,« začal opatrně Rainer, »nevím, jestli jsem se nemýlil, ale...«

»Ne, nemýlí!,« přerušil ho astronom. »Mohli bychom sice obětovat ještě jeden náboj, ale nestojí to za to.«

Přistoupil k okraji srázu a vrhl dolů kužel světla z baterky. Rozplynulo se v mlhách.

»Co to, k čertu, je?«

»Proud lávy?« vyslovil opatrně svůj názor Rainer. »Měl jsem dojem, že to teče.«

»Teplota je příliš nízká.«

»Snad nějaký kanál?«

»Kanály na Venuši?«

»Dno leží necelých třicet metrů pod námi,« prohodil jsem.

»Takové osvětlení nesmíme ztěžuje odhady. Ale co, sestoupit musíme tak jako tak. Pojd'te za mnou!«

První se přes okraj strže přesunul Arseňjev. Sestupovali jsme dolů mlčky, zprvu obrácení tváří ke skalní stěně, později jsme se otočili a pokračovali v cestě rychleji. Skála, podobná čediči, byla prostoupena vrstvami s ostrými hranami. Vtom zvolal Soltyk:

»Pozor! Tady je to!«

Baterka se přestala pohybovat. V kruhu světla se objevil vysoký val, ztrácející se na obou stranách z dosahu záře. Leskl se masně a černě jako hřbet velryby. Tato masa, vyplňující mělké skalní koryto, přecházela kamenité břehy, vzdálené od sebe několik metrů. Její povrch se pomalu vlnil; jednotlivé fáze smršťování a napínání přicházely z pravé strany a mizely po levé straně.

»Peristaltika,« zašeptal někdo.

Arsen'jev šel směrem k černé hmotě po dlouhém balvanu jako po látce. Na samém konci se zastavil, takže se jí mohl dotknout nohou. Klihovité bahno mu přilnulo k botě. Okolí místa doteku se zavlnilo. Pravidelný rytmus, v jakém se celá hmota dosud pohybovala, ustal. Vzduch se zachvěl. Podél skalních stěn prolétl závan a lesklá kaše se začala pozvolna zvedat a bobtnat jako otok. Chvillemi úplně tuhla, přestože byla polotekutá. Konečně vysunula přes okraj plochého balvanu, na němž stál Arsen'jev, široké roztékající se chapadlo.

»Pozor, profesore!« vykřikl jsem.

Arsen'jev bez hnutí očekával, co bude následovat. Černý sliz se dotkl jeho obuvi, couvl a naráz, jediným skokem, se přes ni přelil. Z mlhy se vynořil vysoký černý hrbol, podobný vrcholu vlny, ženoucí se na břeh. Vtom rozsvítil svou baterku ještě někdo jiný, tuším Rainer. Profesor vykřikl a trhl sebou zpět. Černé bahno ho zalilo skoro po kolena. Masou projelo prudké škubnutí.

»Zpátky, profesore, zpátky!« křičel jsem. Nemohl jsem pochopit, proč stojí jako přibitý k zemi. Stál shrbeně a ramena se mu třásla, jako by zdvíhal něco těžkého. Soltyk, stojící nejbližší, přiskočil k němu s boku a začal ho vytahovat, uklouzl však a slétl s balvanu skoro po pás do černého vlnobití. Vyzval přiškrcený výkřik.

Popadl jsem lano oběma rukama a táhl jsem ze všech sil. Rainer je chytil o kousek níž. Široké vlny prudce útočily a tříštily se s mlaskavým zvukem o skály. V světle baterky jsem zahlédl Soltykovu tvář — byla křečovitě stažena. Černá řeka útočila na pobřeží širokou frontou. Byli jsme však rychlejší než ona. Chytil jsem Soltyka za ruku, druhou rukou jsem uchopil Arsen'jeva a Rainer mi pomohl vylézt na svah. Oba zachránění sotva pletli nohama, a tak na mně viseli celou vahou. Jeden z nich sténavě dýchal.

»Jste raněni?« zeptal jsem se, zmaten tím, že stále ještě mlčí.

»Pryč odtud, pryč! Nahoru!« křičel Rainer. Vykročil jsem. Oba druhy jsem musel vléci. Stěží pohybovali nohama, které jako by jim byly dočista zdřevěněly. Konečně řekl Arsen'jev, který první mohl promluvit:

»Výboj... elektrický...« vykoktal, bojuje se staženým hrdlem.

Vystoupili jsme ještě o několik metrů výš. Arsen'jev ztratil baterku. Vytáhl jsem svou, obrátil ústí kovového válce dolů a stiskl jsem vypínač.

Vypadalo to tam jako výbuch bláta, ale černá hmota se nepohybovala pasivním, gravitací podmíněným pohybem. Nadouvala se obludnými bublinami, bubřela a chrlila nové a nové vlny, které zaplavovaly břeh.

»Zpátky, všichni!« zvolal znenadání pevný hlas.

Doposud vidím tu scénu. Arsen'jev se rázem vymanil z mých rukou. Široce se rozkročil, sáhl do pouzdra, které nesl Soltyk, pro paprskomet a zalehl.

S jedovatým sykotem slétl dolů bílý blesk. Do prsou mě udeřil pekelný žár. Arsen'jev stiskl kohoutek

spouště po druhé. Druhý blesk jako štěpina slunce zasáhl černou, vzdušnou masu přímo uprostřed. Pak se rozhostila tma. Věděl jsem, že je nebezpečné dívat se na ústí paprskometu, je-li v činnosti. Bylo to však silnější než já. Teď mi vířily před očima zlaté a černé kruhy. Dlouhou dobu jsem neviděl nic, přestože jsem křečovitě mačkal knoflík baterky. Konečně se chvějivé skvrny rozprchly.

Skalní koryto bylo prázdné. Tam, kam dopadly paprsky, dohořovaly páchnoucí cáry, kusy spečené strusky a závěje lepkavého popela. S mlhou se mísila oblaka rudohnědého dýmu. S kamenů stékala kalná, jakoby slizem znečištěná kapalina. Tu a tam ještě odporně syčely dohořívající chuchvalce.

Sestoupili jsme do řečiště a posvítili si na obě strany. Černá hmota zmizela. Vystoupili jsme na protější svah. Arseňjev si prohlížel nohy. Na nohavicích kombinézy se leskly skvrny jakoby potažené slizem, a boty byly popelavě černé.

»Říkal jste, profesore, že to byl elektrický výboj?« kladl jsem mu nedočkavě otázku. »To vás ochromilo? Vás taky, inženýre? Co to vlastně bylo?«

»Pojďme, pojďme,« odpověděl astronom a setřásl se skafandru zbytky lepkavé hmoty. »Musíme jít dál. Později si o tom promluvíme.«

Druhá stěna černé úžlabiny byla méně srázná. Zdolali jsme ji za půl hodiny a dostali jsme se na planinu, zahalenou neklidně se převalujícími mlhami.

Nyní bylo možno hovořit při chůzi.

»Jediné štěstí, že naše skafandry mají isolační vlastnosti,« řekl Arseňjev. »Jinak by to bylo se mnou špatně dopadlo. A s vámi, Soltyku, taky.«

»Chytla mě křeč, že jsem nemohl ani ústa otevřít,« přiznal se inženýr. »A předtím, když jsem tam spadl, dostal jsem takovou ránu, že mě to téměř ochromilo. Myslí jsem, že se zalknu. Všechny svaly mi zdřevěněly.«

»Na štěstí onen tvor neměl ještě tu čest seznámit se s dobrým syntetickým vláknem,« prohodil Rainer.

»Jakýpak "tvor"? Domníváte se snad, že ten černý sliz žije?« zvolal jsem udiveně.

»Myslím, že je to řeka živé protoplazmy. Viděl jste přece, jak se pohybovala, jak reagovala na dotek a jak se pokoušela pohltnout to, co se jí dotklo. O vlasek — a bylo by se jí to podařilo.«

»Vy tedy myslíte, že ten... že to...« nedovedl jsem užít vhodného zájmena, »že je to něco jako živočich? Někjaký elektrický úhoř nebo rejnok?«

»Rejnoci jsou na Zemi a my — na Venuši. Ani živočich, ani rostlina, prostě živá plasma.«

»Nedovedu si to srovnat v hlavě, že by to mohlo žít,« namítl jsem. »Voda v řece se také pohybuje a nikdo netvrdí, že žije.«

»To je spor o slovíčka,« poznamenal Arseňjev. »Ta látka má jisté znaky živé hmoty, ale nezdá se, že by měla... Počkejte, co to bzukí?«

Šero houstlo čím dál tím rychleji. Stmívalo se. Už delší dobu jsem měl pocit, že se děje něco neobyčejného, ale teprve po Arseňjevových slovech jsem si plně uvědomil onen bzukot, jehož zdroj byl bezpochyby někde nablízku. Pohlédl jsem na zápěstí — dech se mi zastavil v prsou. Na levé ruce jsem nosil magnetický kompas. Neřídil jsem se však podle něho, protože jej nahrazoval daleko spolehlivější gyrokompas systému Sperry. Když jsem se podíval na magnetický kompas, spatřil jsem, že se jeho svítící stříška tvaru šipky změnila v rozmazané kulaté světélko. Otáčela se totiž s neobyčejnou rychlostí a vydávala tichý, ale ostrý bzukot.

»Podívejte se, profesore...!«

V mračnech se objevovaly rychle hasnoucí záblesky. V šeru visela oblaka, stříbřitá, nehybná jako břicha leklých ryb. Přízračný rozptýlený přísvit rozprostřel se nad krajem. Celé okolí jako by se rozpouštělo a rozplývalo. Atmosféra nabyla zvláštního vzhledu: ve výši se rozrůstaly řasnaté draperie, chvějivé sloupy mlhy, které se střídavě stávaly zdrojem matně stříbrného záření. Nakonec celá krajina střídavě blýskala: hned nižší, hned vyšší vrstvy par se nehlučně rozsvěcovaly a v tomto mihotavém chvění šerivých stínů a perleťových pablesků kroužily tu a tam ohnivé snopy a koule, které se zvolna, zvolna snášely dolů v aureole fialových jisker. Bezděky jsme zvolnili tempo chůze. Slyšel jsem, jak Arseňjev říká Rainerovi, že je to druh elektromagnetické bouře.

»Všimněte si toho rytmického zhasínání záře.«

Skutečně tomu tak bylo. Obrátky kompasové stříšky se ještě zrychlily, ale každou chvíli měnily směr.

Skoky z jednoho směru otáčení do druhého byly doprovázeny pohasínáním přízračného osvětlení. Ve velké výši sem plula oblaka, která vydávala tak intenzivní světlo, že je bylo vidět i mlhami. Znepokojovalo mne naprosté ticho, které zavládlo. Zdálo se, že nevěstí nic dobrého. Arseňjev přestal hovořit s Rainerem o ionisaci, fotonech a drahách elektronů. Zůstali jsme stát v rozptýleném světle, které pomalu pohasínalo a při tom jako by se sráželo, klesajíc k zemi. A zároveň na nejvyšší vrstvy atmosféry padala tma čím dál tím černější.

Vzduch kolem nás zůstával ještě pořád mrtvě nehybný, ale odtamtud, z obrovské výše, začínal sem doléhat nesmírně vzdálený, dutý šum, který se změnil v hluboké vytí.

»Obávám se, že se budeme muset vrátit do soutěsky,« řekl Arseňjev. Stáli jsme, nemohouce se rozhodnout, co dělat. Vtom rozřalo vzduch zavytí, podobné zvuku, jaký vydává střemhlav letící letadlo. Mlhy se zavlnily a odlétly. Zmizela poslední ojedinělá ohniska elektrického záření. Z temnot se vyřítil divoký víchr. Chytili jsme se za ruce, jinak bychom se byli stěží udrželi na nohou. Někdo rozzál svítilnu. V paprsku světla se mlha již nepřevalovala, nýbrž hnala se rychle jako proud kalné vody, vypuštěné ze stavidel.

Nikdo z nás nepromluvil ani slova. Obrátili jsme se a pádili k soutěsce, klopýtali jsme a potáceli se, zmítáni strašlivou vichřicí. Vítr strašidelně svištěl v anténách našich přileb. Vzduch, zhuťnělý a tvrdý jako nadmutá plachtovina, bušil nás do zad a hlasitě pleskal záhyby kombinés. Nevím, jak dlouho jsme tak běželi. Vtom se vynořil ze tmy zdánlivě nehybný sloup, vířící s nesmírnou rychlostí na jednom místě. Byl to vír zhuštěné mlhy, který se utvořil mezi srázy soutěsky. Čím hlouběji dolů jsme sestupovali, tím slabší byly nárazy větru. Jeho neviditelné poryvy vydávaly nad rokli zvuky podobající se hlasu plachet, do nichž duje prudký vítr. Pohybovali jsme se poslepu, až jsme se všichni shlukli pod skalním převisem. V bílém pruhu světla, které rozzál jeden z druhů, kypěla mlha jako vařící voda. Nad námi, na planině pohroužené do tmy, ozývalo se příšerné kvílení, vytí, pískání a chechtot. Vypadalo to, jako by se tam rvaly celé smečky hyen a šakalů. Vtom se mraky na okamžik rozzářily, jako by mlhu vyplnila hořící rtuť. Zahřmělo. Rachot nás zakryl jako příkrov. Současně jsem ucítil na ramenou a na rukou drobné lehké údery a v paprscích svítilny se zatřpytily šikmo se ženoucí krupěje. Déšť!

Bubnování zesílilo. Nahore už vítr nekvílel, nýbrž ohlušivě vyl. Déšť se hnál v šlehajících vlnách. Přitiskli jsme se těsně ke skále.

Voda, stékající po přilbách a skafandrech, leskla se ve světle baterek. Kolem nás se pomalu tvořila louže zpěněná deštěm. Vtom skála vydala zvuk, jako když zavíří buben. Zároveň jsme uslyšeli zvonivé nárazy na přilbu. Padaly kroupy.

»To nám ještě scházelo,« pomyslně jsem si.

Kroupy velké jako fazole bušily do přileb. Neuškodily nám, ale oslepovaly nás štěpinkami ledu. »Pojďte sem ke mně!« zvolal Arseňjev.

Opravdu, o několik kroků dál, v mělkém skalním výklenku, nebylo krupobití tak silné. Voda, řítící se po svazích soutěsky, čím dál tím hlasitěji hučela. V paprscích baterky, kterou si astronom pověsil na prsa, svítilo okolí matným leskem ledové tříště.

Převis nás chránil shora, cítil jsem však, jak mě bičují do nohou sta a sta malinkých jehliček, odštěpků krup, tříštících se o kameny.

Do neustálého vytí orkánu se mísil téměř bez přerušení rachot hromu. Blesky osvětlovaly šíleně kolotající mlhy, proudy deště a balvany omývané vodou. S námahou se nám podařilo přivalit a rozložit ve skalním výklenku několik plochých kamenů, na které jsme si posedali, bičováni vodou, zalévající okénka přileb. Zůstali jsme sedět takto schouleni. Noc se vlekla, hodina mýjela za hodinou, ale bouře neslábla. Přestaly padat kroupy, zato se v pruhu světla zaběhaly vířící sněhové vločky. Seděli jsme bez hnutí; klidné oddechování druhů ukazovalo, že usínají. Já sám, třebaže jsem byl unaven, nemohl jsem usnout.

Uvědomoval jsem si, že je nutno načerpat nových sil pro další cestu, a násilím jsem zavíral víčka. Chtěl jsem se tak oddělit co nejneprodyšněji od kvílení a rachotu bouře. Pod rouškou tmy však mi vířil v paměti nezadržitelný kolotoč obrazů. Hned k nám stoupal příkrý sráz, oblity černým, zmítajícím se slizem, hned se valil kouř z hořící helikoptéry, hned zase zazářila ve světle baterek tajuplná jeskyně. Občas se mi objevila před očima horská krajina se sráznými rozeklanými vrcholy a údolími plnými mlhy, nad nimiž ve výši, na nebi zeleném jak tlusté sklo, planulo obrovské slunce. Svaly se trásly únavou, ze skály pronikal

do těla citelný chlad. Neodvážil jsem se však zapnout elektrický ohřivač, protože jsem musel šetřit baterii, napájející radiový přístroj. Když jsem nemohl usnout, naslouchal jsem hlubokému blízkému oddechování a pokoušel jsem se srovnat si v hlavě poslední události. Došlo ke katastrofě opravdu náhodou? Možná, že v době, kdy jsme mysleli, že máme naprostou volnost jednání, střežily a pozorovaly nás nepochopitelné síly. Nedovedl jsem si složit obraz, který by zahrnul všechny události. Jestliže byli obyvateli planety kovoví broučci, co potom znamenala řeka černé protoplasmu? A jeskyně — byl to snad nějaký prapodivný hřbitov? A jak vznikl obrovský kráter, proč se podzemní potrubí rozpadlo ve dvě části?

Nevím sám, kdy jsem upadl do těžkého, mráкотného spánku. Když jsem otevřel oči, byl jsem úplně prokřehlý. Hodinky ukazovaly šest. Na Zemi, v mé vlasti, měnilo se již svítání v bílý den, zatím co zde vládla tma tak neproniknutelná, že jsem nemohl ani rozeznat, kde přechází kov přílby ve sklo okénka. Bledá, ve dne sotva viditelná obrazovka radarskopu naplňovala vnitřek přílby zelenavým, fosforeskujícím světlem. Skučení větru zesláblo. Také déšť už nebylo slyšet. Potichu jsem se odplazil od přátel, pohroužených do spánku. Látku kombinézy pokryla tenká ledová skořepina, která praštila jako sklo při každém pohybu. Rozžal jsem na okamžik baterku. Uviděl jsem nehybné postavy schoulené pod skálou. Řídká mlha, poháněná studenými závany větru, líně se plazila.

Začal jsem energicky cvičit, bít se rukama po stehnech a ramenou. Hluk, který jsem dělal, vzbudil Soltyka. Zakrátko již vstávali všichni, stěžující si na zimu.

Brzy jsme se vydali na cestu. Po planině dul ostrý vítr. Přes všechny isolační vrstvy skafandru jsme pocíťovali pronikavý chlad. Pod botami křupaly tenké ledové škraloupky na loužích, občas půda zabublala a nohy vázly v lepkavém bahně. Když jsem se na chvíli otočil a osvětlil baterkou postavy druhů jsoucích za mnou, spatřil jsem orosená okénka přileb a za nimi — zanícené oči a obličejy zarostlé dva dny neholeným strniskem. . . Podle nich jsem si mohl jasně představit, jak asi sám vypadám. Už tehdy, když začínal padat soumrak, zaslechli jsme na kraji soutěsky radiové signály rakety, ale elektrická bouře, která se pak strhla, je přehlušila. Teprve teď se znovu ozvaly ve sluchátkách. Podle nich jsme udržovali přímý směr přes hlubokou tmu, bez obav, že zabloudíme. Řetězy nevysokých pahorků zůstávaly za námi jedny za druhými. Rainer šel za Arseňjevem, shrbený, jakoby o hlavu menší. Sotva pletl nohama.

Najednou se posadil na zem. Astronom se k němu obrátil a řekl mu jako malému dítěti:

»Tak vstaň, Jindřichu, vstaň!«

Neodpověděl. Napůl ležel, ztěžka dýchaje. Přistoupil jsem blíž, abych mu pomohl, ale Arseňjev mě posunkem zadržel.

»Ne, on sám.«

A chemik, opíraje se rukama o kameny, vstal, narovnal se strašně pomalu, jako by zdvíhal obrovské břímě, a vykročil za námi.

Na zbytek naší cesty mám jen velmi málo vzpomínek. Měl jsem pocit, že mi ztrnul mozek: pravděpodobně jsem při chůzi dřímával a jen čas od času jsem se probouzel. Tlak v lahvích s kyslíkem klesl na třicet atmosfér. Museli jsme tedy jít, abychom na místo dorazili dříve, než se nádržky úplně vyprázdní. Mleli jsme z posledního. Zmocňoval se mne neurčitý dojem, že se za námi někdo plíží. Nejpodivnější bylo, že to pocíťovali i ostatní. Rainer, který šel poslední, několikrát upadl, protože se stále ohlížel. Každou chvíli jsme se střídali ve vedení výpravy, protože hledání cesty ve tmě bylo vyčerpávající.

Najednou — šel jsem zrovna první — spatřil jsem vysoko v mracích bílý mlhavý sloup. Terén stoupal. Z kamenitého základu vyčnívaly drsné ploché balvany. Bílý sloup se zvolna pohyboval mezi mračny. Napřed mi blesklo hlavou, že je to nějaký další tajemný úkaz, ale astronomův výkřik mě vyvedl z omylu. Pod botami skřípělo kamení. Ještě několik set kroků a byli jsme v průsmyku. Daleko dole svítilo moře mlhy. Z něho se tyčil k nebi bílý sloup světla. Byl to reflektor rakety.

POKUS

Lao Ču udržoval spojení s helikoptérou až do chvíle, kdy radiovým vlnám uzavřel cestu Mrtvý les. Po celý den se naši druhové zabývali zkoumáním jezerního dna. Když minula stanovená hodina našeho návratu, Osvatich odstartoval, a jakmile zachytil akustickou stopu, zahájil po nás pátrání. Letadlo nemohlo

letět ani tak pomalu, ani tak nízko jako helikoptéra. Osvatič ztratil stopu a dvě hodiny létal v mračnech nahoru a dolů, než se dostal nad kráter. Tvrdší se znovu a znovu pokoušel vniknout do soutěsky, ale pokusy byly bezvýsledné a div že neskončily katastrofou, protože zrádné vzdušné víry ho začaly vssávat dolů. Potom kroužil v mracích a nepřetržitě nás volal radiem. Protože to však nemělo úspěch, shodil na svah kráteru pytle se zásobami potravin a odletěl zpět s tak nepatrnou zásobou pohonných hmot, že jen tak tak dosáhl jezera. Během příštího dne se neklid našich druhů stupňoval. Uvažovali, zda by neměli vzlétnout s Kosmokrátorem, přestože tuto možnost předem vylučoval plán vypracovaný, než jsme odletěli. Zatím už nastával soumrak. Protože předpokládali příchod bouře, museli raketu zakotvit. Ocelovými lany byla její hlava připoutána k pobřežním skalám. Orkán se rozpoutal naráz. Masy atmosféry, stlačené skalním hrdlem, vřítily se do kotliny rychlostí více než tři set kilometrů za hodinu. Vlnobitím zmítaný Kosmokrator prudce trhal lany. Osvatič spustil motory, aby odolal zběsilému náporu povětří i vody, a udržoval raketu hlavou přímo proti větru. Najednou prasklo jedno lano a víchř hnal raketu k pobřeží. Zdálo se, že zbývá jediné východisko: opustit jezero. Ale naši druhové to nechťeli udělat, protože bylo zcela možné, že jsme někde nablízku a že nám orkán znemožnil návrat do rakety. Kosmokrator, nepřetržitě čerčící vodu tryskovými plyny, zmenšoval nápor na zbylá lana déle než šest hodin. Když síla orkánu překročila kulminační bod, byl rozsvícen velký reflektor, jehož záře, zvedající se nad nízkou mlhou jako bílý sloup, ukázala nám cestu.

Následujícího dne jsem vstal pozdě. Všechny svaly prostupoval pozvolna slábnoucí pocit únavy. Když jsem vstoupil do centrály, nezastal jsem tam nikoho. Podíval jsem se na aerometrické přístroje. Tlak stoupal a teplota klesla na devět stupňů pod nulou. Těleso rakety se sotva znatelně zvedalo a klesalo jako hrud' spícího obra. Občas bylo slyšet škrábavý zvuk kry, troucí se o pancéřové desky. Usedl jsem před hlavní obrazovkou. Vyplňovala ji černá, bezhvězdná noc. Zvrátil jsem hlavu nazad. Seděl jsem tak v příjemném klidu, s očima napůl zavřenýma, jako bych čekal, že budu pokračovat ve spánku, který přerušilo probuzení. Někdo vešel. Byl to Čandrasékhar.

»No tak,« zeptal se, stoje přede mnou, »už jste ukojil svůj věčný hlad?«

»Ne,« odpověděl jsem. »Hlad po vědění jen vzrostl a hlad po přírodě... ten snad nikdy nenasytím...« Uplynulého dne jsme byli tak vyčerpaní, že jsme načrtli druhům své zážitky jen několika slovy. Ted' jsem začal vyprávět o všem — a nevím, byla-li to nálada časného rána (protože namodralé světlo lamp vzbuzovalo představu nebe za svítání) nebo Čandrasékharův úsměv, pravda je, že jsem vyprávěl, jako bych se svěřoval příteli. Když jsem skončil, dodal jsem:

»Neuvarovali jsme se omylů... ačkoli se mi zdá, že tím není nikdo vinen. Ale Arseňjev přece jen jednal proti zásadám, které hlásá, když se zdržel tam v té jeskyni kovových broučků. Rozum přikazoval pokračovat v cestě, protože jsme měli málo kyslíku; ale neřídíme se vždycky jen hlasem rozumu, a to je správné. Učinili jsme objev, který může mít dalekosáhlý význam. Arseňjev přinesl hrst těch kovových broučků... viděl jste je, profesore?«

»Ano, leží v laboratoři. Arseňjev nás žádal, abychom se zkoumáním počkali, až přijde. Ještě se vracím k thematu, o němž jsme před chvílí hovořili... uvědomujete si, že ty litry kyslíku, které jste vydýchali v jeskyni, mohly vám chybět na posledním úseku zpáteční cesty?«

»Možné to bylo.«

»Jakou cenu by v takovém případě měl váš objev?«

»My jsme přece nevěděli, jestli s kyslíkem vystačíme nebo ne. Domnívám se, že právě proto jednal Arseňjev tak... jako já v Mrtvém lese.«

»Myslíte?«

»Ano. Kdybych byl měl jistotu, že se nám podaří dorazit do Kosmokratoru, jestliže jeskyni nenavštívíme, první bych se byl postavil proti profesorovu jednání. Tuto jistotu však jsem neměl, v tom to vězí.«

»Myslíte?« řekl tiše Čandrasékhar. Sklopil hlavu a díval se na temně se lesknoucí desku prediktoru, jako by na ní hledal svůj vlastní odraz. Napjatě jsem čekal, co řekne. Ale v tu chvíli přišel do centrály Solytk a rozmluva se přenesla na jiné pole.

»To podzemní potrubí, svazek kovových trubic, které objevil Smith, a konečně Bílá koule nutně nějak souvisí. A to měnlivé magnetické pole!« říkal inženýr. »Kdybych věděl, jak vyrábějí elektřinu, věděl bych všechno!«

»Mýlíte se,« namítl Čandrasékhar. »Kdyby se do nějaké koncertní síně na Zemi dostal Mart'an, k čemu by mu bylo sebestpřesnější zkoumání geometrických prvků stavby, chemická analýza cihel, malty, zlacení a poznání fyzikálních vlastností houslí a klavírů? Pro další bádání by neměl ani nejmenší představu o účelu, pro nějž byla budova vystavěna. Chyběla by mu znalost nejdůležitější věci.«

»Hudby, že?« řekl Soltyk.

»Ne. Dějin lidstva. Důležitější než pochopit konstrukci strojů je poznat bytosti, které stroje postavily.«

»Jsem přesvědčen, že pány planety jsou kovoví broučci,« řekl jsem. »Zprvu mi připadalo divné, že by tvorové tak malí mohli zbudovat obrovskou energetickou síť. Ale což nejsou zemské stavby stokrát a tisíckrát větší než my sami? Na příklad oceánské přehrady nebo subpolární atomový prsten.«

»Nevím, čím jsou ti — jak vy říkáte — kovoví broučci,« namítl matematik. »Jsem však přesvědčen, že zde musí být bytosti, které se daleko víc podobají nám.«

»Jak to můžete vědět?«

»Z toho, co jste mi sám vyprávěl,« odpověděl klidně Čandrasékhar. »Objevíli jste v té jeskyni nápis, přesněji řečeno kresbu na stěně, vidíte?«

»Jistě, ale...«

»A proč by ji měli nakreslit právě ti to tak zvaní broučci, kteří — jak jsem si všiml — nemají vůbec oči?«

»Hrome, máte pravdu!« zvolal Soltyk.

Byl jsem v úzkých.

»Skutečně, ale... počkejte, profesore, je možné, že tu kresbu udělali náhodou... totiž, že to nebyla kresba, ale...«

»Ale co?«

»Teď mě zrovna nic nenapadá, ale třeba mají nějaký elektrický smysl...«

Čandrasékhar se usmíval:

»Pozor! Pozor! Vidím, že chcete stůj co stůj zachránit svou slávu objevitele kovových broučků.

Nenapínejte fakta na skřípec hypothes. To je to nejhorší.«

Najednou sraštil obočí:

»Omluvte mě, prosím. Něco mě napadlo.«

Prošel mezi mnou a Soltykem tak rychle, že jsme oba nějakou chvíli upírali oči na dveře, za nimiž zmizel. Do oběda jsem vlastně neměl nic na práci. Plán nepočítal s žádnou činností mimo raketu. Vědci se zavřeli v laboratoři, odkud se ozýval pronikavý bzukot transformátoru. Osvatic seděl v centrále u prediktoru. Raketa se přestala kolébat, protože ji spoutal led, který pokrýval jezero čím dál tím silnější vrstvou. Mráz přituhoval. Nahlédl jsem do knihy, kterou Osvatic četl; byly to Eukleidovy »Elementy«. V zoufalství jsem vyšel na chodbu. Dveře laboratoře se otevřely.

»Konec legendy o myslících kovových broučcích!« zvolal Arseňjev, když mě uviděl. Byl v dlouhém pracovním plášti s vykasanými rukávy, na čele měl binokulární lupu, kterou sňal s očí. »Je mi vás jakožto jejího autora líto, pilote, ale fakta rozhodují — ostatně skutečnost je snad ještě záhadnější.«

Laboratoř byla do posledního místečka zastavěna přístroji. Velké cívky tlumivek byly upevněny dokonce i na stropě. Se stolku visely celé svazky různobarevných kabelů. Pod velkým reflektorem seděli Tarland, Rainer a Lao Ču, kteří pod lupami prohlíželi něco, co jsem ode dveří nemohl rozeznat. Přistoupil jsem blíž. Když jsem se naklonil, uviděl jsem na tmavé desce nějaké malinké jiskřičky. Vedle prázdné kovové skořápky leželo několik mikroskopických spirálek, drátek tenčí než vlas a kousek hmoty, maličké jako špendlíková hlavička a průsvitné jako kapka kouřového skla.

»To jsou vnitřnosti kovového broučka,« řekl Arseňjev. »Je to jakýsi miniaturní radiový vysílač, který pracuje na vlně několika centimetrů, ovšem vysílač neobvykle zvláštní konstrukce. Vidíte ten krystalek?« zvedl pinsetou třpytnou kapičku. »Je to konglomerát několika prvků, vykrystalizovaný tak, že tvoří jakýsi "balíček" zachycených elektrických kmitů. Je-li nabuzen, reprodukuje jako gramofonová deska.«

»Co říkáte? Okamžik, okamžik... profesore!« zvolal jsem. »To je nemožné, na vlastní oči jsem viděl, jak to reagovalo na mou přítomnost, jak se to pohybovalo a zase přestávalo pohybovat, ba dokonce to docela zřetelně bzučelo, když jsem se přibližoval...«

»Zcela správně,« odpověděl s uspokojením astronom, »prosím, hned jednoho broučka vzkřísíme...«

Fysik položil »tvorečka« na ebonitovou destičku pod anténu velkého radarového přístroje, manipuloval pákami a soustředil na něj proud neviditelných vln.

»Byli pořádně zašlí,« říkal zatím Arseňjev, »vznikla tam všelijaká spojení a zkratky, z počátku nechtěli fungovat, ale když jsme je vyčistili, reagovali skoro všichni... no, podívejte se!«

Řekl to naprosto klidně, ale já jsem ztmul.

»Brouček« se zachvěl, vznesl a vystrčil teninký drátek. Fysik otáčel anténou radaru, zvedal ji, spouštěl, kroužil s ní a »brouček« poslušně opakoval všechny pohyby po něm a obracel špičku s drátkem k anténě radaru.

»Každý takový miniaturní přístroj má, jak jsem řekl, krystalek s určitým kvantem zachycených kmitů,« povídal Arseňjev. »Dokud není nabuzen, leží nehybně. Nabudit jej lze pomocí radiových vln délky několika centimetrů, tedy právě takových, s jakými pracují naše radary. Když jste se tam v Mrtvém lese přiblížil ke svému kovovému broučkovi, nabudily jej vlny vysílané anténami vaší přilby. Brouček "obživil" a začal vysílat. Když jste se pak od něho vzdaloval nebo odvracel hlavu, vlny jej už nezasahovaly a přístroj přestával fungovat. Má prosté zařízení, zakládající se na principu variometru, jímž se natáčí vždycky přesně ve směru budících vln. Je to jasné?«

Mlčky jsem přikývl. Má poslední hypotéza se rozpadla v prach. Rozhodl jsem se, že od této chvíle upustím od tvoření hypotéz.

»Není to tedy bytost...« promluvil jsem po chvíli.

»Ovšem že ne.«

»Tak co to vlastně je?«

»Nevíme. Kolega Lao Ču se domnívá, že obyvatelé Venuše zaznamenávají takto zprávy...«

»Aha, byla by to tedy jakási kniha?«

»Kniha, film, gramofonová deska nebo možná i dopis... buď jak buď, je to druh dokumentu, jehož obsah je možno reprodukovat.«

»A jsou snad tyto kmity... pravda, vždyť "raport", proslulý "raport", byl přece také sepsán v kmitech... jsou snad tyto kmity stejné?«

»Jak vidíte, není zde profesor Čandrasékhar. Pokouší se již asi dvě hodiny odpovědět na tuto otázku za pomoci maraxu. Zatím se musíme ozbývat trpělivostí...«

Když jsem se vracel do centrály, šel jsem kolem kabiny maraxu. Chtěl jsem se tam podívat, ale zarazil mě velký rudý nápis TICHŮ, svítící nad dveřmi. V centrále byl ještě stále Osvatic se svým Eukleidem. Šel jsem tedy nahoru, do prostory vzduchotěsných komor, oblekl jsem si skafandr a vystoupil jsem na hřbet rakety. Byla černá a mrazivá noc.

Rozžal jsem ruční svítilnu a zjistil jsem, že se mlha rozplynula. Bílý kotouček světla klouzal po ledě, vyvoláváje třpytivé odrazy, až zmizel mezi neurčitými tvary, poprášenými tenkou vrstvičkou sněhu. Zhasil jsem baterku a usedl na plášť rakety. Nějakou dobu jsem neviděl nic. Musel jsem vypnout radar, protože mě oslňovala oválná obrazovka, zářící zelenavým svitem uvnitř přilby. Zrak pomalu přivykal temnotě. Tma, která mě obklopovala, měla různé stupně intensity; nejhustší byla nízko nad obzorem, kde jsem tušil hory. Nebe se jevilo jako černá sotva postřizitelně bledší. Nebylo na něm ani svtu, jaký na Zemi vychází z mračen shora osvětlených Měsícem. Zdola od ledové plochy sem doléhal tichý praskot. To narůstala vrstva ledu a vytlačovala vzhůru těleso rakety. Doposud jsem se díval k severu, k průsmyku. Když jsem se obrátil k jihu, uviděl jsem třaslavý, nasedlý přísvit. Z počátku jsem si myslel, že je to prelud. Když však jsem napjal zrak, podařilo se mi rozpoznat na šerivém, nezřetelném pozadí vrcholky hor. Bylo tam trochu světla, ale tak malounko, že jsem byl na rozpacích, když jsem se tam díval příliš dlouho, zdali opravdu něco vidím. Musel jsem na chvíli zavřít oči, a když jsem je náhle otevřel, přesvědčil jsem se, že to není klam, nýbrž že tam doutná sice nesmírně slabounký, ale opravdový šerý přísvit.

Vrátil jsem se do rakety, nechal jsem skafandr ve vzduchotěsné komoře a sestoupil jsem do dolní chodby. Červené světlo nad kabinou s maraxem už nehořelo. Pootevřel jsem dveře. Vedle stolku, připomínajícího svým tvarem zvon, stály na vozičku přístroje, mezi nimiž jsem poznal kaskádové zesilovače a obyčejný rozhlasový reproduktor. V kabině byli čtyři vědci. Nakloněn nad přístrojem seděl fysik; kousek dál astronom, obrácený ke mně zády, v takové posici, jako by se díval na něco v temnotě za pootevřenými isolačními dvířky maraxu. V rohu stál Čandrasékhar, vedle něho Rainer, opírající se o

trubku konstrukce, s tváří zakrytou oběma rukama.

Všichni mlčeli. Jejich nehybnost byla tak podivná, že jsem se neodvážil promluvit. Lao Ču, který si mě první všiml, se pohnul. Arseňjev zvedl hlavu, přivíraje oči jako před prudkým světlem.

»To jste vy?«

Stál jsem ještě pořád u dveří.

»Pojďte dál...« řekl Arseňjev. Zdálo se mi, že na mne Čňan upírá nějaký zvláštní pohled, ale snad to byl jen odraz světla v jeho brýlích.

»Podařilo se vám to? Přišli jste na něco? A na co?« ptal jsem se.

Lao Ču zavrtěl hlavou:

»Ne, ale... profesor Čandrasékhar udělal takový pokus... takovou zkoušku, která měla... prazvláštní výsledek.«

Říkal to tak pomalu, že mě zamrazilo.

»Co to znamená?«

»Je možno pokus opakovat?« zeptal se Čňan. Nikdo neodpovídal. Otočil vypínačem zesilovače na vozíku. Ozval se hluchý šum, praskání, pak několik nepříjemných, prudce klesajících zahvízdnutí. Najednou se v reproduktoru ozvala melodie. Pochmurná, zhuštěná, dravá a plná děsu. Nevzbuzovala hrůzu, nýbrž byla to hrůza sama. Hrůza byla v ní, jako v obrovských kostrách jurských veleještěřů, ztuhlých v obludných křečích, tak jak je zastihl proud žhavé lávy a na věky je zpodobil v postoji nevýslovné bolesti a děsu. Byla jako ty obrovské kosti, které již přestaly být páteřemi a žebry, které již nepatří do života, ale ještě se nestaly vápencovým útvarem, částí mrtvého světa. Stejně jako ony byla zároveň výstřední a odpuzující — i blízká, působící najednou v některém místě dojmem téměř lidským. Chtěl jsem vykřiknout: »Dost, dost, přestaňte!« — ale nemohl jsem otevřít ústa; naslouchal jsem tedy dál, ochromený, jako kdybych sklem přihlížel ke svíjivým křečím netvora z mořských hlubin, zvířete roztodivných, nepředstavitelných tvarů, o němž nevím nic — jen to, že dokonává.

Rozdrásaný chór ještě jednou zaburácel a zhasl. Už jen reproduktor rovnoměrně bzučel, jak jím procházel proud.

Mlčel jsem a moji druhové také mlčeli; někde zdola bylo slyšet jemné bzučení běžícího mechanismu.

Trvalo dlouho, než jsem se osmělil položit otázku:

»Co to bylo?«

»To je hlas krystalu... z jednoho z těch miniaturních přístrojů...« řekl Čandrasékhar a přistoupil k aparátu. Vyňal ze svorek kovovou kapičku.

»Napadlo mě proměnit elektrické kmity ve zvuk. Nevíme ani v nejmenším, jestli to bylo účelem těchto podivných přístrojů... Že kmity, transponované do jazyka zvuků, tvoří melodii, je možná náhoda...«

»A ostatní?« zeptal jsem se, ukazuje na rozsypaná stříbrná zrnka.

»Nic, naprostý chaos zvuků, drásajících sluch,« odpověděl matematik.

»Sám nevím, proč jsem to udělal,« připojil za okamžik, »nedomnívám se, že by to měla být hudba, leda že by i oni...«

»Co je vám, Lao?« řekl Arseňjev. Fysik vstal od přístroje. Zvedl trochu tvář s výrazem, jako kdyby se byl zahleděl do vzdáleného světla. Arseňjevovu otázku přeslechl. Pomalu sklopil hlavu. Několikrát přešel prsty po skleněné desce, jako by ji hladil, pak se obrátil na Rainera:

»Doktore... jak stará je — podle vašeho názoru — ta vrstva železa tam na břehu? Dělal jste analýsu...«

»Ano, dělal, ještě před tou osudnou výpravou. Vezmeme-li v úvahu nízké procento kyslíku v atmosféře... i když na druhé straně přítomnost vody působí katalysačně... myslím, že to železo tam leží v této formě asi sto padesát, no, řekněme sto šedesát let.«

»A což... devadesát?«

»To asi ne. Leda že by teplota byla značně stoupla... ale co máte na mysli, profesore?«

»Leda že by teplota byla značně stoupla...« opakoval velmi pomalu Čňan. Usedl.

»Nebo myslíte...« obrátil se na něho Rainer, ale Arseňjev ho zadržel pohybem ruky.

»Nerušte ho. On nás teď neslyší.«

Tato událost ve mně zanechala dojem tak hluboký, že jsem zapomněl na vzdálenou záři, jejíž odlesk jsem viděl ve tmě, když jsem stál na hřbetě rakety. Nazítří a v následujících dnech obloha blýskala tichými

elektrickými výboji a vzdálený přísvit nebylo možno pozorovat.

VELKÁ SKVRNA

Výzkum vysokých vrstev atmosféry trval šestnáct dní. Říkám dní, i když údolí bylo ponořeno do tmy, protože si náš organismus uchoval čtyřicetihodinový rytmus spánku a bdění. Společně s fysiky jsem na hřbetě rakety umístil radarové přístroje a reflektory vrhající ultrafialové paprsky. Vypustili jsme také několik balonových sond, které zaznamenávaly intensitu ionisace. Automatické vysilače, které v nich byly, hlásily nám výsledky měření. Rainer měl plné ruce práce v laboratoři, kde prováděl analýsu minerálů nasbíraných v Mrtvém lese. Čandrasékhar vysedal v kabině s maraxem, plně zabrán nějakými spletitými výpočty. Netrpělivě jsem čekal na příchod nového dne, protože všechny důležitější práce byly odloženy až na tuto dobu. Počasí bylo stále mrazivé. Led pokrýval jezero ideálně hladkou plochou. Úplné bezvětří na to mělo příznivý vliv. V temnotách plápolaly v mračnách třaslavé záblesky, připomínající polární záři pozorovanou přes mraky. Dvacátého dne se přehnala nad údolím prudká elektrická bouře. Led, zvedaný vlnami, praštel a pukal, stěny rakety se chvěly, velké kroupy rachotily po jejích bocích a hřbetě, ale ani nejslabší závan větru nepronikl do jejího útulného nitra. Příštího dne se všechno utišilo, a zatím co mráz povoloval — rtuť v teploměru vystoupila na čtyři stupně pod nulou — začal barometr klesat. Blížilo se svítání a s ním nová mohutná bouře. Arseňjev dal rozkaz k startu. Když jsme naposled stáli na hřbetě rakety, houstlo nebe těžkou, olovenou šedí. Mdlý odlesk padl na led, svírající jezero. Pak se poklopy zavřely a zahřměly motory. Led s hromovým rachotem pukal, rozpadal se na kry a vyletoval vysoko nad hlavu Kosmokratoru. Raketa zametla vodu plameny, zanechala za sebou zbělalý pruh vařící vody a vzlétla strmě do vzduchu. Z mraků, rozervaných tryskovými plyny, vynořily se přízračné obrysy hor a propastí, plné tmavomodrých stínů. Šroubovitou křivkou silnými vrstvami mraků stoupali jsme výš a výš. Najednou si všichni, kdo stáli v centrále, zakryli obličej rukama: v televizorech zahořel bílý rozžhavený disk, nořící se z hloubi mračen. Protože jsme letěli k východu, potkali jsme Slunce o několik hodin dříve, než vyšlo nad kotlinu.

Kosmokrator zamířil k Zemi, jako by měl v úmyslu vrhnout se do propasti, oddělující obě planety. Ale navigátoři jej dopravili pouze do proudu radiových vln, které nám přinášely zprávy z domova. Několik hodin jsme letěli ve vzduchoprázdném prostoru, pod černým nebem plným hvězd, které jsme již tak dlouho neviděli. Pak se Kosmokrator, podobný potápěči hledajícímu dno, ponořil do mraků. Čas od času se otvíraly ve dně rakety malé otvory a z nich byly spouštěny na dlouhých lanech pomocné radarové antény. Indukční přístroje pátraly skrze mlhy po ložiskách kovů. V obou laboratořích analyzátoři kmitů analysovaly a registrovaly vlny, odrážející se od neviditelného povrchu planety. Z instrukcí, které jsem dostal, když jsem přijímal službu navigátora, jsem usoudil, že směřujeme k údolí Bílé koule. V jedenáct se v centrále objevil Arseňjev. Byl nějak roztržitý, na otázky odpovídal až za nějakou chvíli, jako by myslel na něco jiného. Zkontroloval přístroje a uložil mi, abych zvláště pečlivě sledoval údaje gravimetru. »Zjistíte-li nějaké změny, ihned mě o tom zpravte,« řekl.

»Určitě nezjistím, profesore,« odpověděl jsem, »protože nepoletíme rychleji než tři čtvrti kilometru za vteřinu.«

»To nemá s naší rychlostí nic společného.«

To mě tak překvapilo, že jsem si neodpustil poznámku:

»Jak to, že nemá? Gravimetr přece ukazuje sílu gravitace, ale síla, jakou nás přitahuje Venuše, je stále stejná.«

»Nejde o přitažlivost planety,« odbyl mě netrpělivě Arseňjev. »Udělejte, prosím vás, co jsem řekl.« Pokrčil jsem rameny a podíval jsem se na gravimetr. Ručička se ani nehnula. Věděl jsem však, že Arseňjev nemá ve zvyku mluvit do větru, a každou chvíli jsem se díval na škálu přístroje, i když jsem nedovedl pochopit, jak by se přitažlivost mohla zvětšit. Půl hodiny před koncem služby jsem dostal domácím telefonem rozkaz vystoupit na čtyřicet kilometrů. Podle kompasů i radarskopu bylo údolí Bílé koule už asi nedaleko. Motory začaly pracovat hlasitěji a po několika minutách vzlétl Kosmokrator nad mraky. Zaoblení planety bylo zřetelně vidět. Od obzoru se táhla kupovitá mračna, zbrázděná dlouhými pruhy jako zoraná pole pod sněhem. Zvonek pronikavě zadrnčel: spálila se jedna z pojistek sítě, napájející druhou laboratoř. Zavínil to některý z vědců. Znovu jsem zapnul proud, jehož přívod byl

automaticky přerušen, a vrátil jsem se k prediktoru. Když jsem se blížil k obrazovkám, všiml jsem si, že svítí poněkud matněji. Mraky zčernaly. Byly velké, s plochým spodkem a zvlněným stříbrnavým vrchem. Pohybovaly se a táhly stejným směrem, jakým letěl Kosmokrator. Za chvíli se v nich otevřel nálevkovitý otvor. Obrovský, hladký, sahající, jak se zdálo, až do středu planety. V jeho ssavém chřtánu ztrácela mračna své vzdušné tvary. Pohlédl jsem jinam, protože se mi zatočila hlava, když jsem se díval na houpající se obzor. Nečetné řasovité mráčky, plující ve výši Kosmokratoru, ztrácely se jeden za druhým. Řítily se dolů s takovou rychlostí, jako by je srážela neviditelná pěst. Pod námi v závratném víru mizely v propasti mraky slité do masy hladké jako tekutý kov. Pocítil jsem, jak se váha mého těla zvětšuje. Hlas motorů stoupal do vyššího a vyššího, zesilujícího se tónu. To kladl prediktor odpor síle, pokoušející se nás svrhnout dolů, a zvětšoval hnací sílu motorů. Kosmokrator ještě stále letěl přímo po sečně gigantického kruhu. Odhadoval jsem jeho průměr na více než sto kilometrů. Gravimetr ukazoval vzrůstající přitažlivost. Nehlásil jsem to Arseňjevovi, protože zpozoroval jistě i bez přístroje, že se jeho ruce i nohy nalévají olovem a že nejprostší pohyb vyžaduje zvětšeného úsilí. Hnali jsme se nad temným jícnem víru. Raketa se ani o vlas neodchýlila od přímého směru, jen motory vydávaly pronikavý svištivý tón, jako by byly přibrzděny ve velké rychlosti. Do centrály přišel Arseňjev ve společnosti Soltyka a Rainera.

»Podívejte se,« řekl, »to je ta Velká skvrna.«

»Velká skvrna?«

»Ano. Vzpomínáte si, že jsme krátce před přistáním zpozorovali na kotouči Venuše skvrnu, která se pak ztratila? Teď se znovu objevila, ale pozorujeme ji z nesrovnatelně menší vzdálenosti.«

»Někde blízko musí být kotlina Bílé koule,« poznamenal jsem.

»Nikoli blízko, ale pod námi. Tam,« ukázal astronom na propadlou, do tmy ponořenou část trychtýře, která už zůstala za raketou a vypadala teď jako obrovská černá díra. Tam se řítila ve zpěněných vlnách mračna se všech stran obzoru.

»Kdo teď má službu?«

»Já právě končím,« odpověděl jsem, »a inženýr Soltyk začíná.«

»Dobrá. Vzdalujeme se teď od centra přitažlivosti. Až gravitace klesne na 2 g, začneme kroužit nad údolím.«

Odvrátil oči od obrazovky a pohlédl na nás.

»Kromě navigátora, který má službu, zvu vás všechny do kabiny maraxu.«

Musel jsem odevzdat službu Soltykovi a to si vyžádalo několik minut času. Když jsem přišel do kabiny s maraxem, byli už všichni pohromadě. Arseňjev, stojící u stolku, za nímž seděl Lao Ču, prohlížel nějaký pláněk. Rainer něco kutil u velkého projekčního přístroje.

»Právě kroužíme kolem Velké skvrny,« řekl astronom. Odložil papíry. »Tvoří ji vír mraků vssávaných umělým gravitačním polem. Kolego Rainere, začneme.«

Zářivky zhasly. Ve tmě zasvítla na stěně obdélníková projekční plocha. Objevil se na ní nazelenalý obraz. Vypadalo to jako loukotě kola, sbíhající se v jeho středu. Některé z nich tvořily mímé vlnovky.

»Tady vidíte síť podzemních potrubí, která dodávají energii Bílé kouli,« ozval se astronomův hlas.

»Analogicky k magnetickému pólu mohli bychom ji pojmenovat gravitační pól, protože vytváří umělé gravitační pole. To, co vidíte, je jakýsi roentgenový snímek. Pořídili jsme jej před čtvrt hodinou z výšky osmdesáti kilometrů přes kůru planety.«

Oči si pomalu zvykaly na fosforeskující světélkování projekční plochy. Čáry představující jednotlivá potrubí nerýsovaly se všude stejně ostře. Bylo to způsobeno nestejným odporem, jaký půda kladla na různých místech paprskům, které ji prosvětlovaly. Horská pásma, lemující kotlinu, černala se v nehybných pruzích. Jezero nebylo téměř vidět, spíš jsme je tušili uprostřed plánku, kde projekční plocha zářila poněkud slaběji. Tam, kde se potrubí sbíhala, poznali jsme Bílou kouli jako skoro černý bod.

»Domníváme se,« pokračoval astronom, »že tento obrovský energetický systém těsně souvisí s otázkou invase na Zemi. Nebudu se teď šířit o podrobnostech; všimneme si ryze technické stránky výzkumů, které na nás čekají. Jen několik slov úvodem. V době, kdy jsme se blížili k Venuši, zpozorovali jsme na jejím povrchu temnou skvrnu. Byla viditelná po několik hodin a pak se rozplynula. Potom, před třemi týdny, když jsme byli v kotlině, Bílá koule byla v klidu. Způsobila sice katastrofu helikoptéry, ale ve

srovnání s jejím nejvyšším výkonem můžeme tehdejší sílu proudu nazvat klidem. Nyní její výkonnost opět vzrůstá. Pravděpodobně se blíží ke kulminačnímu bodu, nebo snad ho již překročila. Jak vidíte z výčtu těchto tří fakt, intenzita gravitačního pole, které Bílá koule vytváří, je proměnlivá. Je pro nás nesmírně důležité zjistit, mají-li tyto změny charakter periodický, to znamená, jestli výkyvy mezi minimem a maximem intenzity tvoří uzavřený, opakující se cyklus, nebo jestli jsou chaotické. Na rozřešení tohoto problému závisí všechny naše další akce. Zůstaneme ve vzduchu tak dlouho, až činnost Bílé koule co nejvíc zeslábné. Pak přistaneme na jezeře a postavíme na břehu měřicí přístroje. Jak vidíte, sbíhá se k Bílé kouli jedenáct přívodů. Jimi prochází proud, hromadí se pod Bílou koulí, kterou takto zásobují energií, potřebnou k vytvoření gravitačního pole. Energie jednotlivých potrubí se může buďto vzájemně násobit, nebo eliminovat podle intervalu impulsů, současnosti fází, intenzity a tak dále. Potrubí, jak víte, leží pod zemí. Nad každé z nich postavíme oscilograf, který bude zaznamenávat kmity. Analýza záznamů, které takto získáme, umožní nám odpovědět na danou otázku. Můžete rozsvítit, doktore.«

Projekční plocha ztemněla a současně se rozzála světla. Přimhouřili jsme oči a astronom, přistupuje ke stolku, pokračoval:

»Problém není ani tak obtížný jako nebezpečný. V kterémkoli okamžiku může nás zaskočit zesílení činnosti Bílé koule. Nevíme, jakým vlivem působí na lidský organismus rychlé výkyvy intenzity gravitačního pole. Je pravděpodobné, že pobyt v některém pásmu při náhlém skoku intenzity pole může být pro člověka smrtelný. Kromě toho mohou skoky gravitačního potenciálu vyvolat různé, nám blíže neznámé úkazy, jako náhlé zahřátí půdy, změny pohybu atmosféry, změnu lomu světla a tak dále. Za takových podmínek lze velmi lehce ztratit orientaci, zvláště v tak obtížném horském terénu, jako je v okolí Bílé koule. Z bezpečnostních důvodů budeme pracovat v trojicích. Dva muži budou obcházet přístroje a jeden pozorovat ty dva z jisté vzdálenosti a udržovat spojení s raketou.«

Arseňjev nám rozdal potištěné archy.

»To je pracovní plán a rozdělení na trojice. První se vydají na cestu Osvatič, Soltyk a Smith, aby připravili...«

Zazvonil domácí telefon. Fysik zvedl sluchátko.

»Intenzita pole klesá,« obrátil se na Arseňjeva, »a to rychle. Soltyk říká, že se hromadí bouřkové mraky.«

Arseňjev posbíral se stolku papíry.

»To by souhlasilo s předpoklady... pokles gravitace musí být provázen elektrickou bouří. Má někdo nějaký dotaz?«

»Ano,« řekl jsem. »Mám se připravit k průzkumnému letu?«

»Ne, není třeba. Přistaneme přímo na jezeře. Prosím?«

»Bílou koulí zkonstruovali obyvatelé planety,« pravil Osvatič. »Není pravděpodobné, že se tam s nimi setkáme?«

»To nemohu říci. Zdá se sice, že Bílá koule je řízena na dálku, to ovšem tuto možnost nevylučuje, a obyvatelé planety... jsou nesporně bytosti s vysokou inteligencí. Víc o nich zatím nevíme, a proto je těžko říci, jak si počínat v případě, že se s nimi setkáme. Mohu vám jen připomenout zásadu, kterou jsme ještě před odletem slíbili zachovávat: Otázka dorozumění s obyvateli Venuše a odstranění nebezpečí invaze na Zemi je nadřazena otázce naší osobní bezpečnosti. Jinými slovy, nejenže nesmíme útočit, ale ani se bránit prostředky působícími ničivě. Nesmíme také poškozovat žádná technická zařízení. To je vše.«

Rainer i Osvatič odešli. Tarland se mě na něco ptal. Když jsem mu odpovídal, zaslechl jsem, jak Čandrasékhar říká Arseňjevovi:

»Neměl jste mi v tom bránit.«

»Nebránil bych vám v tom, kdybych na to měl právo,« odpověděl astronom. »Někdo musí pracovat s maraxem a nikdo jej neovládá lépe než vy.«

»Říkáte, že je mým džinem,« řekl Čandrasékhar, »ale vychází najevo, že já jsem jeho otrokem.«

Všichni už se vzdálili. Měl jsem také odejít, ale zůstal jsem.

Zdálo se mi, že si ani jeden z vědců neuvědomuje mou přítomnost.

Čandrasékhar usedl ke stolku. Arseňjev zamířil ke dveřím, najednou se však zastavil:

»Ale o tom, že také já tady musím zůstat...«

Nedokončil a odešel. Čandrasékhar seděl s rukama na klávesnici maraxu, hlavu lehce pochýlenou, jako by naslouchal hlasu motorů, doléhajícímu sem ze zádi rakety.

»Má pravdu,« řekl tiše, »ale i já mám pravdu.«

Přestože ke mne nepozvedl oči, pochopil jsem, že to říká mně.

»Vy jste... chtěl také vystoupit na břeh, profesore?«

»Ano. Oba máme pravdu... tak to v životě chodí — a proto je život méně prostý než matematika.«

Dotýkal se kláves. Na obrazovkách se objevili nazelenalí hadi, kteří se chvěli, štěpili, kroužili. Odešel jsem co nejtišeji. Kabinu vyplnilo temné bzučení přístrojů, čím dál tím hlasitější.

Přistáli jsme na jezeře tři hodiny po tom, co se přehnala bouře. Skály nad jezerem byly ještě tmavé vláhou; ještě pořád drobně pršelo. Desítky potoků se hnaly mezi kamením a řítily se s příkrých prahů, které se proměnily ve vodopády. Kosmokrator se zastavil ve značné vzdálenosti od břehu. Ani když vítr odvál mlhy, nebylo vidět Bílou kouli, protože ji zakrýval les křemenných jehel, které vyčnívaly z vody i ze skalní ssuti na břehu. Hory se hned objevovaly, hned zase ztrácely v mracích, jako by byly smazány výpary, které stoupaly bílými sloupy k nebi.

Mezi Kosmokrátorem a zátokou křížoval motorový člun. Převáželi jsme přístroje, akumulátory, kola drátů a ocelové dílce konstrukce, z nichž jsme smontovali na břehu nevelké přístaviště, které nám mělo usnadnit vyloďování nákladů.

Když byly přípravné práce skončeny, vydali jsme se — Osvatič a já — na obchůzku Bílé koule, abychom pátrali po podzemním vedení. Užívali jsme indukčních aparátů. Elektrická ozvěna prvního potrubí se ozvala u mohutného skalního žebra nad zátokou. Bylo to totéž potrubí, které vedlo k jihozápadu přes soutěsku, kráter a náhorní planinu a končilo v jezeře s železným břehem. Označili jsme toto místo narychlo nakupenou hromadou kamenů a šli jsme dál. Všiml jsem si, že kamenitý terén je suchý, přestože stále drobně mžilo. Skály byly tak horké, že se kapky deště měnily při dopadu v páru. Všechny trhliny v půdě vyplňoval navátý písek, tvrdý, hrubozrnný, který se zvedal a vyletoval zpod bot v malých obláčcích, a když zavál vítr, pokrýval celé prostranství šedavým mračenem. Když jsme sestoupili s výšinky nad zátokou, ztratili jsme Bílou kouli s očí. Zakryly nám ji hustě nakupené křemenné jehly.

Některé dosahovaly výšky až třiceti metrů. Jako mocné hladké sloupy tyčily se mezi zrádnými balvany, které byly přes svou velikost velmi vratké a nejednou uhýbaly pod nohou jako propadliště. Postupně jsme označili místa nad dalšími potrubími, kde měly být umístěny oscilografy. Přestalo pršet a v mracích se objevily ojedinělé zelené kousky oblohy. Nad zemí se mlha srážela a čím dál tím víc houstla, zato nahoře se obloha vyjasňovala. Konečně svál vítr chumáče mlh nad vodu a odhalil úbočí kotliny. Necelý kilometr od břehu odrážela se od skal zelená skvrna stanu, v němž byla pozorovatelná. Odtamtud sledoval Lao Ču postup naší práce. Když jsme na místě, kudy probíhalo jedenácté potrubí, postavili poslední hromádku kamení, vrátili jsme se do rakety. Na břeh odpluli Soltyk a Rainer. Počasí se ustalovalo; sněhobílá mračna plula po nebi, zářícím nejčistší zelení. Každých několik minut vysvitlo slunce a v jeho záři se krajina jakoby rozšiřovala. Na pozlacených skalách se rýsovaly tmavé pruhy úžlabin a komínů; světlo bylo tak ostré, že bylo možno pouhým okem počítat balvany na protějším břehu jezera. Se hřbetu Kosmokratoru jsme pozorovali velkým dalekohledem, postaveným na stativu, jak Soltyk a Rainer přirážejí k břehu zátoky a vystupují na pahorek. Pod skalním žebrem je Lao Ču zadržel a oznámil jim a zároveň i nám, že gravimetr ukazuje výkyvy síly pole. V témže okamžiku začal se vzduch nad břehem jezera kroutit jako ohýbané sklo. Objevovaly se v něm různobarevné duhové plochy, pomalu se snášející k hladině vody. Tu zase obrysy vzdálených skal, lemované zářivou obrubou, plápolaly jako čadící plamen. Za nějakou dobu se všechno zase uklidnilo a druhové se mohli pustit do práce. Hned jeden, hned druhý scházel k přístavišti, pak vystupoval vzhůru s těžkým nákladem oscilografu a mizel nám s očí v bludišti rozeklaných skalisek. Po čtyřech hodinách zaujal místo v pozorovatelně Rainer a na obchůzku se vydali Lao Ču a Tarland. Soltyk, který připlul na motorovém člunu, oznámil, že v blízkosti Bílé koule je radiové spojení rušeno silným duněním proudu. Všichni, kdo pracovali na břehu, byli vyzbrojeni signálními pistolemi, aby se mohli domluvit s pozorovatelem u gravimetru, kdyby rádio vypovědělo službu. V šest hodin večer byly přístroje rozestaveny. Obepínaly Bílou kouli kruhem, jehož obvod měřil asi půl druhého kilometru. Bylo je třeba obejít každé dvě hodiny, vytáhnout exponovaný

registrační film a nasadit nový. V osm jsme přivezli první cívky filmů se záznamy. Putovaly ihned do kabiny s maraxem. Po dvou hodinách šli na břeh Rainer a Soltyk. Své poslání vykonali bez překážek a odevzdali druhou sérii filmů. Arseňjev, jestliže právě nebyl s Čandrasékharem u maraxu, vystupoval na palubu, aby kontroloval údaje hlavního gravimetru. Bližila se desátá hodina zemské noci: slunce se prodíralo řídkými řasovitými obláčky a vody jezera ležely tak nehnutě, že v raketě nebylo možno pozorovat ani nejslabší kolébání. Když přišla znovu řada na Osvatiče a na mne, objevil se mezi křemennými jehlami nad neviditelnou Bílou koulí chvějící se kalný mrak, podobný ženoucímu se trychtýři smršti. Lao Ču, který byl v pozorovatelně, zadržel nás u břehu tím, že vypálil tři červené a jednu kouřovou raketu. Vypadalo to, že Bílá koule začíná fungovat: od jezera dolétaly čím dál tím prudší poryvy větru, teplota pobřežních skal vystoupila v několika minutách o dvacet stupňů. V téže době dunění proudu znemožnilo radiové spojení na vzdálenost větší než několik metrů. Intensita pole se zvětšila několika malými skoky, ale pak se ustálila. Fysik nám dal znamení, že můžeme vyrazit. Vyšplhali jsme se na skalní žebro. Kousek pod jeho hřebenem stál první přístroj, chráněný malým stanem z plachtoviny. Vyměnili jsme film, což nám zabralo několik minut času, a šli jsme dál. S vrcholku vyvýšeniny jsme mohli přehlédnout rozlehlé prostranství. Vzduch byl velmi čirý. Řid'ouká mlha zahalovala jen nejvzdálenější vrcholky hor. Najednou jsem se zarazil. Rozervaná, divoká kamenitá pláň u našich nohou, z níž vyčnívaly jehly, písečné přesypy a roztrštěné ploché balvany, byla prázdná.

»Osvatiči, podívejte se,« vykřikl jsem, »Bílá koule zmizela!«

Pohlédl před sebe.

»Ke všem čertům!«

»Okamžik, okamžik ...« opakoval jsem. »Vzpomínám si, že ten ohromný plochý balvan pod třemi jehlami byl po pravé straně, koule a tamhlety jehlance po levé straně. A teď je balvan těsně u jehlanů... ani tam není místo... kde tedy stála koule předtím? I kdyby se nakrásně propadla, zůstala by aspoň jáma, nějaké prázdné místo!«

Bezradně jsme se rozhlíželi.

»Co dělat?« zeptal jsem se. Obrátil jsem se ke vzdálenému úbočí, kde se na šedém pozadí zelenal stan s gravimetrem, ne větší než hlavička zápalky. Pokoušel jsem se zavolat fysika radiem, ale bylo slyšet jen praskání, následující za sebou s rychlostí kulometné palby. Vypálil jsem jednu bílou a dvě kouřové rakety. Podle smluveného klíče to znamenalo: »Můžeme jít dál?« Dosti dlouhá doba uplynula, než v dálce vyskočila zelená jiskřička, stoupala vzhůru, zastavila se a pomalu klesala dolů, hnána větrem nad jezero.

»Všechno v pořádku,« řekl Osvatič. Obrátili jsme se a oba jsme současně vykřikli úžasem. Jako nesmírná světlá kupole, obklopená širokým pásem volného místa, tyčila se nad kamenným mořem Bílá koule.

»To byl nějaký zrakový klam,« řekl jsem konečně, ale sám jsem docela nevěřil vlastním slovům. Pak jsem se pustil dolů. Protože všechny oscilografy byly navzájem spojeny tenkým kabelem, který synchronisoval jejich záznamy, šli jsme dál podle bílého drátu, střídavě šplhající a sbíhající po hromadách balvanů.

U každého přístroje jsme se na chvíli zastavili. Já jsem vytahoval cívky exponovaného filmu, Osvatič nasazoval nový z náhradních, které nesl v batohu. Za necelou hodinu jsme obešli devět přístrojů. Cesta k desátému vedla po vrcholku zaoblené skály. Po levici se zvedal za křemennými hroty vrchol Bílé koule, kamenitá pláň po pravici byla vanovitě propadlá. Tato prohlubeň byla vyplněna hromadami balvanů. Připomínala opuštěný lom. V jistém okamžiku jsem se tam podíval a zůstal jsem stát. Dole, asi sto metrů ode mne, na velkém kameni někdo seděl. Byla to temná, zavalitá postava, sedící bez hnutí. Osvatič, který šel první, předešel mě asi o dvacet kroků. Zavolal jsem na něho. Obrátil se a také se zastavil. Zdálo se, že neví, co dělat. Bez rozmyšlení jsem se rozběhl dolů, přeskakuje hromady kamení. Na okamžik jsem ztratil postavu s očí. Když jsem se k ní přiblížil natolik, že jsem si ji mohl dobře prohlédnout, zjistil jsem, že to není živá bytost. Velká, dlouhá, nepravidelná kamenná deska se opírala o plochý kus skály. Světlo se silně odráželo od jejích rudohnědých hran. Bylo to skoro divné, že mohla z dálky vypadat jako lidská postava. Jen při skreslujícím pohledu shora připomínala poněkud nakloněné torso.

»Je to kus lávy!« zvolal jsem. Osvatič, stojící na vyvýšeném místě, díval se dál směrem ke mně. Určitě mě neslyšel, protože poruchy byly velmi silné. Dal jsem mu tedy znamení rukou, že to nic není, že jsem se

mýlil. Obrátil se a šel dál. Opodál vyčnívala za skalním jehlancem stříška stanu, chránícího oscilograf. »Počkejte!« vykřikl jsem a hnal jsem se vzhůru po sněhu. Osvatič sice zvolnil krok, ale šel dál. Jeho temný obrys se odrážel od světlého pozadí, jímž byl vrchol Bílé koule.

»Počkejte!« zvolal jsem po druhé. Vtom se celá krajina přede mnou zkroutila a smrštila, jako bych si prohlížel její odraz ve vyleštěném plátu plechu, který někdo znenadání prohnul. Pak se vše zavlilo a vrátilo do původního stavu. Zůstal jsem stát jako vbitý do země. Osvatič zmizel. Před okamžikem jsem ještě viděl jeho záda, třpyt přilby. Vystoupil na velký, stříbřitě lesklý plochý balvan. Udělal krok, snad dva kupředu a zmizel, jako by se rozplynul ve vzduchu. Několik vteřin jsem stál jako sloup, pak jsem se rozběhl, seč mi síly stačily, k onomu místu.

»Osvatiči!« křičel jsem. »Osvatiči!«

Žádná odpověď.

Dával jsem dobrý pozor, abych neztratil s očí plochou skálu, charakteristickou tvarem i zabarvením, a přelézal jsem přes balvany nakupené pod hřebenem výšiny. Konečně jsem byl nahoře. Velký kámen, svažující se ke mně, třpytil se proto, že měl povrch jako ojínný. Pokrývaly jej maličké jiskřivé krystalky. Na jednom místě jsem našel na povrchu dlouhou bělavou rýhu. Kámen byl poměrně měkký a vryp udělal cvoček boty. Pomyslel jsem si, že Osvatič přiskočil na druhou stranu. Tam byl jakýsi výklenek, jasně osvětlený, utvořený kusy skal, které se o sebe opíraly. Ve výklenku ležel drobný šterk a několik sytě černých kamenů, velikých jako bochník.

»Osvatiči!« zvolal jsem, ale nepříliš hlasitě.

Před minutou jsem ho viděl. Stál na plochem kameni. Nešel dál rovně, ale také se nemohl ukrýt ve výklenku, cesta pokračovala na jeden ze sousedních vyčnílých balvanů. Musel bych ho tedy stále vidět, kdyby po něm šplhal. Přisahal bych, že jsem ono místo neztratil s očí ani na okamžik. A přesto byl pryč. Bezradně jsem se rozhlížel na všechny strany. Nebylo prostě kde hledat. Přesto jsem pobíhal mezi balvany v okolí a volal. Odpovídalo mi praskání elektrických výbojů. Vrátil jsem se na vrchol pahorku, abych vypálil raketu. Když jsem zvedal pistoli, zjistil jsem, že není vidět ani Bílou kouli. Zmizela jako prve, když jsme stáli s Osvatičem nad zátokou. Předtím zakrývala pohled na úbočí, kde začínala velká soutěska. Teď bylo ústí soutěsky jasně vidět. Bylo mi asi jako boxerovi, který vstává po tvrdém háku na čelist. Chtěl jsem běžet na pomoc Osvatičovi pátrat po nebezpečí, které mu hrozilo, ale nic tu nebylo: ani Osvatič, ani viditelné nebezpečí. Na znamení, že došlo k neštěstí, vystřelil jsem tři červené rakety. Pak jsem se posadil na okraj stříbřitého kamene a s nohama visícíma dolů jsem se díval, jak se na kamenité pláni objevily dvě tmavé, pomalu se pohybující skvrnky. Byli to dva lidé ve skafandrech. Spěšně stoupali vzhůru, přecházejíce, kde to bylo možné, do klusu, zmizeli za křemennými jehlami a konečně po čtyřiceti minutách dorazili ke mně. Byli to Lao Ču a Soltyk. Když inženýr uslyšel, co se přihodilo, vyskočil na balvan a volal:

»Osvatiči! Jene! Jene!«

»To je marné,« řekl jsem. »Nikam neodešel. Tady je stopa cvočku na kameni.« Soltyk se sehnul a prohlížel kámen. Po třpytivém povrchu se táhla šikmá bělavá rýha. Nic víc.

»Pevněji se opřel nohou,« vysvětloval jsem, »a udělal v kameni rýhu. Jinak to nemohlo být.«

»Kam se tedy poděl?«

Viděl jsem, že Soltyk je rozčilený. Pokrčil jsem rameny. Lao Ču stál výš na skále. Aniž odtrhl triedr od okénka přilby, zeptal se:

»Kdo z vás nesl exponované filmy?«

»Já.«

»Máte je v batohu?«

»Ano.«

»Vytáhli jste film z desátého přístroje?«

»Ne. Osvatič tam právě šel, když...«

»Dobře.«

Fysik sestoupil se skály a zamířil ke stanu, zelenajícímu se o několik desítek kroků hlouběji. Soltyk mezitím přišel k výklenku.

»Můj bože,« mumlal a točil se na všechny strany, »co to znamená... Tak tady že stál?« zeptal se mne

ještě jednou.

»Tady.«

»Pojďte sem,« vykřikl. »Prohledáme to zatracené místo.«

Pohlédl jsem na něho — zvedal ty kulaté kameny. Kdyby situace nebyla bývala tak tragická, bylo by to bývalo směšné. Zavolal mě Lao Ču. Šel jsem za ním. Všiml jsem si, že Číňan nějak podivně stojí, jako by ztrácel rovnováhu, a přece nepadal. Již jsem měl na jazyku otázku, co to znamená, když jsem si uvědomil, že i já — zcela bezděčně — stojím zrovna tak.

»Profesore,« zvolal jsem, »podívejte se, jak chodíme. Čím to je?!«

»Teď není čas na výklady,« odbyl mě. Podal mi cívku filmu, vyňatého z přístroje. Zaklapl dvířka.

»Zbýl ještě ten poslední, tam za tou skálou. Podržte mi to, prosím vás,« podal mi elektrometr.

Přišel za námi Soltyk. Zastavil se a chvíli nás pozoroval.

»Profesore,« řekl rozechvělým hlasem, »v tomto okamžiku...? Co to děláte? Teď — filmy?«

Lao Ču neodpověděl. Bylo mu jasné, stejně jako mně, že nemůže od Soltyka žádat, aby nám pomohl.

Stál jsem na místě a díval se střídavě hned na vzdalujícího se profesora, hned na Soltyka. Ostrý vítr cloumal inženýrovou trochu příliš volnou kombinésou. Ztrnule, jako by byl zkameněl, upíral oči na plochou skálu, na níž jsem naposledy viděl Osvatiče. Za několik minut se vrátil fysik. Podal mi cívku.

»Půjďte co nejrychleji k břehu a zajedete motorovým člunem k raketě. Profesor Čandrasékhar čeká na filmy. Je to neobyčejně důležité.«

»A... vy?« otázal jsem se.

»Zůstaneme.«

»Budete po něm pátrat?«

»Běžte, prosím pěkně!« řekl Lao Ču a v jeho obvykle tak vlídném hlase zazněl nějaký ocelový tón. Běžel jsem a snažil jsem se, abych nezpomaloval tempo v místech, kde kameny byly vratké a začínaly se pod nohou sesouvat. Ve vzduchu se chvělo neurčité, vzdálené šumění. Přes kombinésu jsem cítil horké závany větru. Za širokým pásem kamení se objevilo jezero. Z hladiny lenivě stoupala oblaka par. Když jsem tak bez dechu běžel, slyšel jsem podivný sykot. Podíval jsem se na nohy: z podrážek mých bot se kouřilo. Půda se rozpalovala, jako by pod ní hořel neviditelný oheň. Zůstal jsem stát. Co dělat? Vrátit se pro ty dva? Ohlédl jsem se zpět. Páry, které stoupaly z jezera, působily, že se čím dál tím víc stmívalo. Závany větru byly horké jako dech vysoké pece. Musel jsem odevzdat ty zatracené filmy. Skákal jsem s kamene na kámen. Konečně udýchaný, zalitý potem dorazil jsem k motorovému člunu a skočil jsem do něho s rozběhem, že se zakymácel a nabral vodu přes bort. Jel jsem ke Kosmokratoru, jehož reflektor oranžově zářil v šeru. Na hřbetě rakety se procházel muž ve skafandru, s rukama založenýma za zády. Napadla mě bláznivá myšlenka, že je to Osvatič. Vyskočil jsem na přistávací můstek a v mžiku jsem stál nahoře. Byl to Arseňjev. Svítil za ním reflektor, který vroubil naše obrysy zářivou aureolou a promítal na mlhu dlouhé, třaslavé stíny.

»Kde jsou ostatní?« zeptal se.

»Zůstali tam...« odpověděl jsem. »Osvatič... zmizel.«

»Jak to — zmizel?« zeptal se zlostně Arseňjev. »Spadl někam?«

»Ne, nespádl. Zmizel. Viděl jsem ho stát na velkém balvanu. Bylo to u desátého přístroje. Vzduch se zavlnil, a když jsem tam doběhl, už byl pryč. Není tam žádná rozsedlina, jen hladká kamenná deska a s jedné strany mělký výklenek ve skalách.«

»A Bílá koule?«

»Co?«

»Ptám se, jestli jste viděl Bílou kouli?«

»Ne. Taky zmizela.«

»Tak...« řekl astronom. Nějakou dobu mlčel. Najednou zvedl hlavu:

»Máte filmy?«

»Mám. Profesore,« vybuchl jsem, »musíme jet na břeh! Oni tam uhoří! Když jsem běžel sem, byly skály čím dál tím žhavější, já...«

»Je tam Lao Ču?«

»Ano. A Soltyk také!«

»Zaneste, prosím vás, filmy do maraxu.«

»A co oni?«

»Budou si vědět rady.«

»Ale já mohu hned...«

»U břehu stojí druhý člun. Není vás tam třeba. Jděte, prosím.«

Po železných schůdcích jsem sestoupil do vzduchotěsných komor, a když stlačený vzduch vytlačil jedovatou atmosféru ve skafandru, jen s odšroubovanou přilbou jsem vstoupil do kabiny a odevzdal filmy. Stál jsem u dveří a díval se, jak Čandrasékhar navléká cívku na dlouhou, vodorovnou osu, jak zasouvá začátek každého filmu do otvoru ve stolku a pohybuje páčkami kontaktů. Filmy se odvíjely a rychle mizely ve stroji. Čandrasékhar se dotýkal kláves. Obrazovky se postupně rozsvěcovaly jako obrovské zářící oči, červená a modrá kontrolní světélka zablikala, zahořela a tak se rozzářila, že překryla zelenavé fosforeskování obrazovek. Jako očarováný jsem se díval na Čandrasékharovy prsty, přebíhající po klávesách. Kabina se plnila zpěvným bzukotem. V obrazovkách létaly zelené blesky, bylo slyšet krátké, časté cvakání kontaktů, ručičky na cifernících se blížily k hranici přetížení. Matematik však dále mačkal klávesy. Občas zabručel přetížený transformátor nebo za stěnou zasyčel elektrický výboj roztrhaný na vidlicích spínačů. Čandrasékhar stál chvíli nepohnutě, s hlavou sklopenou, a díval se přimhouřenýma očima na hru světýlek. Pak odešel od stolku. Ještě jednou zkontroloval očima všechny obrazovky a obrátil se ke mně.

»Ted' musí marax ukázat, co dovede. Chápete, oč jde? Gravitační pole vzniká součtem jednotlivých impulsů proudu. Použijeme-li Fourierovy metody, těch několik desítek milionů kmitů, které zaznamenaly na filmu oscilografy...«

Měl jsem toho právě dost.

»Dejte s tím pokoj!« zvolal jsem. »Osvatič zmizel!«

Čandrasékhar se zachvěl: »Co? Co se stalo?«

Začal jsem to znovu vyprávět. Čandrasékhar naslouchal, ale po celou dobu nespustil oka s obrazovek. Mimoděk jsem sledoval jeho pohled. Světelné křivky, svíjející se na postranních obrazovkách, pomalu bledly a splývaly s fosforeskujícím pozadím. Zato na prostřední vystupovala křivka, zářící stále jasněji.

»Je tam Lao Ču?« zeptal se Čandrasékhar, když jsem domluvil. Vtom bzukot proudu ustal. Kontrolní světélka zhasla, postranní obrazovky se úplně vyjasnily a na ústřední se ustálila příkře stoupající křivka o dvou vrcholech. Čandrasékharovy oči se zúžily. Zrak mu zazářil.

»Tak přece periodická!« řekl. Pak se mu na rtech mihl letmý omluvný úsměv:

»Snad se vám zdá nelidské, že v této chvíli...«

Odmlčel se. Zachvěl se, udělal krok zpět a opřel se o lesklou postranní stěnu stolku. Světlo, dopadající shora, ukázalo hluboko vpadlé spánky a tváře. V tomto okamžiku jsem si uvědomil, že v poslední době Čandrasékhar vůbec neopouštěl marax. Červené světlo nade dveřmi kabiny svítilo ve dne v noci.

Matematik zavřel oči a lehce pokrčil rameny, jako by s nich chtěl setřást neviditelné břímě.

»Nic si z toho nedělejte,« řekl. »Oni se vrátí, jestliže...«

Nedokončil.

»Kde je Arseňjev?«

»Nahoře.«

»Můžete ho sem poslat? Je to velice důležité.«

Zastihl jsem astronoma na hřbetě rakety. Skláněl se nad škálou gravimetru. Vedle něho se rozplýval v mlze červenavým svitem paprsek reflektoru, mohutný a silný jako sloup.

»V této chvíli intenzita nevzrůstá...« řekl Arseňjev tiše, jako by mě neslyšel. Opakoval jsem, že ho Čandrasékhar volá dolů. Najednou vyskočil:

»Co? Už to je? Tak jaká?«

Nechápal jsem, nač se ptá; ale vtom jsem si vzpomněl na matematikův výkřik a řekl jsem naslepo:

»Periodická.«

Arseňjev se beze slova rozběhl ke vstupní šachtě.

»Smím odplout na břeh?« křikl jsem za ním; Zůstal stát.

»Ne. Nebudete tam nic platný! Dávejte pozor na radar a reflektor. Signální pistole leží tady, po straně.«

Zmizel v šachtě vchodu. Hladinu zastřely horké liné páry. Tělo rakety se v nich černalo jako tělo velryby, mrtvě plynoucí ve vlnách. Vedle reflektoru stál přenosný radarskop s dvěma elipsovitými anténami, obrácenými k břehu. Uchopil jsem oběma rukama kovové řídicí kolo. V obrazovce bylo vidět skalnatý mys nad zátokou, přes který se naši druhové museli vracet. Byl pustý. Válely se tam kotouče nějakého dýmu, tmavšího než mlha. Pohlédl jsem na fotoelektrický článek, vmontovaný pod obrazovku. Ukazoval teplotu skal na břehu: dvě stě šedesát stupňů. Ruce samy sevřely kovové kolo radaru. Dvě stě šedesát stupňů... Také teplota vzduchu stoupala, rozpalovala se jako v peci: osmdesát, osmdesát pět, devadesát stupňů... Jak dlouho tam může člověk vydržet, třeba v izolující kombinéze?

Míjely minuty a každá z nich byla věčností. Zřetelně bylo slyšet syčení a šumění vody, která v dotyku s rozžhavenými balvany u břehu začínala vřít. Pohyboval jsem anténou sem a tam. Již jsem ji chtěl obrátit, když se v zorném poli něco pohnulo: šel tam člověk!

Vedle reflektoru stála schránka s domácím telefonem. Ani jsem nezvedl sluchátko, zmáčkli jsem zvonek na nepřerušovaný tón a hned jsem zase přiskočil k radaru. Mezi balvany se pomalu vlekla temná skvrna... za okamžik zmizela... znovu se objevila... vtom se rozpadla na dvě menší, ale nějak podivné zkroucené...

Tu chvíli jsem uviděl jasně: dva lidé nesli třetího. Pokoušeli se dostat k motorovému člunu po kamenech vyčnívajících z vody, ale mezi posledním kamenem a člunem se černal pruh vody. Zůstali stát; zřejmě se radili. Jak jsem litoval, že jsem přes astronomův rozkaz neodplul na břeh! Byl bych jim mohl pomoci.

Volal jsem, radil jsem jim, aniž jsem si uvědomoval, že mě nemohou slyšet. Najednou se jeden ze stojících zmenšil. Pochopil jsem: naklonil se a pokoušel se přitáhnout člun za lano, na němž byl přivázan u břehu. Věděl jsem, že to není možné, že v tom překážejí kameny pod hladinou. Sami by bez námahy přeskočili vzdálenost půl druhého metru, ale ten třetí... V tom okamžiku jsem chtěl seběhnout k přístávacímu můstku. Tu muž, který chtěl přitáhnout loďku, toho nechal. Obrátil se k svému druhovi a dal mu znamení. Oba uchopili bezvládné tělo, zvedli je co nejvýš na rukou a vkročili do vody, která u břehu vřela. Po pás ponoření, zahalení oblaky par, zdvihli tělo přes bort motorového člunu a sami vlezli dovnitř. Uplynulo několik nekonečně dlouhých vteřin — a motor zahučel. Člun vyplul.

»Proč tak křičíte? Proč vlastně tak křičíte?« ptal se mě už hodnou chvíli Arseňjev. Za ním stáli ještě dva lidé ve skafandrech — Tarland a Čandrasékhar. Nevěděl jsem, že se smějí a křičím radostí.

Když motorový člun přirazil k můstku, seběhli jsme dolů.

»Mne ne... já sám...« řekl chraptivým hlasem Soltyk, když jsem mu s posledního schůdku podával ruku.

»Já sám... pomozte profesoru Laovi... má roztržený skafandr...«

PROFESOR LAO ČU

Odnesli jsme profesora a Osvatiče do vzduchotěsných komor. Oba byli v bezvědomí. Zůstal jsem na palubě, abych vytáhl motorový člun. Když jsem sestoupil do chodby, kladli Tarland a Rainer na nosítka bezvládná těla tak, jak jsme je vynesli z člunu, ve skafandrech. Pouze přilby s nich sňali a položili je na zem, takže bylo vidět voskově bílé, potem pokryté obličej. Chtěl jsem pomoci, ale Arseňjev mě poslal do centrály. Nařídil okamžitý start. V posledních rozčilujících chvílích jsem zapomněl, co se děje v kotlině. V obrazovkách televizoru bylo vidět chumáče nažloutlé jako kouř hořící síry. Raketa stoupala a klesala na vlnách. Celá kotlina byla jediným temným kotlem, v němž to dutě rachotilo, syčelo a svištělo. Když jsem vešel do centrály, zaburácel v mračnách první hrom. Zapnul jsem atomový reaktor, a aniž jsem vyčkal, až dosáhne plného výkonu, nařídil jsem páky prediktoru na start pomocnými pohonnými hmotami. Hořící plyny vytryskly do vody. Za hluchého bublání vroucí vody se Kosmokrator zachvěl, krátkou dobu se valil vpřed boční stěnou, při čemž před sebou zvedal obrovskou vlnu, nabyt rychlosti, při níž už nepocíťoval zběsilé úder vln, a v ostrém úhlu vzlétl do prostoru vyjících větrů. Obrazy skal na pobřeží se svíjely a kroutily. Ze strachu, abych na ně nenarazil, stupňoval jsem stále spalování v turboreaktorech. Oddechl jsem si teprve v tom okamžiku, když raketu začaly pohánět hlavní motory. Zahřměly tak mohutně, že přehlušily hluk vln a skučení větru. Přes obrazovky se řítily pruhy par modravých jako sníh. Pak jsme se zabořili do mračna temného jako hustý les. Byl jsem nervosní, protože jsem po prvé stál sám u prediktoru v odpovědném okamžiku startu. Naštěstí šlo všechno hladce. Proud vzduchu svištěl na stabilizačních plochách, motory pravidelně pracovaly a rychlost vzrůstala. Každou

chvilí přeskakovaly z mraku do mraku řeky fialového ohně, vybuchující s dlouhotrvajícím hřmáním. Do centrály přišel Soltyk. Aniž jsem odtrhl oči od přístrojů, zahrnoval jsem ho otázkami. Nerozpovídal se hned. Jak se ukázalo, nafoukl si — než vkročil do vody — kombinésu vzduchem, který ho jako isolační vrstva ochránil před opařením. S profesorem to bylo horší. Nemohl to udělat, protože měl protrženou kombinésu u spodu prilby. Celou cestu přidržoval rukou okraje látky u sebe, ale když přenášeli Osvatiče přes vodu, potřeboval mít obě ruce volné. Těch několik vteřin stačilo, aby se s vdechovaným vzduchem smísil plynný formaldehyd a kysličník uhličitý. Otrávil se a v motorovém člunu omdlel.

»A jak to bylo s Osvatičem?« zeptal jsem se. »Kde jste ho našli?«

Soltyk otálel s odpovědí. Stál před deskou se škálami brzdících přístrojů a prohlížel si je neobyčejně pozorně, třebas nic neukazovaly, protože teď byly vypnuté.

»Je těžce popálen,« řekl konečně. »Myslím, že jeho stav je vážný. Když jsme ho nesli, hýbal se...«

»No dobrá, ale kde byl?«

»Nevím.«

»Co říkáte?«

V obrazovkách táhly černé mraky, oddělené světlou chvějivou mlhou. Vypadalo to, jako bychom proplouvali souostrovím hornatých ostrůvků.

»Profesor mi podal lano... byli jsme oba na něm přivázáni... a poručil mi, abych šel za ním tak, aby lano stále zůstávalo napjaté... on šel první. Tak našel Osvatiče.«

»Kde?«

»Nevím. Najednou zmizel.«

»Profesor zmizel?«

»Ano. Zmizel, jako by ho země pohltila, ale cítil jsem jeho pohyby, protože jsme byli spojeni lanem. Rozumíte tomu? Ne, tomu se nedá porozumět. Říkám vám, že tak jako vidíte vy mne, viděl jsem já lano, které končilo ve vzduchu, napjaté lano — a dál nebylo nic.«

»Nic?«

»To ano — kamení, vzduch, ale nebyl tam ani on, ani Osvatič... asi za minutu sebou lano trhlo — to bylo smluvené znamení. Začal jsem táhnout a přitáhl jsem je oba dva. Profesor měl roztržený skafandr.«

»Spadl?«

»Nevím. Asi ano.«

»Kde tedy byl?«

»Říkám vám, že nevím.«

»Jak to? Vy jste se ho neptal?«

»Ne... vy byste se taky neptal po tom...«

Najednou se ke mně obrátil; jeho tvář byla zachmuřená, zarputilá:

»Když jste odešel... zachoval jsem se jako kluk! Nařikal jsem, křičel jsem na něho, protože chodil sem a tam s přístrojem, klidně, jako někde v laboratoři... nevěděl jsem, vždyť jsem ani nemohl vědět proč!« Po chvíli dodal klidněji:

»Ještě na Zemi někdo řekl, že je jako tvrdé sklo; zdánlivě průhledný, hladký, nenápadný, ale kdo by ho chtěl kousnout, vylomí si zuby... Chtěl jsem se mu omluvit, ale odpověděl mi nějakým příslovím...

kamení nám hořelo pod nohama, myslil jsem, že se upečeme, a on... Víte, jaká byla jeho první slova, když teď v kajutě přišel k sobě? Zeptal se Čandrasékhara: "Máte už výsledky výpočtů?"«

Kosmokrator dosáhl plné cestovní rychlosti. Poodešel jsem od obrazovek. Na Soltyka jsem se nedíval, bylo to pro něho lehčí. Chápal jsem, že mu slova útěchy nepomohou. Lao Ču mu dal lekci chladnokrevnosti. A za jakých podmínek! Vzpomněl jsem si na své dobrodružství v Mrtvém lese...

»Můžete tam jít za nimi,« řekl Soltyk. »Vezmu to tady za vás. Já se mu nemohu podívat do očí.«

Nedal jsem se dvakrát nutit. Když jsem vstoupil do kabiny, Tarland právě odstavoval od lůžka celofánový stan, pod kterým byla umělá kyslíková atmosféra. Osvatičovi už se vrátila barva do tváří.

Ležel na vysoko nastlaných poduškách. Za stolem seděli vědci. Jaký byl můj úžas, když jsem mezi nimi uviděl Číňana! Neměl na sobě svůj obvyklý tmavý oděv. Po prvé jsem ho viděl ve višňově rudém županu s malovanými fantastickými draky. Seděl, zabalen do půl těla do pokrývky, pod níž bylo vidět obvázané

nohy. Byl klidný jako vždy, jen o poznání bledší. Arseňjev mi udělal místo. Posadil jsem se. Osvatič se právě chystal, že bude vyprávět o své nehodě. Několika slovy se zmínil o naší cestě kolem Bílé koule a dospěl k okamžiku, kdy jsem se od něho vzdálil, protože mě zmýlil tvar černého balvanu. Mé volání, jak říkal, neslyšel, a proto šel dál. Najednou celé okolí zmizelo.

»Mihly se mi před očima všechny barvy duhy, jedna po druhé, od žluté po fialovou. Měl jsem pocit, že mě něco táhne dolů. Ztratil jsem rovnováhu a odpočel jsem se několik kroků. Zazářilo tak prudké světlo, že jsem zůstal dlouhou dobu úplně oslněn. Když jsem otevřel oči, stál jsem v obrovské kouli, plné bílého světla. Se všech stran mě obklopovaly úplně hladké, vyduté stěny. Napadlo mě, že otvor, kterým jsem se tam dostal, je za mnou. Ohlédl jsem se, ale nebylo tam nic. Tataž hladká stěna. Půda, na níž jsem stál, byla skalnatá, pokrytá kamením. Mluvíím jasně? Vypadalo to tak, jako kdyby někdo odkrojil spodek prázdné koule a tím otvorem ji postavil na mne jako sklenici na mouchu. Stál jsem pod obrovskou kulovitou kupolí, těsně u její stěny. Pomalu jsem vykročil, a zkoumaje zrakem každý kámen, šel jsem doprostřed.

Vtom se stalo něco zvláštního. Udělal jsem snad čtyři nebo pět kroků a vydutá stěna, k níž jsem se blížil, se zkroutila a ustoupila přede mnou. Udělal jsem ještě dva kroky — najednou jsem stál před svislou, úplně rovnou stěnou. Obrátil jsem se. Koule byla pryč, za mnou byla neproniknutelná tma. Šel jsem tedy k té svítící stěně, která se vydouvala, když jsem se k ní blížil, jako by ji někdo s druhé strany nafukoval, a když už jsem byl tak blízko, že jsem se jí mohl dotknout rukou, zjistil jsem, že stojím před obrovskou koulí, ale tentokrát na její vnější straně...

Obíhal jsem ji kolem dokola. Byla tak velká jako Bílá koule, úplně hladká, nikde ani stopy po nějakých spárách nebo otvorech. Fakt, že za mnou nic není, mě uklidnil. Předpokládal jsem, že tam bude díra, kterou se dostanu ven. Ale když jsem tam do té tmy šel, začala se koule, kterou jsem nechal za sebou, rychle měnit; rostla vzhůru i do stran, roztáhla se a najednou mě zase přiklopila, takže jsem zase stál v jejím vnitřku. Běhal jsem na všechny strany. Po každé, když jsem běžel do středu, stěny se přede mnou otvíraly, zplošťovaly a nakonec zkroutily na opačnou stranu a já jsem doběhl k vypouklé, úplnou tmou obklopené kouli, která se zvedala přede mnou. Když jsem vkročil do té tmy, koule se za mými zády roztáhla, napřed se zploštila, pak vydula a rozklenula se všemi směry okolo mne. Myslíl jsem, že je to nějaký mechanismus, ale žádný mechanismus by takhle nemohl fungovat. Pokoušel jsem se vyrazit ven několika nečekanými skoky, vrhal jsem se vpravo, vlevo, přímo vpřed, ale vždycky jsem narážel na hladkou stěnu.

Je to příliš děsivé, než aby se to dalo vyličit: Úplně černá, neproniknutelná tma. V ní koule, která mě hned v sobě zavírala, hned vyvrhovala ven, a přestože v ní nebylo ani stopy po otvoru, byl jsem jednou venku, jednou uvnitř. Ať jsem šel kamkoli, všude jsem narazil na hladkou stěnu. Ty velké bílé plochy se před mýma očima pohybovaly, kroutily, stáčely, hned mě přiklápěly, hned zase jako by mě ze sebe vyplivovaly, a tak pořád dokola. Nevím, jak dlouho to trvalo. Snad hodinu. Za nějakou dobu se začalo oteplovat. Půda pod nohama pálila. Měl jsem pocit, že se mi přilba rozžhavlje do červena; dýchalo se mi čím dál hůře, vzduch ve skafandru pálil jako oheň, chladicí zařízení nepomáhalo, dusil jsem se. Upadl jsem. Myslíím, že jsem se udeřil do hlavy. Co bylo dál, nevím...«

Osvatič si lehl o něco níž.

»To je celé. Vůbec tomu nerozumím. Není v tom ani špetka smyslu.«

»Ani bych neřekl,« poznamenal Arseňjev.

»Myslííte, že jsem měl halucinace?«

»Naprostο ne. Pokud jde o tu "nesmyslnost" okolí, mohl by totěž tvrdit mravenec, který by spadl do psacího stroje. Svět se netočí kolem nás. Dostali jsme se čirou náhodou do okruhu působení neznámých sil.«

»I když ještě neznáme všechno,« řekl Lao Ču, »je dobrodružství našeho přítele jasné. Mohu odpovědět na otázky, jak došlo k té či oné věci. Jen jediná věc mě znepokojuje: že totiž nedovedu odpovědět na otázku: jaký účel to všechno má?«

»Vy mi můžete vysvětlit, jak jsem se octl v uzavřené kouli?«

»Ano.«

»I to, že jsem jednou byl uvnitř a jednou venku?«

»To také.«

»I kde se v ní vzalo světlo, když okolo byla čirá tma?«

»Ano.«

»Pak prosím mluvte!«

»Klíčem k tajemství jsou dvě slova,« řekl fysik. »Byl jste ve sférickém prostoru.«

Přisedl blíž ke stolu:

»Proč určitou věc vidíme? Protože do našeho oka vnikají světelné paprsky, které se od ní odrážejí.

Jestliže však budou všechny paprsky uzavřeny ve vymezeném prostoru a budou v něm nuceny zůstat, stane se tento prostor neviditelným pro pozorovatele stojícího vně. Ne ovšem tak neviditelný, jako kdyby tam vznikla nějaká černá skvrna. Světelné paprsky z okolí se takovému místu buďto vyhýbají, nebo do něho vnikají. V obou případech sférický prostor — to je právě ta "past na světlo" — zůstává neviditelný. Pozorovatel má dojem, že z krajiny byla určitá část vyříznuta. Okraje výřezu splynou tak dokonale, že jejich spojení je nepozorovatelné.

Když jste přišli k prvnímu přístroji na pahorku, zůstali jste nerozhodně stát, protože Bílou kouli nebylo vidět. Zmizela. Bylo to tak, že ano?«

Osvatič i já jsme přisvědčili.

»Bílá koule existovala, ale pro vás byla neviditelná. Zde je vysvětlení. Když je Bílá koule v činnosti, vytváří gravitační pole, které zakřivuje prostor. Když toto zakřivení překročí určitou mez, prostor se zdánlivě "svine" a uzavře sám do sebe. Takto vytvořený sférický prostor se může — podle intensity pole — buďto rozpínat, nebo smršťovat jako bublina. Když byl Osvatič u desátého přístroje, došlo k prudkému skoku gravitačního potenciálu, sférický prostor se rozrostl a pohltil místo, na němž náš přítel stál. V následujícím okamžiku se gravitace zmenšila a sférický prostor se smrští, ale za tu dobu se už Osvatičovi podařilo přikročit blíže k Bílé kouli, a proto Smith uviděl už jen prázdné místo. To je rozluštění první záhady — záhady mizení. A dále. Viděl jste duhu,« obrátil se fysik na Osvatiče. »To je velmi zajímavé. V tom okamžiku totiž procházela místem, kde jste stál, hranice mezi prostorem sférickým a obyčejným. Následkem interference světelných vln a specifických podmínek lomu světla láme se bílé denní světlo jako v hranolu v místech, kde se dva druhy prostoru stýkají. Kde se vzalo světlo, které vás oslnilo? Pokud funguje Bílá koule dostatečně silně, je sférický prostor kolem ní osvětlen — stejně ve dne jako v noci — světlem, které nepřichází odnikud, protože světelné paprsky obíhají okolo ní po kruhových drahách. Jinými slovy, ve dne nachytané paprsky již se nemohou odpoutat a krouží, protože jsou chyceny. Pojďme dál. Koule, v níž jste se octl, byla samozřejmě Bílá koule. Po celou dobu však jste byl vně a klamný dojem, že jste se dostal dovnitř, vyvolala perspektiva sférického prostoru, lišící se od lineární perspektivy světa, který nás obklopuje. Choval jste se — odpusťte mi to srovnání — jako opilec, který běhá okolo kulatého kiosku a nařiká, že ho zavřeli. Byl jste uzavřen v Bílé kouli jen zdánlivě.«

»Vyloučeno!«

»Mýlíte se.« Lao Ču vzal list papíru a kreslil, hovořil dále:

»Díváme-li se na kouli v obyčejném prostoru, vidíme ji takto:

Je tomu tak prostě proto, že se světlo šíří od předmětu k oku v nejkratších přímkách. Ve sférickém prostoru se však světlo šíří v kružnicích. Když jste se přiblížil k Bílé kouli, viděl jste ji takto:

Jak vidíte, oko v bodě A vidí nejen přední část koule, která leží přímo proti němu, nýbrž i část zadní, za normálních okolností neviditelnou. A kdy za normálních okolností vidíme najednou celou plochu koule? Jedině tehdy, když jsme uvnitř koule. Proto se vám zdálo, že jste chycen v kouli. Kouli vidí člověk tak, jak jsme o tom právě hovořili, stojí-li blízko vnitřní hranice sférického prostoru. Postupuje-li hlouběji dovnitř, pozoruje, jak se koule mění, napřed se zplošťuje a pak vydouvá. Tyto zrakové klamy mají svůj

původ ve vlastnostech sférické perspektivy. Vzdaluje-li se od nás nějaký předmět v normálním prostoru, jeví se nám čím dál tím menší. Nikdo si ovšem nemyslí, že se předmět opravdu zmenšuje, protože víme, že zmenšování je způsobeno zákony perspektivy. Doplním: perspektivy lineární. V prostoru obklopujícím Bílou kouli, kde se světlo šíří v kružnicích, je perspektiva sférická. Předmět (v našem případě koule) jeví se při pohledu zblízka jako těleso vypuklé, z větší vzdálenosti jako nekonečná rovina, z ještě větší vzdálenosti jako plocha vydatá. Mohu vám samozřejmě lehce dokázat, že tomu tak musí být. Stačilo by, kdybych vám pomocí tečen kuželů světla sestrojil obrazy sférické perspektivy ve stereografické projekci. Vše, co k tomu potřebujeme znát, jsou průměry kružnic, které světelné paprsky opisují. Avšak v tomto případě vám to raději vysvětlím srovnáním. Díváme-li se na kolejnice, zdá se nám, že se na obzoru sbíhají. Přesto však jasně víme, že zůstávají rovnoběžné a že splynutí je jen perspektivní klam. Stejným klamem byl dojem, že se koule střídavě zplošťuje a vydouvá. Kdybychom se pohybovali od narození ve sférickém prostoru, nepovažovali bychom úkazy, které pozorujeme, za skutečné změny tvaru předmětů, nýbrž naučili bychom se s jejich pomocí bezprostředně odhadovat vzdálenost, stejně jako nás v prostoru, v němž žijeme, zkušenost učí, že se předměty zdánlivě zmenšují, vzdalují-li se od nás.«

»A proč jsem se odtamtud nemohl dostat, jestliže jsem byl — jak tvrdíte — vně koule?« zeptal se Osvatič.

Fysik se neznatelně usmál:

»Kdybyste se byl vydal na cestu od koule se zavřenýma očima, bylo by se vám možná podařilo překročit hranici sférického prostoru, ale vy jste se řídil tím, co vám říkal zrak. Zrak však byl poslušen zákonů světla šířícího se v kružnicích. Chodil jste takto:

»A proč jsem se já nedostal do toho prostoru,« zeptal jsem se, »třebas jsem pečlivě prohledal celé okolí?«

»Proto, že jste byl obětí podobného klamu jako Osvatič. Místo, kde zmizel Osvatič, označím písmenem O. Ukažte mi, kde všude jste ho hledal.«

»Šel jsem tímto a tímto směrem,« řekl jsem a nakreslil jsem šipky k bodu, který fysik označil.

»To se vám jen zdálo,« řekl fysik, »ale byl to klam. Ve skutečnosti jste se pohyboval takto:

»Ale proč?«

»Proto, že jste se řídil zrakem a zrak je otrokem světla. V blízkosti hranice sférického prostoru se světelné paprsky ohýbají tak, jak ukazují nakreslené šipky.«

Pozvedl jsem oči od obrázku na fysikovu tvář:

»Vy jste všechno toto věděl, profesore, hned, když jste tam přišel?«

»Ne. Věděl jsem jenom, že se gravitace zvětšila. Vzpomínáte si, že jsme chodili nakloněni, jako kdybychom padali?«

»No ovšem! Skutečně! Dokonce jsem se vás ptal...«

»Chodili jsme nakloněni proto, že se k normální tíži, směřující kolmo dolů, přidala přitažlivost vycházející z Bílé koule. To mě přivedlo k řešení.«

»A vám to stačilo?«

»Úplně... jsem přece fysik,« řekl Lao Ču.

»A jak jste vypátral Osvatiče?«

»Abych se dostal do sférického prostoru, musel jsem mít jiného vůdce než zrak.«

»Co to bylo? Nic mi nenapadá.«

»Je to něco neobyčejně velkého... celou svou práci jsme na to zaměřili, neuhodnete to? Potrubí! Pomocí

indukčního přístroje jsem našel jeho ohlas a šel jsem po jeho stopě... vedla přímo k Bílé kouli. Sférický prostor ohýbá pouze světelné paprsky, ne však věci hmotné.«

»Je to tak jednoduché!«

»Vidíte! Inženýr a já jsme byli spojeni lanem... on zůstal vně a já jsem vešel dovnitř a našel Osvatiče. Byla to zajímavá podívaná,« připojil po chvilce Lao Ču; »lano se táhlo za mnou a najednou končilo ve vzduchu, přímo v povětří.«

»Jak to v povětří?«

»No, a kde jste myslel?«

»Na hranici...«

»Hranice sférického prostoru má zajímavou vlastnost: je neviditelná. Nakreslíme si ještě také to, co jsme viděli oba, Soltyk i já, když lano, kterým jsme byli spojeni, protínalo v jistém místě hranici sférického prostoru. Tak to bylo ve skutečnosti:

a takto jsme to viděli,« pravil Lao Ču, »inženýr zvenčí a já zevnitř.«

»Neuvěřitelné!« řekl jsem.

»Záleží na zvyku. Není to o nic podivnější než úkaz, že lžička ve sklenici vody vypadá, jako by byla zalomená.«

»A proč jste se spojil se Soltykem lanem?« zeptal jsem se. »Nemohlo vás potrubí vyvést ven stejně, jako vás přivedlo tam?«

»Mohlo,« řekl fysik lhostejně, »ale bál jsem se, že omdlím; teplota stále stoupala.«

»A jak jste si roztrhl skafandr? A profesore,« vybuchl jsem najednou, »viděl jsem, jak jste vešel do vody! To bylo něco... prostě...« nenacházel jsem slov.

»Skutečně, byla horká!« řekl Lao Ču. »Zmínili jsme se o některých jevech, které jsme pozorovali.

Dovolím si užít přirovnání profesora Arseňjeva. Přirovnal nás k mravenci, který spadl do psacího stroje. To, o čem jsme zatím mluvili, vysvětlovalo v hrubých rysech funkci stroje samého, ale nepovědělo nám nic o věci daleko závažnější: to jest o tom, kdo na tomto stroji píše a jaký text. Byl bych opravdu povděčen profesorovi Čandrasékharovi, kdyby se o tomto tematiku rozhovořil, protože on korunoval dílo...«

»Které jste vy začal,« vpadl matematik.

»A které jsme dokončili společně,« doplnil Arseňjev, »protože každý z nás splnil svůj úkol.«

Čandrasékhar se začal probírat ve filmech a papírech, ležících před ním, až konečně našel snímek dvouvrcholové křivky, té, kterou jsem před několika hodinami viděl na obrazovce maraxu. Díval se na fotografii a říkal:

»Pod Bílou kouli je nepochybně umístěn gigantický urychlovač, v němž dosáhnou atomy rychlosti blízké se téměř rychlosti světla. Shodně s Einsteinovým vztahem vznikají tam obrovské masy a ty právě vytvářejí gravitační pole. Je k tomu potřeba množství energie, dosahující miliard kilowattů. Energii přivádí do Bílé koule jedenáct rour, z nichž každá má svůj vlastní rytmus proudu. Zmiňuji se o tom, abych zdůraznil, že bez maraxu bychom na analýsu kmitů nestačili. Nyní již víme, že jeden cyklus činnosti Bílé koule trvá 296 hodin a skládá se ze dvou hlavních fází. Při první z nich, kladné, sčítá se vytvořená gravitace s přitažlivou silou planety. V druhé, záporné fázi, ruší gravitace koule přitažlivost Venuše. Jak vidíte, skládá se každá fáze z několika menších vrcholů... my jsme přiletěli v době, kdy intenzita pole byla kladná, ale již značně pokleslá, a obtíže, s nimiž jsme museli zápasit, působil tento nepatrný vrchol křivky...«

Naklonili jsme se nad stůl a prohlíželi místo, které nám ukazoval matematik. Ten pokračoval:

»Horší by bylo, kdybychom byli přistáli v údobí fáze záporné. Člověk blížící se ke kouli přestal by být přitahován planetou a mohl by se vznést vzhůru jako balon a vzlétnout do meziplanetárního prostoru... ale to je teď vedlejší. To všechno podle slov přítele Lao se ještě stále točí kolem toho, jak stroj funguje.

Nejdůležitější je odpověď na otázku, jaký je smysl toho zmateného cyklu 296 hodin, který se znovu a znovu beze změny, se všemi skoky a výkyvy, od počátku opakuje. Jakou funkci, jaký význam mají ty obrovské výboje energie?»

Matematik se odmlčel. Když mluvil dál, ťukal po každém slově prstem do stolu:

»Úkazy, které vyvolává Bílá koule, nemohou samy o sobě nás vědce a badatele ani ohromit, ani překvapit. Ale překvapuje a ohromuje nás něco jiného: skutečnost, že nemají žádný smysl a že ničemu neslouží!«

Cítil jsem, že mi svírá srdce ledová ruka.

»Jak... jak vy si to vysvětľujete, profesore?« zeptal jsem se, snižuje bezděčně hlas.

»Přesně tak, jak jsem řekl. Nemohu k tomu připojit ani slovo.«

»Promiňte, prosím, ale já tomu nerozumím. Tak podle vás nemá vytvoření gravitačního pólu žádný smysl?

My na Zemi jsme jej snad nebudovali, ale...«

»To je nedorozumění,« řekl fysik. »Známe důvod, proč je možno vytvořit gravitační pól. Myslím tím odpalování meziplanetárních střel.«

»Bílá koule tedy je...«

»Nechte mě, prosím, domluvit. My na Zemi používáme raket poháněných atomovou energií. Zdá se, že obyvatelé Venuše po katastrofě, která stihla jejich letadlo, vyslané na Zemi, dali přednost jinému způsobu: rozhodli se, že překonají gravitaci — gravitací!«

»Jak?«

»Vysvětlování by nás zavedlo příliš daleko. Zde šlo o něco, čemu bychom mohli obrazně říci "navrátat díru" do gravitačního pole planety. Víte, že elektrický náboj je možno neutralisovat druhým nábojem opačného znaménka?«

»Samozřejmě.«

»A tak oni ruší na tomto místě přitažlivou sílu planety uměle vytvořenou gravitací opačného směru. Proto stačí minimální pohonná síla ke startu na meziplanetární cestu.«

»No, tak to vidíte...« řekl Osvatič. A já jsem se připojil:

»Bílá koule měla tedy svůj účel, a to zcela jednoznačný. Proč potom profesor Čandrasékhar říkal, že...«

»Kdysi snad měla účel,« řekl matematik a kladl nesmírně jasně důraz na vyřčená slova, »ale teď už nemá.«

»Ale proč, pro pána krále!«

»Je mi pochopitelný smysl automatu, který představuje výhybky a uvádí v činnost semaforey před přijíždějícími vlaky,« řekl Čandrasékhar, upíraje na mne zpytavě své černé oči, »ale nevím, jaký smysl má automat, který připravuje volnou cestu — nikomu a ničemu.«

»Co...? Jak tomu mám rozumět?«

»Zcela prostě. Za určitou dobu vytváří Bílá koule gravitační pole, které ruší přitažlivost planety... a nic víc. Ale k ničemu to není. Naprosto k ničemu. Neexistují žádná meziplanetární letadla, ani není stopy, která by naznačovala, že je někdo má v úmyslu vyslat... je to prostě obrovská startovací stanice, která za určitou dobu s nestvůrným plýtváním energií otvírá mezihvězdný prostor a neodpaluje... nic!«

»To není tak zcela prosté,« řekl Osvatič, který se svráštělým čelem a se rty staženými v ostrou čáru upíral oči do prázdna.

»Není to tak prosté. Souhlasím,« řekl Čandrasékhar s lehkým povzdechem.

»Přemýšlel jsem o různých možnostech. Ale možná, že vy máte nějaké vysvětlení?«

»Je možné, že střela nebo střely už byly odpáleny... a Bílá koule teď pracuje a čeká na jejich návrat,« nadhodil Osvatič. »Možná, že je jednodušší udržovat ji neustále v chodu než ji spustit jen tenkrát, když nějaká letadla opravdu startují nebo přistávají...«

Čandrasékhar přikývl:

»Myslili jsme na to, ale tato domněnka padá v ohni fyzikálně-matematické analýsy. Bílou kouli je možno spustit doslova v několika vteřinách a nynější mrhání energií je překvapující u konstruktérů tak skvělých, jakými jsou obyvatelé planety... Věřte, že není maličkost postavit zařízení s výkonem — střizlivě odhadnuto — sto miliard kilowattů!«

»Třeba jsou to zkoušky,« nadhodil jsem.

»Zkoušky!«

To řekl Arseňjev. Vstal a opřel se pěstmi o stůl:

»To že jsou zkoušky? Zkoušky, které trvají měsíce? Od chvíle, kdy jsme přistáli, uplynulo již hodně času a koule dělá stále totéž. Tohle že by byly zkoušky? Nevěřím! Vedle čistě rozumových premis mám ještě instinkt fyzika a matematika. Když si prohlížím diagramy činnosti Bílé koule, bouří se mi krev. Ty přílivy a odlivy, ten lenivý rozvod proudu, nečekané skoky a poklesy intensity, co to všechno znamená?«

Udeřil pěstí do rozložených papírů.

»Seděl jsem nad tím přes tři hodiny. Je to nějaké zmatené, nesmyslné, opilé. Zkrátka a dobře opilé, rozumíte! Ostatně... Co znamená to přervané potrubí v soutěsce? A ten kráter? Že by to také byly stopy "zkoušek"?«

Máchl rukou a posadil se.

»Ještě Jedna věc je tady... snad by se jí měla věnovat pozornost,« řekl Osvatič. Mluvil velmi tise, jako by si nebyl jist, zdali jsou jeho myšlenky už dostatečně zralé, aby byly vysloveny.

»Myslím totiž plasmu Černé řeky. Není možné, že by to ona všechno vytvořila a pak podlehla degeneraci?«

»Ach, vy se domníváte, že plasma je jediným obyvatel planety?« Tento obraz mě ohromil svou neobvyklostí. Hluboko pod povrchem planety plyne kalná, slizká huspenina, tělo dýchající a živé. Vyhlubuje kontinenty, vystupuje na povrch, proráží hory. Celá planeta je jejím ložem. Nehybná síť kanálů a potrubí, plná dýchající a slepé hmoty, která buduje základny kosmických letadel a živé řeky... Lao Ču se naklonil nad stůl.

»Není to, samozřejmě, konečná odpověď na tuto otázku, ale myslím, že plasma není "někdo", nýbrž slouží "někomu". To znamená, že je druhem nástroje nebo výrobku jako u nás kvasinky nebo penicilinová plíseň.«

Bylo mi líto nevšedního obrazu, který ve mně vyvolala Osvatičova domněnka.

»A nemůže mít vysokou inteligenci?« začal jsem. Ale Čňan zavrtěl záporně hlavou:

»Ne, nemůže. Nemůže, protože je velmi úzce specialisovaná. Dovede jen jedno: vyrábět elektřinu.«

»Ale snad právě to je důkazem daleko pokročilého vývoje,« řekl jsem. »A inteligence...«

»To nemá s inteligencí nic společného,« vysvětlil mi Čňan. »Chcete tvrdit o Slunci, že je inteligentní proto, že dovede tak hospodárně nakládat s atomovou energií? Inteligence neznamená úzkou specialisaci, nýbrž její pravý opak — nejvyšší, nejuniversálnější všestrannost.«

»Tak kde jsou ti skuteční obyvatelé této planety?« zvolal jsem. »Proč se s nimi nemůžeme setkat? Kde se skrývají?«

»Obávám se, že — nikde,« řekl Čňan. Vstal, těsně se zahalil do barevného hedvábí svého županu a kulhaje krácel ke dveřím. Opustil kabinu a zanechal nás otřeseny tušením nevýslovného děsu, který se tajil v jeho slovech.

MĚSTO

Střídali jsme se se Soltykem v řízení. Kosmokrator, letící ve výšce čtyřiceti kilometrů, opisoval široké kruhy. Zůstávala za ním stuha par, které se srážely ve zřídle atmosféře při styku se žhavými tryskovými plyny. Mlžný prstenec, který se takto utvořil, visel nehybně nad mračny, a když jsme se při kroužení vraceli po vlastní stopě, zářil proti nízkému stojícímu Slunci oslnivými duhovými barvami. Již řadu hodin jsme tak létali a každých několik minut se na obrazovkách objevilo Slunce, vrhalo ostrá světla na stěny centrály a mizelo. Motory tiše zpívaly a pod námi se rozprostírala klidná pláň mračen, bílá jako sníh. V době, kdy jsem neměl službu, potkal jsem několikrát Arseňjeva. Zachmuřený, s rukama za zády, procházel se ústřední chodbou. Oslovil jsem ho, ale neodpověděl mi. Zmizel v kabině s maraxem, nad níž hořelo rudé světlo. Pak jsem zahlédl Rainera, nesoucího z laboratoře kasety s filmy. Když šel kolem mne, vrhl na mne nepřítomný pohled.

Když jsem o hodinu později šel okolo laboratoře, zaslechl jsem hudbu. Nahlédl jsem dovnitř. Z reproduktoru zněly majestátní tóny Beethovenovy páté symfonie. U přístroje stál bez pohnutí Čandrasékhar. Dokud hudba nedozněla, nehnul jsem se s místa. Matematik stál dále s lehce zdviženou hlavou, jako by naslouchal tichu.

»Profesore...« řekl jsem.

Teprve nyní si mne povšiml.

»Prosím?«

»Chtěl jsem... smím se zeptat, co děláte?«

»Hraje si s námi jako kočka s myší,« zabručel Čandrasékhar. Prošel kolem mne a zamířil ke dveřím.

»Kdo? Arseňjev?« zeptal jsem se ještě.

»Ale ne, marax!«

Nic víc jsem se nedověděl. Šel jsem do centrály. Byla černá noc, na všech ukazovatelích pulsovala světla a vrhala na stěny měkký přísvit. Od pozadí se jiskřivými světly odrážely kontrolní přístroje maraxu, jako by z celého spícího letadla bděl on samojediný. Tento klid byl jen zdánlivý. Když jsem se vrátil do chodby, uslyšel jsem, že se vědci o něco vášnivě přou. Zaduněl Arseňjevův baryton, pak tiše, nevzrušeným hlasem odpovídal Lao Ču. Příští služba mě čekala až za čtyři hodiny, nechtělo se mi však jít do kajuty. Vrátil jsem se do centrály. Před deskou u maraxu seděl Soltyk a prohlížel si v prudkém světle, které z ní vycházelo, pozorně velký arch papíru. Byl to plán nějakého města, jak se mi zdálo.

»Co je to?« zeptal jsem se ho.

»Varšava,« odpověděl, aniž zvedl hlavu. Pomalu jezdil prstem po plánu, bloudil a vracel se na místo, kde ztratil cestu, jako by konal imaginární procházku ulicemi města.

»To je vaše rodné město? Povězte mi něco o něm, v životě jsem tam nebyl.«

Roztržitě na mne pohlédl, pak se vrátil zrakem na plán.

»Vy jste nikdy nebyl ve Varšavě?« otázal se takovým tónem, jako kdyby říkal: »Vy jste nikdy neviděl slunce?«

Usadil jsem se pohodlně v křesle a nahlédl jsem mu přes rameno na barevné mnohoúhelníky. Soltyk zvolna skládal papír.

»Kdykoli si vzpomenu na Zemi,« řekl, »vždycky se mi před očima vynoří Varšava.«

Odmkl se.

»Je mnoho měst větších...«

Znovu se zarazil.

»A velkolepějších, ale Varšava je... velice krásná.«

Bylo to vyznání stejně nesmělé jako rozpačité. Oba jsme umkli. Nějakou divnou náhodou jsem na okamžik spatřil vysoké, bílé zdi budov, zvedajících se nad zelení stromů.

Zvonek pronikavě zadrmčel. Zachvěl jsem se.

Soltyk vrhl pohled na ukazatele maraxu.

»Vidíte to? Zastavil se... po šestnácti hodinách po prvé!«

Zvedl sluchátko. Volal mě Arseňjev. Řekl mi, abych vzal nástroje a přišel do kabiny, protože se porouchalo chladicí zařízení maraxu.

Kromě astronoma byli v kabině i Čandrasékhar a Lao Ču. Ve vzduchu visel pach přehřátých kabelů.

Nad zablokovanými kontakty hořely dlouhé řady rudých světýlek. V chodbičce mezi odklopenými rozvodnými deskami chodil Arseňjev sem a tam.

Jak se ukázalo, zadrhla se pumpička chladicího přístroje a teplota elektronek překročila hranici bezpečnosti.

Vědci přesto nevypnuli marax dřív, než skončili výpočty. Asi čtvrt hodinky jsem pracoval na potrubí mezi obrovskými kapacitrony a sestupoval do úzkých šachet pod podlahou kabiny, kde jsou odstředivé pumpy, a tam mezi kabely zkroucenými jako kořeny stromu pod zemí, v prostoru prazvláštně těsném a v nesnesitelném horku, vyměňoval jsem zadřená ložiska. Když byla porucha odstraněna a když už jsem byl na odchodu z kabiny, Arseňjev se zastavil. Při své procházce zůstal stát přede mnou a zeptal se:

»Víte, že kroužíme nad Mrtvým lesem?«

Přikývl jsem.

»Co si myslíte o jeho původu?«

»Nejsem odborník, geolog, tak...«

»Nevadí, něco jste si přece jen myslil. Povězte nám to.«

»Myslel jsem si, že to třeba bylo dno moře, které pomalu vysychalo, a rozpuštěné soli vykristalisovaly v

prapodivných tvarech...«

»Zkrátka a dobře, pokládal jste jej za geologický útvar?«

»Ano.«

»Ano...« opakoval astronom uvažlivě. A pokračoval ve své procházce kabinou. Stál jsem s nástroji v rukou.

»Takové krystaly nemohou nikdy být dílem přírody.«

»Je to tedy umělý výtvar?«

»Umělý, ale neúmyslný.«

»Nechápu.«

»Ani my jsme to dlouho nedovedli pochopit... Setkáme-li se s jakýmkoli dílem živých tvorů, snažíme se vždycky uhodnout jeho účel. Mrtvý les v době, kdy byl zkonstruován, nebyl... mrtvý. Jsou to trosky gigantického akumulátoru radioaktivního záření, a to jistě jen jednoho z mnoha.«

»Víte, jaký byl jeho účel?«

»Tuto otázku jsme kladli maraxu mnohokrát. Podávali jsme mu data o struktuře, rozměrech a druzích látek, z nichž se Mrtvý les skládá, a marax, jako inženýr, který byl postaven před daný úkol, pokoušel se z technických údajů složit logický celek. Dokud jsme neznali podrobnosti, měl marax ve svých pokusech o syntesu, dá-li se tomu tak říci, velmi široké pole působnosti. Odpovídal, že to buď mohl být obrovský chemický transmutátor, regulující složení atmosféry, nebo zařízení pro změnu podnebí. Ale postupně, jak jsme se seznamovali s novými fakty, padala jedna hypotéza za druhou. Mrtvý les byl zbudován pro tisíckrát větší výkon, než by potřebovala zařízení, o nichž jsme mluvili. Tu se marax zvolna orientoval k jistému řešení, ale s tímto řešením jsme se my nechtěli smířit. Snažili jsme se převést jeho kombinace jiným směrem; tvořil tedy hypotézy co nejsložitější, zkoumal, jsou-li možné, a po každé odpovídal: ne.« Arseňjev zůstal stát před ztemnělou katodovou obrazovkou. Obrácen ke mně zády, pokračoval:

»Na tyto hodiny tak brzy nezapomenu. Tvrdší se obracel jedním směrem; měl jsem prostě dojem, že je to zlomyslnost neživého mechanismu, který se nám mstí za svou dosavadní poslušnost. Jak víte, marax neodpovídá slovy, nýbrž křivkami, byly však tak jasné...« Nedokončil. Obrátil hlavu k fyzikovi, který pomocí malého přístroje kontroloval průběh křivky na diagramu.

»Obdivoval jsem se vašemu klidu, Lao...« řekl.

»Ujist' uji vás, že jste mi neměl co závidět,« řekl Čňan. »Jak vidět, cesta z mé mysli do srdce vede daleko od mé tváře... ale lehčeji mi nebylo.«

Arsěňjev se díval do skleněného kotouče obrazovky jako do zrcadla. Náhle se obrátil:

»Když padla vysvětlující slova, ukázalo se, že jsme se jich všichni od počátku domýšleli, ale nikdo je nechtěl vyslovit první.«

»A ta slova znějí, profesore?«

»Zánik života na Zemi,« řekl astronom prostě.

Po dobu, kdy trvalo hrobové ticho, počkal a pak znovu zahájil svou procházku.

»Mrtvý les je troskou obrovského paprskometu, který měl proti Zemi vypálit radioaktivní záření.«

Ticho bylo tak hluboké, že jsem slyšel šelest kolečka přístroje, jímž fyzik pohyboval po papíře.

Arsěňjevovy kroky se v něm ozývaly klidně, pravidelně jako tikání hodin.

»Nařídil jsem Soltykovi, aby změnil kurs,« dodal po chvíli tišeji. »Letíme nyní tam, odkud vedlo k Mrtvému lesu řídicí potrubí...«

Nic se nezměnilo. Nástroje, které jsem držel, ztěžkly mi v rukou. Stál jsem bez hnutí, jen srdce mi začalo bít pomalu a těžce jako před zápasem.

»Profesore, oni...«

»Neptejte se. V této chvíli nemohu říci více. Pojd'te, půjdeme do centrály, uletěli jsme již sedm set kilometrů. Musíme být blízko cíle.«

Prošli jsme chodbou. Arseňjev zkontroloval prediktor a obrátil se na Soltyka:

»Sestoupíme teď na šest tisíc metrů.«

Ověřil si kurs, který jsme měli udržovat.

»Až se objeví světlo, zavolejte mě.«

»Jaké světlo, profesore?« zeptal jsem se.

»Uvidíte sami.«

S těmito slovy odešel s Čičanem. Soltyk pohnul pákou prediktoru. Raketa začala klesat. Hvězdy zmizely, televizory zčernaly, protože je vyplnila neproniknutelná tma. Přepnuli jsme je na radar. Obrazovky zelenavě zazářily, ale jejich svit nás jen mátl. Nějakou dobu jsme letěli naslepo. Pak se v souvislé temnotě objevil šerivý úsvit, jako by začínal nový den, třebaže noc trvala teprve několik hodin. Když Arseňjev dostal zprávu, dal rozkaz snést se ještě níž. Ztráceli jsme výšku a klesali jsme na čtyři, tři, konečně na dva kilometry. Na východě byly mlhy zality nehybným šedým přísvitem, pod námi letěla zpět širá, tmou zastřená rovina.

Stál jsem před obrazovkami mezi Arseňjevem a Soltykem. Chystali jsme se k přistání. Kosmokrator se snášel nějakou dobu šikmo dolů jako nůž padající k zemi. Najednou sebou prudce škubl a tmou protrhly plameny. Brzdící motory hřměly a raketa se řtila nad povrchem planety. Trsy magnesiiových raket, rozprskujících se všemi směry, ozařovaly nekonečné řady písečných přesypů, které v mihotavém světle vypadaly, že se vlní jako voda. Poklopy ve dně rakety se otevřely. Dvě řady široce rozestavených pásových podvozků protínaly se svistotem vzduch. Trysky v hlavě rakety zaburácely naposled a v plamenech plynů vystoupily ze tmy řetězy písčitých pahorků. Lehký, ale citelný otřes proběhl celým tělesem rakety.

První pár podvozků se na okamžik dotkl vrcholu přesypů. Mohutný otřes nás vymrštil vzhůru. S pronikavým řinčením se raketa valila vpřed. Čím dál tím větší vahou dosedala na podvozky. Biče písku šlehal pancéřové desky a sesypávaly se s nich s dutým šelestem. Podlaha se otřásala a nadskakovala na nerovném terénu, jako by se raketa chtěla znovu vznést do povětří. Tento pohyb přecházel do kolébání čím dál tím mírnějšího. Těleso rakety se naposled naklonilo, vyrovnalo a zastavilo. V tichu bylo slyšet pouze syčení stlačeného vzduchu, který vyplňoval válce tlumičů.

Neuplynulo ani půl hodiny, když se otevřela křídla spodních dveří a po šikmé ploše, která se z nich vysunula, sjel dolů pásový automobil. Posadil jsem se za volant, vedle mne usedl Arseňjev a postavil na dosah ruky indikátory radiového záření. Vzadu, opření rameny o svislý sloupek, který byl podstavcem paprskometu, seděli Soltyk a Rainer. Mohli pozorovat krajinu horními okénky, aniž spouštěli s očí přístroje na stěnách.

Pásový automobil se vydrápal z hlubokého příkopu, který vyryl Kosmokrator v dunách pohyblivého písku. Zamířil jsem k východu. Světlo reflektorů odhalovalo krajinu pochmurnou a jednotvárnou. Kam oko dohlédlo, táhla se rovina, pruhovaná nízkými vlnami tmavožlutého jemnozrného písku. Tu a tam z něho trčely kusy skal, nejvíce vzdorující zvětrání, jejichž stěny byly ohlazeny jako sklo. Vál silný vítr. Hnal před sebou pohyblivé přesypy, sfoukával s jejich hřebenů lehké chomáče prachu a vrhal je na pláty našeho auta. Tu a tam trčely z hromad menších balvanů jednotlivé vápencové skály, zvětřalé a rozbrázděné. Ve světle reflektorů vrhaly dlouhé, ploché stíny, které prchaly opačným směrem, než jsme se pohybovali my.

Za nějakou dobu jsme se přiblížili k nízkému táhlému valu, jehož směr se víc a více sbíhal s naším. Jeho návětný svah byl tvrdě upěchovaný. Když auto vyjelo nahoru, uviděl jsem, že vrchol valu je prohloubený a že tvoří mělké koryto. Byla to jakási silnice, dosti pohodlná, protože po kamenné, se suchým, tmavým jílem promíšené drti dalo se jet rychleji než po písku.

Záře již obsáhla polovinu oblohy. Stříbřitý svit se tyčil přímo nad námi a sahal až do oblak.

Val postupně klesal, až konečně dosáhl úrovně půdy. Ještě deset minut rychlé jízdy — a na obzoru se objevil bílý pruh, zářící těsně nad zemí. Nad ním doutnaly světlé hrbolky. Když jsme vyjeli na hřeben jedné z posledních písečných dun, otevřel se nám přes nejbližší nízké pahorky pohled do dálky.

Až k obzoru se prostíralo moře namodralých tvarů. Rozčleněny pásy tmy, zářily útvary našim očím nezvyklé jako znaky neznámého písma: mnohočlenné hvězdicovité bloky, věže připomínající stalagmity, rotundy s prohloubenými šikmými fasádami, terasovité bašty. Všechny zářily namodralým svitem, který se v pozadí sléval do mlhavých, nehybných siluet, obkličujících obzor obrovským srpem. Nad tím vším se tyčily bílé oblouky viaduktů, tvořících velkou síť s paprskovitými svody.

»Město...« zašeptal jsem. Ruka sama zpomalila běh motoru, auto zůstalo stát na svahu duny. Vlny písku, ležící mimo dosah reflektorů, ozařoval přízračný přísvit linoucí se z dálky.

Podíval jsem se na astronoma.

»Jedeme?«

»Proto jsme sem přišli se Země,« odpověděl Arseňjev. Povolil jsem brzdu. Automobil tiše sklouzl dolů, pak motor zahučel a zabral. Přidal jsem plyn. Arseňjev se dotkl mého ramene: poručil snížit rychlost. Naklonil jsem se k přednímu okénku, abych očima obsáhl co největší úsek krajiny. Nejeli jsme teď rychleji než dvacet kilometrů za hodinu. Motor bzučel tiše, jen pásy řinčely a skřípaly, když drtily jakési hlasitě praskající skořepiny. Jednu chvíli pod námi něco zarachotilo, jako bychom byli přešli po pérujících plátech plechu. Posvítíl jsem si otáčivým reflektorem: auto jelo po dlouhém světlém pruhu, běžícím rovně jako podle pravítka. Pokrývala jej vrstva písku, z kterého vyčnívaly tmavé, ploché střepy. Po obou stranách se objevovaly první útvary. Z počátku to byly dlouhé, hadovitě se táhnoucí bloky na jehlancovitých nožkách. Pod jejich svítícími boky těsně u země se plazily černé stíny. Když jsme jeli kolem, rozeznal jsem svazek trubic trčících ze studny, vroubené svítícím prstencem. Dál stály budovy, jedny stavěné terasovitě, jiné úplně hladké jako knihy postavené v řadě, další měly stěny rozčleněné na úzké pruhy střídavě vypouklé a vyduté. Všiml jsem si, že se některé tvary opakují. V paměti mi utkvěly v pravidelných vzdálenostech rozestavené podstavce, z nichž vybíhaly do tří stran sklovité svítící ploutve, zakončené hlavicemi zahnutými jako zobáky.

Cesta se začínala rozvětvovat. Po stranách se míhaly kulaté, do neurčitého šera ponořené tunely, směřující dolů. Stále častěji přebíhala nad námi druhá a třetí patra ulic, překračujících velkými oblouky nižší budovy. Projeli jsme podkovovitou branou, nahoře širší než dole, s vlnitými dvouramennými příporami. Nedaleko odtud, mezi třemi pylony spojenými do trojúhelníku štíhlými trámcí, cesta se dělila. Vlevo pokračovala stoupající serpentinou a běžela ve výši jako vzdušný most, odrážejíc se temně na modravě světélkujícím pozadí; vpravo tvořila zatačku a ústila do široké třídy, vroubené vertikálními světelnými sloupy. Odbočil jsem doprava. Stavby byly čím dál tím vyšší a větší; nikde ani stopy po nějakých oknech nebo dveřích, všude jen svítící stěny, jedny hladké, druhé prohloubené. Opět se objevilo obrovské potrubí; vystupovalo z dlažby, překlenulo vysokým obloukem celou širší ulice a ztrácelo se v kulatém roubení. Jízda byla čím dál obtížnější. Pásy skřípaly, chrčely, klouzaly, auto se celé otrásalo, když drtilo skořepiny, které se červenavě leskly v paprscích reflektorů. Občas jsme jeli po střepinách, pukajících se skleněným zvukem; někdy si zase razily pásy několik set metrů cesty v sypkém a těžkém písku.

Třída končila. Vyjeli jsme na prostranství lemované bílými gigantickými budovami. Zdálo se mi, že je podpírají dlouhá sloupová řada, ale když jsme přijeli blíže, uviděl jsem, že se jejich průčelí neopírají o obrovské sloupy, nýbrž že sloupy visí zašpičatělými konci ve vzduchu jako řady nestvůrných ledových střechů. Objevila se křižovatka, zavalená hromadami tmavé ssuti. Levý pás uvízl v jakýchsi drátech, propletených jako pavučina; auto sebou trhlo a motor zhasl. Několik minut vládlo hluboké ticho. Všichni jsme beze slova naklonili přilby k okénkům. Kolem nás se vypínaly namodralé olbřímí stavby. Dole ležel hluboký stín, který dvěma žlutými pruhy prorážela světla našich reflektorů. Uvázla na masivu ssutin, který uzavíral cestu. Zapnul jsem motor a začal jsem s vozem couvat. Auto, běžící na zpáteční rychlost, vylo a sjelo přímo pod obrovskou svislou stěnu. Záře, která z ní vycházela, vedrala se okny do vozu a krátký čas se v našich přilbách mihotaly modravé plaménky. Vytočil jsem se, vyjel na volné prostranství a pustil se jinou cestou. Širokou serpentinou jsme vyjeli na horní patro ulice. Motor pracoval rovnoměrně a nehlučně, jen pod články pásů praskaly a rozprskovaly se úlomky sklovité hmoty. Pohybovali jsme se ve výši několika desítek metrů nad úrovní dolní ulice. Po obou stranách ubíhaly vejcovité kupole, občas plochý kotouč, stojící na vysokých sloupech, nachýlený na jednu stranu jako číselník apokalyptických slunečních hodin, a podkovovité brány a zase stavby podobné knihám a budovy s kolmými řadami polokulovitých vypuklin, lemované svazky hladkých rour. Motor bzučel. Projížděli jsme jednu ulici za druhou a obraz byl stále týž — do tmy svítilo nekonečné mlčící město, v hlubokém tichu třeskala jen drť pod koly, jedny bloky ustupovaly a mizely a místo nich se objevovaly nové, tak velké a vysoké, že chladný svit jejich vrcholů tlumila někdy mlha, splývající s neviditelného nebe.

Na křižovatce spadala silnice, po které jsme jeli, krásnou spirálou doprostřed náměstí, lemovaného široce rozhozeným sloupovým řádem. Velkolepé stavby, z výše horního patra ještě monumentálnější než budovy dřívější, skýtaly zblízka strašný pohled, protože byly rozbrázděny tmavou sítí trhlin. Tu a tam se zbourily celé stěny jako desky vosku vystaveného žáru a s jejich boků visely dolů tlusté pletence skloviny.

Když jsme přijeli šikmo přes náměstí, dostali jsme se do úzkého průjezdu mezi dvěma křídly ohromné stavby, sahající — jak se zdálo — až do oblak. Před námi svítily chorovody vysokých a nízkých světel a kolem nás ubíhaly budovy s konturami stále křivějšími, jedny podivně přičaplé, jakoby rozedmuté, jiné s odtrženými a trubkovitě stočenými pláty světélkující hmoty, která ještě zářila, i když byla rozdracena na jemný prášek. Začínaly jím dokonce svítit i rychle se otáčející pásy našeho auta.

Během této nekonečné jízdy měl jsem chvílemi dojem, že útvary, které cestou vidíme, jsou jen nepřírodním nakupením bujně utvářených forem minerálů, že jsou to jakási ložiska gigantických krystalů, vyrostlých a navršených v průběhu celých epoch, krystalů navrstvených přes sebe, stavených sopečným ohněm, rozpukaných a větrajících v uragánech pouště... ale pak se někde pod ssutinami vynořil cípek dlažby hladké jako sklo nebo se na nároží mihl pahýl trubice se zřetelnými stopami drážek na vypouklé ploše, nepopíratelný důkaz práce nějakých bytostí... Tu jsem napínal zrak a tiskl přílbu k okénku, abych zahlédl aspoň jediného obyvatele tohoto tak mlčenlivého, třeba tak silně osvětleného města.

Zatím se tvary, kolem nichž jsme jeli, stávaly čím dál tím obludnějšími a grotesknějšími. Tu a tam se černaly mezi zářícími deskami kotouče jakýchsi roztrhaných chapadel, hadů nebo kabelů... Potom, když nad našimi hlavami překročila cestu temná silueta viaduktu, zdálo se mi, že pod pilíři leží rozházené obrovské zvířecí trupy, od nichž se odráží světlo stříbrným třpytem, jako by to byly hřbety velkých ryb... Zblízka jsem uviděl trosky vzdušné konstrukce a pod ní na hromadu smetené, zprohýbané a přerážené dlouhé doutníkovité útvary, připomínající tělesa raket nebo letadel, ovinuté spirálovitými límcí. Projeli jsme pod troskami tohoto mostu, octli jsme se na okamžik v naprosté tmě, v níž reflektory vyryly dvě žluté brázdy, a vynořili jsme se na druhé straně. Tady už nebylo po dlažbě ani stopy a ssutiny se zde spekly v jakousi napolo sklovitou, napolo struskovitou ztvrdlou masu, po které pásy klouzaly, drtily tenký škraloup, zapadaly do prázdna a začínaly se točit s pekelným vytím.

V dálce svítily masivy obrovských hladkých náspů, kolem dokola se prostírala pahorkovitá pustina, na níž stály pokroucené a spletené bloky, které jako by ztuhly v okamžiku tání, připomínající tisíckrát zvětšené prstence, převisy a girlandy, jaké se tvoří na svíče, z níž odkapává vosk.

Tu a tam trčely zbytky konstrukce, rozkošacené nad rumišťem, zprohýbané, černé kostry, s nichž стекла sklovitá stavební hmota. Když na ně dopadly paprsky reflektorů, odrážely světlo rezavými skvrnami. Noční tma, kterou v ulicích nadzvedala vysoká světla, sahala tady až k zemi. Najednou, když vůz objížděl mělký trychtýř a sjel na stranu, pohnuly se v kuzelech našich světel přikrčené postavy. Prudce jsem zabrzdil, šlápl na pedály a vrátil jsem se. Zároveň jsem tím směrem vrhl paprsek světla. Na modravém poli stěny vystupovaly stíny dvou zkroucených postav. Zesílil jsem světlo. Byly to dva přerážené sloupy napolo vyčnívající ze ssutin.

Ještě o kus dál stavby zmizely, jako by byly vymýceny. Bylo vidět, že v dálce lemuje velkým prstencem širé prostranství a nehybně svítí. V prostoru, kde jsme právě jeli, mihotala se celá půda matnou, jako přes bílek filtrovanou září, protože fosforeskující sklovina byla promíšena s pískem a s rudohnědými zbytky něčeho, co mohl být stejně dobře kámen jako kov. Jelo se nám čím dál hůř. Rovina přecházela do nevelkého, ale strmého svahu. Motor zběsile řval, napjaté pásy pronikavě řinčely, protože se chvílemi bořily až skoro po osy. Najednou zavyl motor na plné obrátky. Vyjeli jsme na vrchol návrší. Zabrzdil jsem. Pod námi se šklebil mělký kráter. Vycházelo z něho kalné, neurčité světlo, plné špinavě fialových, nažloutlých a jako práchnivina zelených skvrn. Dno bylo hladké, vyhloubené, prázdné, ale ve sklovité hmotě, která je pokrývala, rýsovaly se neurčité tvary zalité jako v jantaru, jakési žilkované, pokroucené stíny, pahýly, obrysy...

»Co to znamená... kde to jsme?« chtěl jsem se zeptat, ale sevřené hrdlo nevydalo ani hlásku. Někdo se dotkl mého ramene a dal znamení k návratu. Mlčky jsem přikývl a zapjal motor. Pomalu jsme začali sjíždět s okraje rumiště. Za okny se pohybovaly černé, do země zapadlé zříceniny, připomínající tělesa jakýchsi obrovských strojů, spečená v beztvare, rampouchovité kusy hmoty. Konečně jsme se vrátili na dolní patro ulice, kde byla jízda snazší.

Automobil, lehce nadskakující na nerovných místech, projížděl na úpatí vysokých budov. Pevně jsem držel volant a díval se vpřed, zaposlouchán do hučení motoru. Ulice se táhly a táhly do nekonečna, z výše vrhaly světlo obrovské hladké stěny, zaoblená nároží, přípory, sloupy, nad námi mýjely černé stropy

horních pater ulice. Nemohl jsem odtrhnout oči od chorovodu tvarů tak majestátních a nehybných, jako kdyby měly přetrvat věčnost a svítit do noci stále stejným namodralým jase. Byl jsem jako ubit tím přívalem obrazů, nemohl jsem myslet, chvílemi jsem ztrácel pocit, že moji druhové sedí těsně vedle mne, a zdálo se mi, že tato cesta pološerem trvá nikoli jen hodiny, nýbrž celá léta. Když jsem se jednu chvíli obrátil, uviděl jsem, že Rainer a Arseňev zapisují údaje přístrojů a srovnávají pohyby ručiček na indikátorech radioaktivního záření. Ohromilo mě, že mohou vůbec ještě myslet na něco jiného než na ta mlčící světla, ubíhající za okny. V poslední čtvrt hodině cesty dotýkal se astronom každou chvíli mého ramene a říkal mi, kdy zabočit vpravo, kdy vlevo. Z počátku jsem nemohl pochopit, čím se při volbě cesty řídí; pak jsem si všiml, že sleduje škálu indukčního přístroje.

Když jsme vjeli do jedné širší ulice, poručil astronom zastavit. Motor ztichl. Mechanicky jsme utáhli těsnicí šrouby příleb a vystoupili jsme poklopem. Dlažba byla pokryta jemnými pilinkami, které svítily, jako by do každé sklovité stěpinky byla zalita stříbrná jiskřička. Zvuk kroků se v prázdnu hlasitě rozléhal. Občas přehnal vítr čmouhy prachu po kamenných deskách a někde nahoře svištěl zvukem trhaného plechu.

Nad námi, z cimbuří sklovité konstrukce, trčel dolů ohnutý svazek zpřetrhaných kabelů, silných jako paže. O kus dále, za plochým blokem, tyčila se mohutná, uprostřed vydutá stavba, jejíž průčelí zabíralo zákrut ulice. Pak se ulice dělila ve tři větve, dvě stoupaly vzhůru, třetí ústila do tunelu, jehož obrovský osvětlený otvor byl obrácen k nám. Jeho vnitřek se šroubovitě zužoval jako kuželovitá mušle.

Arsěnev chvíli pozoroval indikátor, pak vzal od Rainera indukční přístroj, přehodil si jej přes rameno a svolal nás. Shlukli jsme se okolo něho. Poslední přišel Soltyk. Stál doposud u automobilu a pokoušel se vrhnout světlo reflektoru do šroubovitěho tunelu.

»Budeme potřebovat nějaké nářadí,« řekl Arseňev. Od okamžiku, kdy jsme vystoupili, plnil sluchátka jemný nesnesitelný praskot. Abychom se mohli dorozumět, museli jsme tisknout přílby k sobě.

»Nejdůležitější jsou v této chvíli přenosný jeřáb, sochory a fulgurit,« pokračoval astronom.

Prohlížel si nás jednoho po druhém, pak prohlásil:

»Smith zůstane se mnou a vy se vrátíte do rakety. Posílám vás oba, protože Osvatic ještě leží a Lao Ču na tom není o mnoho lépe.«

Podíval se na hodinky:

»Cesta tam a zpět i s časem potřebným k naložení věcí nemůže trvat déle než tři hodiny.«

»Mám hned odjet?« Soltyk udělal krok k autu.

»Ano.«

První nasedl inženýr, za ním se protáhl dovnitř Rainer a zabouchl za sebou poklop. Motor zahučel a auto vyjelo, lehce se kolébajíc. Sledovali jsme je očima — zmizelo v zatáčce, ještě chvíli bylo slyšet hlasitý zvuk motoru — razilo si zřejmě cestu přes písečné přesypy nebo trosky — pak vše utichlo, jen vysoko nad námi svištěl vítr.

»Profesore...« promluvil jsem. Neslyšel mě. V sluchátkách se ozýval jemný rychlý praskot, jako by někdo sypal na membránu tenký pramének máku.

»Profesore,« opakoval jsem hlasitěji, »kde jsou oni?«

Pochopil. Přiblížil se ke mně. Okénko jeho přílby bylo ve stínu a kovová helma s odstávajícími mřížkami radarskopů mi v tomto okamžiku nahnala hrůzu, třebaže to byl pohled již docela všední. Vynořila se mi v hlavě pochybnost šilence, je-li to skutečně Arseňev, můj druh, člověk!

V následujícím okamžiku jsem uviděl za sklem přílby jeho světlé oči.

»Zahynuli...« řekl.

»Jak? Jakým způsobem? Všichni?«

»To nevím. V této chvíli se mě na víc neptejte. Indukční přístroj ukazuje, že podzemní vedení je nedaleko...«

»Proto jsme se tady zastavili?«

»Ano. Hledal jsem hlavní přívod energie. Možná, že se nám podaří proniknout na místo, kde to všechno začalo...«

Po krátké odmlce astronom pokračoval:

»Musíme se rozdělit. Každý z nás poodejde na čtyři sta kroků, spirálou se vrátí na místo, kde teď

stojíme, a bude hledat akustickou stopu. Kdo ji najde první, dá druhému znamení červenými raketami. Na radiové spojení nemůžeme spoléhat. Je všechno jasné?»

»Ano.«

Obrátil se a vzdálil se lehkým, dlouhým krokem. Vteřinu jsem ještě stál, pak jsem pohlédl na kotouč gyrokompasu a vyrazil jsem opačným směrem.

Vypnul jsem přívod proudu do radiového přístroje. Boty cvakaly po kamenných deskách, zvuk kroků se v těchto pustých místech rozléhal dvojnásob silně. Když jsem se přiblížil k stěnám, které zářily chladným světlem, uviděl jsem, jak se můj rozmazaný stín pohybuje po dlažbě. Šel jsem, jak mi Arseňjev přikázal, otáčel jsem na obě strany otvorem přístroje a počítal kroky. Když jsem jich udělal čtyři sta, obrátil jsem se. Zatím jsem neobjevil nic. Červené oko uvnitř přilby, ukazovatel radioaktivity, slabě žhnulo a prozrazovalo tak slabé stopy záření. Když jsem se blížil ke zdem, intenzita záření stoupala. Zvedl jsem hlavu — zdi nahoře náhle končily pod nebem černým jako smola. Šel jsem snad minutu, když jsem za sebou zaslechl kroky.

Arsěňjev odešel na opačnou stranu. Stejným směrem odjel i automobil. Věděl jsem, že za mnou nemůže jít člověk. A přece jsem slyšel kroky. Nezněly příliš hlasitě — šel jistě nejméně třicet metrů za mnou. Měl jsem pocit, že se mi zabodávají do zad sta a sta jehliček. Musel jsem vynaložit celou svou vůli na to, abych se neobrátil. Šel jsem a za zády se stále ozýval cvakot: ráz — dva, ráz — dva, hned hlasitěji, když dlažba silnice byla holá, hned tišeji, když byla pokryta navátým pískem. Blesklo mi hlavou, že je to ozvěna, a schválně jsem hlasitě zadupal, ale kroky toho, kdo mě sledoval, nezazněly hlasitěji.

Nebyla to ozvěna.

Pot mi zalil celý obličej. Teď už jsem si byl jist, že za mnou někdo jde, ale že to není člověk. Znenadání jsem se zastavil. Kroky utichly. Šel jsem dál. Ozvaly se znovu.

Zmocnil se mě hněv. Strhl jsem s ramene paprskomet, příkrčil jsem se a obrátil jsem se do ulice nakloněný, jako bych se chystal ke skoku. Ulice byla prázdná. V jasném světle jsem viděl, jak ubíhá do dálky a tam splývá s ostatními světly. Chvilí jsem se zmateně rozhlížel. Pak jsem si přehodil paprskomet přes rameno... Uslyšel jsem krok... nadhodil jsem ho... uslyšel jsem druhý... no ovšem! Zvuk, který jsem považoval za kroky, vydávala přezka řemenu, narážející rytmicky na záhyby kombinézy, a já jsem pokládal tento blízký, nedaleko ucha se ozývající šramot za ozvěnu kroků.

Zahanbeně jsem se otočil. V tom okamžiku postupně vzplanula nad budovami čtyři červená světla. Zatřepetala se a pomalu se snášela dolů, vlekouce za sebou chvosty šarlatových jisker. Přidal jsem do kroku a brzy jsem spatřil Arseňjeva. Stál na elipsovitém vršíčku.

»Zdá se, že je to zde,« řekl. Odbočili jsme stranou. Zel tam otvor nízkého krátkého tunelu. Jeho ústí připomínalo prohnutou otevřenou tlamu velryby. Srovnání bylo o to výstižnější, že shora visela řada krátkých sklovitých hrotů, podobných tesákům. Byla tam tma. Arseňjev rozsvítil baterku a vešel dovnitř. Následoval jsem ho. Cesta dolů vedla po nakloněné ploše, která se obloukovitě zatáčela. Bylo mi jasné, že sestupujeme čím dál hlouběji pod úroveň povrchu. Trvalo to dlouho. Čas od času se ve stěnách objevovala oválná ústí jiných tunelů. Tu se Arseňjev díval na škálu indukčního aparátu: šli jsme stále po stopě neviditelného vedení energie. Najednou se podlaha ozvala jiným zvukem. Kráčeli jsme po kovu. Tři silné trubky, běžící od jedné stěny k druhé, uzavřely nám cestu. Mezerami mezi nimi probleskovalo neurčité světlo. S námahou jsme se protáhli pod nejnižší trubicí. Podlehl jsem první a zavřel jsem oči, protože jsem byl oslněn.

Před námi byla šikmá plocha zalitá světlem. Po několika krocích jsme vkročili do velké síně. Strop hrál měňavým světlem, nazelenalým jako mořská hladina, na kterou dopadá slunce. Světlo pravidelně sílilo a sláblo. Sín byla kulatá, na dvou stranách rozčleněná výčnělými pilíři. Dobré osvětlení mi dovolilo, abych utvrdil své přesvědčení, že nebylo klamem to, čeho jsem si všiml již v tunelu: teninká vrstvička glazury na kamenných stěnách dokazovala, že i zde kdysi vládl obrovský žár. Pod pilíři se válely částečně rozlité válce z bílé hmoty, podobné porcelánu. Se stropu z otvorů, v nichž vězely přelámané a poloroztavené trubky, visely desítky přetřhaných drátů. Některé z nich sahaly k válcům a k něčemu, co se podobalo rohům zakončeným koulemi a paprskovitě se rozbíhajícím z oblého výčnělku přímo uprostřed stropu. Ale nebyl to chaos záhadných zařízení, který způsobil, že jsme při vstupu zůstali stát jako vbíti do země. Na zdi síně bylo vidět velkou vydutou plochu, po níž se pohybovali světélkující hadi — dlouhé, modře a bíle

zářící křivky. Občas splývaly ve svazky, třepetaly se a rozbíhaly různými směry. Jako by to byly oživlé vrstevnice na velké mapě.

A byla to mapa.

Velká pohyblivá mapa. Když jsem si ji zblízka prohlédl, všiml jsem si, že za průhlednou plochou je dutina plná malých jisker, světel a koulí, velkých jako lampy, které se otáčely, vzdalovaly, přibližovaly, křížily si dráhy a navzájem se osvětlovaly.

Slyšel jsem Arseňjevův dech. Stál vedle mne. Před námi se pohybovaly ekliptiky, vybuchovaly hvězdy a velké černé mlhoviny překrývaly skupiny pulsujících světel jako mraky. Občas proťal prostor ostrý paprsek, jako kdyby stíhal některou z planet. Ale ty se otáčely pomalu, těžkopádně, lhostejně, nechávající před našima očima plynout kontury neznámých pevnin. Tam, kde světlo bylo jen přísivem, vycházela a zapadala celá souostrovní hvězd.

Bylo velice horko. Strop pulsoval světlem a naše zkrácené stíny se na světlé podlaze hned rozplývaly, hned zostřovaly.

»Kde to jsme?« byl jsem na rozpacích. »Je to nějaké planetárium?«

Astronom beze slova zamířil vpřed. Přešli jsme síň. Za jedním z pilířů se otvírala kruhová chodba. Pouze její dolní část byla na malé ploše osvětlena září, přicházející ze síně.

Arsěňjev už byl uvnitř, ale já jsem se znovu obrátil, abych se ještě jednou podíval na to neobyčejné planetárium.

»Jako kdyby to byla obloha... hvězdy...« řekl jsem, »ale co znamenají ty světelné čáry?«

Najednou jsem se zachvěl:

»Tam je Země!«

Běžel jsem k průhledné stěně. Hvězda s perlovou září vzdálených mračen se vynořila ze tmy. Byla nakloněna k ekliptice a zvolna se otáčela. Nad ní se černal měsíc v novu. Stále blíží a blíží letěla prostorem plným hvězd Země, planeta matných světel. Její dráha se už zatáčela. Tu jsem uviděl, že daleko hlouběji obíhá Venuše. Poznal jsem ji po světle, měkkém a bělejší než světlo Země. Tryskal z ní světelný paprsek, který dopadal na Zemi, zaléval moře mraků ostrým jasnem.

»Co je to?« zašeptal jsem a chytil jsem Arseňjeva za rameno. Mlčky zvedl ruku a ukázal na něco, čeho jsem si zatím nepovšiml: na dvě do kamene vyryté kružnice, proťaté se strany přímkou.

»Co to všechno znamená?«

»Teď už nic,« řekl Arseňjev. »Už nic... Setrvačný pohyb mechanismu jednou uvedeného v chod, který potrvá...«

Nedomluvil. Otočil se a vešel do tmavého tunelu. Nebyl nijak široký; když jsem upažil, mohl jsem se dotknout najednou obou stěn. Několikrát jsme překračovali nízké prahy, které tvořila řada kuželovitých výčnělků. Dále vedl tunel vodorovně. Před námi se objevilo světlo. Blížilo se k nám. Byl to odraz našeho reflektoru. Cesta byla uzavřena průhlednou stěnou, přesně vyplňující kruhový průřez tunelu. Arseňjev se jí pokusil otočit. Na jedné straně byl na zdi výčnělek, jako by tam byl čep těchto skleněných dveří.

Bud' to však již mechanismus nefungoval, nebo jsme jej nedovedli uvést v činnost, takže se stěna nepohnula. Astronom uvažoval. Vrhł světlo baterky na překážku. Sklovitá hmota pohltila část světla a v mdlém, zesláblém světle bylo vidět pokračování tunelu. Nálevkovitě se rozšiřoval.

»Použijeme paprskometu...« řekl Arseňjev.

Vrátili jsme se do ohybu. Arseňjev poklekl a naznačil mi posunkem, že mám udělat totéž. Přikrčil jsem se za ním, ale snažil jsem se, abych neztratil překážku s očí. Astronom si posvítíl, nařídil vzdálenost, pak zalehl a stiskl spoušť. Žár udeřil do prsou. Tunelem prolétl zlatěfialový blesk. Sklovitá hmota v mžiku zčervenala. Objevily se velké trhliny podobné řezům nožem. Byl jsem oslněn, zavřel jsem oči. Když jsem je otevřel, vypálil Arseňjev po druhé. Střepiny pronikavě zazvonily. Počkali jsme chvíli, než trosky vychladly. Cesta byla volná. Arseňjev první vstoupil do rozšiřující se části tunelu. Najednou zůstal stát bez hnutí. Zvedl výstražně ruku:

»Pozor!«

Z vnitřku tunelu přicházel pomalý závan. Následoval po něm okamžik naprostého klidu. Pak se dal vzduch zase do pohybu, ale opačným směrem.

»Dech...« zašeptal jsem mimoděk.

Střídavé závany se pravidelně opakovaly. Arseňjev stál, přemýšleje, co dělat, pak tiše řekl:

»Paprskomet do ruky...«

Sňal jsem řemen s ramene a omotal jsem si jej okolo zápěstí. Šel jsem těsně za Arseňjevem, takže jsem se mohl dotknout jeho zad. Najednou se zatmělo.

»Sehněte se,« doletí ke mně jeho tlumený hlas, »je tady úzký otvor.«

Vzduch, který vanul kolem nás, šuměl čím dál hlasitěji. Byl to okamžik teplého, pomalého výdechu.

Arsěňjev zachytil batohem o klenutí. Chvilí sebou zmítal, pak vylezl ven. Jeho záda zatarasila celý průchod. Natáhl jsem ruku. Dělal něco s pásy.

»Sundám si batoh,« řekl, »jinak neprojdou. Podržte mi ho.«

Najednou jsem cítil, jak mi pásy v rukou ztěžkly. Rozsvětlo se. Arseňjev zmizel. Udělal jsem krok vpřed. Hlučné, tiché šumění bylo zřetelnější. Dva metry přede mnou zela fialově osvětlená prostora. Stáli jsme vysoko v otvoru, který náhle končil prudce spadající stěnou.

Byli jsme uvnitř obrovské koule. V jejích stěnách se černaly pravidelné řady kulatých otvorů jako lóže nějakého zvláštního divadla. Od otvorů se zvedaly vzhůru skleněné sloupy. Z nich vycházelo ono fialové pulsující světlo. Od šedého žíření se stupňovalo do oslnivého jasu. Podíval jsem se dolů a chytil jsem Arseňjeva za rameno. Div že jsem neztratil rovnováhu. Nepocít'uji závrat' při pohledu do hlubiny, ale tady nebylo dno! Převalovaly se tam temné, lesklé, mokré tvary, pokryté pruhy stříbrných pablesků jako těla tisíců tuleňů v nádrži, z níž byla vypuštěna voda. Syrobovitá hustá mazlavina, potažená načernalou blanou. Tato slizká hmota vylézala z otvorů ve zdi, které ležely pod námi, a vtékala do nádrže na dně. Občas vysunula jakási chapadla, která se přidržovala otvorů, zvláště v okamžicích, kdy hladina klesala. Tu se chapadla nebo praménky ztenčovaly, trhaly se dokonce, ale pak se celá masa znovu nadýmala, vystupovala vzhůru a cáry svíjející se ve vzduchu s ní splývaly a znovu tvořily přetrhaná ramena.

Dlouho jsme tak stáli na kraji otvoru. Vzduch vanul jednou nahoru, jednou dolů, podle pohybů černé plasmy. V témže rytmu kolísalo i fialové světlo. »Plasma...« zašeptal jsem. »Plasma živé řeky...«

»Ano,« odpověděl astronom. »Je to ona. Ale je to pouhý nástroj...«

»Nástroj?«

»Naše představy o výrobě elektřiny jsou spojeny s kovovými stroji, jako je dynamo nebo atomový reaktor. Elektřinu je však možno vyrábět také jinak... Částečky plasmy vytvářejí elektrické náboje, které jsou vedeny tisíce kilometrů daleko a vyvolávají činnost Bílé koule...«

»Profesore... vy... vy jste toto místo hledal? Vy jste předpokládal, že tady... vy jste to věděl?«

»Ano. Vzpomínáte si, co jsem říkal o těch opilých proudech? Zde, zde je jejich zdroj, zdroj elektrické i gravitační energie.«

»Ale ti... proč vlastně zahynuli?«

Astronom mlčel a hleděl do hlubiny, která se vlnila černými přílivy a odlivy.

»Profesore!«

»Vidíte ten pohyb, dnes už neřízený? Teď neslouží nikomu. Bude pokračovat, dokud stačí nahromaděné zásoby... snad sto, snad dvě stě let nebo možná pět set.«

Jeho hlas byl chraptivý. Neptal jsem se už na nic. Poklekl u samého okraje. Následoval jsem jeho příkladu. Černé pableskující moře zalévalo čím dál tím výše položená patra otvorů, měkce se sunulo vzhůru po stěnách, zakrývalo je neprostupnou plochou, zbytnělo jako černý tisícitunový sval, smrštilo se — a začínalo opadávat.

»Tady není nic pro nás. Vrátime se,« řekl Arseňjev.

Rozsvítli jsme baterky a odešli jsme stejnou cestou. Za deset minut jsme došli do velké síně. Když jsme šli kolem planetária, kde dál vířily zářící koule, padl můj pohled bezděčně na černé znamení dvojitého prstence, vytesané v kameni — zarazil jsem se v polovině kroku. Stejná kresba byla i v jeskyni v horách: Venuše a Země, kroužící kolem Slunce. Ta silná čára je nespojovala. Začínala na povrchu Venuše, směřovala přes mezihvězdný prostor k Zemi a pronikala ji skrz naskrz, jako by ji škrtila.

»Profesore!« vykřikl jsem. Mé myšlenky se řítily někam do propasti.

»Profesore!« vykřikl jsem ještě jednou. Astronom už odešel ze síně a v podzemní chodbě se rozléhaly jen jeho kroky, stále více se vzdalující.

PETR ARSEŇJEV

Jakmile se automobil vrátil, pokoušeli jsme se vniknout do jedné z lépe zachovalých staveb. Když naše pátrání po jakémkoli vchodu skončilo nezdarem, vložili jsme do výklenku v bočním křídle silnou nálož fulguritu. Explose rozmetala část zdi; takto vzniklým průlomem jsme se dostali dovnitř. Avšak ani v této, ani v ostatních budovách, jejichž tlusté zdi se nám podařilo prolomit, nenašli jsme nic, co by aspoň poněkud připomínalo obydlí na Zemi. Jen vnější tvary staveb připomínaly naše domy. Do vnitřku domů modravý svit nepronikal, vládla v nich téměř naprostá tma, jen tu a tam rozředěná uzounkými paprsky, které pronikaly trhlinami ve zdech. Světlo baterek před námi odkrývalo změt' zkroucených potrubí, tunelů, nakloněných rovin a prostorných sálů, postlaných kovovou a sklovitou ssutí. Několikrát jsme narazili na konstrukce, jejichž účel byl pro nás naprostou záhadou. Velké haly byly rozděleny na svislé příhrady, u stropu široké a dole tak se zužující, že se do nich člověk stěží vtačil. V těchto výklencích bylo mnoho šikmých výstupků, jakoby polic.

Pod povrchem ulic se táhla síť uzavřených chodeb. Probíhaly v několika patrech nad sebou, některé pohrouženy do tmy, jiné osvětleny zelenavě zářícími stropy, občas jich pět nebo šest vyústilo do prostory tvaru obrovského bubnu, rozděleného na dvě patra. Z horního se rozbíhaly kruhové tunely. Když jsme jimi šli, přesvědčili jsme se, že vedou do různých budov. Mnoho průchodů bylo zavaleno hromadami trosek, které jsme nevyhazovali do povětří z obavy, že by se desítky pater, tyčících se nad námi, otřesem zřítily a sesuly. Ojediněle se zachovaly trosky svislých šachet, v nichž se jistě kdysi pohybovaly nějaké výtahy, ale teď visely z očazených stěn už jen kusy roztaveného kovu.

V jedné z nejmohutnějších staveb, jejíž vrchol byl roztržen na tři části a zvedal k nebi rozervané oblouky konstrukce, objevili jsme několik desítek metrů pod povrchem ulice, v sále obrovském jako chrámová loď, komory s oválnými okénky z průhledné hmoty. Četná okénka byla vytlučena. Všechno zde bylo pokryto spoustami stříbritého prášku. Světla baterek vázla v jeho oblacích, které se zvedaly při každém kroku, usazovaly se na přilbách a skafandrech a halily nás třpytivým závojem. Kousek dál zela nálevkovitá prohlubeň, obrácená širším koncem dolů, podobná otevřenému otvoru důlního ventilátoru. O několik pater doleji na kamenných deskách ležely mezi podpěrami a nosníky, naklánějícími se k sobě, zuhelnatělé trupy strojů. Bylo jich několik desítek; podlouhlé, postavené v přímé linii jeden za druhým, černaly se jako obratle jakési nestvůrné páteře. Nahoru i do stran z nich vybíhaly poloroztavené segmenty, podobné zlámaným křídům.

Postupovali jsme zvolna od jedné budovy k druhé, až jsme dospěli na pusté prostranství, obklopující kráter. Tady začali vědci systematicky měřit radioaktivitu pomocí ionizačních komor a Geigerových počítačů. Od kráteru se rozbíhalo několik hlubokých trhlin v zemi, zatarasených vrstvami strusky a kovových krápníků. Vzdalující se víc a víc od středu výbuchu, došli jsme k prvním částečně zachovaným budovám.

Určitě zde kdysi vládla teplota rovnající se teplotě Slunce. Celou plochu mírně spadajícího svahu pokrývaly malé bublinky sklovité hmoty, která ve varu ztuhla. Naši pozornost upoutala zeď, která byla na dvou místech hladší a tvořila sotva znatelnou prohlubinku. Když jsme k ní přiblížili silný reflektor a vrhli na ni světlo se strany, takže paprsky na ni dopadaly téměř rovnoběžně s povrchem, vystoupily z drsného pozadí dvě neurčité siluety, nahoře zašpičatělé, jako stíny ve vysokých kápích. Jeden z nich byl silně nakloněn dopředu, jako by byl zachycen při pádu, druhý byl schoulený jako někdo, kdo si dřepí a vtáhl hlavu mezi ramena. Oba stíny byly velké něco přes metr. Srovnání s lidskými bytostmi je samozřejmě v daleko větší míře odůvodněno obrazotvorností než tím, co bylo vidět na povrchu stěny. Byly tam prostě dvě skvrny, které mohly, ale nemusely být něčími stíny. Vědci přikročili s krajní přesností k podrobnému zkoumání; fotografovali skvrny při různém osvětlení, měřili radioaktivitu uvnitř skvrny i v jejím okolí. Arseňjev dokonce poslal Soltyka do rakety pro plastickou hmotu na odlitky, avšak po pěti hodinách zkoumání jsme nedospěli k určitému závěru. Bylo možné, že v okamžiku výbuchu stály na svahu dvě živé bytosti, a dříve než se jejich těla v teplotě milionů stupňů přeměnila v páru, zastínily kousek stěny před přímým působením žáru. Protože však jsme si nijak nedovedli představit ani vzhled, ani velikost oněch tvorů a protože jsme nevěděli, v jaké výšce výbuch nastal, neměli jsme podklady k rozluštění této záhady.

Abychom pobyt v mrtvém městě zbytečně neprodlužovali, rozdělili jsme se pak na dvojice, z nichž každá

měla za úkol aspoň zběžně prohlédnout jednu čtvrt.

Arseňjevovi a mně připadlo rozsáhlé prostranství, pokryté lesem vylámaných sloupů, ploten, navrstvených na sobě, pilířů, rozervaných mostních konstrukcí a spleť úzkých cest, zavátých písečnými přesypy, které se táhly v příkopech mezi strmými hladkými kupolkami. To všechno vydávalo matnou záři. Vládlo zde hrobové ticho, jen světla našich svítilen probouzela houfy stínů v pološeru těsně nad zemí.

Když jsme vyšplhali na vysoký násep, pokrytý vlnami vychladlého kovu, uviděli jsme něco jako pozůstatky obrovských hub s plochými klobouky, asi trosky nějakých strojů. V pozadí krajiny vystupovala na svítivém podkladě temná silueta vysoké budovy. Právě to, že byla na rozdíl od svého okolí ponořena do tmy, vábilo nás k ní. Obešli jsme ji zblízka; když jsme však nenašli vchod, navrtali jsme v základech otvory pro nálože fulguritu. Explose otevřela hvězdovitý průlom, kterým jsme vlezli dovnitř. Když jsme vystoupili po zbytecích šikmé plochy podpírané pilíři, octli jsme se v prostorné hale. Byla vystlána kovovými skořápkami, promíšenými něčím, co vypadalo jako kusy kožešiny. Byly to na popel spálené pozůstatky snad nějakých organismů a při nejlehčím doteku se rozpadaly v prach. Uprostřed haly se tyčil čtyřboký pilíř s dvěma kulatými otvory. Byl dutý a tvořil jakousi šachtu. Ze zdí vyčnívaly krátké, dolů obrácené háky. Sestoupili jsme šachtou několik metrů dolů, a když jsme se prodrali hromadami rumu, objevili jsme hotový labyrint nízkých a úzkých chodbiček. Jedny se paprskovitě rozbíhaly, jiné běžely spirálovitě a protínaly předcházející v pravém úhlu. Byla zde hluboká tma. Ve světlech svítilen se na zdech objevovaly svislé výklenky. V každém z nich byly šikmo upevněny trojúhelníkovité plochy, hustě provrtané malými dírkami. V dírkách, na přihrádkách výklenků a pod nimi ležely kupy stříbrných zrněk, navlas stejných, jako byla ta, která jsem kdysi pokládal za kovové broučky. Arseňjev se domníval, že tato prostora je jakási knihovna nebo archiv. Následoval jsem jeho příkladu a nacpal jsem si kapsy kovovými zrnky. Šli jsme dál. Nebáli jsme se, že zbloudíme, protože gyrokompasu zaznamenávaly neomylně každé naše odbočení a změnu směru cesty. Některé chodby byly tak úzké, že jsme jimi nemohli projít, jiné se tyklovitě rozšiřovaly v kulovité cely spolu souvisící, jako by to byla soustava z kovu vyfouknutých dutin, spojených elipsovitými chodbičkami. Když jsme asi hodinu procházeli podzemní prostory, vraceli jsme se nahoru, napřed strmou chodbou, pak prostornou halou. Její dno bylo vydlážděno hladkými černými deskami, které pokrývala tenká vrstva prachu. Když jsem náhodou vrhl světlo stranou, zpozoroval jsem na šedé ploše řetěz tmavých skvrn. Ihned jsme k nim zamířili.

Na deskách pokrytých prachem rýsovaly se oválné stopy průměru asi čtyř centimetrů. Vypadaly jako stopy někoho, kdo přešel zaprášenou plochu na chůdách, zakončených oválným kováním. Arseňjev změřil vzdálenost mezi dvěma stopami; bylo to 36 centimetrů. Sledovali jsme je dlouhou svažující se galerií, která se poznenáhlu zužovala, až se změnila v jakousi štolu se sbíhajícími se stěnami. Místy prach neležel a tu jsme stopy ztráceli s očí; protože však jiné cesty nebylo, šli jsme dál. Znenadání chodba zahrnula. Hladké stěny končily a přecházely ve skálu. Dole, v nerovné skalní stěně, zel černý otvor. Těsně před ním byla půda pokryta vrstvou ztvrdlého, šeděčervenavého bahna. Stopy, vedoucí do tmavé díry, otiskly se tam oválnými jamkami. Rozhodli jsme se, že půjdeme dále, tak daleko, jak to jen bude možné. Museli jsme se plazit po rukou a po kolenou. Stěny podzemní chodby byly z celistvé, nepřiliš hrbolaté skály. Kdysi tudy jistě plynul podzemní potok; na užších místech, kde si proud vody razil cestu se znásobenou silou, byly stěny ohlazené. Tu a tam na dně v jílu na kost ztvrdlém bylo znát oválné otisky. Občas zabubnovaly na přílbu malé kaménky, sypající se praménkem se stropu. Konečně se chodba tak zúžila, že jsme nemohli lézt dál ani po čtyřech. Strop byl prostoupen temnými vrstvami horniny podobné čediči, které byly rozbrázděny hlubokými trhlinami. Arseňjev, který lezl první, posvítíl do hlubin zúžené chodby.

»Tam dál se to rozšiřuje,« řekl. Plížil se dál, ale vzápětí se vrátil, protože uvízl mezi balvany. Teprve když sundal batoh a paprskomet, vsoukal se s mou pomocí do skalního hrdla. Řídě se jeho příkladem, nechal jsem batoh u mělkého výčnělku skály. Protože jsem byl štíhlejší, podařilo se mi prolézt snadněji. Chvilku bylo úplně tma. Najednou se země zatřásla. Něco mě bolestivě udeřilo do nohy. Vrhл jsem se prudce vpřed a bleskurychle jsem se protáhl do volnějšího místa chodby. Ozvalo se dlouhotrvající temné dunění, pak hluk několika řítících se kamenů — a nastalo ticho.

Zasvítla baterka. Bylo tu dost místa, abychom si mohli stoupnout vedle sebe. Arseňjev posvítíl do otvoru chodby. Černala se tam stěna balvanů. Část skály se sesula. Byli jsme zasypáni.

»Fulgurit!« řekl Arseňjev.

Měl jsem v kapse několik roubíků této třaskaviny. Podal jsem mu je. Pak sáhl rukou do kapsy pro rozbušku a zápalný kabel. Baterku si pověsil na prsa. Za okénkem přilby jsem viděl jeho obličej ve světle odraženém od skály. Najednou sebou trhl a zůstal stát bez hnutí. Ohmatával jednu kapsu, pak druhou. Pohlédl na mne. Uviděl jsem v jeho očích to, co jsem tam dosud nikdy neviděl: obyčejný lidský strach. Trvalo to vteřinu. Přimhouřil oči.

»Nemáš rozbušky?« zeptal se.

»Ne.«

»Já taky ne. Vypadly mi asi, když jsem se plížil.«

Fulgurit je třaskavina neobyčejně bezpečná. Bez speciálních rozbušek neexploduje, ani když jej vložíme do ohně. Čtyři nálože, které jsem měl, nebyly k ničemu. Kousky šedavé hmoty, nic víc.

Arseňjev se mlčky obrátil. Šli jsme dál chodbou, která se točila. Počítal jsem kroky: dvacet, pak prudká zatáčka a chodba se rozšiřovala. Kruh světla dopadl na skálu.

Stáli jsme v nevelké jeskyni, zploštělé jako lebeční dutina hada. Měřila v průměru osm kroků. Udeřil jsem cepínem do skály. Kompaktní skalní stěna nezazněla dutě. »Je to přece koryto podzemního potoka,« uvažoval jsem horečně, »voda musela někudy odtékat, musíme pozorně hledat.«

Spatřil jsem místo, kudy voda odtékala. Podzemní koryto pokračovalo kdysi dál, avšak z vrchních vrstev se urval kus skály a vklínil se do chodby takovou silou, až se po stěnách rozběhla jemná síť trhlinek. Rozrušená skála, tarasící chodbu vlivem nesmírného tlaku shora, splynula se svým okolím tak dokonale, že ji od něho odlišovala jen poněkud temnější barva. Tam, kde vrůstala do dna jeskyně, byla vrstva písku. Uviděl jsem v něm oválnou jamku, poslední článek řetězu stop, který nás přivedl sem a zmizel pod neproniknutelnou přehradou.

»S tím jsem nepočítal...« zamumlal Arseňjev přes zatavené zuby, tiše, jakoby sám pro sebe. Usedl na kámen.

»Zhasněte svítilnu, nebo se baterie vybije. Může nám ještě být dobrá.«

»Jsme zasypáni.«

»To vím. Zhasněte svítilnu.«

Udělal jsem to a naráz padla na nás taková tma, jako by nás černý pták udeřil do očí křídly. Křečovité jsem zamrkal. Pod víčky se mi rozstříkly žluté hvězdy. Podíval jsem se na svítící ciferník hodinek.

Uplynuly teprve čtyři minuty, měl jsem však pocit, že to byla při nejmenším půlhodina.

Ze tmy prýštil do mého nitra nepokoj. Zavíral a otvíral jsem oči, ale ani sebenepatrnější záblesk neprosvětloval temnoty. Arseňjev pojednou vstal. Slyšel jsem, že potmě obchází jeskyni. Pak rozsvítil světlo. Začal oťukávat skálu kladívkem cepínu. Ozývala se zvukem všude stejně hluchým.

Vrátili jsme se do chodby a proklepávali její stěny a strop. Znovu jsme prozkoumali místo závalu. Do otvoru mohl vniknout po pás jen jediný člověk. Chvilí jsem se potýkal s balvany, které jej uzavíraly. Žíly mi naběhly a puls ve spáncích se hlasitě rozbušil. Balvany se ani nehnuły, byly do sebe tak vmáčknuty, jako by byly stmeleny cementem. Pak zkoušel štěstí Arseňjev. V tichu bylo slyšet jen náš rychlý dech. Beze slova jsme se vrátili do jeskyně a usedli ke skalní stěně. Oba jsme zhasli baterky. Vtom jsem si vzpomněl na Arseňjevův cepín; můj zůstal u batohu. Rozsvítil jsem baterku a běžel do chodby. Rozmáchl jsem se a začal jsem bušit do skulin skalní barikády. Jemné jehličky křemité horniny zvonily a odskakovaly od přilby.

»Nechte toho,« řekl Arseňjev pomalu, »nemá to smysl.«

Rozmachoval jsem se lesklou ocelí, bušil jsem vši silou. Skála zvonila, ale nepovolovala. Odletovaly úlomky. Vkládal jsem do úderů větší a větší sílu; zmocnila se mne zuřivost, rozpráhl jsem se tak divoce, že jsem div neupadl. Topůrko mi prasklo v ruku. Nepotřebná sekerka cepínu cinkla o skálu a spadla na zem. Ulomila se těsně pod kováním.

Vrátil jsem se k Arseňjevovi.

»Jak jsme hluboko?« zeptal jsem se, když jsem si vydechl.

»Takových patnáct metrů pod povrchem.«

Zase jsme seděli potmě. Asi po dvaceti minutách mě napadlo, že jsem jednu stěnu chodby neproklepal dost pečlivě; možná, že tam je za tenkou přehradou nějaká skulina, cesta na svobodu... Vyskočil jsem a rozsvítil baterku. Její světlo mě oslepilo a zároveň připravilo o ilusi. Skálu jsme prohledali dobře, není v ní žádný otvor, žádná trhlina, nic, docela nic.

»Sedněte si,« řekl monotónně Arseňjev. »Sedněte si.«

Jeho velký stín přilnul nehnutě ke skále.

»A zhasněte baterku... už žloutne...«

Světlo bylo skutečně trochu slabší. Bylo potřeba vyměnit baterii; byla tam, kde jsem ji nechal, v batohu...

Pozorně jsem si prohlédl vlákénko wolframu, svítící v žárovečce, zhasil jsem baterku a ztěžka jsem se posadil. Na hodiny jsem se teď už nemohl dívat. Bylo šest. Byli jsme zasypáni už půl druhé hodiny. Přitiskl jsem přilbu ke skále.

Duté, šumivé ticho.

Zvykal jsem si na tmu. Vládl zde klid tak hluboký, že se mě pomalu zmocňovala ospalost. Unavené svalstvo dychtivě přijímalo odpočinek. Za poslední den jsem se hodně nadřel. Ani jsem oka nezamhouřil. Odstraňoval jsem ssutiny, pomáhal jsem tlačit automobil přes hromady trosek...

Najednou mne z drámy vytrhla myšlenka, že mám něco vykonat: vyměnit baterii ve svítilně. Již jsem se úplně probral, když se myšlenka znovu vrátila. Zmocnil se mne hněv. Rozhodl jsem se, že se budu držet zkrátka. Zavřel jsem oči, uložil jsem se co nejpohodlněji na ploché kameny. Jsem doma, je temná říjnová noc. Chladná, já však rád spávám při otevřeném okně. Ticho, dokonce i vítr uvázl ve větvích zahrady. V osm ráno mám letět do Káhiry. Mohu spát skoro až do svítání.

Namlouval jsem si to, ale marně. Opět jsem se podíval na hodinky. Tři čtvrti na sedm. Znenadání jsem si vzpomněl, jak se jmenuje Arseňjev křestním jménem. V právě uplynulých týdnech jsme k sobě neměli tak blízko jako v době letu.

»Petře!« řekl jsem.

Ozval se okamžitě:

»Co?«

»Nic,« řekl jsem tišeji. »Chtěl jsem jen vědět, jestli spíte.«

Tak uplynula noc. K ránu jsem usnul, ale spánek nepřinesl odpočinek. Prudce jsem se vytrhl ze spaní, protože jsem cítil, že se přihodilo něco strašného. Ruce udeřily o studenou skálu. Bylo zima. Rozsvítil jsem baterku.

Arsěňjev, mohutný jako obr, ležel naznak. Šedavá kombinéza byla zmačkaná a potřísněná bělavými skvrnami. Nespál. Díval se na mne okénkem v přilbě.

»Je pět hodin,« řekl. »Pět ráno.«

»Nestalo se v noci nic nového?«

Věděl jsem, že nás nenajdou, i kdyby po nás pátrali, přesto však jsem se zeptal.

»Ne.«

Arsěňjev vstal.

»Kam jdete?«

»Prohlédnout si skálu.«

Kroky zaduněly a pozvolna slábly. Pak bylo ticho. Trvalo dlouho. Vykřikl jsem. Kroky se vrátily.

»Co se stalo?«

Neodpověděl jsem. Když se tak dlouho nevracel, padl na mne strach. V nehybném kulatém světle bylo vidět úzký otvor skalního hrdla až k zatačce. Nahoře visely velké ploské stíny jako vyschlí netopýři.

Nabral jsem zhluboka dech, vstal jsem a začal jsem chodit. Sem a tam. Když jsem se nevím po kolikáté obrátil, ozval se Arseňjev:

»Sedněte si. Zbytečně se unavujete. Mimo to se při pohybu spotřebuje více kyslíku.«

»Chci jej spotřebovat více!« řekl jsem. Jeho klid mě dráždil. S námahou jsem se ovládl. Posadil jsem se. Arseňjev si systematicky upravoval skafandr, uhlazoval záhyby, natahoval a povoloval pásy. Vytáhl všechno, co měl v kapsách: tabulku vitaminového koncentrátu, zápisník, zápalky, elektrometr a revolver, malinký jako dětská hračka.

Nosil jej, protože to byl dárek, někdo mu jej před odletem věnoval: »Na lov dravé zvěře na Venuši!«
Potěžkal v ruce malý balíček cukru.

»Máte ještě svůj?«

»Ne, snědl jsem jej.«

»Škoda!«

Jeho lítost pro špetku cukru mě zarazila; trpká slova se mi drala na rty, ale spolkl jsem je. Arseňjev vyňal náboj z revolveru. Pochopil jsem, co zamýšlí.

»To je marné,« řekl jsem. »Obyčejná rozbuška fulgurit nevznítí. Nevznítí jej nic než speciální detonátory.«
Arseňjev rozžal baterku; svítla slabě.

»Moje taky,« řekl. »Zhasněte baterku!«

Poslechl jsem. Tma se na nás zřítíla jako zeď. Mé tělo jako by nikde nekončilo a splývalo s ní bez jakéhokoli přechodu. Pod zavřenými víčky plynuly zelené skvrny. Padající, ostře barevné skvrny. Hodinky tichounce tikaly. Hodiny mýjely: devět, deset, jedenáct...

Najednou, tak znenadání, až jsem sebou trhl, řekl Arseňjev:

»Koho máte na Zemi?«

Chvilku jsem přemýšlel, tak vzdálené to bylo:

»Otce.«

»Nikoho jiného?«

»Nikoho.«

»Já mám ženu...« a jako by se bál, abych si nemyslel, že to řekl ze stesku, pokračoval:

»Právě jsem v duchu něco propočítával, a tak jsem si na ni vzpomněl. Když jsem ji poznal, bavívali jsme se dlouhou dobu jen o matematice. Dělal jsem diplomovou práci, přišel jsem na jistou myšlenku, na teorii pulsujících hvězd, a svěřil jsem se jí s tím.«

Na chvilku se odmlčel, jako by se sám sobě podívil, že tolik mluví.

»Jednou jsme seděli v zahradě observatoře a četli ve Flammarionových "Obyvatelích jiných světů". Tu knížku jistě nebudete znát, je velmi, velmi stará. Byl červen, večer, padal soumrak... tma houstla, papír šedl, ale my jsme stále četli dál... tak jako když je člověk mlád... Když se rozplynula poslední slova, zvedli jsme hlavy a nad námi bylo nebe poseté hvězdami, tma a světy, které vystupovaly ze stránek...
a...«

Přestal mluvit.

»Petře?«

Zdalo se mi, že něco povídá, ale tak tiše, že ke mně dolétal jen nesrozumitelný šepot.

»Co říkáte, Petře?«

Najednou řekl tiše, téměř zpěvně:

»Kdybych ji směl ještě jednou pohladit po tváři...«

»Přestaňte!« vykřikl jsem nenávisťně. »Přestaňte!«

Umlkl.

V posledních hodinách mi nevyvstávaly před očima žádné obrazy, žádné myšlenky ani vzpomínky, nepocíťoval jsem hrůzu ani zoufalství, jen stále se stupňující vnitřní napětí, jako by na mně spočívalo břímě, hrozící, že mě rozdrtí. Byl jsem jako člověk, který vlastním tělem přitlačil pytel plný nějakých příšer a křečovitě jej svírá, ale pytel se pod ním zmítá prudčeji a prudčeji. Sbíral jsem poslední síly, abych tento železný stisk udržel, protože jsem věděl, že se stane něco strašlivého, jestli jej zmírním, že se prostě rozlije jako louže, a já jsem se do posledního dechu bál ne smrti, nýbrž toho zšíleného tvora, v něhož jsem se mohl změnit... To, co říkal Arseňjev, pronikalo mnou jako rány dýkou. Na kratinký zlomek vteřiny jsem bojoval sám se sebou, pak jsem resignoval. Ucítil jsem — tomu se přece nedá říci vzpomínka — ucítil jsem nevýslovně krásnou vůni rozorané země, jako bych stál uprostřed holých předjarních lánů, na pahorku, kde nekonečné obzory vydechují opojnou, omamnou vůni, která jest očekáváním života i životem samým. To byla nejzazší mez. Pocítil jsem naprostý, železný klid. Věděl jsem, co mám dělat. Naklonil jsem se do tmy. Nahmatal jsem jeho záda, mohutné svaly pod prochládlým tkanivem kombinézy. Jako zloděj jsem sáhl do jeho kapsy. V prvním okamžiku mi v tom nebránil, až když přes látku ucítil pažbu revolveru, pochopil. V tom okamžiku jsme se začali rvát. Zápasili jsme v

hlubokém mlčení, naplněném zrychleným oddechováním. Byl silnější. Když vstával, přimáčkl mě ke stěně. Nahmatal vypínač baterky, která visela na mé blůze. Žluté světlo se vtlačilo mezi nás jako klín.

»Dej mi,« zachroptěl jsem, »dej mi. . . jen jediný náboj!«

Neodpověděl. Ještě pevněji mě přitiskl ke skalní stěně.

»Dej mi revolver!« řekl jsem udýchaně. »Nebud' blázen!«

Už jsem se nepokoušel vymknout se mu.

»Kangčendžonga,« řekl mi do ucha.

»Dej mi revolver. Je konec.«

»A tehdy. . .«

»Tehdy jsem měl naději. Petře, dej sem revolver!«

»Máme naději.«

»Není pravda!«

Najednou mě pustil a ustoupil o krok.

»Chceš mě nechat tady?« řekl zvolna, urostlý jako obr, s gigantickým stínem nad hlavou.

Něco mi stisklo hrdlo takovou silou, že jsem sotva mohl dýchat. Chvilí jsem sebou škubal, jako by mnou zmítaly křeče. Pak mi vytryskly slzy. Klesl jsem na kolena. Posadil se vedle mne a položil mi na rameno svou velkou, těžkou ruku.

»Nono,« říkal, »nono. . .«

»Poslyš,« řekl jsem klidně, »oni nevědí, že jsme se ztratili. Ostatně — stejně nás nikdy nenajdou. Není naděje. Nač čekat? Kdybychom měli třaskavinu. . .«

»Máme ji,« řekl a dotkl se láhve mého kyslíkového přístroje.

»Kyslík. . .?«

»Ano. Kapalný kyslík.«

Vzchopil jsem se, ale hned jsem zase klesl zpět.

»Ne. To není k ničemu, už jsem na to myslel. Kyslík sám nevybuchne. Musí být smíšen s nějakou hořlavou látkou.«

»Správně.«

»Nic takového nemáme. . .«

»Máme.«

»Co?«

Vytáhl z kapsy dva malé ploché balíčky. Byl to lisovaný cukr. Začínalo mi zvolna svítat.

»Petře!«

»Víš, jak se připravují oxyliquidy: kapalný kyslík se smísí s práškovým uhlíkem nebo se sazemi. Při zapálení se kyslík explosivně slučuje s uhlíkem. Cukr je uhlohydrát, obsahuje uhlík a vodík, je hořlavý. A náš cukr je jemný a sypký.«

»Tak proto ses mě prve ptal?«

»Ano.«

»A nic jsi neřekl!«

Přivinul mě k sobě mohutnou paží:

»Poslyš! Propočítával jsem, jak velkou trhavou energii může vyvinout nálož, kterou máme k dispozici.

Nevíme, do jaké hloubky jde zával stropu. Je-li jen v nejužším místě, máme vyhlídky na úspěch.

Nejméně máme hořlaviny, cukru; kyslíku máme dost, protože jsme si vzali dvojnásobnou dávku; když se nám to podaří, vystačí nám i na pozdější dobu, až vyjdeme ven. Je zde však jiná nesnáze. Má-li taková nálož vybuchnout, musí být zapálena elektricky.«

Horlivě jsem přikývl:

»Máme baterie.«

»Máme baterie, a proto jsem šetřil světlem, ale drátu máme málo. To je vše, co máme,« ukázal mi asi třímetrový kus kabelu. »Vymontoval jsem jej z elektrometru. Ze skafandrů dráty nevytáhneme, protože nemůžeme sejmut přilby, proto. . .«

Na vteřinku se odmlčel.

»Náloze musí zapálit někdo přímo na místě.«

»Proto jsi mlčel?«

»Ano.«

Najednou se mi rozbřeslo:

»Petře, tys nespál?«

»Ne.«

»Celou noc?«

»Ano. Hledal jsem jiné řešení.«

»A našels?«

»Nenašel. Nemůžeme sejmut přilby,« opakoval. »Okamžitě bychom se udusili.«

»A což třeba doutnákem,« začal jsem. »Vysypat prach z nábojů.«

»K výbuchu buďto vůbec nedojde, nebo bude slabý. Právě naopak, prach nezbytně potřebujeme, bude jej nutno nasypat na konce drátů. To způsobí detonaci. Ale vznícení musí být elektrické.«

»Počkej... a což střelit do nálože z revolveru?«

»Myslí jsem na to. Náloží musí být pět a musí být vzníceny současně, tak to vychází z výpočtů. Jinak si cestu nejen neuvolníme, nýbrž ještě zhoršíme zával.«

»Ano,« řekl jsem. »Máš pravdu. Jeden z nás tam být musí... Budeme losovat?«

»Nechci, aby o tom rozhodla náhoda. Je v tom něco ponižujícího.«

»A jak tedy?«

mlčel.

»Snad by bylo přece nějaké východisko?«

»Ano. Za prvé, jako fyzik vím dobře, za jakých podmínek nejmohutněji působí detonační vlna, a za druhé, jako vedoucí výpravy...«

»Chápu, nemusíš mluvit dál. Nesouhlasím.«

»Jsem přesvědčen, že se mi to podaří. Rozkazovat ti nechci.«

»Nemáš na to právo!«

»Nemám právo?«

»Ne, a hned ze dvou důvodů... po tom, co jsem chtěl udělat. Půjdu já!«

Arsenjev vytáhl z kapsy krabičku zápalek a podal mi ji.

»Bude-li jich sudý počet,« řekl, »půjdeš ty, bude-li počet lichý — já.«

Začal jsem vytahovat zápalky na kámen. Vypadalo to jako hra: kladl jsem jedno bílé dřívko vedle druhého a rty se pohybovaly, když jsem počítal: osm, devět, deset, jedenáct, dvanáct...

Sedmnáctá byla poslední.

»Prázdná,« řekl Arsenjev.

Zatřepal jsem krabičkou. Ještě jedna zápalka, která se zachytila za víčko, skutálela se po balvanu a spadla na zem.

Arsenjev se otočil a začal rozměňovat cukr ulomeným ostrým cepínem. Sypal jej na stránky zápisníku, z nichž smotával dutinky. Pak jsme bez jediného slova uvolnili nožem z revolverových nábojů střely a vysypali z nábojnic prach. Chodbou jsme došli k místu závalu. Arsenjev ukázal na pět štěrbin mezi balvany; rozšířil jsem je hrotem cepínu a on mezitím naléval kyslík do dutinek. Skoro bezbarvá, bledá modrá kapalina, plynoucí úzkým praménkem, syčela a bublala. Dutinky, z počátku měkké, ztvrdly na kámen; bez rukavic by je nebylo možno uchopit do ruky, ale i přes tkaninu spalovaly ruku strašným chladem.

Hotové nálože jsme vtlačili hluboko do otvorů. Arsenjev je všechny navzájem spojil drátem a vyvedl konce kabelu stranou. Když byly otvory utěsněny kamennou drtí a uhněteným bahnem, řekl Arsenjev, tiskna se ke skále:

»Takhle si stoupneš. Tak budeš chráněn před přímým nárazem. Spojíš dráty a vrhneš se tváří k zemi. To je všechno.«

Chvilku stál těsně přede mnou bez hnutí; znenadání mě objal, vši silou k sobě přitiskl a pustil tak náhle, jako by mě chtěl odstrčit. Když jeho kroky utichly za zatáčkou, zvedl jsem baterii.

Jeden pól byl už připojen. Přitiskl jsem se ke skále se strany a snažil jsem se co nejvíc zploštit.

»Pozor!« vykřikl jsem. »Ted'!«

Maličká jiskřička přeskočila do drátu. Do prsou mě uhodilo rozpálené kladivo. Stržen nárazem vzduchu, odlétl jsem v ječícím oblaku ohně.

POSÁDKA

Probudilo mě ostré světlo. Nízko nade mnou zářil oslnivý reflektor. Ležel jsem na něčem chladivém a měkkém. Chtěl jsem si rukou zaclonit oči, ale něco ji zdrželo.

»Jen klid,« řekl něčí hlas.

Hlava se mi rozjasňovala. Pohlédl jsem stranou. Tarland v bílém plášti se nakláněl nad vozíkem. Stály na něm skleněné příklopy a přístroje. V trubicích zářilo světlo. Moje levá ruka ležela na gumovém polštářku, do předloktí byla vbodnuta jehla, k ní vedla gumová hadička. Skleněnou trubičkou, která ji spojovala s přístrojem, protékala světlečervená tekutina. Cítil jsem, jak mi do žil vniká lechtavý, teplý proud.

»Copak,« podivil jsem se, »transfuse?«

Bylo mi stále tepleji. Všechno kolem mne bylo zvláště klidné a neskutečné. Tarland odsunul přístroj, rychle vytáhl jehlu a přitiskl na ranku čtvereček gázy.

»Kdo to tady zpívá?« zeptal jsem se. Slyšel jsem vysokou, konejšivou melodii. Bylo mi dobře. Myšlenky plynuly lenivě. Objevovaly se jakési temné obrazy: putování mrtvými, světélkujícími soutěskami, rozštěpené křišťálové stěny, tmavé štol, galerie... kde to všechno jen bylo? V ledovci? V Himálaji nebo ve snu? Naráz se mi vynořil v paměti poslední útržek skutečnosti, prožité v plném vědomí: jeskyně, černé, slabě osvětlené balvany a dva dráty, nad nimiž jsem se sklonil, abych...

Zavřel jsem oči. Když jsem je otevřel, padl můj pohled na kotouč televizoru na protější stěně. Na černém pozadí ležely malinké jiskry.

»Hvězdy?«

Zpěvem byl hlas motoru. Letěli jsme. Do kajuty vešli dva lidé: Rainer a Arseňjev.

»Jak je vám?« zeptal se astronom.

»Dobře.«

Nevím, proč se mi v hlavě vynořila otázka, kterou jsem ihned položil:

»Proč to město svítilo? Byl to lucit?«

Muži stojící nad lůžkem na sebe pohlédli.

»Ne, to byla baryosodíková sklovina, která nemá s lucitem nic společného. Svítí, protože byla ve chvíli výbuchu vystavena účinku záření,« hovořil Rainer, nanejvýš spokojený, že mi může dát tak zevrubnou odpověď.

»Výbuch? No pravda... ten kráter...« řekl jsem, »poslyšte...«

Tarland mě přerušil:

»Nesmíte mluvit. Času je dost, všechno se dovíte.«

Požádal oba vědce, aby opustili kajutu. Slyšel jsem, že jim ve dveřích povídá něco o otřesu mozku a o tom, že musím být ušetřen jakéhokoli rozčilování.

»Ale co se stalo potom?« protestoval jsem slabě, když se vrátil. »Uvolnil se průchod?«

Tarland mi změřil puls:

»Profesor Arseňjev vás vynesl z temnot na světlo a já — jsem vás znovu stvořil.«

Usmíval se. Ještě na něco jsem se ho chtěl zeptat, ale všechno se pomíchalo, popletlo, odplulo někam daleko. Uviděl jsem modrou oblohu... zpívali ptáci... Usnul jsem.

Trvalo to dlouho, než jsem se dověděl z ohleduplných řečí, které stále a stále přerušoval můj ošetřovatel Tarland, jak mě Arseňjev vynesl z podzemí, když byla chodba uvolněna, jak se snažil ucpat trhliny v mém skafandru, jak se mu jednu chvíli zdálo, že už jsem v agónii, jak se potom objevilo raketami přivolané pásové auto a dopravilo nás do Kosmokratoru.

V bezvědomí, napolo zadušeného jedovatou atmosférou, která vnikla trhlinami do skafandru, s nalomenými žebry, položil mě biolog na operační stůl. Než jsem po prvé otevřel oči, uplynulo třicet šest hodin. Potom však jsem se začal rychle uzdravovat, spával jsem téměř celý den, a když se blížila hodina jídla, probouzel jsem se s vlčím hladem. Když jsem začal chodit, nařídil mi Tarland vdechování umělého horského vzduchu a ozařování horským sluncem. Ještě pořád jsem se nesměl vyptávat svých druhů na mrtvé město a na obyvatele Venuše. Biolog to odůvodňoval tím, že jsem přestál otřes mozku a musím se

vystříhat rozčilování. Marně jsem mu vysvětloval, že neukojená zvědavost je neobyčejně silným důvodem k rozčilování. Ve své odpovědi mi radil, abych se zdržoval v centrále u velkých obrazovek, protože měl za to, že v době rekonvalescence nepůsobí nic dojemem tak uklidňujícím jako pohled na hvězdné nebe. Po mém úrazu kroužil Kosmokrator ještě přes šest dní nad planetou, pak se od ní vzdálil spirálou ve větších a větších závitěch a nastoupil zpáteční cestu k Zemi.

Je samozřejmé, že pohled na hvězdy mě vůbec neuklidňoval a docela určitě nemohl ukojit můj hlad po vědění. Mořil jsem Tarlanda tak dlouho, až jsem ho konečně třetího dne cesty, když mi vytahoval stehy ze zacelených ran, zahnal tak do úzkých, že svolil, abych se již dověděl všechno.

Vědci pracovali v kabině maraxu. Nějakou dobu jsem se procházel po chodbě. Toho dne ráno byly vypnuty motory a raketa letěla jen vlivem přitažlivosti Slunce. Vládlo ticho tak naprosté, jako by bylo kusem věčnosti. Když jsem vstoupil, stáli vědci kolem ústředního stolku maraxu. Stropní světla byla ztlumena; lidé se rýsovali jako tmavé siluety na pozadí zelenavě zářících obrazovek. Elektromotory jednotvárně bzučely. Z maraxu se odvíjely kotouče drátu z jakéhosi kovu, běžely po drážkovaných deskách k elektromagnetům a znovu se navíjely na cívky, upevněné na stojanech. Čandrasékhar přehodil páku. Konec posledního drátu se chvilku kroutil po hladké desce stolku jako kovový červ, zachvěl se a zmizel na cívce. Bzučení proudu utichlo. Všechny obrazovky se potáhly šedí, v níž se rozplývala ztuhlá spleť zelených hieroglyfů. Rozsvítila se kulatá žárovka.

Arsenjev udělal několik kroků kabinou sem a tam, přešel si čelo hřbetem ruky a pohlédl mi do očí: »Chcete to vědět?«

Přikývl jsem.

»Není snadné složit ze zachráněných fragmentů dějiny bytostí neznámého druhu... tím spíš, jsou-li to dějiny jejich vyhlazení...«

Poslední světélka doutnající na obrazovkách zmizela. Stály teď kolem nás šeré a mrtvé.

»Kroniky, které máme, zachycují zlomkovitě údobí asi stoosmdesáti let. První srozumitelný úryvek obsahuje plán invaze na Zemi. Zprvu jsem se domníval, že ovládnutí Země pro ně znamenalo naplnění náboženského mythu; za jeho symbol jsem pokládal znamení dvou kružnic protátných přímkou, s nímž jsme se setkávali ve zříceninách, ale kroniky nám dávají obraz naprosto odlišný. Planetu obýval rod tvorů chladně uvažujících. Když před půl druhým stoletím přikročili k provádění svého plánu, přemýšleli, mohou-li jim lidé být nějak prospěšní. Když zjistili, že se jim k ničemu nehodí, rozhodli se nás odstranit. Prostředek, jehož k tomu chtěli užít, neměl způsobit škody na našich městech, silnicích, továrnách... aby jich později mohli sami používat. Výboj záření měl vyslat na Zemi radioaktivní mrak. Pak, až by klesla ionisace, začala by Bílá koule odpalovat tisíce raket, které by přistávaly na povrchu Země již mrtvé, tedy připravené, aby je přijala. Chtěli zničit život, ale zachovat vše, co nebylo životem... Přestože však uvažovali tak ledově přesně, přestože vzali v úvahu všechny veličiny, na jednu přece jen v rozpočtu zapomněli: na sebe. Když obrovské paprskomety a Bílá koule byly již téměř hotovy, v poslední fázi uskutečňování plánu, pustili se do boje sami mezi sebou. Podařilo se jim dosáhnout vytčeného cíle... ale na své vlastní planetě!«

Vše, co Arsenjeva obklopovalo, stíralo se a ztrácelo. Zahleděn do jeho tváře, vnímal jsem ji jako bílou skvrnu na tmavém, neurčitém pozadí. S kamenným klidem pokračoval:

»Není nám jasný jejich vztah k strojům. Snad to byl nějaký vrcholný vládní orgán. Bud' jak bud', právě stroje vypracovaly podrobný plán útoku na Zemi. A stroje také dělaly válečné plány a posílaly je na smrt.«

»Oč bojovali?«

Arsenjev zvedl na desce ležící klubko drátu, jako by je vážil na dlani.

»To není jasné. Snad o právo usadit se na Zemi. Byl to národ na vysokém stupni civilisace, rasa vynikajících konstruktérů a budovatelů, osnujících smělé plány — ničení a vládnutí. Taková společnost se nutně musela dříve nebo později obrátit sama proti sobě. Než válka skončila děsivou pohromou, vlekla se desítky let. Některé její fáze jsou nám zhola nepochopitelné, bez ohledu na široké časové mezery, které zejí v kronikách podzemního archivu. Ukryti v podzemí, zasazovali si rány výboji obrovských kvant energie, zasypávali se mraky jedovatých prášků, vyvolávali umělé přesuny a tektonické poklesy půdy. Vyplývali ve válce spousty energie, která mohla jejich planetu přetvořit v kvetoucí sad.

Mezi obyvateli planety byla vrstva bytostí, které vynikaly vysokou inteligencí. Jejich úkolem bylo konstruovat myslící stroje a obsluhovat je. Tyto bytosti zůstávaly nějaký čas zdánlivě neutrální, protože sloužily oběma válčícím stranám. Mimo jiné jim dodávaly plány na ničení.«

»To je přece absurdní.«

»Ale přesto tomu tak bylo. Čím déle se táhla válka, tím více upadala úroveň civilizace. Byl to proces probíhající nerovnoměrně, kolísání s periodickými návraty rozkvětu, který patrně souvisel s přechodnými mezidobími klidu, po nichž propukaly boje tím urputnější. Velká energetická centra měnila podle výsledku bojů nejednou majitele a byla údobí, kdy stála nečinně, protože je přechodní vítězové, nemající dostatečné technické znalosti, nedovedli uvést do chodu. Zdá se, že v těchto mezidobích se vrstva "neutrálních" bytostí pokoušela zachránit výtvoř civilizace, kroniky a dokumenty v skrýších, zakladaných v horách a pustých, neobydlených místech. Na pozůstatky takového tresoru jsme narazili v době výpravy k Bílé kouli. Pak začala jedna z válčících stran nabývat převahy. Byla si už tak jista svým vítězstvím, že vyslala na Zemi střelu, jejíž let skončil katastrofou. Tady kroniky končí. Dalšího průběhu událostí se můžeme jen domýšlet. Ke katastrofě došlo pravděpodobně v údobí války o dobytí celého energetického systému. Dost možná, že bytosti, které to zavinily, neměly dostatečnou představu o funkci přístrojů. Není však vyloučeno, že to bylo jinak, a kdo ví, není-li toto vysvětlení nejpravděpodobnější. Možná, že v okamžiku, kdy jim hrozila porážka, sáhli k nejkrajnějšímu prostředku. Byl to výboj deuteronů, určených ke zničení Země...«

»A kdy k tomu došlo?«

»V dubnu roku 1915 uveřejnil jeden mladý belgický vědec studii, v níž sestavil přehled průměrných ročních teplot na Venuši za posledních čtrnáct let. Všechny kolísaly kolem čtyřiceti stupňů Celsia a pouze za poslední rok pozorování vystoupila teplota na 290 stupňů Celsia. Toto zvýšení trvalo necelý měsíc. Bylo to však v době světové války... a tehdy se nikdo nezajímal o nějaké astronomické fantasie... a na celou věc se zapomnělo jako na vyslovený omyl vědce začátečníka...«

Zazvonil telefon. Osvatič volal astronoma do centrály, protože s ním chtěla mluvit Země. Arseňjev odešel.

»A zahynuli všichni?« obrátil jsem se na fysika, který se stále ještě skláněl nad stolem a zkoumal velkým zvětšovacím sklem obrazce na fotografiích.

»Všichni? Jak je to možné? Proč se nikdo nezachránil, ani tak hluboko pod povrchem, tam, kde je černá plazma... Ale třeba ještě někde ve vzdálené oblasti planety žijí...«

»Nemáme skutečnou jistotu, že nežije ani jediná z oněch bytostí,« odpověděl Čňan. »Jsme-li však přesto o tom přesvědčeni, pak jen proto, že máme neomezenou důvěru v jejich genialitu. Zní to jako výsměch, ale je tomu tak.«

mlčel jsem.

»Zničit sebe v domnění, že se tím ničí celý svět, to je velké a děsivé pokušení...«

Čňan se na mne díval přimhouřenýma očima. Po chvíli přišel do kabiny Arseňjev. Byl vzrušen.

»Poslyšte,« zvolal, »vzpomínáte si na to místo "raportu", které nás tak udivovalo a v němž se mluví o hledání něčeho nebo někoho kromě obyvatel Země? Domnívali jsme se, že posádka meziplanetárního letadla nevěnovala pozornost lidem, protože hledala nějaké jiné, nějaké "skutečné" tvůrce civilizace... Ted' se to vysvětlilo! Na Zemi znovu zpracovávají překlad "raportu" na podkladě materiálu, který jsme jim vyslali, a tu je výsledek: oni vůbec nehledali "tvůrce civilizace", ani žádné bytosti... nýbrž pátrali po zařízeních, která by byla s to zadržet ničivý výboj a odrazit jej zpět, na Venuši!«

»Ano, to je možné,« řekl Lao Ču a vstal. »Sdělili nám celý text?«

»Zatím ne. Dubois mi slíbil, že mi jej oznámí za půl hodiny. Půjdete se mnou, Lao, a také vás bych prosil, kolego Čandrasékhare, budete moci vyslat další část výpočtů.«

Matematik, který byl dosud zaměstnán za isolační stěnou uvnitř maraxu, objevil se mezi dvěma rozvodnými deskami, otevřenými jako dveře. Stál jsem pořád na témž místě. Vědci rozmlouvali, jejich hlasy ke mně dolétaly z nesmírné dálky.

»Takový tedy byl konec...« řekl jsem. »Chtěli nás vyhladit... Je v tom něco nepochopitelného.

Nerozumím tomu prostě, byli skutečně zosobněným zlem?«

Po těchto slovech se rozhostilo ticho. Čandrasékhare, který pracoval u stolu, nechal klesnout ruku s

nástrojem.

»V to nevěřím,« řekl.

»To znamená...?«

Čandrasékhar hodil odisolované konce kabelu na desku maraxu:

»Co vlastně víme o obyvatelích planety? Nic. Nevíme, jak vypadali, netušíme to ani, nevíme, co bylo náplní jejich života... z tisíců věcí, které jej činily bohatým, známe ve skutečnosti jednu jedinou: plán na vyhlazení lidstva.«

Odmíchl se na několik vteřin.

»Víme, že hmota je slepá, že nad ní nebdí žádná Prozřetelnost, která by přiváděla bloudící na pravou cestu. Do nesmírných prostor vesmíru vnáší řád člověk, neboť vytváří hodnoty. Bytosti, byť sebemocnější, které se oddávají ničení, nesou v sobě svou vlastní zkázu. Co si máme o nich myslit?

Fantasie selhává, rozum zůstává stát nad přemírou utrpení a smrti, obsaženou v slovech: vyhlazení planety. Máme její obyvatele odsoudit? Obývali snad Venuši netvorové? Já myslím, že ne. Cožpak ty nejhrůzyplnější války na Zemi nezuřily mezi státy, které se skládaly z hrnčářů, rolníků, úředníků, tesařů, rybářů, malířů? Byly snad ty miliony a miliony lidí, kteří v těchto válkách padli, horší než my? Nebo si zasloužili jakýmkoli jiným způsobem smrt více než my? Profesor Arseňjev se domnívá, že obyvatelé Venuše byli posíláni do válek stroji. Není to nezvratně jisté, ale připusťme, že tomu tak bylo. Což lidi neposílal do válek stroj — šílený, chaoticky běžící stroj společenského řádu, kapitalismu? Můžeme vědět, kolik Beethovenů, Mozartů, Newtonů zahynulo pod jeho slepými údery dřívě, než dozráli a vytvořili nesmrtelná díla? Nebyly na Zemi bytosti, které dělaly to, co se vám, pilote, zdálo šílenstvím — nebyli to obchodníci se smrtí, kteří sloužili oběma válčícím stranám a prodávali jim zbraně?

Našli bychom tu nejednu analogii. A není to náhoda, protože jistě existují společné zákony, jimiž se řídí dějiny rozumných bytostí. Rozumných... Jak hořce zní toto slovo v podobné chvíli! Avšak mezi námi je právě tak velký rozdíl jako mezi životem a smrtí. Energie, která měla zaplavit Zemi, vzplála nade všemi městy této planety v podobě atomových sluncí, sluncí, která zahořela nikoli na věky, aby podporovala a tvořila život, nýbrž na jediný okamžik, aby život zničila. V teplotě milionů stupňů vřely a roztékaly se jejich velkolepé stavby, hořely stroje, praskaly a tály stožáry radioaktivních emitorů, explodovala podzemní potrubí, z nichž vytékala černá plasma. Tak vznikla krajina, kterou jsme spatřili několik desítek let po katastrofě: zříceniny, spáleniště, pouště, lesy ztvrdlých krystalů, řeky plasmy živořící v divokých roklinách i ta Bílá koule, poslední svědek katastrofy, jejíž centrály, nezkoordinované, ale stále ještě činné, fungují a nesmyslně a chaoticky uvolňují nahromaděnou energii... a budou tak pracovat, pokud budou zásoby černé plasmy pulsovat v podzemních nádržích... Může to trvat stovky let... neobjeví-li se na této planetě člověk!«

»Příšerné dědictví...« zašeptal jsem.

»Ano,« řekl Arseňjev, »ale my máme právo po něm sáhnout. Když si lidé začali uvědomovat, že jsou druhy, spjatými společným osudem, a že jsou unášeni vesmírem na těžké planetě, že jsou jako my posádkou lodi a že jejich životy jsou spolu svázány jako naše, protože jsou obráceny stejným směrem — octli se nad propastí. Tváří v tvář zkáze, kterou mu nesl dějinný vývoj, pokoušel se imperialismus strhnout s sebou celé lidstvo. A když jsme bojovali proti němu, bojovali jsme o něco většího než o holý život. Tvary hmoty nabývají krásy a významu jedině tehdy, zrcadlí-li se v očích, které se na ně dívají. Jedině život dává světu smysl. Proto budeme mít odvahu vrátit se na tuto planetu. Navždycky si vryjeme do paměti vzpomínku na její tragedii, tragedii života, jenž se postavil proti životu a byl sám zničen.«

Arsěňjev přistoupil k televizoru.

»Přátelé! Venuše — to je teprve první etapa. Naše výprava je prvním krokem na cestě, jejíhož konce nikdo z nás nedovede ani domyslit. Věřím, že překročíme hranice sluneční soustavy a půjdeme dál, že vkročíme na tisíce nebeských těles, která krouží kolem jiných sluncí, a že přijde čas — snad za milion, snad za miliardu let — kdy člověk zalidní celou Galaxii a světla nočního nebe mu budou tak milá jako světla vzdálených domovů. A i když si tu dobu nedovedeme představit, vím, že až do ní potrvá láska, protože láska je důkazem krásy světa, který nacházíme v očích druhého člověka.«

Když pronášel astronom tato slova, stál před obrazovkou. V šeru zářil zlatý prach hvězd. Zdálo se mi, že na jeho tvář padá jejich slabounký odlesk. Dlouhou dobu jsme setrvali v mlčení, jako bychom

naslouchali volání světů, oddělených propastmi.

Zazvonil telefon, Lao Ču zvedl sluchátko. Odložil je a pohlédl na astronoma: »Volá nás Země.«

POZNÁMKY

algoritmus — číselná soustava

altimetr — výškoměr

aluminiová folie — lístek alumina; hromadné vypouštění proužků aluminiové folie (»staniolu«) lze užít k rušení radarových zaměřovačů protiletadlového dělostřelectva; vytvoří se jimi velké odrazové plochy, mezi nimiž pak nelze jednotlivá letadla radarem sledovat

amfiteatr — původně kruhové hlediště starověkých římských a řeckých divadel; v terénu nazýváme amfiteatrem kruhovou kotlinu, jejíž stěny se svažují ke středu jako hlediště sportovního stadionu

anomálie — nepravidelnost

azimut — směr v terénu, zpravidla směr pochodu, stanovený úhlovou odchylkou od severního nebo jižního směru

basalt — čedič, vyvřelá hornina

bolid — zvlášť jasný meteor

curiosum — zvláštnost (z latiny)

dedukce — odvozování

deflektometr — měřič odchylek

Einstein Albert, 1879—1955, německý fyzik, který emigroval před nacistickým terorem v roce 1933 do USA; jeho teorie relativity měla rozhodující vliv na vývoj moderní fyziky; Einstein, který roku 1911 přednášel také na pražské universitě, vystoupil v posledních letech svého života proti potlačování svobod v USA

Einsteinův vztah — zákonitost objevená Einsteinem, podle níž se prudce zvyšuje váha částic, jejichž rychlost se blíží rychlosti světla (300 000 km za vteřinu)

epocha — období

erg — absolutní jednotka k měření práce; 1 erg představuje práci potřebnou ke zrychlení hmoty 1 g o 1 cm.s⁻² na dráze 1 cm.

erose — obroušování zemského povrchu činností vody a větru

evoluce — vývoj

firn — starý hrubozrný sníh

fotogrametrické snímky — fotografické snímky (zpravidla letecké) sloužící ke kreslení map

fotografovaného terénu; zhotovují se speciálními kamerami a k jejich překreslení do běžné podoby mapy slouží značně komplikované přístroje

gauss — absolutní jednotka k měření magnetické indukce, nazvaná podle německého matematika Karla Gausse (1777–1855)

gravitace — přitažlivost

gyrokompas — setrvačnickový kompas založený na vlastnosti setrvačníku, jehož osa zachovává polohu, v jaké byl roztočen; je nezávislý na magnetismu; setrvačnickem lze v letadle měřit nejen odchylku od severního směru (kompas), ale i podélný a příčný sklon (gyroskop, umělý obzor); gyrokompas je zvlášť výhodný v blízkosti rušivých magnetických zdrojů (kov, elektromagnety v motorech), které by ovlivňovaly kompas magnetický

hypothesas non fingere — nezačínati hypothesami

indikátor — ukazatel

katapult — vymršťovací zařízení (na příklad pro start letadel z malých ploch, lodí atd.)

kyklopové — jednoocí obři z řeckých bájí

laryngofon — mikrofon přiložený na hrdlo; běžně užíván v letectví, montuje se podobně jako sluchátka přímo do kožené kukly letců a tankistů; skresluje poněkud zvuk, není však citlivý k okolnímu hluku

leviathan — obluda z biblického příběhu o Jobovi

magma — roztavené horniny uvnitř zemské kůry

meteor — průlet rozžhavené vesmírné hmoty zemskou atmosférou (jev na obloze)

meteorit — vesmírná hmota, která dopadla až na povrch Země

molo — přístavní hráz vybíhající do moře

navigare necesse est — »Plout je nutno«, část rozkazu římského vojevůdce Pompeja, jímž nařídil odplutí (Navigare necesse est, vivere non necesse est — Žít není nutno, plout je nutno)

Newton Isaac – 1643—1727, anglický matematik a přírodovědec, zakladatel klasické mechaniky a objevitel gravitačního zákona

peristaltika — vlastní pohyb zažívacího ústrojí

plasma — tekutá část buněk

rotovat — otáčet se

seismické vlny — vlny otřesů země

sférický — kulový, zakřivený

stalagmit — sloup usazenin z odkapávající vody ve vápencových jeskyních; proti němu se stropu jeskyně zpravidla visí stalaktit

stereografická projekce — druh geometrického zobrazování užívaný hlavně v kartografii (kreslení map) a v krystalografii (nauka o krystalech); jeho předností je věrné zobrazení všech úhlů a kružnic

subatomový jev — jev probíhající v nitru atomů

tajga — sibiřský prales

theodolit — zeměměřičský přístroj k měření vodorovných i svislých úhlů

travers — překonání skalní stěny vodorovným směrem

triangulační trojúhelník — soustava tří bodů v terénu, jejichž vzájemná poloha a vzdálenosti jsou změřeny; podle nich se řídí další podrobné zaměřování uvnitř trojúhelníku

varianta — obměna

vertikální — svislý